2001
Dublet

7449

DAN

de

A. VLAHUȚĂ

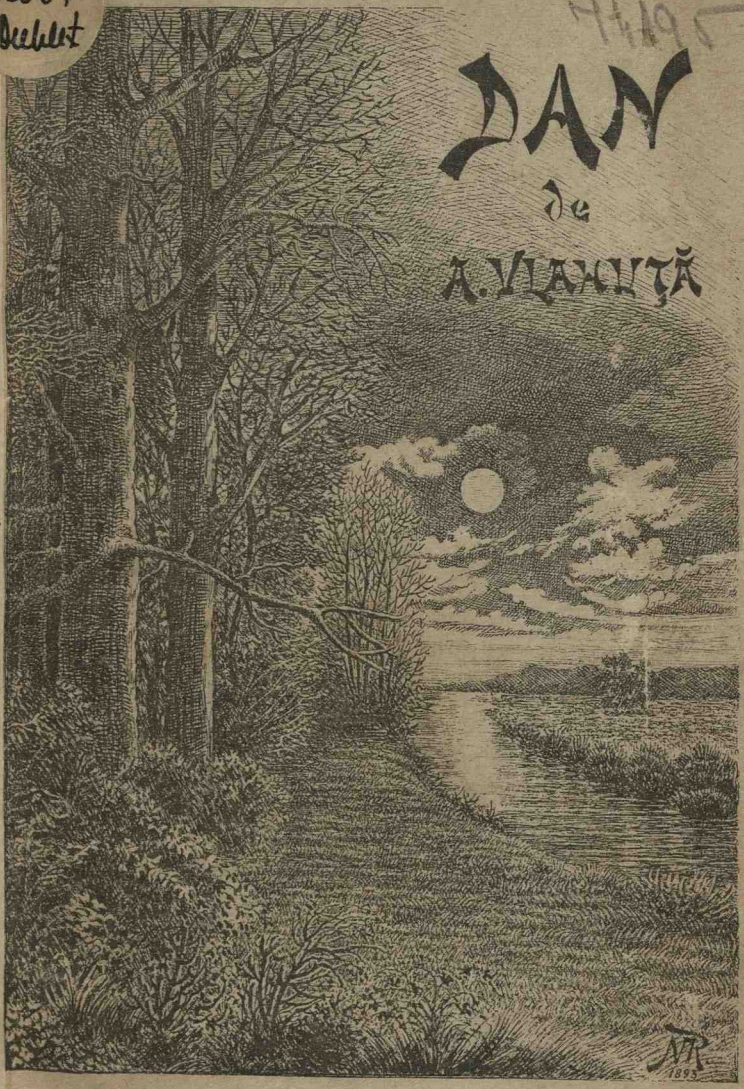

BUCURESTI
EDITURA LIBRARIEI E. GRAEVE & COMP.
1894

DAN

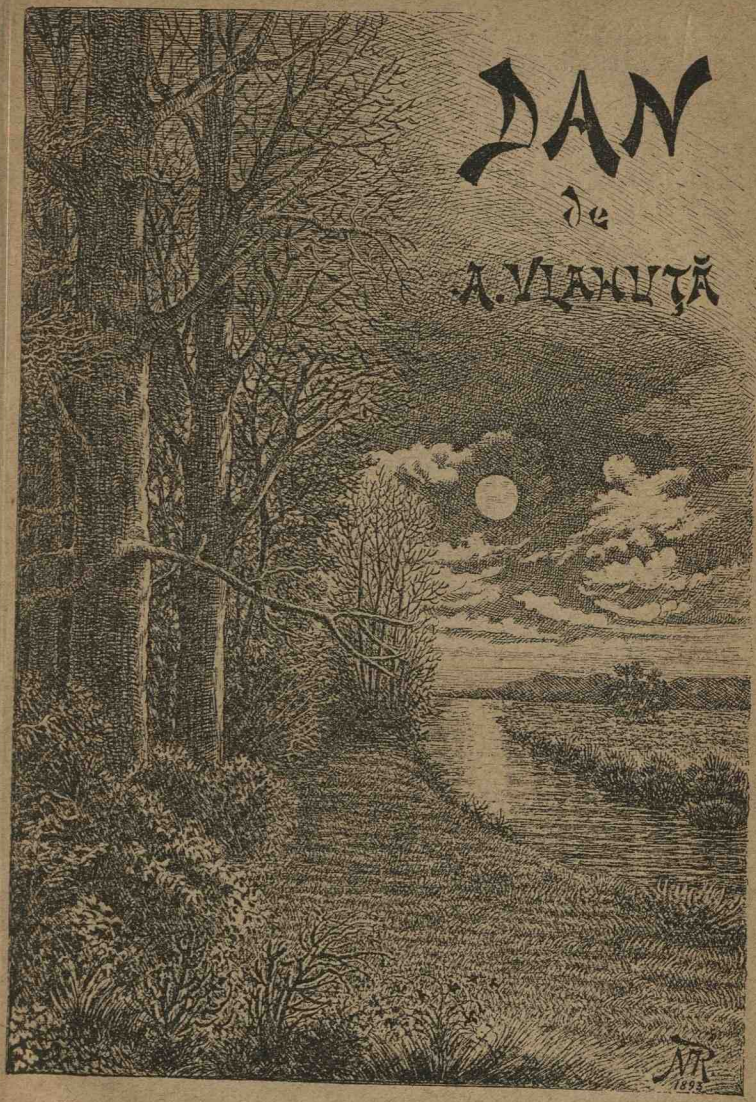

BUCURESTI
EDITURA LIBRARIEI E. GRAEVE & COMP.
1894

I

Un ropot de aplauze, — şi cortina de dril se lăsă pe mica scenă acoperită de ramurile a doĭ salcâmĭ. Sgomotul de glasurĭ amestecate se inteţi. Mamele primiaŭ felicitărĭ pentru succesul dramatic al copilelor.

— Un adevĕrat talent... Cine-ar fi crezut?

— Da Titi, cum se grimase; nicĭ n'o maĭ cunoşteam.

Câte un hohot de rîs, tînĕr, gâdilitor, se auzia ca o notă clară peste murmurul de vorbe. Şi 'ncet lumea începu să se mişte spre cele douĕ uşĭ deschise ale dormitoruluĭ de jos, prefăcut în salon de bal. Deja Frau Kunst, «tapeurul pensionuluĭ» bătea 'n clapele pianuluĭ un vals, pe când doĭ sub-locotenenţĭ încercaŭ, nerăbdătorĭ, lustrul parchetuluĭ. In maĭ puţin de cincĭ minute salonul se umplu. Colegianĭ, îmbrăcaţĭ elegant, ţan-

ţoşi, cu gesturĭ şi aere de oamenĭ în vêrstă, studenţĭ, ofiţerĭ de-abia eşiţĭ din şcoală, eraŭ prezentaţĭ de surorile, de verişoarele lor la cele-l-alte eleve.

Adesea douĕ Domnişoare, cu câte-un tînĕr de mână, se opriaŭ faţă 'n faţă:

— Îţĭ prezint pe frate-meŭ...

— Vĕru-meŭ, Mavrodin.

Şi îndată, cavalerii invitaŭ la un vals pe nouĕle lor cunoştinţĭ.

Multă lume rĕmăsese în grădină. Era rĕcoare. Câte-va felinare de hârtie colorată, atêrnate de crengile copacilor, împrăştiiaŭ o lumină discretă.

Arendaşĭ, fabricanţĭ, negustorĭ din provincie se întêlniaŭ, şi, fără să se cunoască, începeaŭ a'şĭ vorbi unul altuia, cu acea libertate şi lipsă de ceremonie a oamenilor de afacerĭ, şi după câte-va cuvinte se recomandaŭ singurĭ, spuindu'şĭ, împreună cu numele, oraşul şi felul comerciuluĭ, după care urma alte indicărĭ secundare: otelul la care trag în tot-deauna, câţĭ copiĭ aŭ şi ce calităţĭ maĭ de seamă aŭ putut observa în uniĭ din eĭ; apoĭ intraŭ în subiecte serioase, atuncĭ figurile lor luaŭ o înfăţişare gravă, fruntea li se încreţea, ochiĭ arătaŭ o concentrare de atenţie, o grijă parcă de

a înţelege, şi afla tot, de a maĭ apuca vr'o idee nouă, privitoare la negoţ. Vorbiaŭ de concurenţa pe care ne-o face America cu grînele eĭ, de seceta din Rusia, de împrumuturile Statuluĭ, de ultimele falimente. Une-orĭ lĭ se părea că e cine-va care 'ĭ ascultă, îĭ spionează, ş'atuncĭ îşĭ scoboraŭ glasul, gesturile deveniaŭ maĭ iuţĭ, maĭ espresive, şi vorbele lor şoptite aveaŭ ceva din fişîitul biletelor ipoticare. Un toptangiŭ din Călăraşĭ se găsise ce-va rebedenie, după o soră vitregă a neveste-seĭ, cu un moşier din Ilfov. Ce bucurie pe eĭ. Fetele lor eraŭ în aceeaşĭ clasă. Oare ele ştiaŭ că sunt rude? «Ce de parale trebue să facă asta, cu şcoala eĭ!» Şi imediat începură a face socoteală: 120 de fete a o mie de leĭ; cât să cheltuească ea?... Şi calculaŭ pe zi kilogramele de carne, rabatul de la o consumaţie aşa mare, şi după douĕ ceasurĭ de preţăluirĭ şi operaţiĭ aritmetice, rĕmaseră amèndoĭ, ca 'n faţa uneĭ crime, uitându-se unul la altul, cu ochiĭ marĭ, holbaţĭ, în umbra compactă a nopţiĭ: D-na Raspal câştiga treĭ-zecĭ şi patru de miĭ de francĭ pe an... «Inchipuiţĭ nene Tănase!»

Mamele pe la ferestre, priviaŭ de-afară, cu dragoste, la tinereţa din lăuntru şi fă-

ceaŭ haz de îmbulzeala, de fierberea şi sbuciumul aceleĭ lumĭ nouĕ, însetată de vieaţă. Eraŭ copiĭ lor... cum aŭ crescut de marĭ, — ce iute a trecut vremea!... Eraŭ copiĭ lor — fericiţĭ, frumoşĭ ca nicĭ o-dată — cu obrajiĭ rumenĭ, aprinşĭ, şi cu ochiĭ scânteetorĭ, îmbătaţĭ de plăcerea de a se găsi acolo împreună, de a se simţi, de a se pipăi şi strînge uniĭ pe alţiĭ în calda, pasionata îmbrăţişare a valsuluĭ. Şi eĭ nicĭ nu'şĭ maĭ dedeaŭ seamă, în ameţeala lor, cât eraŭ de înghezuiţĭ şi cum se loviaŭ uniĭ pe alţiĭ la fie-care mişcare. Se vedeaŭ perechĭ învêrtindu-se tot timpul în loc, cu o cheltuială de graţiĭ şi cu o espresie de mulţumire, ce te făcea să zimbeştĭ. De maĭ multe-orĭ Frau Kunst îşĭ simţi coatele strînse de aproape între aceleaşĭ şoldurĭ ce se frecaŭ de ea cu o supĕrătoare stăruinţă. Un termometru, uitat în părete, de-asupra pianuluĭ, arăta 28° R. Şi Frau Kunst, încălzită de zbuciumul acesteĭ lumĭ, pe care ea, cu degetele eĭ, o agita ş'o amesteca în acelaşĭ vêrtej nebun, bătea în clape din ce în ce maĭ violent; o adevĕrată fanfară de sunete pornia pe uşile deschise, străbătia grădina adormită, dând tremur frunzişuluĭ negru, apoĭ se unfla din noŭ într'un coridor

întunecat din capĕtul clădireĭ, şi se înfunda în bucătărie, unde alimenta un ceardaş, pe care 'l frămêntaŭ de foc doĭ ungureni ş'o Kati, din personalul de serviciŭ al pensionuluĭ.

In faţă, cu ferestrele la stradă, e salonul de primire; lămpĭ marĭ de bronz, cu globurĭ de porţelan, aruncă o lumină albă peste covoarele orientale, ce îmbracă aproape tot acest interior luxos, unde nu sunt douĕ scaune la fel; fie-care lucru îşĭ are forma şi coloarea luĭ deosebită, — un amestec capriţios de mobile scumpe, dispuse într'o neorînduială intenţionată: în spiritul modeĭ de azĭ, uniformitatea şi simetria denotă un gust ordinar. Doamna Raspal, directoara, într'un cerc de intimĭ, povesteşte o mică întêmplare ce stă în legătură cu ultimul scandal al Capitaleĭ.

In oraşele marĭ, se ştie, spiritul public e vecĭnic pus în mişcare de-o noutate emoţionantă. De zece zile, prin cafenele, pe stradă, în tren, n'auziaĭ vorbindu-se de cât de Veronescu Prisăcanĭ: deputat şi membru în comisia de indigenate, el primise banĭ de la maĭ mulţĭ ovreĭ, carĭ cereaŭ împămêntenirea. Lucrul se aflase, şi un cerber din opoziţie, orator distins, luase cuvêntul în

cameră. Se ridica în numele moralităţiĭ publice şi al prestigiuluĭ parlamentar. Dar o mulţime de împrejurărĭ conspiraŭ în contra desbatereĭ până la sfârşit a acesteĭ alarmante afaceri. Era ultima şedinţă. Deputaţiĭ eraŭ osteniţĭ şi plictisiţĭ de-o sesiune care 'ĭ ţinuse cu prelungirile pân în Iunie. Era o căldură nesuferită în ziua aceea. Veronescu făcea parte dintre aceĭ luptătorĭ de rasă, carĭ sunt veciniс în tabăra guvernuluĭ. Intr'un moment dat glasul oratoruluĭ fu acoperit de un sgomot infernal. Majoritatea striga: «La ordine!... Închiderea discuţieĭ!» Toţĭ băteaŭ cu pumniĭ în pupitre.

In învălmăşală Veronescu, congestionat, se năpusti asupra oratoruluĭ. O cocoană, în tribuna damelor, dădu un ţipăt de spaimă şi leşină. Intr'un târziŭ furtuna se potoli — şi primul ministru, grav, solemn, senin, ca şi când nimic nu s'ar fi întêmplat, citi mesagiul de închidere. Dar ziarele opoziţieĭ se aşternură pe lucru. Toată vieaţa luĭ Veronescu fu scotocită şi scoasă la iveală. Cu patru anĭ în urmă, când a fost ales deputat întêĭ, se publicase o notiţă prin care se arăta că acest mandatar fusese pe vremurĭ funcţionar la vama Prisăcanĭ, de unde a dispărut într'o bună dimineaţă, cu câte-

va miĭ de leĭ din casa Statuluĭ. Se afirma chiar că a fost prins şi închis, maĭ târziŭ. Dar el s'a grăbit a rĕspunde printr'o scrisoare, că în vieaţa luĭ, n'a fost funcţionar, şi că nicĭ nu ştie că există o vamă Prisăcanĭ, că e posibil să maĭ fie un Dumitru Veronescu, şi în fine, că va da în judecată pe «infamul calomniator». Aceasta se vede c'a pus pe gânduri pe «infamul calomniator», că lucrul a rĕmas atuncĭ baltă. De astă dată însĕ un reporter a fost trimes la Prisăcanĭ. Peste câte-va zile se publicaŭ mărturisirĭ, autografe, fotografiĭ, carĭ puneaŭ într'o lumină sdrobitoare tot trecutul, plin de aventurĭ ruşinoase, toate umilinţile şi peripeţiile prin care trecuse omul acesta. Acum nimenĭ nu'ĭ maĭ zicea de cât Veronescu-Prisăcanĭ şi biografia luĭ era ştiută şi de copiĭ. Se scriiaŭ cronicĭ indiscrete asupra moduluĭ cum a ştiut să captiveze inima, prea simţitoare pentru vêrsta de 60 de anĭ, a uneĭ văduve grase la trup şi la pungă, şi să devie soţul iubit şi răsfăţat al acesteĭ bĕtrâne senzuale cu obrajiĭ marĭ şi fardaţĭ, în braţele căreia muriseră treĭ bărbaţĭ legitimĭ.

Şi pe când tot oraşul ferbia de isprăvile luĭ şi'l arăta cu degetul, el, rumĕn şi

surîzĕtor, se primbla în trăsura'ĭ elegantă, asista la spectacole, şi 'şĭ purta pretutindenĭ acelaşĭ aer triumfător al parvenituluĭ fericit, bogat şi invulnerabil faţă de codul penal.

Acesta era pe-atuncĭ eroul de tristă celebritate al zileĭ.

Doamna Raspal e îmbrăcată simplu, într'o rochie neagră, pe figura eĭ brună se maĭ vĕd urme de frumuseţă, ochiĭ şi gura aŭ ceva bărbătesc, nasul supţire şi pĕrul lins, de un negru lucios; pe la tèmple se zăresc câte-va fire albe. Ea stă la masă, pe un scaun de palisandru, exemplar unic, vorbeşte rar, liniştit, fără să afecteze, — mânile'ĭ albe şi slabe netezesc inconştient penele de struţ ale unuĭ evantaliŭ cu plăselele de baga.

— «Stăruisem la Cameră pentru pensia ce mi se cuvenia de la bărbatu-meŭ. Ba azĭ, ba mâni, trecuse doĭ anĭ şi nu se făcuse nimic. Mĕ rugam — cunoşteam o mulţime de deputaţĭ — toţĭ îmĭ făgăduiaŭ, şi degeaba. Nu ştiiam nicĭ eŭ ce să maĭ fac. Intr'o zi, ce să mĕ pomenesc? Cu D-nu Veronescu în persoană. Bucuria mea; ştiiam că e în comisia pensiilor. Fercheş, amabil, începu să ceară scuze c'a îndrăznit să mĕ deranjeze, — că el a cunoscut pe bărbatu-

meŭ, și știe că a fost un profesor distins, că dreptatea mea e strigătoare la cer; în gându-meŭ: maĭ bine-ar fi strigatoare la Cameră; dar... de la o vreme bag seamă că par'că se cam jena... Vedeam eŭ că are ceva de spus... (Aicĭ Doamna Raspal închise puțin din ochiul stîng și dete din cap, c'un zîmbet șiret, care se reproduse și pe figura celor-l-alțĭ). De, zic, Domnule Veronescu, ce să maĭ fac? M'am luat și eŭ de gândurĭ... Da el, indignat grozav, și dându'șĭ ochiĭ peste cap:

«O, Doamnă, e teribil ce se petrece 'n țara asta! Oamenĭ pe carĭ 'ĭ credeam cinstițĭ, la carĭ mĕ 'nchinam, ș'aș fi pus mâna 'n foc pentru eĭ,... eĭ bine! i-am vĕzut de-o venalitate, că 'mĭ-e rușine — numaĭ când mĕ gândesc. Știțĭ ce 'mĭ-aŭ spus erĭ doĭ colegĭ din comisia de pensiĭ, pe când stăruiam pentru D-voastră? Mĭ-aŭ spus curat că nu vor să iscălească raportul, până ce nu li s'o da câte-o mie de francĭ, că D-voastră avețĭ banĭ, ce maĭ umblațĭ după pensie!

— Și nu l'ațĭ dat afară? întrebă pripit un domn cu ochelarĭ și cu barbete blonde, sculându-se de pe scaun, ca să se maĭ miște.

— Eŭ, am rĕmas îmmărmurită....

— Și 'i-ațĭ dat douĕ miĭ de leĭ, sunt sigur.

— Da ce era să fac?

— Şi cu pensia, cum a rămas?

— Intr'o lună s'a regulat tot, fără să mĕ deranjez.

Şi nimenĭ nu băgă de seamă prin ce transiţie D-na Raspal vorbia acum — nu cu acelaşĭ calm — despre un Director de pension, care în toţĭ anii păzeşte, în Septembre, sosirea trenurilor: «de dimineaţă el şi nevasta luĭ sunt la gară, şi cum vĕd un părinte c'o fată, îl iaŭ pe nerăsuflate». Aicĭ Doamna Raspal se sculă şi, lăsând evantaliul, îşĭ rîdică mâna ca un om care salută şi intră 'n vorbă c'un necunoscut:

— Dacă nu mĕ 'nşel, Domnul 'şĭ a adus copila spre a o *plasa* într'un *pansion*... Şi pe când bietul om umblă zăpăcit, să'şĭ scoată bagajul, să'şĭ caute birjă, D-nul Director cu consoarta, după el, nu'l slăbeşte şi 'i toacă la ureche: că 'n cutare pension fetele mor de foame, şi capătă reumatizm din cauză că şcoala e umedă ca o pivniţă; că la Mme X, nu se 'nvaţă nimic şi toată ziua staŭ fetele pe la fereştĭ şi fac bezele la băeţiĭ de pe stradă, că Ministerul a hotărît să 'nchidă cutare pension.... şi 'l ameţeşte cu vorba. Omul vrea să scape, spune c'a dat arvonă. «Nu face

nimic, eŭ vĕ scad arvona, zic că 'mĭ-aţĭ dat'o mie, numaĭ ca să vĕ scap copila din primejdie, nu de altă». Şi'l apucă de haĭnă. «Întrebaţi, vĕ rog, întrebaţĭ pe toată lumea să vĕ spună de pensionul meŭ». Şi 'ĭ ia giamandanul din mână: «Avem trăsura noastră, poftiţi, numaĭ să ne vizitaţi şcoala, numaĭ să vedeţĭ cum suntem instalaţĭ. In toată Europa nu veţĭ găsi o a doua instalaţie. Poftiţĭ, douĕ minute, numaĭ să vedeţi....» Şi bieţiĭ provincialĭ, uniĭ de naivitate, alţiĭ de silă, cad în cursă. Anul trecut Domnul acesta, 'mĭ-a luat aşa de la gară opt fete carĭ eraŭ înscrise la mine....

O doamnă bĕtrână, care ascultase cu cea maĭ evlavioasă atenţie, făcu ochiĭ marĭ şi întrebă cu o comică mirare:

— Da bine, maĭcă, omul ăsta ţine şi pension de fete?

Se făcu un haz nespus. Bĕtrâna creduse, că tot de Veronescu-Prisăcanĭ e vorba.

Domnul cu barbete avea de gând să'şĭ manifeste indignarea, veciniсa luĭ indignare în contra a tot ce e necinste, printr'o frază importantă, şi cu oare-care filosofie la mijloc; dar ce efect putea să maĭ aĭbă acum? Atâta rîs, pentr'un lucru de nimic... începea să 'l indispue. Câte-un cuvĕnt fru-

mos, sonor îl obseda, îi umbla prin gură, enervant ca un fir de păr. Făcu câţi-va paşi, maĭ apăsaţĭ, ar fi vrut să găsească pe cine-va demn de fraza, care 'l punea în neastêmpăr.

Şi cu mânile la spate, se opri în faţa unuĭ tînăr ce sta de-o parte la o mescioară de nuc, şi desina un cavaler pe dosul unuĭ program.

— Ce zicĭ, poete, de lumea asta?

— Nimic, Domnule inspector, răspunse tînărul după un mic interval, fără a'şĭ ridica ochiĭ de pe hârtie.

Domnul cu barbete era inspector peste monumentele istorice, post creat pentru el — Mişu Razi, nu pentru monumente. Işĭ luă ochelariĭ, şi scoţêndu'şĭ batista, îĭ aburi, îĭ şterse, şi 'ĭ puse : toate acestea — cu o cochetărie de mişcărĭ, în care neapărat degetul cel mic îşĭ păstra cu graţie cunoscuta luĭ poziţie, ceva maĭ în sus firește, şi maĭ depărtat de cele-l'alte. Se plecă şi privi un moment chipul cavaleruluĭ, la care tînărul lucra 'nainte c'un aer distras.

— Hm.... da D-ta aĭ toate talentele.... toate talentele, braavo....

Şi asupra acestor apreţierĭ, la care nu i

se rĕspundea nimic, se uită la ceas — eraŭ aproape douĕ-spre-zece, lumea începea să se retragă; privi un moment în juru'ĭ, ca un om care nu ştie ce caută, apoĭ îşĭ netezi barbetele şi salută ceremonios. Directoara îl petrecu până la scară.

Tînĕrul, trase câte-va liniĭ îndesate peste figura cavaleruluĭ sĕŭ, şi lăsând creionul, se uĭtă în salon, era singur. Iĭ rĕsuna încă, supĕrător, în cap vorbele inspectoruluĭ, a căruĭ familiaritate îl enerva; poate chiar cuvêntul *poet*, de care conştiinţa luĭ lega un şir de durerĭ sfinte, îĭ făcea rĕŭ, auzit aşa din gura omuluĭ acestuia, suficient, afectat şi pururea încântat de sine.

O domnişoară intră grăbită.

— Domnule Dan, trebue să jocĭ cu noĭ un cadril, nu se poate să ne refuzĭ.

El zîmbi şi încercă să se scuze; dar încă douĕ eleve veniră, şi vesele, vorbareţe, aprinse de joc, îl rugară frumos şi 'l induplecară.

Dan era profesor de filosofie şi de limba română la clasele superioare.

Pentru el eraŭ afişate pe păreţĭ în cancelarie, atâtea programe oficiale, ca să nu se maĭ întindă la vorbă lungă, ca acum patru anĭ, când s'a pomenit în vară cu

materia neisprăvită. Fetelor le plăceaŭ orele luĭ de lecţie. Examina foarte rar, ş'atuncĭ făcea maĭ mult o conversaţie, şi dădea note bune.

El căuta să pună pe eleve în curent cu mişcarea intelectuală a timpuluĭ, le învăţa să gândească — lucru puţin obicĭnuit în şcoală pe vremea aceea, profesoriĭ bizuindu-se maĭ mult pe memoria de cât pe inteligenţa elevilor — le arăta cât e de preţios darul de a observa, de a analiza şi pricepe vieaţa în toată însemnătatea şi frumuseţea eĭ. Vorbia limpede, corect, liniştit. Arare-orĭ se încălzia, într'un curent maĭ impetuos de gândurĭ. Ş'atuncĭ se lumina la faţă ca un profet, fraza se deschidea, se lărgea, într'o bogăţie de cuvinte sonore, puternice, emoţionante; privirea, gestul, glasul luĭ, căpătaŭ ceva particular de atrăgĕtor, hipnotic aproape. Toată fiinţa luĭ respira o nemărginită bunătate. Adesea inteligenţa luĭ elastică, generoasă prin reserva şi cumpănirea eĭ, făcea impresia acelor tablourĭ cu perspective marĭ, adâncĭ, pierdute, ce par a nu maĭ avea sfârşit.

Când intră în bal, elevele îl întîmpinară cu ovaţiĭ sgomotoase. Lumea se rărise. Nu maĭ eraŭ de cât intimiĭ. Un glas puternic

strigă: «En place Mesdemoiselles!» Era comanda profesoruluĭ de dans. Şi infatigabila Frau Kunst, călcând pedala, porni cu brio primele tacturĭ de la figura 'ntêĭ. Dan avea mişcările jenate şi nesigure. El păşia cu ezitare, luând seama la ce fac alţiĭ, şi ascultând instrucţiile perecheĭ luĭ de joc, o blondă sveltă, care 'l lua de mână şi'l conducea, ca pe un copil, cu un aer de protecţie fermecător. Doamna Raspal făcea haz de stângăciile luĭ. Insăşĭ Frau Kunst întorcea capul, din când în când, să'l vadă jucând. Dar tocmaĭ această jenă şi neîndemânare a luĭ îl făceaŭ maĭ deosebit simpatic. Şi dacă s'ar fi uitat bine în faţa domnişoareĭ Racliş, ar fi văzut câtă recunoştinţă şi nevinovată fericire era în ochiĭ eĭ albaştri: sfieala, nedumerirea luĭ îĭ dădea prilej să'l înveţe, să'l ia de mână şi, mlădioasă, triumfătoare, să'l poarte şi să'l domine, oare'şĭ cum, să se simtă şi ea pentru câte-va minute stăpână, superioară în ceva, fostuluĭ eĭ profesor.

Şi cu ce cuvinte drăgălaşe l'a certat la figura a şasea, fiind-că nu se prea lăsa să'l ducă ea, cu toată puterea braţelor eĭ, în goana săritoare a galopuluĭ.

Nedeprins cu balurile, luĭ i se părea

stranie, îl tulbura cu libertățile eĭ copila aceasta neastêmpărată, inconștientă, care se vîra în sufletul luĭ, aproape îl îmbrățișa, rîzĕtoare, luminoasă, de o diabolică frumuseță în rochia eĭ de vară, albă. Uneorĭ se trăgea înapoĭ, parcă'ĭ era frică de atingerea eĭ, când o vedea viind așa nebună spre el, cu brațele întinse, cu gâtul gol, alb, marmorean, și cu o privire caldă, umedă, ce-'ĭ surîdea cu toată francheța și farmecul amețitor al nevinovățieĭ celor șapte-spre-zece anĭ.

— Scăpașĭ, Domnule Dan și de corvada asta, îĭ dise ea rîzênd, pe când o conducea la loc.

Ce maĭ ocazie pentru un tînĕr cavaler, să protesteze aci, și sĕ'și plaseze cele maĭ galante și maĭ parfumate complimente, pe carĭ le aŭ tot-deauna fabricate gata tinerii cu educație de salon!

— Așĭ, nu'ĭ vorba de corvadă Domnișoară,... da nu știŭ; respunse Dan, cu un glas trăgănat, avênd aerul de a se gândi aiurea.

II

Dan se deşteptă târziŭ. In odae era o căldură nesuferită. Şaşe anĭ de când era în Bucureştĭ; şi 'n tot-deauna vara, după esamene îl apucaŭ aceleaşĭ gândurĭ urîte: să nu s'aleagă şi el la sfârşitul anuluĭ, cu câte-va sute de leĭ, ca să se poată urni, să se ducă unde-va, la munte, să se maĭ rĕcorească! Simţia în el o lene, o osteneală ş'o nelinişte apăsătoare.

Era aşa de zdrobit, şi de îndurerat fizicește, în cât efortul de care avea nevoe ca să se scoale din pat i se înfăţişa ca o durere, de care par'că 'ĭ era frică.

Şi ce de lume pleca din Bucureştĭ... Se gândia la prieteniĭ, la cunoscuţiĭ luĭ, îĭ vedea în tren, veselĭ, fără grijĭ, ducêndu-se departe, rĕcorindu'şĭ vieaţa în alte impresiĭ, trăind într'o lume nouă, fericiţĭ, îmbătaţĭ

342.686 -
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

de farmecul şi surprizele călătoriei. Şi adesea starea asta a luĭ, de descurajare şi deprimare morală, căuta, ca la toţĭ oameniĭ carĭ scriŭ, să se formuleze în fraze cumpănite, pe care el şi-le rostia în gând, îngrijindu-se de structura, ordinea şi ritmul lor, ca şi când le-ar fi scris.

«Eată treĭ generaţiĭ de oamenĭ fără noroc. Bunicu-meŭ încurcat în judecăţĭ, se zbuciumă douĕ-zecĭ de anĭ sub prigonirea unuĭ Margopulo, ca să'şĭ scape răzeşia, pierde tot, şi din gospodar de frunte, când se vede la sapă de lemn, desperat, ia parul şi, ziua 'n ameaza mare, la arie, culcă pe grec dintr'o lovitură. Eŭ nu l'am apucat, dar am auzit că era o mândreţă de om, — vestit pe toată valea Simileĭ, de cinste şi de vrednicie. Bunicu-meŭ a murit în ocnă. Tata a luptat cu nevoile şi cu sărăcia toată vieaţa. Şi eŭ....»

Servitoarea intră binişor şi 'ĭ puse cafeaua cu lapte pe masă. El se sculă, dete cu puţină apă pe obraz — apa era caldă, parc'o luase de la foc. Ceva maĭ rece era cafeaua cu lapte. O sorbi în neştire. Mintea luĭ era departe, cu atâţia anĭ în urmă: o căsuţă albă în Bârlad, la mahala, într'o curte mare şi cu livadă 'n fund, — figura

blândă şi tristă a mă-seĭ, tată-sĕŭ bolnav, venind ostenit de la cancelarie, într'una oftând şi gemênd, — cele douĕ surorĭ maĭ marĭ, Aglaia şi Smărăndiţa, cârpind la câte-o treanţă, prefăcênd vecínic o vechitură în ceva bun de purtat, făcênd să circule aceeaşĭ haĭnă de iarnă la toată familia, vènzênd o cruciuliţă de aur de la botez, pentru a'ĭ cumpĕra luĭ un autor latin, — şi câte sacrificiĭ, câte greutăţĭ, câte momente de spăimêntătoare lipsă, când în toată casa se făcea o tăcere şi o frică, de numaĭ se uitaŭ unul la altul şi oftaŭ. Nicĭ un ajutor, nicĭ o speranţă, de nicăirĭ!... Numaĭ cine-a trecut pe-aicĭ poate să'şĭ închipue ce putere de luptă îndelungată şi tristă, şi câte acte de adevĕrat eroism se desfăşură zi cu zi, şi se pierd în întunerecul vieţeĭ acestor sărmane familiĭ, cinstite şi mândre în nenorocirea lor.

Şi câte lucrurĭ, neînţelese bine pe-atuncĭ, i se desluşiaŭ acum în minte. Vara plecaŭ cu toţiĭ afară, la un unchiŭ al lor, care era vechil la Leonida, un grec bĕtrân, burlac şi cam într'o ureche, care rîdea tare, vorbia pripit şi cepeleag, şi spunea într'una că el — aşa bĕtrân, dar tot s'ar însura dacă l'ar iubi o fetiţă nostimă şi

frumuşică, aşa cum e Smărăndița, — şi biata Smărăndița se făcea roşie ca sfecla, ceĭ-l-alțĭ rîdeaŭ; în urmă se deprinsese cu prostiile greculuĭ şi făcea şi ea haz. Şi ce frumos era acolo la Rădăeştĭ. Ca 'ntr'o panoramă i se arăta acum satul rĕvărsat pe vale, ogoarele coapte în toiul căldurilor, şi iazul somnoros, şi pădurea întunecată, şi toate locurile pe unde hoĭnăria cu băețiĭ din sat, atât de veselĭ şi isteți, carĭ ştiiaŭ cum se chiamă toate florile din şes şi tot felul de păsĕrele şi de gândacĭ. Cum fuge vremea!... şi de o-dată îĭ apăru dĭstinct figura şireată şi prefăcută a unchiuluĭ sĕŭ, pe care el de mic, fără să'şĭ dea seamă pentru ce, nu'l putea suferi. Işĭ aducea acum aminte, cum în iarna când era el în clasa a şaptea, venia pe la eĭ aproape în fie-care sĕptĕmână şi câte-odată aducea şi pe Leonida, şi le dedea cofeturĭ şi gologanĭ, şi steteaŭ seara până târziŭ. Apoĭ în primăvară, într'o Duminecă, el citia un roman de Dickens. Smărăndița avea o rochie nouă, ş'a venit veselă lângă el, ĭ-a închis cartea şi 'ĭ-a arătat un inel frumos de aur, dar nu voia să'ĭ spue cine i l'a dat, ş'aŭ plecat amĕndoĭ la primblare. Era o zi frumoasă, caldă. Străzile eraŭ curate,

şi casele, văruite de Paştĭ, stăluciaŭ în soare. Ea 'l întreba de pe la şcoală. El îĭ povestia, câte nimicurĭ toate....

..... Ţĭ-aducĭ aminte, Smărăndiţo, când trăia bietu tata, la un sfântu Nicolaĭ, eŭ ĭ-am făcut de ziua luĭ o felicitare în versurĭ. Ce bine-ĭ părea, şi cum mĕ 'ntreba mereŭ : «Spune drept, tu aĭ făcut'o, din capu tĕŭ?» Şi seara, când a venit moşu, la masă, tata m'a pus să'ĭ cetesc iar poeziea, şi după ce-am cetit'o, tata m'arăta cu mândrie : «Vezĭ tu, el a compus'o din capul luĭ», şi mameĭ îĭ venia să plângă de bucurie. Şi atuncĭ moşu, ce om rĕŭ, numaĭ de ciudă, ca să strice bucuria mameĭ ş'a luĭ bietu tata, începu să rîdă : «Aşĭ, cuĭ spuĭ fleacurĭ? Asta am cetit'o într'un călindar, a copiat'o de-acolo».... Ce om rĕŭ şi mincinos. Nu pot să'l sufĕr.

Şi tot vorbind aşa, ba una, ba alta, aŭ eşit afară din oraş, ş'aŭ trecut dincolo de grădină, departe, în câmp larg. Ce verde era iarba, şi cum bătea soarele! şi toate mirosiaŭ a vară. Ţipenie de om nu se afla, şi nicĭ un sgomot nu maĭ răzbătia dinspre oraş. Un cârd de cioare trecu croncănind pe de-asupra lor, şi iar se făcu tăcere. El aştepta — avea o presimţire vagă că soră-

sa are să'ĭ spue ce-va în momentul acela.

Smărăndița îl privi țintă 'n ochĭ.

— Să'ți spuiŭ?

— Da, să'mĭ spuĭ.

— Mĕ mărit... Cum semenĭ cu Moșu când te uiți așa!... Serios, mĕ mărit... cu Leonida: nu'ți facĭ idee ce om cum se cade e, și ne mutăm cu toțiĭ la țară. Tu aĭ să te ducĭ la Bucureștĭ. N'aĭ să maĭ ducĭ greŭ deacum...

Ș'atuncĭ el, zbucni într'un hohot de plâns nestăpânit. Simția că i se rupe inima de milă, de jale, și'n capul luĭ buĭmăcit rĕsunaŭ, ca un bocet, aceste douĕ vorbe: «Biata Smărăndița!» Ș'aŭ podidit'o și pe ea lăcrimile, ș'aŭ plâns amêndoĭ, ca niște copiĭ pierduțĭ și nenorociți; era o descărcare de suferințĭ inconștiente, pentru carĭ eĭ nu găsiaŭ cuvinte. Pe drum, la întoarcere, i-a povestit ea toată istoria, toate stăruințile și învêrtiturile unchiuluĭ până să înduplece pe mama lor, care nu voia nicĭ s'audă de asta la început. Dar în atâtea rândurĭ Leonida îĭ împrumutase, la nevoĭ. Se făcuse la el o datorie de câte-va miĭ de leĭ. Cu ce s'o plătească?... Și biata copilă repeta mereŭ, ca și cum ar fi vrut să se

convingă maĭ mult pe ea: «Eŭ îl iubesc... De ce să nu'l iubesc? Un om bun, de treabă. Ne-a făcut atâta bine!» Şi s'a dus sărmana după acest om care putea să'ĭ fie bunic, el a cumpĕrat tinereţea eĭ, şi ea s'a vîndut şi s'a jertfit pentru toţĭ. Ce vieaţă putea ea să aibă în casa acestuĭ bĕtrân zuliar şi năbădăios? La un an după asta mă-sa a murit. Soră-sa Aglaia trăia cu unchiu-sĕŭ. Eată ce s'a ales din toată familia luĭ. Şi de patru anĭ acum nu maĭ ştiia nimic de ele. Aŭ murit? Maĭ trăesc? Cum se înstrăinase de toţĭ! Ce s'a făcut cu inima luĭ de-atuncĭ şi cu frumoasele lor visurĭ din copilărie? Ce s'a făcut cu iubirea celor douĕ surorĭ, aşa de bune, aşa de gingaşe, cu acea iubire delicată care i-a modelat primele gândurĭ, primele manifestărĭ ale sufletuluĭ luĭ! Cum îşĭ închipuia el pe-atuncĭ că nu va putea trăi nicĭ o-dată fără ele. Ce planurĭ îşĭ făceaŭ împreună pentru viitor! Şi acum... Atâta nestatornicie şi răsturnare de simţirĭ omeneştĭ, îĭ ostenia mintea şi 'l umplea de-o nespusă melancolie.

Ca de-o viaţă trăită îşĭ aducea aminte de planurile ce îĭ treceaŭ odinioară prin capul luĭ de copil. Ce de prostiĭ frumoase gândia

el când era mic!... Noaptea, după ce sufla în lumînare, el nu dormia — atuncĭ începea pentru el adevĕrata vieață. Ș'atât de limpezĭ și fermecătoare i se arătaŭ toate, ș'atât de curios de luminoase i se păreaŭ propriele luĭ gândurĭ, că de multe orĭ se întreba: «oare gândesc și alțĭ copiĭ de vêrsta mea, așa ca mine?» Era în clasa 'ntêĭ gimnazială. Tată-sĕŭ zăcea pe moarte. Ce jale era în toată casa! Când venia de la școală nimenĭ nu'l maĭ săruta. Și el simția, cu acel dar de intuiție precoce al copiilor nenorociți, că trebue să tacă, să nu ceară nimic, să ia și el parte la durerile celor-l-alțĭ. Și nu zicea nimic. Numaĭ se gândia și ofta, cu inimioara luĭ de unsprezece anĭ. Seara îl punea mă-sa să se 'nchine și 'l culca. Atuncĭ el își trăgea binișor plapoma peste cap și, cu ochiĭ deschișĭ trăia în lumea luĭ de minunĭ. Se gândia la Dumnezeŭ — adesea îl vedea: un popă frumos cu barba albă, stând liniștit într'un jilț mare de aur, așa cum vĕzuse pe David în vechia psaltire a mă-seĭ, și 'mprejurul luĭ sfinți mulți, cu chipurĭ de copiĭ. Și se gândia așa: Dumnezeŭ vede pe tata bolnav și pe mama cât îĭ de nĕcăjită. El poate toate și știe toate. El știe ce gândesc eŭ acu. Și

cum stă așa, o dată chiamă un înger și'ĭ spune: du-te pe pământ la casa ceea, unde zace bolnav tatăl băiatuluĭ care se gândește acum la mine, și fă'l sănătos. Na și punga asta cu galbenĭ, s'o puĭ sub pernă, unde doarme băiatul, să fie a luĭ și banii să nu se maĭ isprăvească din pungă, orĭ cât va cheltui... Ce maĭ motiv de fantaziĭ nesfârșite! Și'n mintea luĭ încălzită, surescitată de basme, începea să se desfășure, în tablourĭ viĭ, scene atingătoare, al căror eroŭ era el, copilul binefăcător, trimesul luĭ Dumnezeŭ, mângâierea și sprijinul tuturor nenorociților. Se gândia cum are să se scoale dimineața, ș'are să vadă pe tată-sĕŭ sănătos umblând prin casă, și pe mă-sa veselă, și pe surorĭ vesele, și el n'are să le spue nimic. Și după ce se va îmbrăca, are să'și ia punga de sub pernă, binișor, să nu'l vadă nimenĭ. Ș'are să se duc'atuncĭ cuminte la mă-sa, ș'are să'ĭ spue-așa: —«Uite, mamă—și inconștient buzele luĭ se mișcaŭ de căldura și tăriea gânduluĭ—acu s'a făcut tata bine... haĭdem cu toțiĭ în târg, să ne cumpărăm haĭne frumoase, și să cumpărăm smochine, ș'o cutie mare de halva... și deseară să mergem la teatru. Iar biata mă-sa, are să se uĭte cu ochĭ marĭ la el

ş'are să'ĭ zică: «Fă'ţĭ cruce, dragul mameĭ, se vede că nu eştĭ în toată firea». Ş'atuncĭ el — odată să bage mâna 'n buzunar şi, scoţênd punga cu galbenĭ, să 'nceapă a numĕra, câte unul, câte unul, şi să dea ântêĭ mă-seĭ, apoĭ luĭ tată-sĕŭ, pe urmă la surorĭ, şi să le dea mulţĭ, mulţĭ, pân n'or maĭ încăpea grămezile pe masă... Ş'auzia desluşit întrebările lor, vedea atitudinile, gesturile, surpriza şi bucuria de pe figurile lor. Ce fericit adormia, — ş'a doua zi se deştepta în aceeaşĭ privelişte dureroasă a vieţeĭ lor, din cale-afară chinuită. De ce nu i se întêmplase nicĭ o dată, în atâta amar de vreme, nimic din câte visase, nimic din câte evocase, cu toată setea, cu tot focul gândurilor luĭ, în nopţile copilărieĭ! Ce neam de oamenĭ fără noroc.

Şi, îmbrăcându-se, începu să observe cu atenţie odaia, în care numaĭ de câte-va zile se mutase. Işĭ schimba locuinţa des. Nicĭ o-dată nu găsise o cameră, să'ĭ placă, să'ĭ fie drag să stea acasă. Une-orĭ zile 'ntregĭ, umbla prin străzĭ retrase. Când vedea câte-o căsuţă mică, albă, ascunsă în fundul uneĭ curţĭ cu iarbă, şi straturĭ de florĭ, şi tufe de lilieclĭ, se opria în stradă, şi privia lung, — aşa unde-va ar fi vrut să gă-

sească el o odăiță. In tot-deauna se muta cu plăcere. Şi după o lună de şedere într'un loc, i se păreaŭ vechĭ şi ursuze toate lucrurile din odaie. Se simția străin, singur, şi, când intra, seara, îl apucaŭ tot felul de gândurĭ triste şi nu putea nicĭ să lucreze, nicĭ să doarmă. I se părea că se lasă tavanul pe el şi păreţiĭ se strîng s'apropie — or să'l înăbuşe. Il gonia uritul. Odaia asta era ce-va maĭ mare, maĭ veselă; dar afară de portretele din părete, care 'ĭ eraŭ necunoscute, toată mobila i se părea aceeaşĭ: acelaşĭ pat de spital, cu aceeaşĭ plapomă roşie, acelaşĭ lavuar de fier, cu ligheanul şi ibricul de tuciŭ smălţuit, aceeaşĭ sticlă cu apă, cu paharul eĭ gros, şi masa ovală de nuc, şi sfeşnicul de alamă, şi oglinda din părete în rama eĭ veche şi simplă de lemn lustruit; şi 'n ceasul acela i se păru că şase anĭ l'aŭ urmărit pretutindenĭ aceste mobile de otel din provincie, şi tot aşa s'aŭ aşezat, patul în fund, masa la fereastră, şi lavuarul lângă sobă, în toate odăile pe unde-a stat.

Se uită la cufĕr, acolo era tot ce-avea el: un rând de haine, schimburĭ, şi cărţĭ de literatură şi de filosofie. De patru zile se ţinea să le scoată, şi tot amâna. Şi pe

când îşĭ încheia vesta, cerceta cu ochiĭ cele treĭ scaune de paie, unul la masă, unul lângă pat, la căpătâiŭ, şi altul lângă cufĕr. Eraŭ la fel, şi îndată îĭ veni în minte salonul doamneĭ Raspal, apoĭ balul, cadrilul luĭ, Domnişoara Racliş...

De mult nu maĭ stătuse el înaintea uneĭ oglinzĭ, aşa aţintit... Şi orĭ-cât s'ar zice că noĭ nu ne putem da socoteală de propria noastră figură, dar când ne uităm în oglindă, cu gândul de a cerceta ce impresie a putut să facă chipul nostru asupra uneĭ anumite persoane, se întêmplă să descoperim în figura noastră trăsăturĭ şi particularităţĭ, neobservate încă de noĭ, ca şi când am fi împrumutat, pentru a ne examina maĭ de aproape, ochiĭ aceleĭ persoane. Pentru Vasile Dan, care uu ştiŭ dacă şĭ-ar fi putut recunoaşte fotografia, fu aproape o surpriză să constate că era al luĭ acest cap cu minte din oglindă, ce desvălia din pĕru-ĭ negru şi des, o figură blândă, smeadă, pe care gândurile îşĭ pusese deja marca lor de distincţie, acel reflex de frumuseseţă interioară, acea curioasă bătae de lumină, ce dĕdea nu ştiŭ ce aer misterios, ochilor luĭ căpriĭ, marĭ, cu pleoapele ostenite, şi guriĭ luĭ puternice,

umbrite de o mustață neagră, lăsată în jos.

...Dar cum i s'a încreţit pielea pe frunte, şi pe subt ochĭ! Şi aceste douĕ crestăturĭ adâncĭ pe amîndoĭ obrajiĭ!... Parcă era maĭ alb şi maĭ întins la faţă.

Ce capete sclivisite aveaŭ aseară uniĭ giovinĭ! Eraŭ fardaţĭ, se vede, — prea semănaŭ a manechinĭ din vitrinele bărbierilor. Cum dracu nu vĕd oameniĭ aceştia cât sunt de uricioşĭ şi de ridiculĭ, aşa linşĭ, înfrizuraţĭ şi lustruiţĭ ca păpuşele de porţelan! Şi, cu puţin necaz, îşĭ înfipse pieptenele în păru'ĭ aspru, ce nu părea de loc dispus a se supune încercăreĭ luĭ de a'şĭ alege o cărare în stânga, sfârşi prin a'l da în sus cu mâna, după obiceiŭ; îşĭ luă pălăria şi eşi.

III

In cămașă, descheiat la gât, cu pĕrul vâlvoiŭ, foarte aprins și nădușit la față, Cesar Priboianu, stă la o masă plecat pe un teanc de foĭ patrate de hârtie albastră, și scrie zorit articolul de fond. E gras, adecă pare gras, pentru că'ĭ așa buhab la față, și voluminos, — ochiĭ micĭ, verzĭ, dușĭ în fundul capuluĭ, fruntea congestionată, nasul gros și puțin turtit la vêrf, o barbă roșcată și neîngrijită îĭ acopere maĭ mult de jumĕtate figura. El e directorul și primul redactor al ziaruluĭ *Alarma*. Singurul copil la părinți, fusese dat de mic într'un pension de fete, la Câmpulung, unde tatăsĕŭ avea o mică fabrică de apă gazoasă. Acolo 'și-a făcut el cele patru clase primare. Mă-sa îl răsfăța și nu'l lăsa nicĭ odată să se joace cu băeți de seama luĭ,

ca să nu ia apucăturĭ rele. Băiatul creştea, ca o floare delicată într'o seră. Era drăguţ, cu minte, şi, la exposiţia de lucru a pensionuluĭ, în toţĭ anii avea şi el horbote împletite, dantele şi monograme cusute pe batiste de mânuşiţa luĭ. Adus la Bucureştĭ, fu pus într'un pension de băeţĭ de astădată, cu toată părerea de rĕŭ a mă-seĭ, şi învăţă bine, — cam sfiicios la început, dar s'a dat la brazdă. O-dată l'aŭ prins băeţiĭ în dormitor, lucrând cu croşetul la o faţă mică de masă — ş'atâta l'aŭ rîs, că l'aŭ desgustat pentru tot-deauna de acest *talent*, care făcuse gloria copilărieĭ luĭ şi la care măsa ţinea aşa de mult. După ce-a trecut examenul de bacalaureat, s'a înscris a drept. Dar acum era liber şi vieaţa de cafenea, ştrengăriile cu prieteniĭ începură a'l atrage. La început farmecul necunoscutuluĭ, nevoia de a'şĭ cheltui forţa înmagazinată a tinereţeĭ luĭ virgine, în urmă deprinderea, lipsa de voinţă, discurajarea, acea opresiune a timpuluĭ pĭerdut care se lasă din ce în ce maĭ greŭ pe coştiinţa celor abătuţĭ din cale, un fel de silă distrugĕtoare şi de neîncredere în el, l'aŭ făcut să'şĭ piardă patru anĭ fără să se poată hotărî a trece un examen. Un prieten, co-

rector la *Steaua Română* l'a luat o-dată la redacţie ca să'ĭ ajute. Când s'a vĕzut stând la un colţ de masă, şi făcènd şi el ce-va în cercul acesta de oamenĭ importanţĭ, carĭ ţineaŭ spiritul naţiuneĭ în vèrful condeiuluĭ lor, ceva cald parcă i s'a rîdicat de la inimă la cap, ş'a simţit trezindu-se în el un dor nedesluşit, o nelinişte, care îĭ dedea arsurĭ pe inimă, dorul de a fi şi el ceva în lumea asta, de a se apuca şi el de-o treabă.

Peste câte-va lunĭ făcea parte din redacţie. Era cel maĭ entuziast, cel maĭ harnic şi nu cel maĭ puţin inteligent dintre tinerii carĭ făceaŭ, cum se zice, bucătăria gazeteĭ: traducerĭ, informaţiĭ, dărĭ de seamă, cronicĭ teatrale, din ce în ce maĭ bine scrise, — ce nu poate un tînĕr, la douĕ-zecĭ de anĭ, când s'aşterne cu dragoste şi cu entuziasm să facă ceva?... Îşĭ găsise vocaţia. Acum părăsise cu totul gândul de a maĭ da pe la Universitate. Pleca dimineaţa şi nu se maĭ întorcea acasă de cât noaptea, de obiceiŭ foarte târziŭ şi rupt de osteneală. Cea maĭ mare parte din zi o petrecea la redacţie. Restul timpuluĭ, la birt, la cafenea, la berărie, şi seara, de douĕ orĭ pe sĕptĕmână la teatru.

In vieața de ziarist, adesea intră ca o parte necesară apucăturile acestea de boem.

Dar într'o dimineață — tocmaĭ când se gătia să iasă, o birjă se opri la poartă, ș'o femee naltă și slabă îĭ apăru în prag pe neașteptate — era mă-sa. A fost o scenă în adevĕr sfâșietoare. O mamă care cade în genunchĭ înaintea copiluluĭ eĭ și 'l roagă plângênd, este poate cel maĭ mare și maĭ sfânt simbol de iubire, de jertfă și de durere, — și nu s'a găsit încă suflet de om să nu se cutremure și să nu se ridice din cea maĭ cumplită cădere, la glasul acesteĭ divine rugăciunĭ.

A plâns, a plâns bietul băiat, cele maĭ calde și maĭ fecunde lăcrimĭ ce i-aŭ udat vr'o dată obrajiĭ luĭ palizĭ, și simția că se duce cu ele tot întunericul de pe mintea luĭ, toată stricăciunea ce se depusese, în aniĭ din urmă, peste inima luĭ bună, peste iubirea și castitatea copilărieĭ luĭ. După treĭ anĭ era licențiat în drept, dar bieții părinți n'aŭ avut parte să se bucure de succesele luĭ universitare. Mă-sa a murit la câte-va lunĭ după acea dureroasă întâlnire, și în același an a murit și tată-sĕŭ. Îĭ rĕmâneaŭ vr'o patru-zecĭ de miĭ de francĭ. Ce și-a zis el? Banu'ĭ cu dracu...

Cine ştie ce nebunie m'apucă într'o zi, şi risipesc tot ce-a agonisit tata într'o vieaţă de muncă. Să 'mĭ iaŭ maĭ bine un acaret. Şi şĭ-a cumpĕrat o casă în Strada Fântâniĭ. A fost un an judecător de pace în capitală. Intr'un proces pentru restituire de salar, intentat de Ministerul de justiţie unuĭ magistrat destituit telegrafic, tînĕrul Priboianu printr'o sentinţă foarte bine motivată, a respins acţiunea Ministeruluĭ ca nefundată. Atâta independenţă de la un judecător de ocol merita o atenţie oficială, ca să servească de exemplu tinerilor magistraţĭ; şi i s'a dat: a doua zi a fost înlocuit. Inscris între avocaţĭ, prin munca şi cinstea luĭ, şĭ-a asigurat o mică clientelă, care 'ĭ aducea cincĭ sute de leĭ pe lună. O, ar fi putut avea o clientelă mult maĭ numeroasă, dacă s'ar fi lăsat de gazetărie. Dar aceasta era pasiunea luĭ — i se părea că se născuse cu ea, îĭ umplea vieaţa, şi din tot ce-auzia şi vedea pe stradă, la tribunal, între prietinĭ, pe el nu'l mişca nu'l interesa de cât ceea ce-ar fi putut constitui material pentru ziar. Gândurile, observaţiile luĭ i se formulaŭ şi i se aşezaŭ în cap pe coloane de gazetă.

— Mă, nu ştiŭ, spunea el o-dată după

a treia halbă de bere, da eŭ lumea asta o vĕd în şpalturĭ mă, şi toată prostia omenească uĭte-aşa o vĕd pe şpalt!...

Şi desfăcêndu-şĭ braţul stâng, îşĭ fixa privirea în palma-ĭ deschisă, cu aerul unuĭ presbit care citeşte.

Acum îşĭ avea ziarul luĭ. In toate verile se ducea să petreacă douĕ sĕptămânĭ la Câmpu-Lung. Un bun prietin al luĭ tatăsĕŭ i-a propus într'o zi să 'l însoare cu fiica unuĭ proprietar de-acolo, şi pe când îĭ descriia avantajele uneĭ asemenea căsătorii: educaţia, frumuseţea, zestrea feteĭ, perspectiva de a fi ales deputat în localitate, el, dând din cap, şi cu toată seriositatea, îĭ tăie vorba:

— Nu pot, nene Tache, de geaba mi-le spuĭ, eŭ sunt însurat... am nevastă, şi copiĭ.

Şi temându-se să nu'ĭ vie rĕŭ luĭ nenesĕŭ Tache, care arăta o schimbare la faţă îngrijitoare, scoase din buzunarul de la piept ultimul numĕr din «Alarma», şi bătându-l binişor cu palma, ca şi când ar fi mângâiat obrajiĭ unuĭ copil.

— Uĭte, vezĭ? asta 'ĭ familia mea, de acum... Fie-care om, nene Tache, cu slăbiciunele luĭ... aud?

Şi 'şĭ plecă urechia, ca şi când i s'ar fi

făcut o obiecţie pe care n'a auzit'o: Aceasta însemna «să pofteşti să 'mi răspunzi aici dacă ai ce».

Ziarul era în al cincilea an. — Cu ce plăcere povestea el originea acestei întreprinderi!

— De la o vreme bag de seamă că D-l Director îmi aplica censura în toată regula. Nimic, nici o vorbă de rău, la adresa guvernului, nu se mai putea publica în «Steaua României» Imi tăia ori-ce observaţie, ori-ce aluzie la adresa acelorași oameni, despre cari cu câte-va luni mai înainte, iubitul nostru director zicea în fiecare zi: «să nu 'i cruţaţi, băeţi, sunt niște canalii infecte». In sfârşit, viu eu într'o dimineaţă c'un articol la care muncisem două zile... da'l scrisesem nu mă 'ncurcasem. Mă rog, combăteam la cataramă; înfieram infamiile guvernului, — pentru-că, vezi D-ta, aşa a lăsat Dumnezeu, pe semne, ca un guvern să nu poată fi de cât infam. Se uită în fugă pe manuscris şi o-dată 'l văd că se încruntă la mine şi 'mi zice: apăsând pe cuvinte, îngrijat oare-şi cum de încăpăţînarea mea: Domnule, nu 'nţelegi, că noi, în situaţia în care ne aflăm, nu putem de cât să sprijinim guvernul?

Da eŭ, vruseĭ să fac pe naivul: «Nu înțeleg, Domnule Director, guvernul nu s'a schimbat, oameniĭ sunt aceiașĭ»...

Eĭ nene, dacă nu 'nțelegĭ, n'am ce 'ți face, — D-ta crezĭ că politica'ĭ așa...

Și fluturând din mână, 'mĭ întoarse spatele necăjit. Imĭ iaŭ frumușel manuscrisul. — «Vĕ salut, Domnule Director,» — în gândul meŭ: politica Dumitale... am înțeles'o. Să-ți fie de bine. Se plictisise omul de-atâta opoziție. Tot aia și iar aia...

Toate bune, da ce mĕ fac eŭ? Unde mĕ înham? Zece anĭ de gazetărie, nu e glumă. Ș'apoĭ la mine, asta'ĭ-o boală.

Mă, nu puteam să dorm. Mĕ gândesc eŭ, mĕ gândesc, — în sfârșit zic: unde-o eși să iasă. Și chem într'o seară la mine pe Iurașcu, pe Pogonatu, pe Dan, și'ncă vr'o doĭ și le spuĭŭ planul meŭ: O gazetă fără patron politic, fără sgardă; cine'ĭ detreabă 'i detreabă, cine'ĭ porc de câine... dă'ĭ la cap. Roș, alb, tricolor național, puțin mĕ importă, să fie român cum sĕ cade, să facă și el ceva 'n țara asta, și ce-o face — să facă bine și cinstit, să nu'mĭ umble cu pungășiĭ. Uite ce vreaŭ eŭ: Să ne gândim serios la chestia țărănească. Unde ne ducem noĭ cu orașele noastre, dacă lăsăm

satele'n urmă? Mă, sunt patru milioane de românĭ, românĭ adevĕraţĭ, carĭ sufĕr, şi se chircesc de boale necăutate, de mâncare proastă, de ignoranţă, de asupririle primarilor şi arendaşilor, şi noĭ întindem colea din buget, ne'mbătăm de palavre şi facem politică de procopseală. Asta nu poate să meargă mult aşa... Viitorul ţĕreĭ nu e în coconaşul Guliţă, care 'mĭ vine de la Paris, ismenit, cu monoclu 'n ochiŭ, cu nasul sbârciog, parcă tot îĭ pute ceva, şi numaĭ de cât il vezĭ deputat, prefect... Şi în sfârşit, ce să maĭ lungesc vorba? — le-am spus scurt: Mă băeţĭ, vreţĭ voĭ să facem o gazetă?... da gazetă; să'ţĭ fie drag s'o ieĭ în mână. Eată, eŭ pun la dispoziţia talentelor voastre experienţa, munca mea cea maĭ pasionată şi... douĕ-spre-zece miĭ de francĭ; veţĭ lucra toţĭ cu tragere de inimă să facem ceva? Bine. Nu?... o să'nchidem prăvălia şi... pace bună. Şi ne-am învoit; am botezat'o, ş'am tras o cumetrie la «Caru cu bere», până'n ziuă. Ş'acum, slavă Domnuluĭ, avem patru miĭ de cititorĭ; nu i-am adunat nicĭ cu poliţia; nicĭ cu suprefecţiĭ...

Cezar Priboianu n'are stil îngrijit, nicĭ fraze de efect. Dar are ceva maĭ bun de

cât asta. In toate articulele luĭ se vede curajul şi francheţa unuĭ om drept şi adânc convins de ceea ce spune, care 'şĭ toarnă, în primele vorbe ce i se prezintă, toată credinţa, toată căldura inimiĭ luĭ.

Revistele de ordinar le face el. Stilistul redacţieĭ e Dan; acesta conduce partea literară a gazeteĭ. In ziua aceea Priboianu scriea un articol privitor la scandalul Veronescu-Prisăcanĭ, şi încheia, cu necesitatea tristă a guvernelor de a se sprijini pe tot ce e maĭ stricat şi maĭ odios în elementul românesc, de a se încunjura de samsarĭ şi de linguşitorĭ ordinarĭ, pentru ca, în urletele lor, să nu maĭ audă furtuna care se ridică, glasul celor patru milioane...

Tocmaĭ isprăvise articolul, când intră Dan.

— A, bravo, mĭ-aĭ venit la pont, şezĭ colea ş'ascultă... dar ce? parcă nu ţi-ar fi boiĭ acasă... ce aĭ?

Şi fără a aştepta rĕspunsul acestuia, începu să'ĭ citească. Asta era slăbiciunea luĭ Priboianu, să'şĭ citească articolul înnainte de a'l trimete la tipar.

In faţa lor, la o masă lungă, acoperită c'un postav verde pătat de cerneală, pe care se cunoşteaŭ urmele halbelor de bere,

Iurașcu, un tînĕr spânatic, lungăreț la chip și cam adus de spate, făcea corecturĭ; Pogonatu — D-nu Doctor, cum îĭ ziceaŭ băețiĭ — îșĭ trăgea cotletele și grav, cu mustățile rase, în fața unuĭ maldăr de gazete străine, marĭ cât cearșaful, pufăia dintr'o havană și regula politica esterioară; îĭ plăceaŭ grevele, la nebunie, și vaĭ de cotletele luĭ când eraŭ greve marĭ în Europa; Armășanu, un ardelean voinic, iredentist înfocat, lucra frumușel cu foarfeca, — înaintea luĭ eraŭ răvășite, ziare din provincie și din Transilvania, pe care le «perforase», cum zicea el, — o sticlă cu gumă arabică, ș'o halbă, fără bere: pe asta o «operase». Informatorul nu venise încă. In camera de-alăturĭ papà Săndulescu, vecĭnic cu nasu'n registre, făcea socotelĭ. La o altă masă, în picĭoare, un băetan nalt și pistruiat, ovreiŭ, pregătia benzile pentru espediție. Era vremea dejunuluĭ. Pogonatu isprăvise.

— Papa Săndulescu, te-atac c'un pol.

— Bucuros! (cu treĭ o). Când este, este.

Și puindu-șĭ condeiul după ureche, trase sertarul, dete D-luĭ Doctor o hârtie de douĕzecĭ de leĭ, îșĭ scărpină puțin barba căruntă, și 'șĭ puse iar nasul în registru.

Dan ascultă cu plăcere articulul. El care 'şĭ migălea fie-care frază şi'şĭ tortura capul pentr'un epitet, simţia uneorĭ o adevĕrată voluptate s'asculte proza luĭ Priboianu, cu fraze largĭ, pe une locurĭ oratorice, aruncate în goana condeiuluĭ, neîngrijite, barbare, dar pline de căldură şi păstrând, până şi în disproporţia lor, acea cadenţă naturală, acea mlădiere de talaz, pe care numaĭ focul convingereĭ şi descărcarea liberă a emoţiuneĭ pot s'o dea.

Dar Priboianu rîdea şi schimba vorba, de câte orĭ Dan voia să'şĭ arate admiraţia luĭ pentru acest mod fericit şi espeditiv de a spune ce gândeştĭ, de «a face fără durerĭ» cum zicea el.

— Dejunăm la Iordachi împreună, îĭ spuse 'ncet Priboianu, puindu'şĭ cravata.

Uşa se deschise larg, şi junele Alfred Gamulea, ce'ĭ maĭ zice şi Bimbirică, apăru. Nalt, cu pĕrul negru, buclat la tèmple, cu jobenul pe ceafă, un baston gros la subţioară, de-un fir negru de mătase îĭ atârnă monoclul pe vesta albă de pichet, jachetă cafenie, foarte lungă'n poale la spate, pantalonĭ largĭ în coloarea ouluĭ de rață, se crede frumos, deştept, irezistibil, şi pe figura luĭ vecinic otărîtă, se vede un dispreţ,

un disgust de toate cele, ca şi când ar zice mereŭ: «în ce lume infectă, Doamne, cu ce canaliĭ sunt osândit să trăesc!» A făcut în şase anĭ treĭ clase gimnaziale la Craiova. Şĭ-a fabricat un certificat de şapte clase. A fost câte-va lunĭ funcţionar la regie, unde'şĭ crea peste leafă micĭ suplimente nu tocmaĭ cinstite. A servit doĭ anĭ, ca spion, în poliţia secretă a capitaleĭ, de unde a trecut de-a dreptul reporter la o gazetă guvernamentală subvenţionată (ce pleonasm!). Uşile tuturor înaltelor autorităţĭ îĭ eraŭ deschise, la Capşa discuta politică cu mărimile — reporterul partiduluĭ, — nu umbla pe jos de cât la braţul unuĭ ministru, ş'atuncĭ muscalul luĭ «Domnu Alfred» mâna la pas pe lângă trotuar; punea suprefecţĭ în slujbă, înlesnea furniturĭ, antreprise, tranzacţiĭ între stat şi particularĭ, deplasa voturĭ în parlament... O era teribil Domnu Alfred în zilele luĭ de glorie. Dar s'a lăcomit din cale-afară; ş'a făcut şi imprudenţĭ... Intr'o zi a publicat în «Ziarul sĕŭ» o informaţie, cam pripită: «Aflăm cu plăcere că simpaticul nostru amic şi confrate Alfred Gamulea se va logodi zilele acestea cu gentila D-şoară Ema Comino, fiica Domnuluĭ Colonel Co-

mino. Felicităm etc...» A doua zi colonelul a tras douĕ palme militărești simpaticului ginere. Lucrul a făcut sgomot. Tot pe atuncĭ — căcĭ așa vin afurisitele de belele, cu grămada — câțĭ-va indiscreți s'aŭ plâns că Domnul Alfred le-a luat banĭ, ca să le dea slujbe, ș'aŭ rĕmas pe drumurĭ.. Dacă vĕ închipuiți că tînĕrul Gamulea, în fața atâtor scandale, s'a dat afund, saŭ 'și-a maĭ pierdut din aerele sale de eroŭ, vĕ înșelați amar: nu'l cunoașteți. E drept că, victimă acestor infame calomniĭ, s'a retras de la ziar. De astă dată informația începea așa: «Anunțăm cu regret pe cititoriĭ noștri că...» Dar același june galant cu aceeași figură importantă și disprețuitoare se primbla pe Calea Victorieĭ (căcĭ și fără muscal te poțĭ primbla pe Calea Victorieĭ), își lua regulat obicĭnuita consumație la Capșa, și dacă miniștriĭ eraŭ mândri și nu se maĭ primblaŭ cu el la braț, avea în schimb foarte mulțĭ deputațĭ și persoane de considerație, cu carĭ era *per tu*, și carĭ s'ar fi dat în foc pentru «nostimul» lor Bimbirică. Știia atâtea drăciĭ, făcea atâtea servicĭi... La franțuzește o cam codălghia: se gâdila grozav când îĭ vorbiaĭ limbă străină. Acum, de câte-va lunĭ, era informator la *Alarma*.

— Cam târziŭ, logofete, îĭ zise Priboianu, uĭtându-se la ceas, şi, luându'ĭ foile, se aşeză la masă, c'un creion albastru, să le citească, căcĭ pentru motive ştiute — controla în tot-deauna ştirile D-luĭ Alfred.

— Ci-ca maĭ slăbeşte-ne, nene, cu «consiliele de Miniştri»! «Aflăm din izvor sigur că mâine la orele 4 p. m. se va ţinea un consiliŭ de miniştri». Eĭ şi?.. Nu maĭ pune, dragă Bimbirică, informaţiĭ de astea!

După ce maĭ tăiă cu creionul câte-va ştirĭ bănuite, trimise foile la tipografie, îşĭ îndesă pe cap pălăria luĭ moale, foarte veche, despre care Dan zicea într'o zi privind'o cum sta pleoştită pe masă: «Domnule Director, zĕŭ c'a 'nceput să'ţĭ semene ca un frate pălăria asta, uĭte, mĕ uĭt la ea şi vĕd figura D-tale».

Eraŭ douĕ-spre-zece.

— Haĭ băeţĭ, daţi'ĭ zor, să eşim la douĕ! — Haĭ Dane.

Acesta scriia o notiţă despre «Serata şcolară» a pensionuluĭ Raspal.

Priboianu se impacienta.

— Sper, că n'o facĭ în versurĭ.

Afară îl întrebă, privindu'l în ochĭ cu o dragoste şi bunătate părintească:

— Tu poate vroiaĭ ceva leĭ?...

Dan se jena 'n tot-deauna să ceară 'naînte. Avea treĭ sute de leĭ pe lună, pentru douĕ foiletoane pe sĕptĕmână, avea şi de la pension 1,500 de leĭ pe an, — dar era foarte nepractic şi nechibzuit în privinţa paralelor. Nu ştiia nicĭ el singur, cum se face de e vecĭnic în deficit cu leafa pe-o lună.

— Aş vrea să mĕ duc pentru câte-va zile la Sinaia,— zise plictisit şi evitând de a rĕspunde direct la întrebare.

Priboianu îĭ dete un bilet de-o sută, şi îĭ spuse zîmbind, ca unuĭ copil:

— Bagă de seamă să n'o pierzĭ.

Era ceva din duioşia şi delicateţa uneĭ mame în iubirea pe care-o avea Priboianu pentru Dan. Şi greŭ şĭ-ar fi închipuit cineva o aşa apropiere de sentimente între aceştĭ oamenĭ. Priboianu, gros, vorbariţ, expansiv cu toată lumea, sgomotos, iubitor de chefurĭ şi absolut străin de tot ce e artă. Dan, slăbuţ, blajin, sfiicios cu lumea, pururea gânditor, contemplativ, figură şi temperament de artist. Avea mult în el din resemnarea, evlavia şi melancolia mă-seĭ. Ş'adesea îĭ revenia în minte, ca un tabloŭ, atitudinea eĭ de sfântă şi de martiră, o revedea, stând îngenunchiată

ceasurĭ întregĭ la icoane, cu ochiĭ în psaltire, cu buzele tremurând de-o şoaptă, pe care numaĭ Dumnezeŭ o auzia, şi toată figura eĭ tristă scăldată într'o lumină stranie, ca la uniĭ sfinţĭ din cărţile bisericeştĭ... De unde venia oare lumina aceea misterioasă, ce cădea ca o mângâere divină pe capul blând şi nefericit al mă-seĭ?... El purta încă melancolia părinţilor ş'a copilărieĭ luĭ, pe când în Priboianu trăia nealterată veselia, francheţa şi spiritul de afaceri al fabricantuluĭ de la Câmpu-lung. Dar amêndoĭ bunĭ, cinstiţĭ şi plinĭ de milă pentru durerile altora. Făcuse cunoştinţă la birt, acum şase anĭ. Priboianu era maĭ mare cu zece anĭ; dar nu pentru asta 'ĭ ziceà *tu* şi *mă*; aşa zicea el din prima zi la toţĭ aceĭ, cu carĭ vroia să păstreze raporturĭ amicale. Dan însă cu toate protestările acestuia, nu'şĭ putuse deprinde limba să'ĭ zică alt-fel, de cât *Dumneata* şi *Domnule Director*, fără nicĭ o intenţie de a limita familiaritatea.

La dejun, Priboianu, îl întrebă de ce nu s'apucă să fac'o carte didactică, o gramatică română, bună-oară, ar fi o afacere minunată.

Dan zîmbi. Il seduse o glumă.

— Domnule Director, cred că asta nu'ĭ în legătură cu suta noastră de-adineoarea. Apoĭ îĭ explică cum ar trebui schimbat întreg sistemul de învĕţămênt; azĭ şi programele, şi cărţile didactice, şi profesorii fac din şcoală o fabrică de spoială. De mic îl ia pe copil la «*substantive, prepoziţiunĭ, interjecţiunĭ*» şi el sărăcuţul se trudeşte, cu figura speriată, să le pronunţe, să 'nveţe papagaliceşte ceea-ce nicĭ dascălul nu pricepe; în lăuntru mintea luĭ doarme, pentru şcoală, şi pe deasupra s'aşterne un lustru, o pojghiţă, care crapă şi cade cum dă de soare, şi de libertate, cum scapă de bidineaua dascăluluĭ. Şi bieţiĭ băeţĭ trec prin şcoală, ca printr'un loc de tortură. Desfătarea cu care la sfârşitul anuluĭ, imediat după un esamen, îşĭ aruncă şcolarul cărţile, caetele tot ce'ĭ maĭ aminteşte chinurile uneĭ clase de care-a scăpat, este, poate, cea maĭ eloquentă manifestare şi revoltă a conştiinţeĭ luĭ în contra acestuĭ sistem de a'l îndopa în silă şi pe nemestecate cu o hrană, nepreparată pentru el şi imposibil de digerat. Cum să nu'ĭ pară bine, când scapă de şcoală, că poate să uite, să'şĭ uşureze capul ostenit şi ameţit de-atâtea lucrurĭ, pe

care nu le-a înțeles, nu le-a simțit intrând în mintea și 'n vieața luĭ, ca ceva cald și sănătos care se topește, se amestecă cu sângele luĭ, și'ĭ face bine.

Dan se încălzia. Eraŭ gândurĭ carĭ 'l frămîntaŭ pe el de mult, și par'că simțea că i se limpezesc și maĭ bine, spuindu-le.

— O gramatică română?... Dar aceasta ar trebui să rĕsară, să crească din mintea și vorba copiluluĭ, cum îĭ cresc dințiĭ în gingiĭ, iar nu s'așternem cu lopata definițiĭ stupide și forme goale, carĭ 'l sperie și 'l zăpăcesc. O bună carte de lectură, cu explicărĭ blânde, omenestĭ, carĭ să'ĭ arate înțelesul, funcțiunea și vieața fie-căreĭ vorbe, să vadă copilul că limba e ceva viŭ, organic, să'ĭ fie drag s'o învețe, s'o priceapă bine în toate secretele desvoltăreĭ eĭ;... asta ar trebui maĭ întâiŭ. Ce comoară de frumusețĭ doarme îngropată în poeziile poporuluĭ nostru, și bieții băețĭ habar n'aŭ câte cunoștințĭ ar putea eși de-acolo! Eĭ își cheltuesc o bună parte din energia și spontaneitatea mințeĭ lor crude pe tipicurile pedante, pe formulele goale ale uneĭ învĕțăturĭ artificiale. Ce dragoste să maĭ simtă pentru limba românească, bietul școlar, când dascălul moțăe cu nasu 'n

gramatică, și crede c'acolo 'ĭ toată pricopseala!...

Priboianu, cu coatele pe masă, se uĭta țintă în ochiĭ luĭ calzĭ, mobilĭ, expresivĭ, îl asculta cu nesaț.

Dan, ușurat ca de-o greutate ce 'ĭ apăsa mintea, respiră adânc și fața i se lumină într'un zîmbet, ce părea că anunță o glumă.

— E, Domnule Director, am și eŭ utopiele mele, — de mult visez o școală, un ideal de școală, unde băiatul să vie cu plăcere, să'ĭ fie drag să 'nveț̦e, nu pentru o diplomă, ci pentru a'și satisface neliniștea, nevoia firească a minț̦eĭ luĭ, o școală, unde să nu fie esamene, și note, și apel nominal, unde profesorul să fie un prieten bun al elevilor, pentru ca aceștiia să'l iubească, să le fie dor de el când nu'ĭ de față, să li se pară că'ĭ aud mereŭ cuvêntul luĭ, blând și înț̦elept, toată vieața să'și aduc'aminte de ce-aŭ învț̦at cu el la școală... însfârșit ce să'ț̦ĭ maĭ spun? Când veĭ fi ministru de culte îț̦ĭ voiŭ espune pe larg planul meŭ de organizare!...

Și Dan sfârși c'un gest mare, exagerat, ca și cum ar fi rîs de vorbele altuia.

IV

Dacă plecĭ din Bucureştĭ, cu trenul care merge spre Predeal, — după treĭ ceasurĭ de drum — bine înţeles accidentele nu intră 'n socoteală — şi dacă lenea şi lipsa de dragoste pentru priveliştile natureĭ, te ţin pironit pe bancheta ta plină de puricĭ — să nu te plângĭ cititorule că nu te-a prevenit nimenĭ, — începĭ a vedea tot maĭ des nălucind pe la ferestre rampele podurilor, şi'n aceeaşĭ clipeală auzĭ vîjîind pe sub vagon o apă repede şi puternică, ce parcă numaĭ cu acest vuet al eĭ îţĭ dă o senzaţie de rĕcoare; apoĭ dealurĭ neregulate, din ce în ce maĭ strînse, maĭ apropiate, încep a se ivi pe la ferestre, ca nişte pumnĭ monstruoşĭ, ameninţătorĭ, ce parc'ar voi să spargă geamul, să te provoace: scoală călĕtorule, c'aĭ intrat în umbra îmbătătoare

a Carpaţilor, scoală de vezĭ munţiĭ cum se ridică 'nainte ca nişte domurĭ colosale în ruină, şi Prahova cum fuge, se îndoaie şi şueră, ca un şarpe formidabil, sub roţile vagoanelor. Priveşte. S'a dus monotonia câmpuluĭ ras. De-aci în colo, clipeştĭ, şi alt tabloŭ, altă vedere ţi-se deschide. Valea se îngustează, de o parte şi de alta malurĭ surpate, dealurĭ rupte, prăpăstioase, ca nişte animale fantastice, îşĭ arată pântecele desfăcut, cu urme de rugină roşiĭ ca sângele, pe sus stâncĭ urieşe, diforme, se încalecă, se 'nghezuesc, unele parc'aŭ plecat ş'o dată s'aŭ răsgândit, câte-un «in folio» gigantic îţĭ dă închipuirĭ fabuloase. Trenul urcă mereŭ. Din când în când vezĭ şoseaua încingênd ca un brâŭ puternic şoldurile munţilor. Pe albia'ĭ neregulată, Prahova, verzue, păstrând încă sălbătăcia şi răcoarea munţilor din care-a eşit, aci parcă se leneveşte, se 'ntinde molatic, ca braţul ostenit al uneĭ cadâne frumoase, aci spumegând se repede cu furie şi strigă parcă de frica stâncilor eşite din pământ, ca nişte mânĭ schiloade ce vor s'o cuprindă. De o-dată vezĭ înaintea trenuluĭ că drumul se inchide, un munte năruit astupă valea de-a curmezişul; dar o gură neagră se cască în masa

vînătă de piatră, toţi se reped la geamuri să le închidă, intri 'n întunèric. E primul tunel, apoi altul, şi valea se lărgeşte, codrii întunecaţi îmbracă înălţimele, se întind, se scoboară tot mai aproape, valea se îngustează iar, în dreapta un părete verde închis — te miri cum staŭ copacii, — dar în stânga începe să s'aşeze un platoŭ la poalele brădişuluĭ, din care ese gol masivul Bugegiuluĭ. Sus pe platoŭ apar vile, din balcoane copiĭ şi bone salută trenul cu stăruitoare fluturărĭ de batistă. Şi ce curios rĕsună pe-aicĭ, repercutat, huruitul roţilor şi gîfâitul greŭ, puternic al maşineĭ. Un şuer lung, speriat, aproape jalnic, trezeşte somnul codrilor, toată valea aueşte de-un ecoŭ, frumos, muzical... Sinaia.

. . . . . .

E dimineaţă; apele aburesc, somnoroase vilele încep a'şĭ deschide ferestrele, ţăranii cu caĭ pregătiţĭ de escursiune aşteaptă pe la porţĭ; câte-un domn cu ochiĭ împainjiniţĭ, în cămaşă de noapte, ese 'n balcon, şi scărpinându'şĭ coastele, stă cât-va buĭmac, cu privirea dusă, uitită, — copacii par osteniţĭ, asudaţĭ; clopotul din deal, de la mânăstire rĕsună, ca 'n pădure, clar, tremurător, duios. Piscurile munţilor se

auresc. Sinaia e în umbră. Copiĭ veselĭ, aduşĭ la grădină de bone ce fac pe melancolicele, se joacă, aleargă, sub picioruşele lor sună prundul de pe aleele dispuse în amfiteatru, între cele douĕ oteluri principale. Incepe lumea să iasă la primblare. Jos, în parcul de sub ferestrele hotelului «Caraiman» s'a înfiinţat obicinuita partidă de crochet. Mulţĭ tinerĭ se opresc în loc să privească, — nu că jocul în sine ar presinta vre un interes pentru spectatorĭ, — dar între parteneri sunt câte-va Domnişoare drăguţe, şi între acestea, în primul rând, e cunoştinţa noastră de la pension, Ana Racliş. Şi, orĭ cum, e o plăcere să te uiţĭ la o fată frumoasă. Dacă pe stradă — şi'ntorcĭ capul după ea, şi parcă'ţĭ pare rĕŭ că trece, aşa, inconştientă de ce fior îţĭ lasă; dar când poţĭ ceasurĭ întregĭ să staĭ de-o parte şi s'o priveştĭ cum umblă, cum rîde, cum îşĭ ridică braţele, cum îşĭ mlădie trupul... Cel puţin, aceasta trebue să se petreacă în gândul Domnişorilor de pe delăturĭ, carĭ de-o oră nu găsesc altă-ceva maĭ bun de făcut, de cât să se uĭte la un joc, despre care sunt de acord cu toţiĭ că e cât se poate anost, şi la care-ar fi foarte fericiţĭ să ia şi eĭ parte.

Ana, c'o pălărie mare de pae dată cam pe ceafă, într'o rochie de flanelă albă cu dungĭ albastre, umbla, legănându'şĭ capul şi trupul ca un copil rĕsfăţat, vorbia tare, rîdea de toate cele. Privirea, gesturile, toată fiinţa eĭ avea un aer ştrengăresc, care-o prindea de minune. Un ofiţer din roşiorĭ, iar îşi ciocni tocurile şi, drept ca'n faţa unuĭ superior, nu ştiŭ ce'ĭ maĭ spuse, — ceva de haz, probabil, că ea începu să ridă cu hohot, şi rîdicându'şĭ capul, ca o vrabie care bea apă, o-dată conteni din rîs şi făcu ochiĭ marĭ, ca de ceva neaşteptat...

— A, Domnu Dan, bună dimineaţa, — când aĭ venit? Dă te jos, c'am să'ţĭ spun ceva.

Şi toţĭ se uitară în sus, să vadă cu cine vorbeşte; dar nu vĕzură nimic.

Dan se sculase pân a nu se lumina bine de ziuă. In otel dormiaŭ toţĭ. Se 'mbrăcă maĭ mult pe 'ntuneric şi, deschizînd fereastra, care dădea 'n grădină, începu să privească cum se desvălesc încet din umbră şi parcă cresc în desişurĭ negre de copacĭ, vilele cochete ale acestuĭ orăşel de munte, singurul adăpost rĕcoros maĭ aproape de Capitală; şi fantazia luĭ, pururea darnică, îĭ spuse să'şĭ aleagă una, care i-o plăcea; şi

el îşĭ alese una micuţă — de-abia se zăria într'un boschet de brazĭ, pe dealul din faţă ; dar n'apuca să se instaleze bine, şi îĭ veniaŭ o mulţime de prietinĭ, şi nu 'n-căpeaŭ toţĭ, atuncĭ îşĭ alegea una maĭ mare... ş'adecă de ce nu 'şĭ-ar lua-o pe cea maĭ bogată şi maĭ încăpĕtoare ?... să-şĭ aibă fi-care odaia luĭ, mobilată frumos ; pe lângă asta avea, bine înţeles, o bibliotecă frumoasă, ş'un venit... ca să poată trăi şi iarna, să lucreze, să scrie, cu prietiniĭ — să fie o întrecere între eĭ ; fie-care să scrie în secret de ceĭ-l-alţĭ, şi când va isprăvi, să'ĭ adune pe toţĭ şi să le citească. Se gândia la cele maĭ însemnate talente ale timpuluĭ sĕŭ : poetul Stelian, care dăduse deja literatureĭ române un volum de poeziĭ de cea maĭ mare originalitate, ca adâncime de gândirĭ şi ca tăetură de vers, şi care era nevoit să 'şĭ cheltuească tot focul, toată splendoarea inteligenţiĭ luĭ, scriind articole politice la un ziar de partid, umplându-şĭ sufletul luĭ delicat şi visător de proza amară a uneĭ vieţĭ de intrigĭ şi de lupte viclene şi meschine, din carĭ el, în orĭ-ce caz, va eşi învins, şi nenorocit ; dar bietul Graur, unul din ceĭ maĭ bunĭ nuveliştĭ românĭ, lucrând şeapte ceasurĭ pe

zi la contabilitatea ministeruluĭ de interne, unde toţĭ şefiĭ de biroŭ se cred mult maĭ deştepţĭ de cât el, şi 'şĭ fac semne când îl întreabă câte ceva, şi glumesc pe socoteala hainelor luĭ cam vechĭ, a umbletuluĭ, a pieptănăturei, şi a tot ce li se pare caraghios, fiind-că ese din sfera aşteptăreĭ şi priceperei lor; dar Petroni, scriitorul dramatic, care a dat teatruluĭ românesc primele piese, pline de vieaţă şi de talent, şi care se sbuciumă de atâţia anĭ în întreprinderĭ comerciale, pentru a căror reuşită se cere spirit practic şi o mulţime de alte însuşirĭ, pe care el nu vrea să se convingă că nu le are... şi Dan 'ĭ lua pe toţĭ şi 'ĭ ducea cu el departe... acum nu maĭ vroia la Sinaia — îĭ ducea cu el la o moşie mare, unde fi-care 'şĭ avea vila luĭ separată, înconjurată de arborĭ seculari, acolo scriaŭ capodopere, moşia lor devenea centrul intelectual şi artistic al ţĕreĭ, vara plecaŭ cu toţiĭ în străinătate. Unde era el, — când gălăgia de sub fereastră îl deşteptă. Se uită jos; de o cam dată nu cunoscu pe Ana, dar glasul şi rîsul eĭ îl asigurară imediat, că sub pălăria aceea mare era ea.

De-un ceas o privia cum se joacă, sglobie, veselă, ameţită, ca de un vin tare, de

propria eĭ tinereţă şi sănătate. Şi toate gândurile luĭ se abătură asupra acesteĭ vieţĭ curate, pentru care lumea nu era încă de cât vis şi lumină.

Rĕmasă fără mamă, la vèrsta de nouĕ anĭ, Ana crescuse până la 16 anĭ în pensionul Doamneĭ Raspal. Familia eĭ făcea parte din vechia aristocraţie a Capitaleĭ. Sora eĭ maĭ mare era măritată cu Nicu Lambrino, ministru de culte pe vremea aceea; tată-sĕŭ, un om fără multă învĕţătură, dar bun şi plăcut la vorbă, venia maĭ în fie-care Duminică c'o cutie mare de bomboane; Ana aştepta, gătită ca de bal: avea rochiĭ multe, de o eleganţă şi de o scumpete, ce nu se potrivea de loc cu vèrsta eĭ. Tată-sĕŭ o ducea la Şosea, la Capşa, la teatru, o-dată a dus'o şi la Club, dar copila sastisită de-atâta lume străină l'a apucat de pulpana jacheteĭ şi, gata să plângă, l'a rugat s'o ducă la pension. In şcoală, învĕţa numaĭ ce'ĭ plăcea eĭ, şi intra în clasă când voia. Une-orĭ o apucaŭ toane de rĕutate: ţipa, spunea micĭ obrăsniciĭ guvernantelor şi chiar directoareĭ; altă dată se ducea c'o cutie plină de bomboane 'n grădină, fetele se strîngeaŭ în jurul eĭ, cele micĭ întindeaŭ mânuţa, închizĕnd din ochĭ,

ca pisicele ; ea deschidea cutiea, şi luând câte-o bomboană, o ridica în sus, se făcea c'o dă şi o scăpa jos, unde o strivea imediat cu piciorul, ş'o amesteca bine cu ţărna, ca şi când s'ar fi temut să nu adune cine-va frimiturile ; după ce le chîrfosia aşa pe toate, învineţind de rĕutate şi de pofta distrugeriĭ, rupea cutiea şi aruncând bucăţile, apucată de un hohot jumătate rîs, jumătate plâns, fugia în odaie — avea odaia eĭ — unde se încuia cu cheia şi nu eşia pâna seara. Câte-va zile nu maĭ vorbea cu nimenĭ. Apoĭ de o-dată — în timpul uneĭ recreaţiĭ, începea să îmbrăţişeze pe camaradele eĭ de clasă, şi deshizêndu-şĭ pupitrul le împărţia bonboane, gravurĭ, cutiĭ, creioane colorate, şi tot ce avea acolo, tot tesaurul eĭ de nimicurĭ scumpe, până la piesele de aur, carĭ constituiaŭ baniĭ eĭ de buzunar, dedea tot; şi ochiĭ îĭ scânteiaŭ de bucurie, mânile 'ĭ tremuraŭ; era o criză nervoasă, o adevĕrată beţie de a risipi, de a 'şĭ arăta toată vanitatea eĭ de fată bogată şi răsfăţată.

Dan îşĭ aducea aminte ce rîs impertinent avea la început, la lecţiile luĭ, şi cum îl strâmba şi 'ĭ reproducea gesturile, pe când el vorbia; din când în când o fixa,

urmându-şĭ şirul, cu o privire blândă, apoĭ câte-o mică aluzie în cursul lecţiĭ — şi Ana, maĭ întêĭ agasată, în urmă, învinsă şi oareşĭ cum umilită de-atâta răbdare şi bunătate pe care nu izbutise s'o tulbure, sfârşi prin a înţelege, ş'a se căi; după douĕ luni îl rugă s'o asculte şi pe ea, spunênd c'o adorabilă naivitate că 'ı place psicologia şi literatura, şi s'a hotărât să le înveţe serios. Directoareĭ nu-ĭ venea să creadă, tot pensionul s'a crucit de această minune. Când a împlinit şaĭ-spre-zece-anĭ, n'a maĭ vrut să stea în pension. Soră-sa o ducea în toate balurile. Din când în când venia încă pe la lecţiile luĭ. Adesea o vedea la teatru, ş'atuncĭ ochiĭ lor, în mulţime, găsiaŭ parcă o plăcere nouă de a se întêlni, de a'şĭ căuta o linie de privire printre capetele care se mişcaŭ, şi de a'şĭ trimete gândurĭ de mulţumire, de ascunsă înţelegere, de simpatie. In cursul sĕptămâniĭ se vedeaŭ la şcoală, ochiĭ lor nu se maĭ priveaŭ aşa; ea părea că aduce în creţiĭ rochieĭ eĭ de mătase ceva din frivolitatea şi cochetăria balurilor în carĭ fusese.

Soarele era sus — şi Dan, cu coatele amorţite, tocmaĭ se ridica să plece, când Ana dădu cu ochiĭ de el, şi 'l strigă. El

se roşi, se retrase iute de la fereastră. Iĭ părea rĕŭ c'a stat atâta... Şi ea, — ce idee să 'l strige aşa tare în faţa atâtor necunoscuţĭ! Un moment se gândi să nu se ducă,— dar ar fi fost ridicul. Işĭ aprinse o ţigară, şi îndesându-şĭ pălăria pe cap, eşi cu un aer plictisit. Ea 'ĭ sări înainte, întinzându'ĭ mâna de departe.

— Dă'mĭ voe să'ţĭ prezint pe nepotu-meŭ Albert Lambrino ; doria de mult să te cunoască. Vezĭ ce nepot mare am eŭ?

Un tînĕr nalt, alb la faţă şi frumuşel, cu pĕrul blond, scurt şi creţ, se apropie de Dan, şi puţin jenat la început, îĭ spuse că învaţă literile la Berlin, unde studenţiĭ românĭ aŭ fundat o societate literară, un cerc în care se citeşte cu dragoste şi se discută tot ce se produce în literatura noastră.

— Acolo numele d-voastră, e cunoscut şi iubit de toţĭ.

In ochiĭ tînĕruluĭ se vedea dorinţa sincerĕ de a auzi, de a sorbi cuvintele luĭ Dan, ca să aibă ce duce camarazilor luĭ de la Berlin.

Nimic din fumurile şi strîmbăturile feciorilor de banĭ gata. De la cele d'întêĭ vorbe ale acestuia, dispoziţia şi figura luĭ

Dan se schimbă. Tot-deauna în atenţia şi interesul, pe care ni'l arată un noŭ cunoscut, sufletul nostru găseşte o plăcere, o sete irezistibilă de a se desvăli, de a şĭ cuceri parcă o nouă simpatie, şi nu ştiŭ ce fior de virginitate încălzeşte şi chiamă afară cele maĭ intime gândurĭ ale noastre.

Ana îĭ privia cu un zîmbet de mulţumire, cum steteaŭ amêndoĭ de-o parte şi'şĭ vorbiaŭ, ca doĭ bunĭ prietenĭ carĭ nu se vĕzuseră de mult. Crochetul se isprăvi. Ana veni lângă eĭ.

— Haide-ţĭ de-aicĭ, că bate soarele. Şi tus-treĭ porniră, păşind încet prin alee, pe unde maĭ era puţină umbră. Dan vorbia de cercurile literare din Bucureştĭ, de mişcarea intelectuală care se începe acum, cu tinerimea care se rîdică; în liniĭ repezĭ schiţa figurile scriitorilor maĭ însemnaţĭ şi felul lor de a înţelege arta.

In faţa otelului Eduard se opriră. Albert îl rugă să dejuneze împreună cu eĭ. In restaurant bĕtrânul Racliş citia un ziar, era singur la o masă cu vr'o zece tacâmurĭ.

— Tocmaĭ te citisem, Domnule Dan, ia şezĭ colea... Ano, uĭte *Alarma*, e un articol de Domnu Dan. — Ştiĭ cum citeşte ea, ş'a-

dună tot ce scrii? Uite-aşa are-un teanc acasă.

Şi bătrânul îşi rîdică cât putu palma deasupra farfurieĭ. Apoĭ începu a se plânge de picioare şi de inimă, maĭ ales de inimă. Nu putea să umble mult pe jos. Avea numaĭ cincĭ-zecĭ şi cincĭ de anĭ, dar era alb tot şi, când punea mâna pe ce-va iĭ tremuraŭ degetele. In ziua aceea părea maĭ abătut, maĭ bătrân.

Dan se sculă în picioare şi salută, puţin jenat. Era familia luĭ Racliş: ginerele şi fiica luĭ, ş'o fetiţă de vr'o nouă anĭ, cumnatu-săŭ Peruianu, cu alţĭ doĭ copiĭ..

Atât zimbetul afabil al Domnuluĭ Ministru cât şi imperceptibila închidere de ochĭ a Doamneĭ, păreaŭ a spune: De geaba te emoţionezĭ, băete, că noĭ nu te băgăm în seamă.

Dan, între Racliş şi Albert, vorbia încet despre căldurile şi starea sanitară a capitaleĭ, pe când ceĭ-l-alţĭ plănuiaŭ pe franţuzeşte o escursiune la «Peşteră».

Ana se aplecă spre Dan, pe la spatele tînăruluĭ Lambrino.

— Viĭ şi D-ta mâine cu noĭ.

Dan esita. Dacă în acest *noĭ*, gândia el, n'ar fi atâtea mutre insuportabile...

— Dar nicĭ nu maĭ încape vorbă, de sigur că merge şi D-nul Dan cu noĭ.

Şi Albert îl rugă cu atâta insistenţă, că'l înduplecă.

— Dacă n'aĭ fi mers D-ta, nicĭ eŭ nu m'aş fi dus, zise Albert cu ochiĭ plinĭ de mulţumire.

Ana îşĭ întoarse capul, puţin ironică.

— Bre, ce prietenie !

Dar imediat îşĭ luă seama şi, schimbând tonul şi figura, cu o mobilitate de actriţă, se grăbi să repare impresia rea ce-o făcuse amêndurora.

— Vezĭ Albert, trebuĭ să'mĭ fiĭ recunoscător, numaĭ mie 'mĭ datoreştĭ asta.

După masă Dan se duse să'şĭ scrie foiţa pentru jurnal, ca să fie liber a doua zi. Era cald. Lumea se retrăgea prin odăĭ. Pe-o bancă umbrită de brazĭ, Ana citi cu Albert articolul din *Alarma*. Era o dare de seamă, asupra uneĭ cărţĭ de curênd apărute în Franţa : *L'irréligion de l'Avenir*, de *Guyau*. După ce expunea în scurt cuprinsul volumuluĭ, arăta influenţa binefăcătoare pe care o va exercita asupra tinerimeĭ, filosoful modern ce deschidea, prin ideile luĭ generoase şi umanitare, un noŭ câmp de cercetărĭ şi de discuţiĭ, un noŭ

mod de a înțelege lumea și vieața. «Veacul care vine, sfârșia articolul, s'anunță bine. Peste melancolia și discurajarea pe care a împrăștiat'o în sufletele noastre, a tinerimeĭ de azĭ, filosofia amară și disolvantă a luĭ Shopenhauer, glasul luĭ Guyau se rîdică, mântuitor, ca un cântec profetic, divin, care chiamă la vieață și la simpatie».

— Ce cap distins — zise Albert gânditor, — și cum seamănă c'un profesor tîner de la Berlin, Ering!

— Da să vezĭ! lecțiĭ ce face la pension! Noĭ rămâneam câte o-dată extaziate, și când eșia din clasă, nicĭ nu maĭ știiam unde ne găsim.

— Păcat că nu'ĭ tata alt-fel de om; i-aș spune să facă cunoștință maĭ de-aproape cu el.

— Așĭ, n'aĭ idee ce sălbatic e. Eŭ m'am mirat grozav că vrea să meargă mânĭ cu noĭ... Uite Drăghicĭ. Uf, ce asomant e!

Era ofițerul de roșiorĭ. Ișĭ zornăi pintenii într'un salut milităresc.

— Ce-ațĭ hotărît, Domnișoară, pe mâine? Mergem la Peșteră?

— Da, și s'a maĭ mărit caravana, merge și D-nu Dan.

— N'am onoarea. O fi tînĕrul balaoacheș de azĭ-dimineață...

— E profesorul meŭ, Domnule Drăghicĭ, și unul din ceĭ maĭ talentațĭ scriitorĭ. E de mirare că nu știțĭ ăncă.

— Scuzele mele, Domnișoară; vedețĭ, noĭ ăștiia militarii, nu prea suntem în curent cu literatura. Care va să zică măine dimineață... la drum!

— Și sper că nu veți maĭ disprețui așa, pe noul nostru companion.

— A, din potrivă, voiŭ prezinta omagiele mele cele maĭ sincere Domnuluĭ.... cum i-ațĭ zis, vĕ rog?

Albert, roș, simți că'ĭ vîjîe sângele'n urechĭ și avu nevoie de-o rară stăpânire de nervĭ, ca să poată spune, fără să tremure:

— Domnule locotenent, vĕ găsesc ironia cam... deplasată!

Drăghicĭ se făcu alb ca hârtia. In spaima luĭ de-un scandal, cu fiul ministruluĭ, se agăță de prima scăpare, o minciună îĭ fulgeră prin minte și'ĭ readuse imediat sângele'n obraz.

— Eĭ vedețĭ, cum v'am mistificat, eŭ știŭ foarte bine pe D-l Dan și sunt unul din ceĭ maĭ pasionațĭ admiratorĭ aĭ talentuluĭ luĭ... E adevĕrat că nu'l cunosc per-

sonal, dar am citit tot, l'am auzit şi la Ateneŭ, — ce conferinţă.... superbă, pe onoarea mea.

Şi Albert i-a făcut loc pe bancă, ş'aŭ maĭ citit o-dată articulul din «Alarma».

In timpul acesta, tatăl Aneĭ, în odaia sa de la otel Eduard, făcea o penibilă siestă. Trebuia să plece în străinătate, să facă un consult pentru boala luĭ de inimă; dar era în întârziere cu treĭ rate la credit, — nu'l maĭ puteaŭ păsui; eraŭ şi alte datoriĭ de plătit, moşia era scoasă în vînzare, avea un teanc de somaţiĭ pe cap, nu putea să lese încurcătura asta în urma luĭ. Cine ştie, poate e nevoie de-o operaţie, poate moare. Şi cum rămâne Ana? A, vedea el bine că de câţi-va anĭ se pierde 'n datoriĭ, se 'nfundă, ca 'ntr'un pământ moale, ce'l sorbia încet, pân la glezne, pân la genuchĭ, pân la brîŭ... Ştiia, dar nu credea c'o să vie aşa curând... Şi mintea luĭ parcă se temea maĭ mult de cuvêntul «ruină», de cât de efectele eĭ.

— Intoarce, te rog, cheia... Aşa, să nu ne maĭ tulbure nimenĭ.

Avea ce-va solemn bătrânul în liniştea luĭ. Ginere-sĕŭ era agitat, posomorît, şi respira sgomotos.

— Uĭte, dragă Nicule, cum stăm.

Şi scoţênd carnetul, întinse un creion, ş'o foaie de hârtie luĭ Lambrino şi 'ncepu a'ĭ dicta sumele datorate, cu indicarea dobânziĭ şi scadenţeĭ lor.

După douĕ ceasurĭ de socotelĭ, rezulta: vînzênd moşiea, s'acoperiaŭ toate datoriile, carĭ se urcaŭ la vr'o cincĭ sute de miĭ de francĭ. Iĭ maĭ rĕmânea o casă în Calea Victorieĭ, pe care'ĭ oferia Zissimo Avlami, bancherul, o sută opt-zecĭ de miĭ de francĭ.

Bĕtrânul tăcu. Aştepta un cuvênt de la ginere-sĕŭ. Acesta era agitat; lăsă creionul pe masă şi oftă. Privirea bĕtrânuluĭ îl întreba, îĭ cerea un rĕspuns.

— Ce să facĭ? Vinzĭ şi casa, şi... ne'mplineştĭ nouă zestrea, dumneata aĭ cu ce trăi, aĭ pensia...

— A, nu'ĭ vorba de mine, dragă Nicule, tu uĭţĭ că maĭ am o fată; Ana cum rĕmâne?...

Şi ochiĭ i se umeziră, glasul începea să'ĭ tremure: bĕtrânul adora pe Ana.

Lambrino se impacienta.

— Cu Ana? Ce sunt eŭ de vină?... Iĭ rĕmân patru-zecĭ de miĭ de francĭ, — uĭte maĭ renunţăm noĭ la zece miĭ din ce ni

se cuvine; cincĭ-zecĭ de miĭ... ce vreĭ să'ĭ facem?...

— Bine, dragă, nu te supĕra... aĭ dreptate... ne-am înţeles, rĕmâne-aşa...

Lambrino eşi; bĕtrânul încuiă uşa după el. Când s'a însurat avea patru moşiĭ marĭ; ş'asupra împrejurărilor în care le-a vîndut, gândurile luĭ se opriaŭ acum ca la nişte date importante, ce'ĭ împărţiaŭ vieaţa în epoce deosebite. Ana s'a născut... înainte de vînzarea Cristeştilor; Caterina nevastăsa, a murit în anul în care-a vîndut Sălcuţa, a treia moşie. Atâţia anĭ fusese prefect, apoĭ ambasador pe la curţile străine, fără să primească un ban de la stat. «Cine are avere e dator să'şĭ slujască ţara luĭ, fără leafă; destuĭ lefegiĭ are ţara asta». Aşa zicea el, şi, pe unde a fost, a lăsat amintirĭ de luxul şi de dărnicia luĭ de «boer mare». Dar acum îşĭ făcea mustrărĭ, suferia, nu pentru dênsul, el a trăit.. Cum nu s'a gândit la Ana? A fost slab, laş, fără voinţă. S'a lăsat dus de nas şi tras pe sfoară de toţĭ şarlatanii, carĭ'l lingueşiaŭ, ca să'l adoarmă; şi l'aŭ adormit. Cum nu s'a deşteptat, cum nu s'a gândit la copilul luĭ? Un sentiment de groază, analog cu acel pe care'l avem când ne visăm căzênd

de la înălţimĭ marĭ, îĭ strîngea inima; i se părea că 'nebunește. Se vedea vinovat, neputincios, netrebnic, în faţa unuĭ ireparabil dezastru.

Ca o lumină tremurătoare de opaiţ, care aruncă pe păreţĭ, în proecţiunĭ marĭ, fantastice, umbra lucrurilor de nimic, — conştiinţa luĭ slabă, nedeprinsă cu nevoile, apucată de o frică de sĕlbatic, în faţa vieţiĭ pe care n'o înţelegea, îĭ exagera toate în proporţiĭ spăimêntătoare.

V

Pe caĭ de munte, mărunţĭ, puternicĭ şi cuminţĭ, «caravana» urca la pas printr'o rărişte de mesteacănĭ. Peruianu cu Lambrino, înainte, discutaŭ politică şi finanţe. Peruianu era un avocat mediocru, dar învèrtia afacerĭ carĭ nu maĭ eraŭ mediocre. Foarte activ, tot-deauna grav la faţă şi la vorbă, de o cinste exemplară, în lucrurile micĭ, — şi de o rară prudenţă în cele marĭ. Era de patru-zecĭ şi cincĭ de anĭ şi'şĭ păstra curată reputaţia luĭ de om drept şi dezinteresat. De opt anĭ administra averea uneĭ milionare bătrâne, care trăia la Paris. Lumea ştiia că'ĭ bogat — dar cât ĭĭ de bogat, asta el o ştiia. Numaĭ zestre luase aproape un milion. Nevasta luĭ, soră cu Racliş, o femee limfatică, bolnăvicioasă, sta maĭ mult în casă şi'şĭ îngrijia de ceĭ patru copiĭ, doĭ

băeţĭ micĭ, fetiţile maĭ mărişoare, frumuşeĭ toţĭ ca nişte ângeraşĭ. Işĭ iubia bărbatul şi se uita la el ca la un om superior, impecabil, a căruĭ seriositate, posomorîtă, aspră uneorĭ, era pentru ea semnul esterior, îmbrăcămintea firească a forţeĭ ş'a distincţieĭ luĭ. De altfel ea ştiia bine că nicĭ în lume Mişu eĭ nu prea vorbeşte, şi zimbetele luĭ sunt remarcate şi se ţin minte ca nişte evenimente.

Dar el muncise, muncise mult ca s'ajungă aci. Şi nu trebue să se uite c'avea şi ceva stare de la părinţĭ, când s'a însurat. Cine în adevĕr se ridicase vertiginos de repede şi de sus, era prietenul Lambrino. Fiul unuĭ arhitect, care s'a sinucis în urma uneĭ antreprise nenorocite, se vĕzu la vĕrsta de 20 de anĭ, rĕmas fără nicĭ un sprijin la Paris, unde 'l trimesese tată-sĕŭ ca să facă arhitectura. Prieteniĭ îl ajutară vr'o douĕ lunĭ, — îl sfătuiaŭ să se întoarcă în ţară, să facă dreptul; era băiat frumos, vioiŭ şi seducător la vorbă. De douĕ orĭ aŭ făcut chetă studenţiĭ pentru repatriarea nefericituluĭ lor amic. Era în timpul expoziţieĭ «*celeĭ marĭ*». De-o lună toţĭ îl credeaŭ dus, — dispăruse. Dar într'o zi un prieten îl întêlni în exposiţie la braţul uneĭ rumene

negustorese — se vedea după găteala eĭ zorzonată şi bătătoare la ochĭ — ceva maĭ în urmă o fetiţă de vr'o paĭ-spre-zece anĭ, ameţia cu nesfîrşitele'ĭ întrebărĭ pe-un domn gras, cu figura plictisită, a căruĭ vestă albă se întindea la infinit pe-o burtă fenomenală. — După un ceas îĭ întêlni iar, de astă dată Domnul cu burta lipsia. Maĭ târdiŭ aŭ aflat prieteniĭ că Lambrino devenise inseparabilul Doamneĭ şi Domnişoareĭ Marcachi Spiridon, spre marea mulţumire a soţuluĭ care, numaĭ astfel, putea să'şĭ petreacă în linişte toată ziua la expoziţia de maşinĭ şi industrie, singura secţie care interesa comerciul sĕŭ; căcĭ el nu venise atâta drum, ca să caşte gura la fleacurĭ, şi la tablourĭ carĭ reprezintaŭ femeĭ despoiate; el venise să facă cumpărăturĭ şi comande pentru marile luĭ magaziĭ de ferărie din Bucureştĭ. Patru anĭ, după asta, Lambrino se însura cu Domnişoara Marcachi. Lumea spunea că trecuse cam ostenit din braţele mameĭ, în braţele fiiceĭ; dar lumea spune multe! Capitalul socruluĭ îĭ asigură un colegiŭ în capitală. In cameră se distinse ca un orator de forţă. Citise cu pasiune biografiele oamenilor marĭ politicĭ, — discursurile lor, le ştiia pe din afară; ambiţios,

fără scrupule, dar dulce la vorbă şi mlădios cu toată lumea, înţelegênd perfect jocul grupărilor politice ale zileĭ, el, în nerăbdarea luĭ juvenilă, se ilustră chiar din prima legislatură prin câte-va volte de o adresă şi agilitate în adevĕr artistice. E un băiat cu viitor mare, spuneaŭ bĕtrâniĭ. După treĭ anĭ avu durerea de a'şĭ pierde soţia. Iĭ rĕmânea un singur copil, Albert. La un an se însura cu D-şoara Racliş. Era grăbit. Vieaţa'ĭ scurtă. Cu această a doua zestre atingia milionul. De când îl visa el! Intărit, armat, se aşternu voĭniceşte pe lucru, şi portofoliul ministerial, după ce'ĭ trecuse pe la nas de vr'o douĕ orĭ, veni într'o bună dimineaţă şi i se aşeză frumuşel la subţiuară, ca cel maĭ firesc lucru din lume.

Amêndoĭ călăriaŭ alăturĭ, Peruianu robust, puternic, sângeros; figura luĭ îşĭ ascundea trăsăturile subt o barbă neagră stufoasă, din care se vedea numaĭ nasul, umeriĭ feţeĭ şi ochiĭ, nişte ochĭ micĭ, şerpeştĭ, de o căutătură glacială; Lambrino, svelt, rîzĕtor, părea cu mult maĭ tînĕr de cât Peruianu, de şi eraŭ cam de aceiaşĭ vîrstă, — o mustaţă blondă, pe figura luĭ de porţelan, un nas supţire, puţin coroetic, şi ochiĭ, ochiĭ luĭ dulcĭ, fermecătorĭ la privire, îĭ păstraŭ

ăncă toată vioiciunea şi frumuseţa, cari-aŭ jucat un rol atât de însemnat în strălucita luĭ carieră. La vr'o douĕ-zecĭ de paşĭ, îndărĕtul lor veniaŭ Doamna Lambrino, Ana şi Drăghicĭ, care spunea de sigur, nostimade şi ghiduşiĭ de-ale luĭ, căcĭ s'auziaŭ hohotele de rîs până la Dan, care era în urmă de tot cu Albert. Treĭ ţăranĭ, pe jos, duceaŭ merindele, pardesiurile şi umbrelele. Un cuţulan de stână, lăţos, cu urechile tăiate şi chior de-un ochiŭ, mergea pe lângă calul luĭ Dan; uneorĭ îşĭ ridica spre călăreţ ochiul luĭ trist şi blând, rugător, parc'ar fi vrut să spună: «cred că nu vĕ supăr că merg şi eŭ». Indărăt, dintr'o zare de codru, soarele rĕsăria încet pe-un cer de un albastru cald şi fără pic de nor. Albert vorbia de vieaţa studenţilor de la Berlin, de profesoriĭ de-acolo, de mişcarea ideilor socialíste. Vĕzuse pe Lassalle şi l'auzise vorbind la o întrunire de lucrătorĭ: un adevĕrat fascinator; ochiĭ, glasul, convingerea cu care vorbia dedeaŭ figuriĭ luĭ frumoase ce-va de apostol inspirat, de zeŭ, care creează numaĭ cu farmecul cuvêntuĭ. Din când în când îşĭ întorceaŭ capetele şi priviaŭ, peste vêrfurile copacilor, cari se lăsaŭ în urma lor, se afundaŭ ca 'ntr'o

prăpastie. O altă caravană sgomotoasă venia din urmă : eraŭ vr'o zece, cocoanele ţipaŭ, toţĭ rîdeaŭ şi'şĭ încuraŭ caiĭ la deal, lovindu'ĭ mereŭ cu varga peste ochĭ şi cu călcâele 'n pàntece, ş'într'un strigăt ş'o gălăgie infernală, trecură înainte, aproape la fugă.

— Ce bestiĭ ! zise Dan, arătând cu desgust spre ceata care se depărta, cu sbierăte şi scălămbăerĭ de sĕlbaticĭ.

Maĭ la deal ajunseră pe Ana, care se răsleţise şi'ĭ aştepta sub un fag bĕtrân, surîzêndu-le de departe, drăgălaşă sub pălăria eĭ de pae, ale căreĭ bordurĭ largĭ, ondulaŭ la fie-care mişcare. Un vual alb, uşor înodat sub bărbie, îĭ flutura pe sîn încet, de-o abureală de vênt, — părea o chiămare discretă, un semn delicat, timid, abia înţeles, ca tremurarea primuluĭ gând amoros.

— Bine, n'aţĭ maĭ isprăvit? Maĭ vorbiţĭ şi cu noĭ.

Dan surîse.

— Bag seamă, căpitanul şĭ-a isprăvit repertorul.

Ana se uĭtă curios în ochiĭ luĭ Albert.

Pădurea părea că nu maĭ are sfârşit. Caiĭ se ghemuiaŭ pe tăpşanele repezĭ;

câte-un plescăit de copită rĕsuna ca'ntr'o catedrală. Ana, dreaptă şi sveltă în rochiea eĭ albastră-închis, ale căreĭ poale acoperiaŭ de amĕndouĕ părţile şaua şi coastele caluluĭ, până la scărĭ, îşĭ mlădia trupul după mişcările caluluĭ: era o legănare de panteră, ceva indefinit care se suia de la talie şi, cuprinzêndu'ĭ sînul şi umeriĭ rotunzĭ, îĭ şerpuia ca o undă de lumină pe la gât, prin pĕrul eĭ blond ridicat la ceafă,.. era ceva misterios care 'ţĭ dedea fiorĭ.

— Ba nu zĕŭ, Domnule Dan, de ce nu eştĭ gentil, să ne spuĭ o poezie?...

Şi ochiĭ eĭ se închideaŭ linguşitorĭ, c'o înclinare de cap rugătoare şi graţioasă.

Albert insista şi el.

— Serios că nu ştiŭ nimic pe dinafară, — cum credeţĭ că v'aş lăsa să mĕ rugaţĭ atâta?

— Uite, ce frumos ar fi, pe-aicĭ....

Acolo copaciĭ, maĭ deşĭ, făceaŭ ca un interior. Ea trebui să'şĭ plece capul, se tupila pe sub ramurĭ, cu mişcărĭ de păsĕrică.

— Da, zise Dan, ce frumos ar rĕsuna un clavir aicĭ!

Tustreĭ eraŭ veselĭ, în una din acele stărĭ de ebrietate sufletească, când rîsul

par'că e în aer, şi te îmbată ca un miros tare, de care strănuţĭ; când facĭ un haz copilăresc de toate nimicurile, şi aĭ o poftă nebună de spus prostiĭ.

Cu o fantazie de caricaturist desvoltară gândul luĭ Dan: Un piano, dus în escursiune.... apoĭ o idee americană: un cal, care ar fi şi piano, cu coardele 'n burtă, cu clapele pe coamă şi cu pedalele 'n scărĭ, şi domnişoara Ana cântând pastorala de Beethoven, şi cum calul Aneĭ se tot prăftuia de muscă fluturându'şĭ coada, altă toană de rîs: un *piano à queu*... coada era deja, maĭ lipsia piano.

Apoĭ tăcură, ca şi cum ar fi ostenit deatâta rîs. Un ţînc, de vr'o şapte anĭ, un ţăran în miniatură, scobora nişte capre de vale, cuminte şi serios.

— Da a cuĭ îs caprele astea băeţaş? întrebă Albert, numaĭ aşa, ca să'l audă vorbind.

«— Ale noastre» şi 'şĭ ţinu drumul, convins că l'a luminat deplin, fără să'şĭ ridice de pe ochĭ căciula mare cât el, ca să vadă cine l'a întrebat.

Ana deveni serioasă, ca o umbră îĭ lunecă pe faţă. Dan o înfăşură într'o privire caldă, apoĭ îşĭ lăsă ochiĭ în jos, caiĭ lor

se apropiară puţin, un moment piciorul luĭ îĭ atinse rochia.

Apoĭ de-o-dată ea 'şĭ întoarse faţă spre Dan, ca şi când ar continua o conversaţie.

— Grozav aş vrea să te văd când scriĭ...

Şi cum Dan se uĭta la ea, cu aerul unuĭ om care nu 'nţelege, ea urmă:

— Să staŭ o-dată de-oparte, fără să ştiĭ că's eŭ acolo, să văd cum eştĭ când scriĭ.

— Cum să fiŭ? Ca şĭ-acu, — doar c'atuncĭ sunt plictisit. Orĭ Dumneata 'ţĭ închipuĭ poate-o figură inspirată, cum 'eĭ fi citit prin cărţĭ....

Albert rămăsese puţin în urmă şi vorbia cu unul din ţăranĭ. Gândul c'ar putea fi o apropiere de sentimente între Ana şi Dan, că şĭ-ar putea spune cuvinte gingaşe în momentele acelea, îl încânta ca o idilă dulce ce se urzia sub ochiĭ luĭ, sub discreta luĭ protecţie. Cum se înşela!...

Când se văzură singurĭ, călărind alăturĭ, se simţiră jenaţĭ amândoĭ. Se făcu o tăcere penibilă, apăsătoare, ca şi cum un noŭ suflet s'ar fi pus între eĭ, ceva invizibil şi sever, de care ochiĭ, gândurile, bătăile inimeĭ lor, aveaŭ o teamă neînţeleasă, mistică, — şi în tăcerea asta conştiinţile lor se simţiaŭ spionate şi suferiaŭ ca de-o

obsesiune. Fără să'şĭ spue un cuvênt, evitându'şĭ privirile, amêndoĭ îşĭ opriră caiĭ şi'şĭ întoarseră capetele spre Albert.

Eşiaŭ din pădure, înaintea lor se ridica un munte chel; nicĭ un arbore; pe jos iarba era păscută. Soarele ardea; ceĭ dinnainte se opriră, s'aştepte umbrelele. Acum mergeaŭ toţĭ în grup; câinele 'şĭ scosese limba, de osteneală şi de căldură, din când în când şĭ-o retrăgea iute cu un clănţănit din dinţĭ, ca şi cum i-ar fi atras cine-va atenţia, că nu'ĭ frumos să stea aşa.

Spre stânga muntele, lepros, creştea într'o cupolă, urieaşă, înaltă, înaltă, de par'c'ameţiaĭ uĭtându-te.

— Vêrful cu dor, — zise Drăghicĭ, arătând cu cravaşa într'acolo.

Şi călăreţiĭ cârmiră la dreapta. Maĭ era ca o jumătate de oră, de urcat. Cărărĭ, mâncate şi adâncite de şuvoaie, crăpăturĭ largĭ, căscate de uscăciune, făceaŭ cam anevoios urcuşul. Acum caiĭ mergeaŭ înşiraţĭ, dibuind cu copita un loc sigur, pe potecile neregulate; de o parte şi de alta pământul era prăbuşit, la o adâncime de-un stat de om. Se vedea viind din zarea munteluĭ ca nişte dihăniĭ bizare, cu aripĭ lungĭ şi albe ce se tîrîiaŭ pe jos: eraŭ

treĭ caĭ, cari duceaŭ scândurĭ. Locurile rele şi ponorîte aŭ făcut pe cărăuşĭ să recurgă la un mod barbar de a transporta dulapiĭ din vatra cheresteleĭ la Sinaia. Iaŭ scândurile, în lungime obicinuită de patru metri, fac douĕ maldăre de câte zece bucăţĭ, le leagă la un capĕt, c'un curmeiŭ, alcătuind ca un jug, pe care doĭ oamenĭ îl ţin ridicat, un al treilea introduce calul între cele douĕ maldăre, îĭ vîră capul în jug şi 'l porneşte. Calul prin scofîlciturile munteluĭ tîrĕşte ast-fel scândurile, carĭ 'ĭ sfarîmă picioarele şi coastele: de la gât până'n copite e numaĭ rănĭ; câte o-dată, împins la un scoborîş maĭ rĕpede, cade grămadă sub povara luĭ, şi dacă bicele maĭ isbutesc să'l scoale — minune e deajunge cu vieaţă până 'n Sinaia. După treĭ drumurĭ de acestea, nobilul tovarăş al omuluĭ, în pace şi 'n răsboiŭ, cum zice Buffon, pierde orĭ-ce formă de cal şi rĕmâne un animal ciudat, ce pare a'şĭ căuta o nouă ordine în clasificarea zoologică.

— Staţĭ acolo! staţĭ acolo, domnilor, — strigaŭ cărăuşiĭ de departe, şi făceaŭ semne cu mâna, ca să nu înainteze în strîmtoarea prin care se scoboraŭ ceĭ treĭ caĭ chinuiţĭ între aripele lor de scândurĭ. Dar fie

că nu se 'nțelegeau strigătele și gesturile desperate ale țăranilor, fie că o caravană în fruntea căreia se găsia un ministru nu se putea opri așa lesne, călărețiĭ noștri, cotiră și înaintară în strîmtoare.

— La o parte! Stați! Păziți!...

Strigăte confuze se amestecară, — cu un huruit uscat, de șandrama care se dărîmă, maldărele de scânduri, ducênd pe caĭ în hiolă, iĭ rĕpezi de vale printre călărețiĭ noștri. Calul Doamneĭ Lambrino, lovit peste picioare, se dete iute 'ntr'o parte, Doamna îșĭ perdu echilibrul și căzu, fără nicĭ o altă primejdie de cât aceea de a'șĭ descoperi puțin din cerculeţele și dantelele de pe dedesupt. La zece pașĭ, un cal din ceĭ încărcațĭ, trântit pe spate, zugrumat de jug, se sbătia din picioare, ca un gândac enorm cu fața 'n sus. Și pe când țăranul se trudia să'l scoale, o-dată se pomeni că'l tae ceva ascuțit peste ochĭ, peste obraz, peste mânĭ: Da ce daĭ, Domnule? — atât apucă să zică, și nu maĭ vĕzu nimic, orbit, zăpăcit de lovituri. Era bravul Drăghicĭ, care îșĭ rupea cravașa de fața acestuĭ nefericit; nu'l maĭ puteau potoli, — însu-șĭ Domnul Ministru interveni, în franțuzește: se vede, ca să nu priceapă țăranul:

— Allons, mon cher, assez...

Şi porniră. Doamna Lambrino, rîdea de sperietura eĭ, esplicând cum a căzut. De o-dată Ana şi Albert priviră în jurul lor îngrijaţĭ, şi amêndoĭ avură aceeaşĭ întrebare :

— Dar unde-ĭ Dan ?

Marin — unul din ţĕranĭ — era călare, se apropie de eĭ şi le spuse că Domnul Dan i-a dat cincĭ leĭ ş'a plecat înapoĭ pe jos, — trebue să fi ajuns departe. Albert, descălecă, renunţa şi el la escursiune : rugă pe Ana să nu spună nimic celor dinainte ; aceasta făcu o grimasă de rĕutate şi de dispreţ.

— «C'est idiot,» şi mână 'nainte cu necaz.

Albert se uĭtă un moment dupĕ ea cu ochiĭ triştĭ, plinĭ de o nespusă milă.

Şi porni iute la valĕ pe dîra proaspătă a scândurilor.

El se simţia străin în familia luĭ. Rĕmas de mic fără mamă, crescuse până la paĭspre-zece anĭ sub îngrijirea unĕĭ nemţoaĭce bĕtrâne, care 'ĭ umpluse capul de biblie şi de literatură romantică. Tată-sĕŭ, vecĭnic absorbit de grijile politice, abia îşĭ lăsa din când în când mâna indiferentă pe pĕrul blond şi ondulat al acestuĭ copil sfii-

cios, şi'i recomanda în tot-deauna cu acelaşi aer distras, să fie cu minte.

Treĭ anĭ de-a rândul eşise premiant întêĭ la liceul «Sfântu Sava». Intr'o zi, Doamna Lambrino, îl certă pentru că 'l vĕzuse de maĭ multe orĭ stând de vorbă cu doĭ băeţĭ murdarĭ şi sărăcăcios îmbrăcaţĭ — eraŭ ceĭ maĭ bunĭ prietenĭ şi camarazĭ de clasă aĭ luĭ Albert. Copilul se făcu roşu, şi strângênd miciĭ luĭ pumnĭ, într'un spazmu de mânie, îĭ strigă în urechĭ:

— Nu eştĭ mama mea, să mĕ laşĭ în pace... îmĭ eştĭ urîtă, nu te pot suferi. Să ştiĭ!

Peste-o sĕptĕmână tată-sĕŭ îl interna într'un colegiŭ privat la Berlin, unde atrăgea atenţia Directoruluĭ maĭ ales asupra caracteruluĭ rĕŭ al băiatuluĭ luĭ, şi se ruga să'l ţie din scurt şi să fie foarte sever cu el. Bietul Director, care s'aştepta să aibă de-a face c'un mic animal sĕlbatic, nu putea să'şĭ creadă ochilor, vĕzênd cu ce seriozitate s'aşterne pe lucru din prima zi şi cu ce blândeţă se poartă băiatul acesta. Din zi în zi aştepta o esplozie. Albert se întreba şi el: «Ce-o fi avênd oare omul acesta de se uită aşa curios la mine?» Acolo a terminat liceul cu distincţie şi s'a

înscris la litere. Tată-seŭ îĭ trimetea cincisute de leĭ pe lună. Sta în pensiune la un alămar, Danovschi, polonez refugiat, care cunoștea toate țările Europeĭ, și'ĭ plăcea grozav să povestească istoriĭ extra-ordinare din vieața eroilor patrieĭ luĭ. Acesta avea cincĭ copiĭ, nevasta-ĭ murise; Miba, fata luĭ cea maĭ mare, îngrijia de casă.

In anul al doilea de universitate, Albert zăcu șase săptămânĭ de tifos. Intr'o noapte tresărĭ ca dintr'un vis urît, și deschise ochiĭ marĭ, speriațĭ. Miba veghia la căpătâiul luĭ.

— Mĭ-e sete.

Ea 'ĭ ridică puțin capul și'ĭ duse la gură paharul cu limonadă. După aceea îl așeză binișor, potrivindu'ĭ perna sub cap și vîrîndu'ĭ plapoma pe sub coaste. El suspină, închise ochiĭ, dar douĕ lăcrimĭ marĭ i se iviră pe pleoapele strînse; și pe când Miba i le ștergea încet cu batista, îșĭ simțĭ mâna strînsă în palma luĭ arsă...

— Miba, eŭ n'am avut mamă,.... vru să maĭ zică ceva, dar îl înecă plânsul, și ducând mâna eĭ albă la gură o acoperi de sărutărĭ.

Ea 'ĭ șterse lăcrîmile, apoĭ îșĭ lunecă puțin palma pe fruntea luĭ înfierbîntată și'l

rugă frumos să tacă, să 'nchidă ochiĭ şi să doarmă.

— «Mĕ crede 'n delir», şi 'nchizênd ochiĭ, o adoră 'n gând şi'şĭ umplu vieaţa, ca de-o lumină nouă, de bunătatea şi iubirea acestuĭ ânger.

Zece zile după asta era sănătos. Intr'o dimineaţă, ducêndu-se la universitate, se întêlni cu Miba, ş'amêndoĭ se opriră în stradă, dar nu se întrebară ca alte dăţĭ: unde te ducĭ? de unde viĭ?...

El o privi în ochĭ misterios. Ea zîmbi. Oamenĭ grăbiţĭ treceaŭ pe lângă eĭ.

— Mĕ iubeştĭ, Miba?

— Da, de mult...

Şi strîngêndu-şĭ mânile, se despărţiră, simţind amêndoĭ — fără a fi nevoe să şĭ-o maĭ spună — că din momentul acela sufletele lor eraŭ legate pentru tot-deauna.

In prima Duminică, seara, câţĭ-va studenţĭ şi câţĭ-va meseriaşĭ eraŭ strînşĭ la Danovschi, împrejurul uneĭ mese rotunde. Un samovar fierbea la o parte. Uniĭ beaŭ bere, neobicĭnuiţĭ cu ceaiul.

Miba, îmbrăcată în alb, vorbia încet cu douĕ prietine ale eĭ; din când în când se scula să'şĭ servească musafiriĭ. Nu era frumoasă; dar câtă nevinovăţie şi bunătate

în chipul eĭ slav, alb, bucalat, cu ochiĭ verzĭ, cu nasul mic ce'şĭ rîdica nările în evidenţă de-asupra guriĭ eĭ cărnoase, cu buza de sus răsfrântă puţin afară; şi când zîmbia închidea din ochĭ şi făcea gropiţĭ drăgălaşe în obraz, în bărbie şi încă una în têmpla stîngă, la coada sprinceneĭ. Era naltă, şi bine făcută. Albert o mânca din ochĭ, ea 'ĭ trimetea pe furiş, câte-o privire caldă, ca o sĕrutare. Ceasornicul din părete, sfârîindu'şĭ lănţişoarele cu greutăţĭ, cântă *cucu* de nouĕ orĭ.

Danovschi 'şĭ luă un aer solemn, clipi din ochĭ, şi scoţênd din buzunarul vesteĭ douĕ verigĭ de aur, chiemă pe Miba şi pe Albert. Cu barba luĭ mare, roşcată, avea un aer de preot care oficiează. Toţĭ se sculară 'n picioare. In tăcere, puse-o verigă în degetul Mibeĭ, alta 'n degetul luĭ Albert şi'ĭ binecuvîntă. Amêndoĭ eraŭ rumenĭ la faţă, şi drăgălaşĭ în sfiiala lor. Când le spuse să se îmbrăţişeze, se făcură şi maĭ rumenĭ şi maĭ sfiicioşĭ, toţĭ îĭ priviaŭ cu lăcrimĭ de bucurie în ochĭ, — cum se vedea că se iubesc şi că aceasta 'ĭ prima lor sărutare!

Un student rosti o mică cuvêntare de ocazie. Un cizmar tînĕr recită cu glas so-

nor un fragment liric din cântecul clopotuluĭ de Schiller. Apoĭ Miba se aşeză la vechia eĭ pianină şi'şĭ arătă talentul în câte-va bucăţĭ din Schopin şi din Schumann.

După aceea cântară toţĭ în cor câte-va cântece populare.

Şi se retraseră liniştiţĭ, ca şi când ar fi eşit dintr'un templu, ducènd fie-care în sufletul luĭ ceva sfânt şi pios, ca un parfum din simplitatea şi farmecul fericireĭ la care asistase.

Albert venise acum pentru a doua oară în ţară, de când îl dusese tată-sĕŭ la Berlin. In casă, era privit ca un străin. Logodna luĭ era o nebunie, o ruşine ş'o nenorocire 'n familie, de care nu trebuia să se maĭ vorbiască. Tată-sĕŭ îĭ zicea «*Domnule*», şi 'l rugase, cât va sta, să'şĭ ascundă veriga din deget, că «'ĭ face rĕŭ». Albert se supuse, dintr'un sentiment de respect.... pentru verigă. Peste-un an îşĭ lua doctoratul. Atuncĭ se va căsători şi va veni în ţară. Tată-sĕŭ se temea de un proces în viitor. Bĕtrâniĭ Marcachi muriseră şi toată averea lor, peste opt sute de miĭ de francĭ, îĭ venia luĭ Albert, singurul moştenitor. Impreună cu zestrea de la mă-sa i s'ar fi

cuvenit, la majoritate, o avere, de care bunul luĭ părinte nu se 'ndura, nu putea să se despartă pentru nimic în lume. De aceea, în privinţa banilor, era de-o delicateţă extremă cu fiu-sĕŭ. Acum îĭ da câte-o mie de leĭ pe lună. Intr'o zi îĭ spuse că e dispus să'ĭ asigure o sumă îndoită pentru toată vieaţa, numaĭ să nu'ĭ vie 'n ţară cu nemţoaĭca. Albert îĭ rĕspunse că se va gândi la aceasta maĭ târziŭ. Şi tată-sĕŭ crezu că în cuvintele luĭ nehotărîte se ascunde un plan, o ameninţare. Era — se vede — sub impresia acesteĭ temerĭ, când i-a spus bĕtrânuluĭ Racliş că el nu poate renunţa la restul ce i se maĭ cuvine după actul dotal, încheiat pe vremurĭ bune.

Albert îl găsi pe Dan în pădure. Sta jos cu ceĭ treĭ ţăranĭ, carĭ scoseseră din traistă un hărtan de mămăligă ş'un boţ de brânză de oĭ, ş'înfulicaŭ cu foame, pe când caiĭ lor, uşuraţĭ din jug, ronţăiaŭ câte-o buruiană şi pufăiaŭ cu nările în frunzele uscate de pe jos.

Ţĕranul când s'aşază să mănânce, orĭ unde-ar fi, îşĭ ia maĭ ântêĭ căciula din cap şi'şĭ face cruce, şi orĭ ce-ar avea pe suflet, la masă nu se cade să fie supărat;

mânia şi necazurile să stea de-o parte cu căciula; el nu mănâncă nicĭ o-dată culcat saŭ într'o rînă, ci în capul oaselor «ca oameniĭ», şi e păcat să hulească, şi să «spurce sfânta masă» cu vorbe urîte şi cu măscărĭ, pentru că în timpul cât mănâncă el, maĭca Domnuluĭ în cer stă în genunchĭ şi se roagă pentru sufletul luĭ. Dar la glume şi la rîs, e toată deslegarea: cu cât rîzĭ maĭ mult, cu-atât eştĭ maĭ bun.

— De, mă Radule, fu să te 'ntêlneştĭ cu naşu-tĕŭ pe ziua de azĭ.

Pe faţa luĭ Radu eraŭ crestăturĭ ca de cuţit, pe unde'ĭ plesnise pielea de cravaşă, şi sângele de-abia se zbicise.

Acesta îşĭ înghiţi bucătura, şi rĕspunse cu un fel de *ea!* plictisit, din gât, care nu se poate reprezinta prin scris.

— Auzĭ, mă, ci-că era cocoana Ministruluĭ aia de căzu după cal...

Dacă n'ar fi fost la mâncare, Radu ar fi spus o vorbă, de care-ar fi ţiuit un ceas urechia stângă a Doamneĭ ministrese.

— Poĭ de, Toadere, eŭ strîc? spune şi tu...

Dan şi Albert le făcură ţigărĭ, câte patru de fie-care. Eĭ voiaŭ să afle dacă întêmplărĭ de-acestea lasă mânie maĭ îndelungată şi

vr'un gând de rĕsbunare, saŭ se pierd iute în inima largă şi răbdătoare a ţăranuluĭ.

— Aşĭ, Domnule, zise Toader, înţelegênd întrebarea, cam pe departe, a luĭ Dan, apoĭ pe mine acum doĭ anĭ nu m'a umplut de sânge tot aşa, un ciocoiŭ de la Bucureştĭ, pentru că i-am spus să nu dea 'n iapă că'ĭ a făta? Şi astă vară ne scoboram pe valea Cerbuluĭ, şi era o ploaie... să fi vĕzut pe cocoane cu fustele 'n cap, şi ciocoiul meŭ, nu ţine cărarea? Vru s'o tae maĭ oblu, ş'o dată 'l aud strîgând: «bade Toadere, bade Toadere...» ştedea 'n brâncĭ de-asupra uneĭ prăpăstiĭ şi tremura ca un căţel rebegit. I-am întins un băţ lung şi l'am tras în sus... să'ĭ fi dat drumu, se ducea, de nu s'alegea nicĭ pulberea. In vale, zic: «boerule, ţi-aducĭ-aminte amu un an... mĕ bătuşĭ pentru că nu te-am lăsat să'mĭ stîrpeştĭ iapa?» Da boeru şiret, se făcea c'a uitat.

— Aşa'ĭ Toadere, zise cel de-al treilea, da eaca nu's toţĭ aşa. Apoĭ Iftimi a Saftiĭ din Breaza n'a pus foc la casa greculuĭ, pentr'o palmă?

— Şi l'a băgat la rĕcoare!...

— Heĭ, l'a băgat, da vorba'ĭ şi-a făcut cheful?...

Şi tustreĭ îşĭ făcură cruce — isprăviseră de mâncat.

Albert şi Dan, îşĭ luară ziua bună de la eĭ, şi plecară iute 'nainte, — lĭ-era foame.

— Ce interesanţĭ sunt ţĕraniĭ noştri, săraciĭ, când îĭ cunoştĭ de-aproape!

— Tocmaĭ la asta mĕ gândiam şi eŭ, zise Albert, câte n'aĭ afla, să staĭ cu eĭ de vorbă! Mĕ mir că literaţiĭ noştri nu se ocupă maĭ cu dinadinsul... Eŭ nu cunosc nicĭ o scriere unde să se arate în adevĕr sufletul şi starea ţĕranuluĭ român.

Dan cugeta de mult la un roman tras din vieaţa de la ţară. Avea subiectul, şi ceva material adunat — luptele şi nenorocirile buniculuĭ sĕŭ i se desfăşuraŭ adesea în închipuire, ca reminiscenţile viĭ ale uneĭ drame petrecute sub ochiĭ luĭ;

Şi mergênd îşĭ schiţa planul în liniĭ marĭ, apoĭ se opria la câte-un amĕnunt, povestea o întêmplare pe care-atuncĭ în clipa aceea o urzia în minte, şi se emoţiona, ca şi cum ar vedea-o. Dar pentru ca să poată scri, îĭ trebuia linişte, şi cel puţin un an de traiŭ între ţĕranĭ, în deosebitele părţĭ ale ţĕreĭ, ca să'şĭ poată da seamă bine, de vieaţă, obiceiurile, nevoile şi gândurile lor; pentru că el nu vroia să pue în romanul

luĭ ţĕranĭ de ocazie, şi de teatru, ca aceĭ pe carĭ 'ĭ scot subprefecţiĭ înaintea Măriei Sale la zile de paradă, el voia să cerceteze, să afle şi să spue tot adevĕrul, toată marea dramă socială care se pregăteşte în întunericul şi mizeria bordeelor, în carĭ sufĕr «ceĭ maĭ bunĭ şi maĭ muncitorĭ fraţĭ aĭ noştri». Albert făcu ochiĭ marĭ; faţa i se luminase ca de-o revelaţie. In urma lor se auzia tărşîtul scândurilor...

— Vĕzuşĭ, obrazul luĭ Radu?

— Da, zise Albert dând din cap, e teribil!

Şi amêndoĭ tăcură, simţind că aŭ aceleaşĭ gândurĭ.

VI

Dan se întorcea de la redacţie pe-o căldură tropicală. Sgomotul trăsurilor, strigătele precupeţilor, vorbele trecătorilor pe stradă, îĭ intraŭ în cap, ca 'n ceva gol, cu un rĕsunet neobicĭnuit. El îşĭ lăsă gândurile leneşe să alunece peste impresiile din urmă, neisbutind să le fixeze pe ceva ; le simţia jucând, împrăştiindu-se şi împărechindu-se bizar, ca nişte alice pe-o farfurie care se mişcă : confidenţile luĭ Albert, logodna cu Miba, raporturile luĭ curioase cu tată-sĕŭ, i se păreaŭ un roman citit de curênd, în care se amestecaŭ figurĭ misterioase de conspiratorĭ polonĭ, faţa tăiată şi plină de sânge a ţăranuluĭ Radu alăturĭ de chipul nobil, rumĕn şi 'nveselitor al Aneĭ ; şi cele douĕ surorĭ ale luĭ cu nedespărţitul unchiŭ îĭ reveniaŭ mereŭ

în minte, figurile lor se multiplicaŭ, ca din reflectarea unor oglinzĭ paralele, şi un sentiment de nelinişte, de osteneală, de apăsare morală, îl grăbia spre casă, ca pe-un om care simte că 'ĭ vine rĕŭ şi se teme să nu cadă 'n stradă. Pe drum scoase iar scrisoarea şi citi, cu pofta chinuitoare pe care ne-o daŭ une-orĭ lucrurile triste şi crude: «Grecul a murit în postul Sâmpetruluĭ şi noĭ stăm cu moşu, Aglaia de astă iarnă e paralizată şi nu se dă jos din pat....» Maĭ cĭti o-dată şi rupse scrisoarea, aruncând în mersu-ĭ bucăţică cu bucăţică,— păreaŭ nişte fluturaşĭ albĭ ce'ĭ sboară din palmă şi se aşază osteniţĭ pe urmele luĭ. Acum cuvintele din scrisoare i se repetaŭ obsedant în minte.... «*Grecul* a murit....» Şi gândul că s'ar putea ascunde o crimă sub acest mod brutal de a vesti moartea unuĭ om, cu care-atâţia anĭ aĭ mâncat din acelaşi blid ş'aĭ dormit în acelaşi pat, la început îĭ licări, şters şi tremurător ca într'o aţipire de somn, apoĭ i se roti tot maĭ strîns, tot maĭ înfierbântat până ce i se înfipse, ca un piron, în cap, şi'ĭ rĕmase acolo cu forţa convingĕtoare a lucruluĭ vĕzut. Şi pe când fantazia luĭ surescitată cerca să reconstitue drama în crudele eĭ

amănunte, un văl de groază şi de ruşine simţia că se lasă peste cele maĭ scumpe şi maĭ duioase amintirĭ ale copilărieĭ luĭ.

— Unde mergĭ, poete, aşa gânditor?

— Domnule Razi,... te rog, nu'mĭ maĭ zice «poete».

— De ce?

— Nu'mĭ place.

Razi îl luase de braţ; mergeaŭ în aceeaşĭ direcţie. Fusese pe urma luĭ Dan la Sinaia. Se dusese numaĭ aşa în primblare. Dar l'a vĕzut ministrul şi l'a poftit la masă; i-a dat o misiune pe vară, să plece 'n Elveţia pentru a studia organizarea şcoalelor rurale. A, miniştri ca Lambrino, n'a avut ţara... are să reformeze întregul nostru învĕţămênt. Apropo.... «O domnişoară foarte frumoasă era supărată foc pe-un oare-care domn care-a dezertat de la o escursiune. Traditore, traditore!...»

Şi rotunjindu'şĭ gura pe o pronunţie afectată, declamatoare, îşĭ înecă vorbele din urmă într'un rîs artificial, din gât, ca şi cum l'ar fi gâdilit cine-va la subsuorĭ.

Dan îşĭ duse palma la gură spre a'şĭ ascunde un căscat. «Ce rîs nesuferit, şi cum mĕ anosteşte omul ăsta!» gândi el.

— Nu plecĭ nicăirĭ vara asta?

— Nu.

Dan simţia că se prosteşte, că i se strînge mintea, ca un ariciŭ speriat, în faţa omuluĭ acestuia, care 'l ţinea de braţ, cu o intimitate exasperantă.

Fecior de banĭ gata, Mitică Razi, trecuse prin şcoală şi prin lume dus de mână, ca un copil, de averea şi influenţa luĭ tatăsĕŭ. Până la vèrsta de treĭ-zecĭ şi cincĭ de anĭ nu era cunoscut de cât ca «băiatul luĭ Iorgu Razi», un bĕtrân moşier, senator sub toate guvernele, vestit prin maniile luĭ de «cultivator agricol occidental». In toţĭ aniĭ venia la moşie cu câte-o idee nouă din străinătate: schimba epocele semănăturilor, săpa de-alungul ogoarelor canale de irigaţie, şi în urmă făcea sondaje zadarnice pentru a da de-un isvor mare, ce trebuia să fie unde-va ascuns pe moşia luĭ; încerca fel de fel de culturĭ nepotrivite cu clima şi locurile noastre, aducea guano pentru îngrăşarea pămêntuluĭ, maşinĭ electrice pentru a precipita fecundarea seminților. Zăpăcit de minunile vĕzute pe la expoziţiĭ, orĭ trîmbiţate prin reclame, în tot timpul cât sta la ţară nu făcea de cât experienţe: planta pomĭ carĭ se uscaŭ, punea seminţĭ carĭ nu rĕsăriaŭ, construia

coteţe sistematice, în care păsările slăbiaŭ şi muriaŭ sistematic; ş'avea o credinţă de maniac în tot ce e maşină: maşinĭ de clocit ouĕle, de ales untul,— şi ce triumf, ce fericire pe el când, după miĭ de ouĕ pierdute, găsi o-dată în *cuveoză* zece puişorĭ de găină, piuind somnoroşĭ sub tuleele lor umede: pasemite i se făcuse milă de el babeĭ din curte şi, luând zece puĭ de sub cloşcă, 'ĭ pusese pe-ascuns în «afurisita aia de maşină».

Dar de la o vreme cultura asta sistematică îl înglodase cam rĕŭ în datoriĭ. Boerul se luă de gândurĭ.

— Mitică dragă, ia să te maĭ laşĭ de cavalcade. Sunt şase anĭ de când aĭ venit din străinătate. Eştĭ «doctor în ştiinţile politice». Apucă-te şi tu de-o treabă, că nu maĭ merge, fătul meŭ. Ţĕraniĭ s'aŭ ticăloşit, îmĭ strică tot, mĕ fură, nu mĕ maĭ ascultă, stăm rĕŭ, cât se poate de rĕŭ.

Şi Mitică, se gândi la o însurătoare *bună*. A se *însura bine* înseamnă şi astă-zĭ, ca ş'atuncĭ, a lua zestre mare. Era băiat nostim, vedea asta după impresia ce făcea prin balurĭ. Işĭ susţinu încă vr'o treĭ anĭ toate aparenţile de om bogat. Trăia din reputaţia şi creditul ce maĭ rĕmâne cât-va

timp pe urma uneĭ averĭ pierdute. Aşa lasă toate incendiile marĭ, după ce se stîng, o provizie de căldură ascunsă, de care multă vreme maĭ fumegă zidurile arse.

Doamna Aspazia *de* Mavrichi, peţitoare nobilă, după multe încercărĭ infructoase, i-a spus şi ea într'o zi:

— E greŭ, Domnule Razi, vezĭ D-ta boerimea noastră a scăpătat, azĭ negustorimea se ridică în locul aristocraţieĭ. Şi negustorul, când 'ĭ vorba să 'şĭ mărite fata întreabă de ginere, ca de-o marfă: de unde'ĭ, şi cât produce, şi ce profit poate să'ĭ aducă. Trebue neapărat să ieĭ o slujbă, să te-alegĭ un deputat ceva, alt-fel nu putem face nimic.

Fără a părăsi clubul, teatrurile şi felul luĭ de vieaţă falşă, Mitică începu să se gândească la o carieră. N'avea nicĭ o pregătire, şi munca 'ĭ făcea oroare. In şcoală nu se distinsese de cât ca un bun colector de timbre. E acesta un talent care să 'ţĭ poată servi la ceva în viaţă? Se întreba şi el, în neştiinţă de altă aptitudine pe care să şĭ-o fi descoperit până la vêrsta asta, de treĭ-zecĭ şi cincĭ de anĭ. Dar dac'ar face o colecţie din toate articolele de gazetă, carĭ laudă pe capul statuluĭ?... Ce de discursurĭ,

pe la inaugurărĭ, pe la parăzĭ şi solemnităţĭ oficiale! — Din toate banalităţile astea oare nu s'ar putea scoate ceva?... A muncit bietul Razi. Şi peste doĭ anĭ apărea un volum elegant intitulat «O pagină de istorie contimporană» studiĭ istorice de «*Demetrie Razi*» diplomat în ştinţele politice de la Paris. Imediat i s'a dat medalia «bene-merenti» clasa 'ntêĭ, pentru «scrierile sale literare». In bugetul anuluĭ următor i s'a înfiinţat postul de «inspector al monumentelor istorice» pe care 'l ocupa cu toată cinstea şi demnitatea ce trebue să aibă un autor de studiĭ istorice. Eraŭ treĭ anĭ de-atuncĭ şi se găsia tot în vânătoare de zestre. Vezĭ că şi pretenţiile luĭ crescuseră acum din cale-afară.

— Ce, aicea staĭ?

— Da, rĕspunse Dan, c'un aer bolnav, trăgêndu'şĭ mâna de sub braţul luĭ Razi. Acesta 'l luă amical de mână.

— Cum arzĭ! Ar trebui să ieĭ ce-va... un gram de chinină. Se vede şi după faţă... Apropo, o să te rog ceva, Domnule Dan: eŭ am scos luna trecută o broşură «Regenerarea Românieĭ», nu ştiŭ dac'aĭ vĕzut'o, o să 'ţĭ-o trimet, aş dori mult să am părerea Dumitale;... câte-va rândurĭ. Ce zicĭ se poate?

— Bine, Domnule Razi, trimete-mĭ-o.

Dan, de câte orĭ se simţia aşa abătut, se culca; la el depresiunile morale eraŭ adesea însoţite de simtome de friguri: aceeaşĭ slăbiciune de nervĭ şi osteneală fizică, aceeaşĭ tânjire generală, şi furnicărĭ ca de ace, îĭ făceaŭ durerĭ pe la încheeturĭ, îĭ amorţiaŭ braţele şi 'ĭ muiaŭ picioarele. Când se lungi în pat, închise ochiĭ: o dulce odihnă, o pace binefăcĕtoare se lăsa asupra luĭ... Câţĭ oamenĭ trudiţĭ, bolnavĭ, carĭ n'aŭ un pat, carĭ n'aŭ voia să se culce la vremea asta! Şi 'n mintea luĭ se desfăşuraŭ tablourĭ: ogoare imense, lanurĭ de grâŭ, şi miĭ de secerătorĭ cu capetele 'n soare, cu piepturile goale, storcênd bogăţiile pămêntuluĭ cu mânile lor pârlite şi sgâriete. Apoĭ vedea un lung convoiŭ de soldaţĭ cu raniţile 'n spate şi puştile pe umĕr, trecênd în toiul căldureĭ, albiţĭ de praf şi rupţĭ de osteneală. Cât n'ar da un nefericit de aceştia pe-un ceas de umbră şi de odihnă!

Gândul că el e liber îĭ rĕsări cu strălucirea vie, fulgerătoare, a uneĭ revelaţiĭ, şi se simţi recreat ca de-un curent rĕcoritor. Da, era liber, nu datoria nimănuĭ nimic, nu depindea de nimenĭ. Munca luĭ era u-

şoară, şi câştiga foarte mult. Bietul tatăsĕŭ scriea toată ziua la primărie pentr'o sută cincĭ-zecĭ de leĭ pe lună, şi ce viaţă umilită, ce greutăţĭ şi nevoĭ, carĭ nu se maĭ isprăviaŭ !... N'avea nimic de zis în contra soarteĭ luĭ. Atâţia băeţĭ cu carĭ 'nvĕţase în şcoală aŭ ajuns rĕŭ de tot : Duţulescu s'a făcut frate la schitul de la Durăŭ, Macoveĭ un actoraş de provincie ; Nedelcu s'a ales un pungaş de rând, acela de când era în şcoală fura de stîngea când intra într'o băcănie; pe uniĭ i-a stricat beţia, pe alţiĭ lenea. Şi chiar dacă sunt câţĭ-va carĭ din punctul de vedere material aŭ ajuns maĭ bine, dar nu e nimenĭ care să se fi distins prin ceva, ca să'l ştie lumea ; pe când el — slavă Domnuluĭ — trăeşte între ceĭ maĭ inteligenţĭ tinerĭ din ţară, şĭ-a făcut un nume destul de cunoscut, numaĭ prin munca şi meritele luĭ, neajutat de nimenĭ ; câte-va poeziĭ, aŭ fost foarte bine primite, şi i-aŭ marcat deja un loc printre tinerii de talent. Incepea să se găsească fericit. Când se gândia c'ar fi putut rĕmânea toată vieaţa un biet scriitoraş ca tată-sĕŭ, într'un orăşel de provincie, simţia un fior analog cu acel pe care ni'l dă deşteptarea din-

tr'un vis urît; i se părea că trecuse pe lângă o prăpastie pe care n'a fost văzut'o atunci, şi numai acum când se uita în urmă îşi da seamă de primejdiea din care a scăpat ca prin urechile acului; un sentiment de lumină şi de siguranţă îi înseninа vieaţa. Apoi un moment de neclintire.... gândurile lui parcă se opriră pe loc, ca şi când ar fi aşteptat ce-va: în sufletul lui ast-fel pregătit, ca într'o linişte evlavioasă de templu, apăru, cu strălucirea fantastică a unui planet noŭ, Ana. Ş'atunci, printr'un fel de conştiinţă retrospectivă, văzu că ea era de mult acolo. Da, acum îşi aducea bine-aminte: îndărătul celor mai triste şi mai întunecate gânduri, el simţise în tot-deauna vibrând ceva luminos, şi cald, şi bine-făcător, ca o mijire albă de soare într'un cer închis, acoperit de nori.

Acum o vedea bine. In ochii ei dulci tremura ceva din propriul lui suflet; erau atâtea gânduri sămănate de el, ca nişte flori din altă climă, într'un pământ rebel, şi toate răsărise... Mintea lui aluneca în urmă ca pe-o proecţie de lumină, căutând paşii, atitudinile, privirile, sunetul glasului ei, atâtea licăriri de-o misterioasă fericire,

ce l'aŭ făcut adesea să simtă trecerea unuĭ farmec necunoscut, a uneĭ suflărĭ nouĕ de vieață peste inima luĭ ostenită, și zile întregĭ să rĕmâe visător.

El, pe catedră, esplică o lecție de psicologie. Ea, cu coatele pe bancă, se uĭtă țintă 'n ochiĭ luĭ, ș'ascultă. Din când în când privirea eĭ inteligentă parcă s'aprinde de căldura frazelor luĭ, fața i se luminează; o vede gesticulând cu ochiĭ eĭ limpezĭ și vioĭ, propriele luĭ gândurĭ, și setea eĭ de a'l asculta îl animează, dă mințiĭ și glasuluĭ luĭ o elasticitate ș'o vibrare particulară. El însuși se miră de lumina asta neobicĭnuită ce i se face în cap; cu o emanațiune de putere uĭmitoare ea iĭ trimete, din ochiĭ eĭ fascinatorĭ, o acuitate de simțurĭ, o dilatare inesplicabilă a mințiĭ, una din acele aprinderĭ și clarificărĭ repezĭ a tuturor gândurilor, pe care se zice c'o dă prima beție de eter. E scăpărarea a douĕ suflete emoționate, misterioasa întêlnire a douĕ raze de simpatie, forța nouă pe care o descarcă în tot-deauna căderea pe acelașĭ ritmu și perfecta armonizare de vibrațiĭ a douĕ unde de energie, de vieață.

Și Dan avea atuncĭ coștiința exactă a unuĭ inestricabil echilibru de puterĭ inte-

lectuale, se dedubla clar: în fuga vorbireĭ îşĭ vedea gândurile înainte de a le rosti, cum rĕsar şi se înşiră, legându-se, urzind cuvintele şi construindu-se 'n fraze, îşĭ da seamă în acelaşĭ timp de sonoritatea şi modulaţiile glasuluĭ, de expresia figureĭ, de cumpătarea gestuluĭ şi de efectul fie-căreĭ fraze: atâtea percepţiĭ multiple ale momentuluĭ îşĭ găsiaŭ în el rĕsunetul şi atenţia cuvenită. In dărĕtul gândurilor pe care le spunea tare, un alt rând de gânduri se ridicaŭ, şi el par'că le auzia cum îĭ şoptesc mereŭ: «Vezĭ tu ce jocurĭ curioase de umbră şi de lumină trec pe faţa eĭ albă şi 'n ochiĭ eĭ albaştri, o vezĭ cum te-ascultă de cuminte şi cum te 'nţelege? în momentul acesta ea te iubeşte, fără să ştie: vorbele tale intră şi se aşază în sufletul eĭ ca un ferment de lumină; acum dorm în ea, la sunetul glasuluĭ tĕŭ, toate impresiile din lumea 'n care 'şĭ poartă rochiile de mătase şi micile eĭ vanităţĭ şi cochetăriĭ; nu te vede de cât pe tine; ea te cugetă, şi tot sufletul eĭ se pierde într'al tĕŭ....»

Apoĭ o vede pe stradă, la braţul unchiuluĭ eĭ Peruianu. Privirile lor se întâlnesc într'un salut jenat şi par'că 'şĭ spun

ceva pe fugă. Iși întoarce capul după ea, ca după o nălucire dintr'o altă lume ce-a trecut o clipă pe dinaintea luĭ, ca să'ĭ dea prilej de visurĭ dulcĭ și zădarnice...

Ce figură ursuză și posomorîtă are Peruianu! Și mereŭ o vede cu el la primblare. Cum e cu putință să s'apropie și să meargă alăturĭ douĕ ființĭ atât de monstruos deosebite!

E la ateneŭ; prima luĭ conferință, sala geme de lume, se sue la tribună emoționat, o salvă de aplauze îl întêmpină; privirea luĭ o caută în mulțime, o vede lângă tată-sĕŭ, ochiĭ lor se salută și ea 'ĭ trimete un zîmbet discret de prietenie și de încurajare. Vorbește despre: *Iubirea în poezia populară*. Glasul luĭ e cald, sonor, gestul liniștit, fraza corectă și sigură. Publicul îl aplaudă des. El simte în sală un curent simpatic care 'ĭ atîță verva. Une-orĭ aplauzele îl fac să se oprească; ș'atuncĭ, drept, cu un surîs copilăresc se uĭtă în ochiĭ eĭ umezĭ, scăpărătorĭ de bucurie, ca și când de-acolo ar sorbi toată puterea și entuziasmul talentuluĭ luĭ. Ea rîde, ca prin vis, și bate din palme.... Și la eșire 'l așteaptă 'n ușă.

— Ce frumos aĭ vorbit, Domnule Dan!..

Şi el duce, în sufletul luĭ rĕsunetul acestor cuvinte şi umbra dulce a chipuluĭ eĭ, din care se exală un parfum de fericire peste toate impresiile şi gândurile luĭ.....

— Intră!

Şi se sculă, puţin necăjit ca şi cum l'ar fi deşteptat dintr'un vis frumos.

Dar când vĕzu pe Albert se bucură; simţi în odaia luĭ ceva din prezenţa Aneĭ.

O... şi fără asta, Dan îl iubia, de când era în secretele vieţiĭ luĭ intime.

Albert venise în ḑiua aceea de la Sinaia, îl căutase pe la redacţie; pleca la Berlin, de unde nu va maĭ veni în ţară — dacă va fi să maĭ vie — de cât cu Miba luĭ.

Apoĭ după o mică esitare, şi plecându'şĭ ochiĭ distraşĭ pe un calendar, ḑise, ca'ntreacăt: — Ştiĭ că şi Ana se mărită...

— Da? Cu cine? şi Dan înţelese de ce nu se uită Albert la dènsul.

— Cu Drăghicĭ.

Şi ca şi cum ar fi simţit în tăcerea luĭ Dan sfărîmarea uneĭ iluziĭ, începu să'ĭ spue, tot cu ochiĭ pe călindar, cât de uşoară şi de frivolă, i s'a părut luĭ Ana, cum a primit de iute propunerea luĭ Drăghicĭ, pe care cu douĕ ḑile 'nainte îl găsia *asomant* şi nesuferit, cum numaĭ faptul că acesta e bo-

gat, grație falimentelor luĭ tată-sĕŭ.... Și se opri, lăsându'și fraza neisprăvită; făcu un gest de silă și de disgust. Dan era liniștit: acum putea să'l privească 'n față.

— Când plecĭ?

— De seară, și tocmaĭ voiam să te rog... să prânzim împreună...

— Cum nu! Cu cea maĭ mare plăcere. Ș'am să te petrec și la gară...

Dan simți că pronunțase prea tare vorbele din urmă. Neliniștea, nevoia de a se mișca, îl făcu să se uite la ceas: era aproape vremea meseĭ. Eșiră, jenați că nu maĭ găsesc nimic să-șĭ spună, simțind că amêndoĭ se gândesc la același lucru, de care să păziaŭ să vorbiască: Albert din discreție, Dan — din mândrie.

VII

Drăghicĭ era fiul unuĭ toptangiu de pânzeturĭ, Hagi Enachi din Iaşĭ, care 'n adevĕr dăduse douĕ falimente, dar nu aşa marĭ după cum se ḑicea: tot să'ĭ fi rĕmas bĕtrânuluĭ, din atâta zdruncen, zece miĭ de lire turceştĭ, că el aşa'şĭ socotea paralele; acum se retrăsese la moşiea luĭ în judeţul Vasluĭ, îşĭ măritase fetele, una după un Doctor, alta după un avocat din Roman, băiatul îĭ eşise printre ceĭ dintêĭ din şcoala militară, bĕtrânul îĭ trimetea patru sute de leĭ pe lună, ca să aibă Nunuţul luĭ cu ce'şĭ ţinea «*grantu*» în lumea nobilă în care trăia.

Locotenentul era bine făcut, frumos, totdeauna vesel, escelent conducĕtor de cotilioane, trecea de foarte bogat, croitoriĭ îĭ făceaŭ haine pe datorie, superioriĭ îl

ocrotiaŭ, camaraziĭ îl găsiaŭ de spirit, cocoanele începeaŭ să rîdă cât îl vedeaŭ. Era în garnizonă la Bucureştĭ. De treĭ săptemânĭ venise la Sinaia în congediŭ. Cu doamna Lambrino se cunoştea de mult. Intr'o ḑi îĭ spuse, între douĕ glume, că e pe tabloul de înaintare, ş'o vorbă a domnuluĭ Lambrino i-ar pune imediat a treia tresă la chipiŭ. Ea îl tachină

— Eştĭ prea tînĕr, — dac'aĭ fi încaĭ însurat. Am auzit că ministrul va înainta întâĭ pe ceĭ însuraţĭ. Insoară-te, Domnule Drăghicĭ, dacă eştĭ nerăbdător să-ţĭ vezĭ tresa.

— Da cu cine? Spune'mĭ D-ta cu cine...

— Caută....

Şi Drăghicĭ crezu c'a înţeles. Din ziua aceea Ana deveni punctul de asediŭ al viitoruluĭ căpitan. Ea, nu pricepea. Dimineaţa cum se da jos în grădină, n'apuca să facă zece paşĭ, şi tunica roşie îĭ apărea ca din pămênt. Era o adevĕrată obsesiune, de care fetele — orĭ cât s'ar plânge ele — sunt tot-deauna bucuroase. (Mi-a spus o fată lucrul acesta, şi eŭ am crezut'o).

In ultima escursiune, de la care aŭ dezertat Dan şi Albert, Drăghicĭ băgă de seamă că de multe orĭ Doamna Lambrino,

îşĭ găsia de vorbă cu soţul eĭ şi cu Peruianu, şi el rĕmânea ceva maĭ în urmă cu Ana. «Se vede cât de colo că e înadins, gândi el, ca să ne vorbim în răgaz. Trebue să încetez cu glumele şi să'mĭ iaŭ un aer maĭ serios»...

E curios cum găsesc oameniĭ ruşine pentr'o mulţime de lucrurĭ absolut inocente, şi'n schimb spun atâtea necuviinţĭ, cu cea maĭ perfectă linişte, şi fără să se poată zice că nu sunt *bine crescuţĭ*, în înţelesul de salon al cuvêntuluĭ. E o politeţă, în tot-deauna bine primită, să spuĭ uneĭ femeĭ cinstite, că are piciorul escepţional de mic, că'ĭ şade foarte bine decoltată, că te mirĭ cum soţul eĭ se'ndură să plece pentr'o sĕptămână de lângă ea, ş'o lasă să vie singură la bal... La teatru eştĭ în cel maĭ riguros bonton să te uiţĭ cu binoclu la braţele goale şi pieptul desfăcut al doamnelor, carĭ găsesc că tot pielea pudrată e cel maĭ elegant corsaj. Şi la băĭ de mare eştĭ un ursuz ş'un rĕŭ crescut, dacă nu viĭ să priveştĭ în fie care zi unde se scaldă «naiadele». Vorbeştĭ c'o domnişoară, de abia scăpată din pension; şi cu chip că eştĭ hazliŭ, îĭ spuĭ o mulţime de... *grosolăniĭ fine,* ea rîde şi te găseşte nostim. — Ia

încearcă, presupuind că-ţĭ e dragă şi c'aĭ vedea posibilitatea să'ĭ placĭ şi tu eĭ, încearcă să'ĭ facĭ această întrebare francă şi absolut inocentă:

— Domnişoară, pot să spun părinţilor d-voastră că vĕ iubesc?...

Ce neruşinare! Copila se va rumeni toată. Veĭ fi tratat ca un nebun. Minune, dacă ea nu va spune părinţilor să te dea afară. E, pe cât se vede, ceva maĭ adâncă, de cât o simplă glumă, anecdota pudiculuĭ june, care suprins în cămaşă de noapte, se descopere tot, ca să'şĭ ascundă gâtul, cerêndu'şĭ scuze, dezolat că'l găseştĭ fără cravată.

Gânduri de acestea îĭ treceaŭ vag şi luĭ Drăghicĭ prin minte; dar nu se opria maĭ cu dinadinsul asupra lor, şi nu se hotăra la o întrebare deslușită şi francă, din douĕ puncte de vedere: ântêĭ, ca toţĭ tineriĭ carĭ se cred irezistibilĭ, era sigur că Ana îl iubeşte, şi n'avea nicĭ un zor să'ĭ ceară un rĕspuns, pe care îl ştiia maĭ dinainte; ş'al doilea.... al doilea, ţinea, şi el, maĭ mult la *cravată*.

Tăcu un moment şi încercă să'şĭ ia un aer melancolic; dar lucrul era aşa de nepotrivit cu firea luĭ veselă, că renunţă numaĭ

de cât. Şi'ncepu a rîde maĭ dinainte de comica istorie pe care avea s'o spue:

— Cunoaşteţĭ pe Doamna Guran, a colonelului?... Soldatul meŭ a fost ordonanţă la D-nul Colonel. Ci-că i-o comedie când pleacă la un bal: aţĭ vĕzut ce groasă e, că nu'ncape pe uşă; în ziua aceea nu mănâncă nimic, şi când se'nbracă pune doĭ soldaţĭ să'ĭ strîngă corsetul, ci-că 'ntind de şnururĭ bieţiĭ soldaţĭ, de le iese sufletul, şi ea'ĭ ocărĕşte şi'ĭ bate de necaz; şi'ntr'o seară tocmaĭ când era maĭ furioasă, că nu 'şĭ putea realisa taliea «de silfidă», eaca vine şi colonelul în ţinută de bal cu decoraţiile pe piept, să vadă ce s'a întêmplat de zăboveşte atâta, şi cum îĭ el tacticos şi moale: «Ci-ca lasăte maĭ slobod, soro, că iar o să'ţĭ vie stenahorie, ca la palat....» Dar ea o-dată s'a repezit ca o leoaĭcă şi, nicĭ una nicĭ douĕ, jap o palmă prea iubituluĭ soţior... şi unde se'ncinge o bătaie, ci-că ţipa Doamna şi striga, ca din gură de şarpe: săriţĭ că mĕ omoară, Ioane, Achime, puneţĭ mâna mizerabililor; da soldaţiĭ: nu putem coconiţă, că ne trimete la ocnă pe vieaţă! Cum să ne atingem noĭ de D-nu Colonel!...

Şi Drăghicĭ îşĭ ilustra naraţiunea cu ges-

turĭ, strîmbăturĭ şi schimbărĭ de glas caraghioase.

Ana rîdea maĭ mult de schimele luĭ, de cât de ce spunea. Şi apoĭ la vîrsta eĭ, e aşa de eftin rîsul!... Dar încurajat de succes, locotenentul, începea să aibă haz în adevĕr. Ştiia atâtea istoriĭ, şi le spunea cu dichisul lor şi cu oare-carĭ aptitudinĭ de ventriloc. De la veselia asta, trebue să recunoaştem, că e cam greŭ să trecĭ la o declaraţie de amor. Dar e şi acesta un mijloc de a seduce: rîsul e o creştere de energie, şi orĭ de unde ne-ar veni, îl plătim cu un echivatent din simpatia noastră. Toţĭ comiciĭ sunt iubiţĭ.

La întoarcere, scoboraŭ pe jos; pe la câte un lunecuş maĭ repede, el vroia s'o ajute, îĭ oferia braţul; ea refuza, c'un zîmbet de voĭnicie care sfidează. Acum eraŭ înaintea celor-l-alţĭ; soarele în urmă se lăsa încet, copaciĭ parcă se lungiaŭ, se întindeaŭ în sus ca nişte braţe nerăbdătoare să 'l apuce; pădurile, munţiĭ respiraŭ o dulce linişte de seară. Ana se gândia vag, la privelişti de mare, la asfinţiturĭ de soare citite prin cărţĭ, la melodiĭ blânde, somnoroase, la depărtărĭ nelămurite, la nimic... Ce-va din umbra şi lenea apusu-

luĭ părea că 'ĭ șterge, îĭ topește conturul lucrurilor închipuite, și gândurile 'ncep să doarmă.

Locotenentul povestea mereŭ; rîdea — să leșine — de pretențiile la frumuseță și de aerile și gătelile doamneĭ Velisar. La un bal, astă iarnă îĭ cade o jaretieră, și în focul valsuluĭ nu bagă de seamă; un tîner o ia ș'o strînge frumușel în buzunar; după ce se isprăvește valsul, o vede un moment singură de-o parte și se apropie de ea, cam jenat; da ea, tare:

— «Știŭ ce vreĭ să 'mĭ spuĭ, mĕ adorĭ»...

— «Nu, Doamnă, v'ațĭ pierdut asta, zice tînĕrul naiv, dându'ĭ jaretiera.

Și Drăghicĭ rîdea, rîdea de se prăpădia.

— Eștĭ un răutăcios, zise Ana distrasă, — fără să știe bine ce 'ĭ spusese acum în urmă, și rezumându'șĭ, în aceste cuvinte, maĭ mult impresia eĭ generală asupra atâtor palavre, carĭ 'ncepeaŭ s'o ostenească.

Locotenentul crezu că e cea maĭ bună ocazie să vorbească de el, de copilăria, de vieața, de cum e firea luĭ. El, *răutăcios?* și 'ĭ părea așa de bine de epitetul acesta spus de Ana, că 'l repeta mereŭ, prefăcêndu-se că protestează — el răutăcios? dar tocmaĭ c'avea inima prea bună... și 'șĭ a-

ducea aminte de o mulţime de neajunsurĭ şi supĕrărĭ provenite numaĭ din această prea mare, nefericită bunătate a inimiĭ luĭ; şi trăncănia 'nainte, cu acea exasperantă vervă şi uitare de sine a oamenilor bolnavĭ de limbuţie, carĭ se îmbată vorbind, şi nicĭ nu vor să maĭ ştie dacă'ĭ asculţĭ, saŭ nu.

A treia zi pleca la Bucureştĭ. Ş'atuncĭ, în tren, îĭ spuse luĭ Albert, care nu era să se maĭ întoarcă la Sinaia, că e pe cale de a se rudi cu el, că Domnişoara Racliş era de mult visul luĭ, că în sfârşit s'aŭ înţeles, şi numaĭ Doamneĭ Lambrino datorește această fericire; merge la Bucureştĭ să vadă pe D-nu Racliş şi să hotărască nunta, cât de curênd. Pentru Albert era neaşteptat, aproape de necrezut lucrul acesta. Şi nu 'şĭ da seamă nicĭ el, pentru ce, ascultându-l, i se părea falşă toată bucuria şi expansiunea omuluĭ acestuia. Dar — fie sila de a 'şĭ opri gândurile la ceva cu totul displăcut, fie lipsa de o maĭ adâncă înţelegere a lucrurilor ş'a oamenilor,—Albert sfârşi prin a crede. După ce i-a spus luĭ Dan, i-a părut rĕŭ imediat, ar fi vrut să maĭ aducă vorba despre asta, şi tot timpul cât a maĭ stat cu el la birt, la gară, a fost mereŭ sub apăsarea acestuĭ gând.

Intêmplarea făcu, ca tînĕrul Drăghicĭ înainte de a da ochĭ cu Racliş, să se'ntêlnească cu Doamna Aspazia de Mavrichi, amica şi consiliera intimă a tuturor candidaţilor de'nsurătoare, carĭ fac parte din *societate*. Cuvêntul acesta are încă o însemnare de *castă* între oameniĭ cu pretenţiĭ de nobleţă: ca să facĭ parte din «societate», ţi se cer maĭ multe condiţiĭ, între carĭ două par a fi maĭ de căpetenie: ântêĭ, să n'aĭ nevoe să munceştĭ, ca să'ţi câştigĭ vieaţa (munca e o înjosire); ş'al doilea să cheltueştĭ maĭ mult de cât aĭ.

Drăghicĭ vru să facă pe misteriosul, — dar cu Aspazia nu merge, ea pricepe, miroase, uite ea'şĭ pune capul, că e ceva la mijloc... Şi tînĕrul îĭ spuse tot, se deschise ca o carte, sub ochiĭ micĭ, şireţĭ şi iscoditorĭ aĭ doamneĭ de Mavrichi.

— Câtă zestre crezĭ că poate să'ţĭ dea? —

— Ca şi luĭ Lambrino,, — treĭ sute de miĭ...

— Cu patru zecĭ de miĭ, te mulţumeştĭ? Atâta are.

Şi Drăghicĭ boldi ochiĭ marĭ.

Atuncĭ Aspazia îĭ spuse toată istoria: cum a scăpătat Racliş, cum îşĭ desface ultima rămăşiţă din avere, ca să'şĭ plătească

datoriile, şi'ĭ lămuria cu cifre exacte, ca şi când ar fi fost de faţă la răfuiala financiară dintre Racliş şi Lambrino.

— A, înţeleg, dacă ţĭ-e dragă fata — felicitările mele. Un lucru să ştiĭ însĕ: că Ana costă scump, costă foarte scump... să'ţĭ spun eŭ cum a fost crescută, şi risipa pe care a vĕzut'o 'n casa lor. Ea nu ştie ce'ĭ banul.

— Dacă'ĭ aşa.....

Şi Drăghicĭ nu s'a maĭ întors la Sinaia.

VIII

Dan se sculă de dimineață, hotărît să stea în casă toată ziua și să scrie. De mult nu maĭ scrisese versurĭ, și parcă'l apucase dorul, ca de-o ființă iubită, de-un vers cald, puternic, și sonor, în ritmul căruia să simtă bătăile propriei luĭ inimĭ. Era Duminică, și'ĭ era dragă odăița asta curată și liniștită în care se mutase numaĭ de douĕ zile; era o casă albă, veche și simplă, în mijlocul uneĭ curțĭ largĭ, cu tufe marĭ de soc și de lilieci în față, și'n fund copacĭ bĕtrânĭ; și era toamnă, și frunzele îngălbenite, carĭ se scuturaŭ cu un fior misterios de regret, aveaŭ ceva din melancolia sufletuluĭ luĭ.

Dan ridică transparentul. Afară era moĭnă, cernea de sus o bură mărunță. Când deschise fereastra, un zgomot de trăsurĭ depărtate năvăli în odaie, ș'un miros plăcut

de câmp, şi de pădure udă îl izbi în faţă.

Totuş e dulce vieaţa, gândi el, — şi'n răcoarea şi parfumul sănătos al acesteĭ dimineţĭ de toamnă simţi că soarbe ceva din copilăria luĭ. Intocmaĭ aşa mirosiaŭ dimineţile la Bârlad, pe la culesul viilor, când plecaŭ Duminica cu toţiĭ la Crâng. Ş'un dor nemărginit îl ducea către acele vremĭ triste şi totuşĭ de un aspect fermecător, acum, privite din depărtare. In mintea luĭ se lămuria ca 'ntr'un tabloŭ, căsuţa din Cotu-Negru, tot aşa albă şi veche, într'o curte mare şi cu livadă 'n fund....

De sigur, e un ritmu în vieaţa asta, e o putere ascunsă, neînţeleasă încă, ce face să revie periodic sub ochiĭ noştri priveliştile de-odinioară, reînchegând, pentr'o clipă, o lume întreagă dispărută; de-aicĭ vine că noĭ avem uneorĭ conştiinţa c'am maĭ trecut cândva, de mult, prin nişte împrejurărĭ, identice cu acelea în care ne aflăm, şi c'am auzit ş'atuncĭ aceleaşĭ vorbe, spuse cu acelaşĭ ton, de aceiaşĭ oamenĭ, ca şi cum complexul de senzaţiĭ actuale ar deştepta din adâncimile uneĭ vieţĭ anterioare un ecoŭ depărtat, o stranie fulgerare de reminiscenţă, care ne face să ne 'ntrebăm uimiţĭ : «oare unde am maĭ văzut eŭ toate astea, când am

maĭ auzit eŭ perfect aceste cuvinte ș'am simțit întocmaĭ, tot ce simt în clipa asta?»

Ce rĕŭ îmĭ pare că nu mi-am însemnat..

Dan ridică ochiĭ, și rĕmase îmmărmurit. La casa din față, în pervazul uneĭ ferestre deschise, Ana sta în picioare și se uita la el. Ea 'și înclină capul c'un zîmbet. El se roși... a salutat oare? și maĭ dete o-dată din cap, zăpăcit, neîndrăznind s'o privească, neputênd să'și ia ochiĭ de la acea dulce, amețitoare, fascinantă aparițiune.

O, acum înțelegea de ce'l atrăsese cu atâta farmec și de unde 'ĭ venia acel sentiment vag, neobicĭnuit, ca o presimțire de fericire, pe care 'l avea în căsuța asta cu lilieci la poartă! Ochiĭ Aneĭ, peste acești lilieci, băteaŭ în fereastra luĭ, ca o rază de soare în odaia unuĭ bolnav.

Dar... aicĭ ședea ea? Când se mutase? Casa lor era în Calea Victorieĭ. De ce nu se maĭ duce de la fereastră?... Parc'a maĭ slăbit; se uită 'n stradă. Ce-o fi gândind?...

O trăsură, se oprise la poartă. Ana se pleacă face-un semn și dispare.

Cine-o fi venit? Cu liliecii ăștia, nu se maĭ poate vedea nimic în stradă...

Ea se maĭ ivește o clipă, cu pălăria 'n

cap, îi arunc'o privire neînţeleasă, parc'a vrut să spună ceva, parcă i-a arătat ceva, o carte...

Dan gânditor, ascultă huruitul trăsureĭ cum se depărtează, s'amestecă cu alte sgomote, se stînge; — de mult nu se maĭ auzia, şi luĭ i se părea că tot îl maĭ aude.

Iş̆ĭ punea o mulţime de 'ntrebărĭ, şi s'adâncea în presupunerĭ. Ce se maĭ întâmplase de-atuncĭ? Ce-a fost zvonul de astăvară, ş'apoĭ de o-dată nu s'a maĭ auzit nimic?... A, luĭ, nu i-a părut rĕŭ, când i-a spus Albert... Dar l'a surprins, fireşte. Ea, să fi iubit pe Drăghicĭ? Prea bine... dar atuncĭ n'ar maĭ fi fost Ana pe care-o ştiia el. Ar fi fost o Ană cochetă, frivolă, nesimţitoare... foarte potrivită pentru un Drăghicĭ... atât maĭ bine că se întâlnesc în drumul vieţiĭ. Ana luĭ? O, aceasta nu era o fiinţă de rând, era un suflet mare, care înţelegea lumea şi vieaţa, aşa cum le 'nţelegea el, care l'ar însufleţi la fapte marĭ şi l'ar susţinea, ca o providenţă, în toate gândurile şi luptele luĭ, — o fiinţă blândă, superioară, făcută pentru iubire şi pentru jertfă. Era şi frumoasă, căcĭ ce e frumuseţa, dacă nu espresia şi întruparea esterioară a bunătăţiĭ, a puterei şi

armonieĭ din lăuntru? Da... i se păruse adesea că 'n ochii aceia albaştri şi limpezĭ, ca un cer frumos de primăvară, întrevede un suflet care l'ar înţelege, copilăros, întunecat încă de micĭ vanităţĭ moştenite, dar cald, pasionat de lumină, însetat, parcă, de o vieaţă nouă. De multe-orĭ credea că surprinde pe figura aceea dulce, atentivă, un reflex de entuziasm, ca o tremurare a propriilor luĭ visurĭ... Şi atuncĭ mintea luĭ o chema, o chema adânc, hipnotic. Şi se ducea cu ea în singurătăţĭ... ba nu, în lume, în agitaţiile vieţeĭ, unde se cere forţă şi voinţă, unde bunătatea şi simpatia noastră are un scop ş'un câmp larg de desfăşurare, unde sunt atâtea rănĭ de vindecat şi lăcrimĭ de şters, şi unde omul simte pururea că are pentru ce trăi; şi amèndoĭ luptaŭ, se îndemnaŭ la muncă, îşĭ aduceaŭ partea lor de energie în marea şi generoasa frământare a vieţiĭ, vibraŭ de durerile altora, şi cu cât suferiaŭ maĭ mult, cu atât se iubiaŭ şi *se admiraŭ* unul pe altul, pentru că adevĕrata iubire, vecĭnic tînĕră şi inalterabilă, nu trăeşte de cât din admiraţie.

Altă-dată i se părea rĕce, mândră de frumuseţa şi de rochiile eĭ, — ş'atuncĭ îşĭ a-

ducea aminte de lumea deşartă în care trăia închisă, de vieaţa eĭ artificială, de prejudiţiile şi vanităţile ereditare, de carĭ nu se maĭ putea desface, pentru că eraŭ în sîngele eĭ. Simţia o depărtare enormă: altă fire, altă creştere, cu totul alte gândurĭ... Ş'apoĭ, ea e bogată. Cum de nu cugetase el la lucrul acesta maĭ ântêĭ !....

Dan se maĭ uĭtă mult la fereastra deschisă ; dar nimic nu se maĭ arăta în golul negru şi trist al aceleĭ odăĭ, în care de aci înainte aveaŭ să locuiască cele maĭ pasionate gândurĭ ale singurătăţiĭ luĭ.

Luă o carte, citi de câte-va orĭ aceeaşĭ pagină, ş'o lăsă. Se aşeză la masă şi'şĭ deschise caetul de versurĭ, vechiul luĭ caet cu colţurile 'ndoite, ale căruĭ scoarţe vinete, pătate de stearină, îĭ aduceaŭ aminte nopţĭ de neodihnă, momente de discurajare, când după ceasurĭ de muncă, adesea stearpă, ostenit ca de-o luptă c'un vrăjmaş invizibil, îşĭ lăsa caetul pe flacăra lumînăriĭ şi, întorcêndu-se cu faţa la părete, îşĭ continua, în întuneric, involuntar, căutarea uneĭ forme ce i se părea c'o prinde, amăgitoare ca o himeră, vecînica alergare a minţiĭ chinuite de setea perfecţiuneĭ. Dan nu era poet. Iĭ lipsia sborul,

spontaneitatea, topirea şi turnarea repede a emoţiunei în tiparul limbei ; îi lipsia — vedea el bine — acea fluiditate de gânduri, ce par a'şi nimeri dintr'o dată forma proprie, fraza clară, cu sensul, ritmul şi sonorităţile cerute, cuvêntul predestinat, fix şi etern ca un adevĕr. La el versul se urzia încet, c'o migăleală penibilă, c'o tortură de minte, adesea exasperantă ; şi gândirea lui se resimţia de această stoarcere dureroasă, purta parcă, semnele forcepsului, marca unei scârşniri, a unui chin de facere. Versul era corect, supĕrător de corect, de o limpeziciune de cristal, — dar focul, emoţiunea, care se toarnă de o-dată ca bronzul cât e fluid, lipsia mai din toate poeziile lui. Şi totuşi aveau ceva curios de atrăgĕtor aceste poezii, în strălucirea lor rece de lună ; te puneau pe gânduri ca o marmură antică, cum zicea Graur adesea, vorbind cu o prietenească admiraţie despre severitatea de factură şi tăetura sculpturală a versurilor lui Dan. El se deosebise, de când era în şcoală, printr'o neobicinuită sobrietate şi preciziune de stil ; era în clasa a patra gimnazială când profesorul de româneşte, care nu prea avea obiceiul să citească lucră-

rile şcolarilor, i-a scris pe compoziţie: «Foarte frumoasă, dar de unde-aĭ copiat'o?» Nicĭ nu se putea un elogiŭ maĭ mare.

Citise mult şi cu pasiune. Admiraţia aproape estatică, de care îl umpleaŭ operile marilor maeştri, ce i se înfăţişaŭ ca nişte zeĭ dintr'o altă lume, şi ambiţia precoce de a însemna şi el ceva în vieaţă, îĭ aţîţaŭ şi'ĭ concentraŭ într'un singur gând toate puterile luĭ sufleteştĭ. Şi cum a avut o copilărie săracă şi neliniştită, a contractat de mic un fel de reţinere, de ezitare şi de sfieală în tot ce făcea; de aci frica de a'şĭ descărca impresiile, de a'şĭ turna gândurile în prima lor formă.

Dan îşĭ trase scaunul maĭ aproape: primul vers i se închegase. Şi cu slova luĭ măruntă, chinuită parcă şi ea, scrise încet, în fruntea pagineĭ:

Tot visul meŭ de-odinioară... In ceasurĭ de singurătate,

şi rĕzemându'şĭ condeiul pe marginea caetuluĭ, îşĭ rĕsuci o ţigară, dibuind al doilea vers. Forma aceasta de vers încăpător, lung afară din obiceiŭ, i se impunea ca o necesitate, de câte orĭ lăsa să treacă prea multă vreme între o poezie şi alta; ca şi cum, după atâta aşteptare, gândurile luĭ ardeaŭ

de dorul de a se vedea strînse, în tiparul versuluĭ, cu o îmbrăţişare maĭ lungă, maĭ caldă, maĭ plină de frenezie. Nu s'aşëza nicĭ o-dată la scris, până când nu'şĭ avea în cap un subiect lămurit, şi cel puţin primul vers. Rima, de obiceiŭ, nu'l preocupa, era sigur că ea va rĕsări la sfârşitul versuluĭ următor din însăşĭ încheerea frazeĭ, va creşte ca o floare, din desvoltarea normală a ideeĭ; totul, era să înlăture cu luare aminte orĭ ce umplutură, să găsească cuvêntul precis şi să'l planteze în lumina care'ĭ trebue, ca să poată trăi. Un fir de sgură, o clătire de-o clipă în turnarea unuĭ clopot, cine ştie dacă nu hotărĕsc pentru tot-deauna de claritatea sunetuluĭ...

Dan îşĭ rezuma astfel subiectul poezieĭ pe care-o începuse: M'apropiiŭ de treĭzecĭ de anĭ şi eŭ n'am trăit încă. Din tot ce-am gândit, din tot ce-am încercat să iubesc, nu m'am ales de cât cu visul; eŭ simt că am în mine un fond de bunătate şi de simpatie, şi nicĭ până azĭ nu ştiŭ ce să fac cu el; cât am s'aştept? cât am să staŭ cu braţele 'ntinse, spre ce-va luminos, care'mĭ surîde, şi'mĭ spune mereŭ că vine, şi nu maĭ vine? Parc'aş începe ce-va... parcă m'aş duce unde-va... Şi 'mĭ-e frică,

sunt aşa de singur... Unul, numaĭ unul să maĭ fie, ce mare m'aş simţi în faţa vieţiĭ! Ah, un prietin, un suflet care să mĕ'nţeleagă, şi să deştepte tot ce am bun şi doarme în păcătoasa mea fire; să'mĭ întindă mâna şi să'mĭ zică: «Am venit, haĭde!...»

Gânduri de tînĕr, agitat de nedreptăţile şi dezordinele vieţiĭ, gânduri de visător al uneĭ lumĭ maĭ bune, pe care-o vede posibilă, şi nu pricepe cum de nu vine maĭ curând. Dan le purta de mult, şi le plămădia în el; acum i se păreaŭ legate şi limpezite, aşteptaŭ gata, să s'aştearnă în poezie.

Şi pe când îşĭ isprăvia a doua ţigară, simţi că i s'alege, ca dintr'o negură, întreg, versul următor. Luă condeiul, stătu puţin, neclintit, în cumpănă; apoĭ se hotărî şi scrise:

Aceleaşĭ licăririĭ, mĕ chĭamă, ca nişte glasurĭ depărtate,

Şterse *licăririĭ*, şi puse *zărĭ de foc;* dar nicĭ aşa nu'ĭ plăcea,—se necăji, şi şterse versul tot,—îl înegri bine, ca să nu se maĭ poată citi. Se gândi, se gândi.... Curios; cum i se păruse luĭ c'avea în cap, foarte lămurit planul uneĭ poeziĭ?.. O vedea

parcă desfăşurându-se şi curgênd agitată ca o apă mare de munte; simţia vibrarea versurilor în gândurile luĭ, le auzia, aci melancolice, tânguitoare, ca plânsul unuĭ fluer depărtat, într'un amurg de seară, — aci rĕsunătoare, puternice ca strigătul de alarmă al trâmbiţilor într'o noapte de revoltă.... Dar n'avea nimic: unde'ĭ poeziea? Nicĭ urmă de plan, nicĭ o idee lămurită. Se 'nşelase, ca acele femeĭ obsedate de dorul maternităţeĭ, carĭ aŭ une-orĭ toate simptomele uneĭ sarcinĭ, simt în ele copilul mişcând, şi 'n duioasa, divina lor aşteptare, pregătesc scutice pentr'o iluzie.

Dan şterse şi primul vers, şi 'nchise caetul.

Se uită la fereastra din faţă: acelaşĭ gol, căscat ca o gură în întunericul odăeĭ. Se întrebă dacă nu cum-va visase....

A doua zi Ana se arătă iar, timpul de a schimba un salut, un zîmbet — şi dispăru.

De-acum înainte Dan îşĭ petrecea în casă toate ceasurile luĭ libere. In tot-deauua venia cu nerăbdare, ca şi cum s'ar fi ştiut aşteptat. Avea sentimentul că Ana a intrat în vieaţa luĭ intimă, că 'l observă: când pleacă, şi când vine, cât de dimineaţă se

scoală, şi la câte ceasurĭ, noaptea, îşĭ stînge lumînarea.

Une-orĭ n'o vedea câte douĕ zile. Atuncĭ era trist, îngrijat, îşĭ făcea fel de fel de închipuirĭ. Se gândia că e supărată pe el, orĭ că e bolnavă, orĭ că s'a dus, şi n'are să maĭ vie. Şi mereŭ se uĭta acolo, neliniştit ca de nişte presimţirĭ urîte. Apoĭ o-dată într'o dimineaţă, fereastra se deschidea, ş'o vedea iar, parcă maĭ veselă şi maĭ frumoasă de cât tot-deauna, ochiĭ luĭ se extaziaŭ ca de-o apoteoză, ca de-o explozie de lumină. Une-orĭ ea 'şĭ lua o carte şi citia. Din când în când îşĭ lungia spre el o privire vagă, ce părea că se duce departe, fără nicĭ o ţintă, fără nicĭ o dorinţă de a se opri pe ceva; şi Dan îşĭ punea la încercare tot talentul luĭ de premiant la desen, dar nu izbutia să'ĭ prindă sub creion espresia blândă, gânditoare, de o amoroasă melancolie, pe care-o avea ea când sta aşa la fereastră, cu ochiĭ pierduţĭ şi adânciţĭ în deşert. Apoĭ iar nu se maĭ arăta câteva zile. Dan se întreba mereŭ unde dispare, cu cine-o fi stând acolo; nicĭ o-dată nu vĕzuse pe alt-cine-va la fereastră; de ce n'o fi maĭ venind pe la pension?.... Unde-o fi tată-sĕŭ, de nu se vede? Altă-

dată îl maĭ întèlnia pe stradă. Cum ar face el să afle?... Are să pună pe Dinicu luĭ să cerceteze....

Dinu Poteraş era un fost ţigănaş, descendent dintr'o familie de robĭ, tovarăş de arşice cu Dan, odinioară, făcuse oare-carĭ studiĭ — douĕ clase primare, încercase câte-va cariere, pentru carĭ tată-sĕŭ, un meşter potcovar, care se 'mbăta regulat de şapte orĭ pe sĕptĕmână, îşĭ da toată osteneala ca să'ĭ desvolte aptitudinile; într'o zi dispăru, şi nu se maĭ întoarse; băeţiĭ din mahala spuneaŭ că s'a înecat, uniĭ bănuiaŭ c'ar fi plecat cu «Circul»; potcovarul maĭ vorbi de el o sĕptĕmână, arătând ciocanul ameninţător pentr'o eventuală întoarcere; cine-a suferit maĭ mult a fost Dan: singurul băiat de seama luĭ care'ĭ arătase o dragoste maĭ atingătoare fusese Dinu; de câte-orĭ seara, pe lună, când şedeaŭ amêndoĭ în grădină, nu 'şĭ croiaŭ visurĭ copilăreştĭ, să plece în lume departe, printre străinĭ... planurĭ de micĭ aventurierĭ, carĭ nu se sperie de nimic, şi pentru carĭ toate sunt posibile. — Trecuse zece anĭ, fără să maĭ audă nimic de el, îl uitase. Şi într'o dimineaţă, eată că se pomeneşte la redacţie c'un tînĕr nalt,

brun, şi foarte jenat în surtucul luĭ vechiŭ şi larg. Era Dinicu 'n persoană. O vieaţă zbuciumată de om fără noroc şi fără căpătâiŭ. Scăpat într'o noapte de groază, din mânile luĭ tată-sĕŭ care voia să'l omoare, rătăcise zece anĭ din loc în loc, slujind pe mâncarea ce rĕmânea de la câinĭ, bănuit, maltratat pentru c'avea—ziceaŭ toţĭ—«mutră de potlogar», maĭ târziŭ hamal la Brăila la port; adesea se gândia la D-nu Vasile, îşĭ închipuia mereŭ c'are să'l vadă într'o zi printre călătoriĭ unuĭ vapor, — acum în urmă ajunsese chelner la o cafenea în Buzĕŭ; într'o zi neavênd muşteriĭ, s'a pus să citească un jurnal «Alarma»; acolo a dat de numele luĭ «Domnu Dan» şi l'a apucat un dor, de-a început să plângă. A maĭ stat o lună, a făcut economie, ş'a venit la Bucureştĭ să'l găsească, şi să'ĭ spue... să facă ce-o vrea cu dênsul, că el de-acum nu se maĭ duce, vrea să rĕmâe toată vieaţa pe lângă «Domnu Vasilică al luĭ».

A doua zi Priboianu îl înscriia în bugetul redacţieĭ cu şapte-zecĭ de leĭ pe lună, şi, arătându-se încântat de figura luĭ deşteaptă şi simpatică, îl bătu amical pe umĕr:

— Să mi te porţĭ, Dinicule dragă!...

Trecuse treĭ anĭ de-atuncĭ. Dinu era

încasator în Capitală, de-o îndemănare şi de o cinste, cum «papa» Săndulescu spunea că n'a maĭ pomenit de când iĭ el. Dar ceea ce era în adevĕr atingĕtor, era iubirea, adoraţia luĭ pentru Dan: o devotare de acelea, cum numaĭ prin cărţĭ se maĭ citesc. Toată suferinţa luĭ era, că nu venia maĭ curând o împrejurare în care să'şĭ poată arăta recunoştinţa, dragostea luĭ de a se jertfi, de a'şĭ da vieaţa pentru «Domnu Vasile»... şi ce fericit era când avea de făcut un mic serviciŭ pentru Dan, şi cu ce discretă, supusă prietenie 'l privia, căuta să'ĭ afle din ochĭ gândurile, nevoile, supărările, pe carĭ el credea c'ar şti să le împrăştie; numaĭ un cuvênt să'ĭ spue, ş'ar face orĭ-ce: se simţia mare, a tot puternic în umilita, nemărginita luĭ iubire.

— M'aĭ înţeles, Dinicule, nu'ĭ grabă... când'eĭ putea... Nu vreaŭ să ştie nimenĭ.

— Nicĭ pămêntul, Domnule Vasile; ştiŭ eŭ...

Şi Dan rĕmase singur, în odaia luĭ tristă din care privia zadarnic la fereastra din faţă. De-o lună n'o maĭ vĕzuse. — Era iarnă: nopţĭ lungĭ, tăcute, de-o apăsare mortală. Fereastra Aneĭ, vecĭnic îngheţată, iĭ făcea o impresie de pustiŭ. Numaĭ alăturĭ,

la douĕ ferestre, se vedea seara lumină, ş'o umbră se purta mereŭ de colo colo, era bĕtrânul, singur, care se primbla până târziŭ. Ce gânduri îl munciaŭ? Ce se petrecea în casa aceea?...

IX

Racliş vînduse moşia şi casa, nu maĭ datoria nimăruĭ nimic; achitase pe Lambrino până 'ntr'o para, refuzând cu indignarea delicată a omuluĭ mândru şi bine crescut, actul de generozitate al ginereluĭ sĕŭ, darul de zece miĭ de francĭ pentru Ana.

Fusese o lună la Paris şi se 'ntorsese ceva maĭ bine. Doctoriĭ îĭ recomandaseră linişte, şi foarte puţină mişcare. Inchiriase un mic apartament în strada Armaşuluĭ; aicĭ sta cu Ana, căreia nu i se spusese nimic de toate aceste daraverĭ bănesti. Bĕtrânul şedea toată ziua în casă, făcea pasenţe, şi era sigur că într'o zi are să se întêmple ceva — nu ştiia ce — o minune, de sigur, care 'ĭ va reface averea şi va pune lucrurile la cale, din noŭ, aşa cum aŭ fost. La ce dar să maĭ arate şi Aneĭ un vis urît,

prin care trec vremelnic, din care-or să iasă curènd, poate nu maĭ departe de cât mâĭne? Un zgomot de paşĭ pe scară, o vizită, o scrisoare, dedeaŭ mânilor luĭ slabe un tremurat supărător, imposibil de stăpânit, figura, ochiĭ luĭ s'aprindeaŭ de-o nerăbdare, de-o nelinişte, care'ĭ iuţia, într'un mod dureros, bătăile inimeĭ.

— Ha? Ce? Cine e?

Şi la fie-care mişcare ce se făcea în jurul luĭ, tresăria, i se părea că slugile, Ana, vor să'ĭ ascundă o surpriză; se uita în ochii lor cu privirĭ carĭ 'ntreabă, cu o espresie de rugăminte duioasă ce părea a spune: «nu mĕ maĭ faceţĭ s'aştept, vedeţĭ că sunt bĕtrân şi tremur, — ştiŭ... suntem bogaţĭ iar...»

Avea peste tot o mie de leĭ pe lună; pentru el nu cheltuia maĭ nimic, se lăsase şi de fumat; une-orĭ se 'ncuia 'n odae şi 'şĭ repara 'n ascuns haĭnele, ştergênd petele cu benzină, cusînd nasturiĭ, — fericit că are de lucru... Toate economiile — peste patru sute de leĭ pe fie-care lună — i le da Aneĭ, să facă ce-o vrea, să'şĭ cumpere ce'ĭ trebue; şi, dacă 'ĭ maĭ trebue, să'ĭ spue luĭ, să'ĭ ceară orĭ cât, orĭ cât de mult...

Une-orĭ seara, după masă, juca *écarté* cu

Ana, şi se lăsa să'l bată: se prefăcea că se necăjeşte, măria miza de la un leŭ, la cincĭ, şi pierdea mereŭ. Ana rîdea; la sfârşit vroia să'ĭ dea baniĭ înapoĭ.

— Nu, dragă Ninică, ăia sunt aĭ tĕĭ; dacă vreĭ să maĭ jocĭ... — da 'ĭ târziŭ, lasă mâĭne seară.

Şi bătênd'o încet peste obraz cu degetele luĭ tremurătoare, o trimetea să se culce.

De cât-va timp soră-sa — Doamna Peruianu — era mereŭ bolnavă. El nu putea să iasă, şi ruga pe Ana să se ducă s'o vadă şi să maĭ stea cu ea.

Peruianu îşĭ avea casa luĭ, în strada Griviţiĭ; din prag simţiaĭ că intri în locuinţa unuĭ om sever: o sală mare, patrată, cu păreţiĭ ştucaţĭ şi c'o lumină rece, mohorîtă; de o parte şi de alta se deschideaŭ opt uşĭ, carĭ dĕdeaŭ în încăperile principale; în fund o scară de marmură urca la catul al doilea, unde era un vast salon de primire şi câte-va odăĭ laterale, deschise numaĭ la balurĭ, de douĕ orĭ pe an.

Mobila, păreţiĭ, uşile, toate aveaŭ un aspect sombru, ceva din interiorul bogat şi rĕcoros al castelelor. Şi'n toată casa, o disciplină, o tăcere, — uşile se deschideaŭ şi

se închideaŭ fără nicĭ un sgomot, servitorii curaţĭ şi discreţĭ păşiaŭ încet, cu un aer solemn; nu se auzia ţipet de copil, căcĭ şi copiiĭ eraŭ gravĭ, de-o seriositate precoce, şi nu eşiaŭ din odaia lor de cât însoţiţĭ de guvernantă şi la ceasurĭ hotărîte; de alt-fel toate se petreceaŭ în casa asta după bătaia ceasorniculuĭ şi după o normă fixată; fie-care servitor îşĭ avea atribuţiile şi programul luĭ de mişcărĭ, pe minute, ca la drumul de fer. Intregul aparat al caseĭ funcţiona cu o regularitate şi precizie mecanică; şi cu toate astea, când intra *Domnu* pe poartă toţĭ tresăriaŭ ca şi cum s'ar fi simţit vinovaţĭ de ceva; nu'l vedeaŭ; numaĭ cât auziaŭ cunoscutul huruit, oprindu-se la scară, ş'un fior rece, fulgerarea unuĭ sentiment de reculegere, străbătea toată suflarea, de la Doamna Peruianu, până la micul Bubi al bucătăreseĭ, mult maĭ nefericit de cât cânele Azor al soldatuluĭ căzut în bătaie, cel puţin acela putea să urle, să'şĭ manifesteze durerea pe mormêntul iubituluĭ sĕŭ stăpân, pe când sărmanul Bubi n'avea voe să latre de cât la douĕ sĕptĕmânĭ o-dată, când îl scotea madama la primblare. Şi să nu se creadă cum-va de aci că Domnu era rĕŭ; el nu certa

nicĭ o-dată pe nimenĭ, — eraŭ slugĭ vechĭ în casă, carĭ nu'ĭ ştiiaŭ ăncă glasul; dar ochiĭ, ochiĭ aceia micĭ şi întunecaţĭ, cu reflexe de oţel, dădeaŭ nu ştiŭ ce fior de primejdie ascunsă, de ceva fatal şi necunoscut ce'ţĭ inspiră o frică instinctivă, ca aprehensiunea morţeĭ.

Inserează, — un amurg trist de toamnă. Afară e vînt, plopul din poartă fîşîe legănându-se, apropiindu-se şi depărtându-se de fereastră, cu mişcarea molatică a uneĭ draperiĭ imense.

Zoe Peruianu, stă nemişcată într'un fotoliŭ larg; figura eĭ palidă, de o nespusă, suferitoare blândeţă, îĭ dă un aer de sfântă şi de martiră. Ana, la mesiţa de lucru, lângă fereastră, coase o rochie pentru păpuşa Marioareĭ.

De-o sĕptĕmână casa îşĭ deschisese obloanele eĭ, marĭ şi albe; tăcerea şi întunericul în care stătuse toată vara, părea că se impregnase în păreţĭ, era ceva din aerul unuĭ interior, în care s'a întîmplat o nenorocire, vecĭnicul urît al caselor marĭ, cu oamenĭ puţinĭ, tăcuţĭ, ce par a fi păzitoriĭ unuĭ castel părăsit.

— Ninico, sună s'aprindă.

— Da'ĭ lumină încă, tuşă....

— Ştiŭ, da'mĭ face rĕŭ. Nu'ĭ bună pentru ochĭ lumina-asta...

Şi ea căuta în minte cuvêntul «crepuscul»; dar un huruit de trăsură se auzise pe sub ferestre, şi de o-dată parcă se făcu frig în toată casa.

La masă Ana se gândi s'aduc'un subiect de conversaţie. Numaĭ ea 'ndrăznia să spargă obicĭnuita tăcere a familieĭ; şi uneorĭ izbutia să pue lumina unuĭ zimbet pe figura aspră a luĭ Peruianu.

— In astă-seară se dă «Popa Zăbavă» la teatru.

— Ce'ĭ asta?

— Nu ştiĭ? Noua comedie a luĭ Petroni.

— A, da, am auzit.... Mari, cum staĭ?...

— Se spune că e o piesă de mare valoare.

— Aşĭ, valoare!

— De ce? Petroni e un talent....

— Da de talent!

— Bine, unchiule, tu aĭ citit ceva de el?

— Asta'ĭ! C'o să m'apuc acuşĭ să citesc toate secăturile, că altă grijă n'am. Fugĭ, Ninico, cine ţĭ-a băgat în cap prostiĭ de astea? Ce, Româniĭ ştiŭ să scrie literatură? Maĭmuţăresc pe Francejĭ, — ci-că sunt şi eĭ naturalişti; şi scriŭ nişte flea-

curĭ, nişte grosolănii de mahala şi de stradă... şi se extaziază uniĭ de alţiĭ!... Şarlatanĭ, ascultă ce'ţĭ spun eŭ, toţĭ sunt şarlatanĭ.

Zoe îl privea încântată, de mult nu'l maĭ auzise vorbind atâta, şi inconştient ea dădea din cap la fie-care pauză. Peruianu vorbea sentenţios, lăsând tonul după fie-care propoziţiune, cu aerul unuĭ om care-a spus tot, ş'a dovedit maĭ mult de cât se cerea. In cuvêntul şi privirea luĭ era în-tot-deauna siguranţa dispreţuitoare a în-vingĕtoruluĭ, care nu maĭ are ce cuceri. Ana simţi vag că, prin gura luĭ, vorbeşte-o clasă 'ntreagă de oamenĭ, ceĭ maĭ puternicĭ, ajunşiĭ... triumfătoriĭ. Şi ca o mustrare îĭ veni în minte figura blândă şi luminoasă a luĭ Dan, şi parcă se puse între ea şi chipul sever şi 'ntunecat al unchiului sĕŭ.

— Dar tu n'aĭ nimic în bibliotecă din scrierile literaţilor de-acum. Sunt uniĭ foarte talentaţĭ: cum e Stelian, cum e... Graur... (Era să zică Dan, şi dintr'un sentiment de milă, par'că, nu'ĭ veni să'l numească) nicĭ nu i-aĭ citit şi vorbeştĭ aşa... fără să ştiĭ...

Zoe, guvernanta, ceĭ doĭ copiĭ maĭ marĭ şi feciorul plecară capetele 'n jos, ţiindu'şĭ

respirarea ca şi cum s'ar fi aşteptat în clipa aceea la o detunătură grozavă, la o explozie care să'ĭ arunce 'n aer;.... dar nu s'auzia nimic; şi când îndrăzniră să rîdice ochiĭ rĕmaseră uĭmiţĭ de-atâta lumină: Peruianu surîdea. Cine n'a observat cât farmec, câtă strălucire se lasă pe figura oamenilor acestora, când se hotărĕsc şi eĭ — la un an o-dată — să zîmbească?

Peruianu, transfigurat, frumos, surîdea, căutând ţintă în ochiĭ Aneĭ, care se simţia tulburată, fascinată de privirea luĭ.

— Viĭ mâĭne la noĭ?

— Da, rĕspunse ea, neînţelegênd de ce'ĭ face această întrebare.

— Alege ce-aĭ găsit tu maĭ frumos în scrierile acestora, şi vino mâĭne de'mĭ citeşte. Vreĭ?

Şi după masă, Peruianu făcea tot-deauna o mică primblare pe jos, o conduse pân acasă, fără să spue-o vorbă pe drum. Ana, tăcea şi ea; mintea eĭ părea ostenită, fără să 'şĭ dea seamă de ce. Din când în când vîntul îĭ umfla rochia, şi parcă vroia s'o smulgă de la braţul luĭ; ea 'şĭ tupila atuncĭ capul şi se înclina spre el, cu sentimentul că e sub apărarea uneĭ puterĭ marĭ, nebiruite.

Racliş aştepta în poartă.

— Cum te maĭ simţĭ?

— Tot aşa... bĕtrâneţe! Da Zoe ce face?

— E maĭ bine. Aşa dar, Ninico, pe mâĭne! Noapte bună.

Bĕtrânul luă încetişor pe Ana de mână.

— Tu eştĭ bine?

— Da, tată.

— Adineaoarea am eşit şi eŭ, mi s'a părut c'am auzit un zgomot la uşa de la scară... Ce vînt! se lasă frig...

Şi intrară. Ana'ĭ spuse discuţia, de la masă, cu unchiu-sĕŭ; apoĭ îşĭ întinse fruntea să ĭ-o sărute şi se retrase'n odaia eĭ.

De-un ceas, stă la micul eĭ biuroŭ de palisandru şi citeşte poeziile luĭ Stelian. Pentru ce une orĭ lucrurile cele maĭ frumoase, şi carĭ ne-aŭ impresionat adânc alte dăţĭ, par a se întuneca şi a se veşteji de-o dată?... De unde ne vin acele stărĭ de indispoziţie sufletească, de neînţeleasă răceală şi amorţire mintală, care ne fac în unele momente să simţim în noĭ sleirea puterei de a admira, ca şi când ar fi sburat de-o dată tot sufletul şi sensul lucrurilor ce ne extaziaŭ? Sunt oamenĭ, închişi la orĭ ce sentiment de altruism, de admiraţie, naturĭ posomorîte şi refractare carĭ

împrăştie în jurul lor, ca o senzaţie de frig, al căror contact stinge orĭ-ce entuziasm şi întunecă, împĭedică vibrarea vieţii şi simpatiei noastre. Prezenţa acestor oamenĭ exercită o influenţă de depresiune nervoasă, un act de sugestie nefericită, care abate şi scade energiea noastră normală, eĭ ne daŭ ceva din rĕceala şi indiferenţa lor temperamentală; în faţa lor suntem cuprinşĭ de-un sentiment de silă, de slăbiciune şi, dacă vorbim saŭ citim ceva, simţim că cele maĭ frumoase gândurĭ, cele maĭ emoţionante fraze mor în gura noastră, ca sunetul unuĭ clopoţel, pe care 'l acoperĭ cu mâna.

— Curios, cugetă Ana, atâtea poeziĭ pe carĭ le admiram ierĭ chiar, mi se par slabe, schimbate nu ştiŭ cum...

Totuşĭ câte-va bucăţĭ rĕmân încă strălucitoare de frumuseţă, şi le înseamnă cu o bucurie ca şi când le-ar fi făcut ea. Nu punem oare ceva din noĭ în tot ce admirăm? De unde-ar veni altfel acea fericire pe care-o simţim de câte orĭ facem pe cine-va să admire cu noĭ un chip, un tabloŭ, un pasaj frumos într'o carte, unde-am îndoit foaia? Lucrurile frumoase sunt locurĭ de întêlnire de dragoste pentru su-

fletele noastre. Dante a descris admirabil această contopire de simpatiĭ, unde arată cum aŭ început să se iubească Francesca şi Paolo, citind amêndoĭ...: «Noi leggevamo un giorno per diletto...»

Ana pune semn la o nuvelă din cartea luĭ Graur. Dan nu'şĭ avea un volum. Poeziile luĭ şi câte-va nuvele eraŭ publicate prin reviste. Ana le are pe toate, tăiate cu foarfeca de pe unde le-a găsit, şi lipite într'un caet, pe a căruĭ scoarţă din faţă a scris, cu oare carĭ pretenţiĭ de caligrafie: *Proză şi versurĭ* de *V. Dan*. Se uită prin ele, frunzărind caetul... le ştie: toate sunt frumoase... Ce bine'ĭ pare! Pe acestea are să le citească la urmă. Işĭ face ordine pe biuroŭ, îşĭ aşază'n teanc de-oparte cele douĕ cărţĭ şi caetul, avênd grijă a pune de-asupra un cub de cristal, ca şi cum s'ar teme să nu le 'mprăştie vîntul peste noapte. Ia lumînarea ş'o pune pe mesiţa de lângă pat. In faţa patuluĭ e un dulap cu oglindă. Ana, gânditoare, îşĭ deschee corsajul, cu mişcărĭ ostenite. Ea nu vede cât iĭ de frumoasă fata care se desbracă în oglindă. Dar când se pleacă să'şĭ deslege şnurul de la ghete, simte-un fior prin spate, ca şi cum i-ar fi suflat cineva'n

ceafă, ş'un zîmbet de surpriză rumenește puţin faţa eĭ distrasă : o aluniţă de-asupra umĕruluĭ stîng,... ce curios lucru ! Oare când i-a crescut ? Şi îndoindu'şĭ braţul o pipăe cu degetul arătător, ş'o simte ca pe o insectă ce şĭ-a înfipt picĭoarele şi capul în pielea eĭ albă şi catifelată.

Se culcă, dar nu'ĭ e somn, şi nu stînge lumînarea pentru că'ĭ e frică să gândească în întuneric... Ce-o fi avênd soră-sa, de nu maĭ vine pe la eĭ ? S'o fi ameţit fumurile de ministreasă ?... E'n stare. Atâta pagubă. Cum a slăbit bĭetu tată-sĕŭ ! Oare la ce se tot gândeşte ? Inainte era aşa de vesel. Cât n'ar da ea să'l vadă fericit ! De ce nu vrea să'ĭ spună eĭ ce are pe suflet ? O crede tot copilă, se vede. Dar ea acum înţelege toate, cugetă ca orĭ ce om cuminte. Sĕptĕmâna viitoare e bal la soră-sa. N'are să se ducă. Haz ar face să n'o invite... dar nu se poate ! Biata mătuşă-sea, — ce vĭeaţă de martiră ! Şi mereŭ bolnavă. E un om crud unchiu-sĕŭ... De ce-o fi urînd el aşa pe literaţĭ ? Ci-că's şarlatanĭ... ce prostie ! Dan — şarlatan ! De mult nu l'a vĕzut. Cum ar vrea să se maĭ ducă la pension să'l audă... Sunt aşa de idioate fetele alea. Auzĭ, ce să le dea'n gând ? Să

spue pe acasă că ea iubeşte pe Dan... Ce neghiobie !...

Şi stîngênd lumînarea, închide ochiĭ; aude cum vîjie vîntul afară, inconştient, repetă mereŭ în gând douĕ versurĭ din Dan:

Toată vibrarea unuĭ suflet sub sfânta arteĭ stăpânire
E o întindere de braţe după o rază de iubire...
«Toată vibrarea...» Ş'adoarme.

Dimineaţa, rîdică storul, — ochiĭ eĭ somnoroşĭ cată 'n sus, cerul e închis din toate părţile, apoĭ îşĭ lasă privirea peste liliceiĭ uzĭ, un instinct îĭ atrage spre fereastra din faţă, şi Ana tresare, cunoscênd pe Dan, ca şi când s'ar fi pomenit cu el în odaie. Ea se retrage iute, îşĭ freacă ochiĭ şi se uită 'n oglindă, îşĭ rîdică o viţă de pĕr care'ĭ atîrnă la ceafă; se 'ntoarce iar la geam, şi gândul eĭ îl strigă, îĭ chiamă privirea luĭ dusă, oarbă... Par-că 'ĭ-ar fi necaz că n'o vede. «De ce nu se uĭtă 'n coace? Eŭ aş simţi, când m'ar privi cine-va aşa.» Şi deschide fereastra, cu zgomot... ca s'audă; n'a auzit, dar de sigur a trecut ceva prin aer, că Dan o-dată 'şĭ-a rîdicat ochiĭ la Ana, ca şi când l'ar fi strigat cine-va de-acolo. Ea 'l salută şi'ĭ zîmbeşte.

«Aş fi curioasă să ştiŭ ce gândeşte de

mine. Parc'a maĭ slăbit. Ce jenat e! Bine că suntem aproape: am să mĕ uit, pân i-oiŭ sugera gândul să'mi fac'o poezie.... Şi el o să creada, poate, că'l iubesc. Atât maĭ bine.»

O trăsură se opreşte în poartă: e guvernanta cu Marioara; aŭ venit s'o ia. Ana îşĭ pune iute pălăria şi luându'şĭ cărţile i le arată luĭ Dan, de la fereastră, ca şi când i-ar spune: «azĭ am nevoie să-mĭ amintesc de ce m'aĭ învĕţat tu.»

In biuroul luĭ Peruianu, după dejun: Ana citeşte rar şi foarte desluşit, ea împrumutase ceva din glasul şi respiraţia luĭ Dan; e o nuvelă tristă de Graur; Zoe îşĭ duce din când în când batista la ochĭ şi oftează încet. Peruianu îngreuiat şi moleşit ca toţĭ sângeroşiĭ după masă, stă cufundat în fotoliŭ, cu capul dat pe spate şi fumează, el maĭ mult priveşte, de cât ascultă: printr'un nor de fum, cuprinde cu ochiĭ bustul corect al Aneĭ... «Ce iute-a crescut, şi ce frumoasă s'a făcut!» Şi el se uită la cele douĕ vine albastre ce'ĭ es în têmple, la creţiĭ pe cari'ĭ face une-orĭ în frunte, la mişcările graţioase ale guriĭ, la expresia caldă a ochilor eĭ moĭ, lungĭ, cu gene marĭ şi clipirĭ dese, şi la tot ovalul figureĭ, care

se 'ncheie cu un farmec nespus, în gropița aceea drăgălașă din bărbie... Ana citește, și pe unde crede ea că'ĭ maĭ frumos, îĭ aruncă, pe fugă, câte-o privire ce caută efectul, emoțiunea frazeĭ în figura luĭ: ea îl vede mulțumit, surîzĕtor ca de-un vis. «Îĭ place» cugetă ea, și fața eĭ se rumenește, s'aprinde de bucuria triumfuluĭ, glasul îĭ devine maĭ sigur, maĭ cald, și ochiĭ eĭ clipesc cuceritorĭ, și umezĭ de recunoștință. După unele fraze maĭ lungĭ, se odihnește, îșĭ ia suflet, și'atuncĭ pieptul i se rîdică puternic în corset; ea zîmbește: i se pare că în momentul acesta convertește un suflet rătăcit, îmblânzește o fiară, transformă o vieață... «Cum a crescut, și ce frumoasă s'a făcut!» Și strecurând ultimul fum prin mustățĭ, se uĭtă la ea, ca la o ființă străină, pe care n'a maĭ vĕzut'o: sub privirea luĭ curioasă, în care mijește licărirea uneĭ patimĭ, chipul nevinovat al Aneĭ parcă'ĭ arată 'nadins voluptățĭ turburătoare, însușirĭ neobservate până acum. Tocmaĭ îĭ făcea în gând socoteala exactă a anilor, tresări, ca din somn, de 'ntrebarea Aneĭ, care isprăvise nuvela.

— Ce zicĭ, unchiule?

Peruianu o privi țintă 'n ochĭ, și'o ținu

un moment, neliniştită, sub ezitarea sentinţii lui.

— Ce vreĭ să zic?... E foarte frumos. Şi dacă n'aĭ ostenit, maĭ citeşte-ne ce-va.

O, i-ar fi citit zile 'ntregĭ fără să ostenească. Cine se osteneşte vr'o dată de triumf?

Şi i-a citit. Se hotărîse douĕ zile pe sĕptĕmână, «pentru literatură». Une-orĭ, seara, eşiaŭ amêndoĭ la primblare. Se duceaŭ la şosea, pe jos. Toamna era pe sfârşite; se întuneca de vreme; O melancolie, o dulce şi visătoare tristeţă părea că se desprinde din copacĭ şi tremură în aer

— Ce liniştite sunt serile de toamnă! Nu simţĭ şi tu, Ninico, în toată natura, ca un fel de osteneală, ca o pregătire de somn?... Ş'adesea omul acesta rece, în jurul căruia aceeaşĭ natură îşĭ 'nflorise şi 'şĭ scuturase de-atâtea orĭ copaciĭ fără să'l atingă, părea încălzit de-o neaşteptată trezire de simpatie, ce dormise atâta vreme în el, — ş'atuncĭ căuta forme, cuvinte aduse de Ana în vieaţa luĭ nepregătită, nedeprinsă să exprime ast-fel de sentimente.

Ş'apucându'ĭ mâna, i-o strîngea cu dragoste, ca şi când 'i-ar fi mulţumit de-a-

céstă comoară de simţirĭ necunoscute, pe carĭ numaĭ ea a ştiut să i le deştepte.

Ea se 'mbăta de succes. Incepea să'ĭ spună vieaţa eĭ de la şcoală, cât era ea de proastă 'nainte, şi cum numaĭ Dan i-a deschis mintea la lucrurĭ frumoase, la lumea asta de impresiĭ fericite şi de gânduri marĭ şi generoase; şi'ĭ vorbea de artă, de entuziasm, de ideal — îşĭ aducea aminte fragmente din lecţiile luĭ, glasul eĭ se emoţiona...

— Aşa'ĭ, acum văd şi eŭ, Ninico dragă;— şi când mĕ gândesc că, dacă nu eraĭ tu, aş fi murit fără să cunosc partea asta dulce a vieţiĭ...

Şi'ĭ strîngea mâna de 'ĭ-o îndurera.

Cu ce naivă mândrie, cu câtă bucurie, de copil triumfător, spunea ea luĭ tătă-sĕŭ isprava aceasta a eĭ, de care şi bĕtrânul se minuna.

Şi dimineaţa, de la fereastră, trimetea luĭ Dan, în privirile eĭ calde, cuvinte dulcĭ, pioase ca o rugăciune, cuvinte de recunoştinţă şi de admiraţie, pe cari le rostia în gând, şi buzele i se mişcaŭ încet, inconştient, parcă şoptiaŭ, şi ea 'şĭ închipuia că Dan, uitându-se 'n ochiĭ eĭ îĭ aude gândul.

— «O, îţĭ mulţumesc, şi 'mĭ parĭ un sfânt cum mĕ priveştĭ de-acolo cu ochiĭ tĕĭ aşa de blânzĭ, îţĭ mulţumesc că m'aĭ făcut să te 'nţeleg şi c'am putut să daŭ şi altora din fericirea pe care mi-aĭ dat'o tu... Aşa, uită-te la mine, şi vezĭ în chipul meŭ lumina şi seninătatea cuvintelor tale binefăcĕtoare, vezĭ că nu le-am uitat, şi le semăn şi eŭ la rândul meŭ, şi fac dar din darul tĕŭ...»

Mătuşă-sa e bolnavă ; Ana 'ĭ spune istoriĭ, ca s'o adoarmă. Afară viscoleşte, s'aude lovind în geamurĭ pulberea de zăpadă, vênturată de jos.

— Lungĭ maĭ sunt nopţile, Doamne,... câte ceasurĭ sunt?

— Douĕ-spre-zece făr'un sfert.

— Ţi-o fi somn, Ninico, du-te de te culcă...

— A nu, tuşă, maĭ staŭ...

Zoe închide ochiĭ, şi Ana rĕmâne pe gândurĭ. De patru zile n'a maĭ fost pe-acasă, şi 'ĭ e dor de tată-săŭ, de odaia, de lucrurile eĭ, de fereastră... Aicĭ, camera în care se culcă e mare, e tristă, e izolată, parcă toată tăcerea şi urîtul caseĭ s'ar fi retras acolo... Douĕ-spre-zece şi jumĕtate. O mânie de vifor sgudue ferestrele.

— Nu te-aĭ dus?

— Nu tușă maĭ staŭ.

— Auzĭ ce'ĭ afară? Când te gândeștĭ, că suntem de-abia 'n Octombre... Ce vreme?...

Și Zoe închide iar ochiĭ. Ea pare moartă, sub lumina alburie și slabă a candeleĭ. Ana 'șĭ urmează gândurile: Cum s'a schimbat unchiu-sĕŭ. Așa'ĭ de vesel și de bun acum... O, de-ar fi adormit. Ce rĕŭ îĭ face, când îĭ apare-așa de-o-dată, în sală, de câte-orĭ ea trece la culcare! Ș'o conduce pân la ușa camereĭ eĭ, dar cu ce ochĭ curioșĭ o privește, când îĭ spune: «noapte bună», și cum îĭ arde gura când o sărută pe frunte... Ce delicat o sărută tată-sĕŭ!... E unu aproape.

— Noapte bună, tușă.

Doarme... de sigur s'o fi culcat și unchiu-sĕŭ. Și Ana iese, încetișor; în sală mijește un bec de la policandrul de cristal; ușa de la biuroŭ se deschide cu o frecare surdă de postav; ea tresare, și cearcă să zîmbească, ne'nțelegênd de ce s'a speriat așa. El o apucă de mână, și parcă vrea să șoptească ceva și nu poate...

— U, cum te uĭțĭ, unchiule, mĕ sperĭĭ...

Și pășește grăbit; în ușă 'ĭ întinde fruntea; el o sărută pe amêndoĭ ochiĭ, și ți-

ind'o strîns de mână, zăpăcit, fluerând cuvintele într'o şoaptă, spăimêntător de pasionată, bâlbâe :

— Să.... să văd, dacă'ĭ cald... la tine...

E întuneric. Ana se simte strînsă 'n braţele luĭ de fer, şi cască gura să ţipe, să ţipe tare să scoale casa, — dar nu scoate de cât un gemăt năbuşit, groaznic ca ultimul suspin horcăit al unuĭ asasinat ; ea crede însă c'a ţipat, s'a auzit... şi tremurând se sbate, ca 'ntr'un vis oribil, gura luĭ o arde, braţele luĭ o îndurerează...

— Lasă-mă... te rog... 'Mĭ-e frică... Ah!..

O moliciune subită îĭ discordează toţĭ nerviĭ, crede că moare, şi... nu maĭ ştie nimic.

Când Peruianu îşĭ revine 'n fire, simte de o-dată toată oroarea fapteĭ luĭ. Se cutremură ; o frică de bestie, o păcătoasă laşitate îl goneşte din întunericul, din atmosfera aceasta a crimeĭ, pe care nu'şĭ dă încă seamă cum de-a făcut'o... Işĭ muşcă buzele, vorbeşte singur :

— O, ce cădere, ce nebunie, ce teribilă nebunie !...

Şi 'nchis în odaia luĭ, se primblă toată noaptea, cugetând, în spaima oarbă a egoizmuluĭ luĭ, nu atât la monstruosita-

tea fapteĭ, şi la nefericirea Aneĭ, cât la rĕul ce-ar putea rezulta de aci pentru liniştea şi bunul luĭ traiŭ.

Ana tresare, se scoală buĭmacă, ş'aprinde lumînarea. In primul moment nu pricepe ce i s'a întêmplat, îşĭ duce mânile la têmple şi cearcă să'şĭ aduc'aminte... Iĭ arde şi'ĭ hueşte capul, parc'a bătut'o cine-va: tot trupul o doare; o tae, ca nişte cuţite, oasele de la corset; şi, pe când se desbracă, i se arată, ca la lumina unuĭ fulger, groaznicul adevĕr.... Ce ruşine! Şi'şĭ acopere faţa 'n palme, immărmurită... Dar de ce n'a sărit nimenĭ la ţipĕtul eĭ? Se vĕde că toţĭ aŭ fost înţeleşĭ cu acel monstru, ca s'o piardă! Odaia se tulbură, se 'nvêrteşte cu ea... Parc'aude un sgomot; şi se repede la uşă de 'ntoarce cheia. Tremură toată, i se pare că se scufundă parchetul unde calcă; ia lumînarea şi se uĭtă în oglindă, pe sub ochĭ douĕ dungĭ vinete tae chipul eĭ de ceară; o ustură obrazul, şi-l şterge cu scârbă, parcă simte âncă barba luĭ aspră, şi gura... uh, ce monstru! şi se scutură, ca de fiorul uneĭ nălucĭ, — o picătură ferbinte de stearină se varsă din lumînare şi i se sleieşte pe mână. Sufletul eĭ, sbuciumat ca o flacără 'n vînt,

are întunecărĭ repezĭ de conştiinţă, clipirĭ de uĭtare şi deşteptărĭ penibile, reverberaţiĭ de groază. — Şi mereŭ se întreabă dacă nu-ĭ un vis tot ce vede, şi simte, şi gândeşte. Nu maĭ poate de osteneală, se culcă, nu stinge lumînarea, căcĭ ar muri de frică pe întuneric. Inchide ochiĭ şi se gândeşte la viaţa eĭ, la tată-sĕŭ; şi, maĭ mult de cât ruşinea, o umple-o milă ş'o scârbă, ş'o desperare sfâşietoare,—se simte singură şi cumplit de nenorocită; cu faţa îngropată 'n pernă, plânge până în ziuă, neavênd altă mângâere, altă zare de lumină, în noaptea şi deşertul vieţiĭ eĭ devastate, de cât gândul, presimţirea, c'are să moară... gândul acesta bine-făcĕtor, nu ştia nicĭ ea cum i-a venit, dar îĭ umplea sufletul, îĭ acoperea durerea ca o speranţă de mântuire apropiată.

. . . . . .

— Ce e? întreabă îngrijat bĕtrânul, vĕzênd'o aşa de dimineaţă, şi mâna stîngă începe să'ĭ tremure.

— Nimic, tată, — ce te speriĭ aşa? Nu s'a întêmplat nimic.

— A murit Zoe? spune... Ninico dragă, uĭte, sunt liniştit, spune'mĭ, te rog...

Şi bĕtrânul privind'o fix ca un alucinat,

s'aşază pe scaun, mâna stângă 'i tremura maĭ tare.

Ana 'l asigură că nu'ĭ nimic, absolut nimica: mătuşă-sa e bine, e mult maĭ bine. Dac'a venit aşa de dimineaţă, e c'a visat un vis urît, şi s'a deşteptat c'un început de friguri; nicĭ n'a maĭ spus la nimenĭ, pentru că n'ar fi lăsat'o să plece; e ostenită, şi vrea să se culce puţin.

— Dar la tine'ĭ frig... aşteaptă.

Şi se scoală să sune, când intră servitoarea:

— A venit Rosa de la Coana Zoe, că cică întreabă de coniţa Ninica...

Racliş rĕsuflă, numaĭ acum se convinge că nu s'a întêmplat nimic.

— Bine, Mario, spune că-ĭ bine... orĭ nu, spune că'ĭ niţel bolnavă... Nu'ĭ aşa, Ninico?... şi să facĭ iute focu...

Dar eată că trec zile, trec sĕptămânĭ şi Ana nu se maĭ duce pe la mătuşă-sa. Nu e bolnavă, n'are nimic, se supără când îĭ pomeneşte tată-sĕŭ de doctor; dacă n'are nimic!.. e anemică, tot-deauna a fost ea aşa palidă; o milă, o iubire din ce în ce maĭ adâncă, pentru tată-sĕŭ, dă ochilor eĭ privirĭ de o nespusă duioşie, la fie-care ceas îl întreabă dacă e bine, dacă nu e

supărat pe ea, şi 'ĭ spune mereŭ că de acum n'are să maĭ plece de lângă el, că e aşa de fericită să stea în casă, să joace în toate serile écarté, şi să 'ĭ citească jurnalul, şi să'ĭ pregătească cu mâna eĭ în toate dimineţile cafeaua cu lapte...

Dar într'o seară, pe când îĭ citia, de-odată încep să 'ĭ joace literile sub ochĭ, şi nu maĭ vede nimic; o clipă, crede c'are să leşine, şi 'şĭ duce palma la ochĭ..

— Ninico, dragă, ce aĭ? Să trimet după Doctor.

Ea face un efort suprem, şi se scoală, e albă ca marmura, cearcă să surîdă, şi ochiĭ îĭ sticlesc straniŭ.

— O nu, te rog, n'am nimic, uite, mĭ-a trecut.

Ar maĭ putea să citească, dar e ostenită, trebue să fie târziŭ.

Ana 'şĭ aprinde lumînarea 'n odae, şi'ncue uşa. Ideea c'ar putea aduce tătă-sĕŭ, fără voia eĭ, un doctor, o înspăimêntă. De câteva ḑile se simte slabă, la masă îĭ vine rĕŭ, are oroare de tot ce e mâncare, şi adesea osteneala ce şĭ-o dă, ca să se stăpânească, îĭ asudă spatele ş'o moleşeşte. Atât se deprinsese cu gândul morţiĭ, că în tot ce simte maĭ neobicĭnuit, ea vede

semne că i s'apropie sfârşitul. Une orĭ o înspăĭmêntă închipuirea păcii şi golului etern; o sfâşiere crudă şi fiziceşte dureroasă, o greutate de foc i se lasă atunci pe piept ş'o arde, i se pare că i-a dat cine-va brânci într'un abis, şi cade, cade mereŭ în întuneric şi 'n necunoscut.

Adesea noaptea, după ce stînge lumînarea, dă transperantul la o parte şi se uită la fereastra luĭ Dan, vede lumină până târziŭ şi câte o-dată i se pare că se mişcă ce-va acolo, o dor ochiĭ, aţindindu'ĭ, dar nu distinge nimic, şi totuşĭ când se stînge lumina, îĭ trece un fior de o tristeţă neînţeleasă, parcă s'a rupt ce-va din vieaţa eĭ.

E dimineaţă. Racliş se primblă prin odaie, dă cu ochiĭ de călindarul din părete şi 'şĭ aduce aminte să'l descarce de ḑiua de ierĭ; *marţĭ, 27 Fevruarie;* trece şi iarna asta; apoĭ îşĭ reia şirul gândurilor: de sigur bănueşte Ninica, poate chiar ştie, şi de aceea nu vrea să vadă pe nimenĭ; iată patru lunĭ aproape, de când nu se maĭ duce nicăerĭ, şi, cum vine cine-va s'o vadă, se 'ncue 'n odae. Şi cum a slăbit mititica de ea. Ştie, trebue să'ĭ fi spus cine-va, — Peruianu, poate; de şi se jură că nicĭ n'a gândit; dar atunci pentru ce s'a arătat dis-

pus să mărească el zestrea Ninicăĭ?, — a-uzĭ obrăznicie, ca și când Ninica ar fi orfană, ș'ar avea nevoie de pomana luĭ..... Biata Copilă! Ea știe... și ce delicată e, nicĭ o vorbă de mustrare, căcĭ ar avea dreptul să'l mustre, ca pe un părinte netrebnic ce a fost. Cu toate astea are să'ĭ spue, da, are să'ĭ spue chiar astă-zĭ, chiar acum când o intra; să'șĭ ia o sarcină de pe suflet; uĭte-așa are să'ĭ ḑică.... saŭ nu, maĭ scurt: «Nino, fata mea, copilul meŭ cel maĭ iubit, am fost un nebun, nu m'am gândit....» Nu, nu, nicĭ așa.... de-a dreptul maĭ bine: «Suntem săracĭ, am căutat să...»

— Tată, tată, sunt pierdută.... omoară-mĕ... oh, ce rușine!... Și Ana plânge, ascunzêndu'șĭ fața la pieptul nefericituluĭ bĕtrân, care crede că această durere este desnodămêntul grăbit al gândurilor luĭ; și pe când el bâlbăe cuvinte nedeslușite, de mângâere, — ea, într'o crisă sfâșietoare de nervĭ, ca în delir, îĭ spune tot, tot.

— Nu 'nțeleg. Ce zicĭ?...

O, durerea de a spune înc'o dată asemenea ororĭ!

Și i-a spus din noŭ, îngenunchind la picĭoarele luĭ, și tremurând ca varga....

De mult eraŭ îmbrăţişaţĭ, şi plângeaŭ amêndoĭ, amuţiţĭ de durere, când uşa se deschide largă şi apare Zoe, vijelioasă.

— Aĭ spus *tu* să mĕ lase Mişu, ca să te ia pe tine ?

— Eŭ ?

X

Peruianu, din ce în ce maĭ îngrijat de urmările aceluĭ moment de pătimașă orbire și uĭtare de sine, venise mereŭ pe la cumnatuseŭ... Dar bine, să nu vadă pe Ana?.... și se făcea că nu 'nțelege ce însemnează sălbătăcia eĭ de a se încuia în odae și a fugi așa de toată lumea; nicĭ pe el nu vrea să'l vadă?... asta nu putea să fie de cât o boală, o manie; — alt-fel nu 'și esplica... Bătrânul îĭ descriea indispozițiile copileĭ, lipsa eĭ de poftă de mâncare, tânjirea, amețelile, groaza eĭ de doctor... și'și arăta presupunerile luĭ:

— Ea a răcit probabil, de-atuncĭ dimineața — de cum a venit am văzut că nu'ĭ e bine... i s'a stricat stomacu... și asta ĭ-a dat ca un fel de friguri, nu 'i-așa că friguri trebuĭ să fie?...

— Friguri, nu maĭ încape vorbă...

Şi Peruianu, întâĭ bănui, în urmă rămase convins, că acele friguri ale Aneĭ eraŭ simptomele sarcineĭ. O bucurie feroce se amestecă în neliniştea luĭ... Cum e nevastă-sa slabă şi prăpădită, s'ar putea întêmpla să moară, când ar auzi... dar şi fără asta; el a suferit destul, a muncit ca un hamal, a strîns ban peste ban, de câte plăceri nu s'a privat!... I se pare c'ar avea şi el dreptul la câţi-va anĭ de fericire, în vieaţa asta de pusnic şi de osândit, pe care-a dus'o pân'acuma. Gândul luĭ trecea de la Zoe la Ana, şi'ĭ da senzaţia uneĭ eşirĭ la lumină dintr'o peşteră întunecoasă. Tinereţa, voluptăţile Aneĭ îĭ desfăşuraŭ perspective de un farmec tulburător: simţia că i se rîdică sângele la cap. Se hotărî să aĭbă o întrevedere cu Aspazia; se şi cam rudeaŭ prin Mavrichi; *ea* făcuse această casă nenorocită, *ea* 'ĭ legase vieaţa de o femee vecinic bolnavă.

Ce veselie diabolică avea Aspazia asta: închipuiţi-vĕ, l'a făcut să rîdă.

— A ştrengarule, va să zică mi te-aĭ dat la lucru fraged!

Era grozav de intrigată să afle cum s'a petrecut lucrul... Şi'l sili să'ĭ descrie în

toate amănuntele «momentul psicologic» cum zicea ea.

Cine i-ar fi auzit atuncĭ ce glume crude şi pline de cinism spuneaŭ, şi cum se amuzaŭ pe subiectul acesta, ar fi rĕmas uĭmit şi nu şĭ-ar fi putut esplica, cum, în faţa celor maĭ sfâşietoare durerĭ, pot uniĭ oamenĭ găsi atâta sinistră bucurie, atâta rîs nesimţitor.

— Eĭ, bată-te, Mişule că mucalit aĭ maĭ fost...

Şi Aspazia 'şĭ stergea ochiĭ ; de mult nu maĭ rîsese-aşa, cu lacrimĭ.

— Ia lasă gluma, — cum rĕmâne?

— Asta'i ! Ţi-am spus că fac — fac. Ce'ţĭ pasă ?

— Vezĭ de-o rĕsuceşte bine.... Aĭ luat zece miĭ ca să'mĭ legĭ capul — o să iaĭ douĕ-zecĭ.... ca să mi'l deslegĭ.... Cine'mi maĭ eştĭ !....

Dar aci i s'a înfundat şi Aspazieĭ, cât era ea de meşteră. Zoe, în adevĕr, a avut o criză de nervĭ îngrijitoare când i-a spus buna eĭ prietenă, Aspazia, toată infamia stricatuluĭ de Mişu, care nu maĭ merita un ceas — după cele ce făcuse — să maĭ trăească c'o soţie atât de bună, de iubită şi de respectată de toată lumea. Da nicĭ o

clipă să nu maĭ stea la gânduri; s'o asculte pe ea, Aspaziţa, care-a iubit'o 'ntotdeauna ca pe ochiĭ din cap, să nu'ĭ fie milă... da de loc, na; ca la un câine să'ĭ dea cu piciorul. Slavă Domnuluĭ, — de ce-avem divorţ, dacă nu pentru ast-fel de lucruri!

Auzĭ Mişu!.... A, dar ea, Aspazia, n'ar putea să maĭ mănânce la aceeaşĭ masă c'o asemenea canalie pentru nimic în lume. Şi Zoe are averea eĭ. Se maĭ poate mărita. Chiar ea....

— A, destul, destul, — te-am înţeles.... Du-te, du-te 'ţĭ zic.... Eşĭ, că chem feciorul să te dea afară!

Şi Zoe, îngrozitor de palidă se rîdică în pat, cu părul în dezordine, cu ochiĭ aprinşĭ de friguri şi de mânie; degetul eĭ, de schelet, întins spre uşă nu tremura; toată, în neclintirea eĭ teribilă, părea o marmură fantastică, o furie macabră.

Cum rămase singură, se sculă să se 'mbrace; n'o maĭ durea capul, şi sfârşala pe care-o simţia pân'acum în tot trupul iĭ dispăruse. Ca aceĭ paraliticĭ, carĭ, zguduiţĭ de spaĭmă într'o noapte de incendiŭ, se pomenesc alergând, Zoe, fără să ştie cum, se simţi de-o-dată voinică, gata de luptă. Ea, care se uita de-atâta timp ca la un Dum-

nezeŭ la omul acesta care-o umilia, o strivia cu calităţile luĭ, cu severitatea perfecţiuneĭ luĭ, ea care se sfiia şi de zgomotul paşilor luĭ, de mult ce'l respecta, — acum, când îl ştiia păcătos şi immoral, era nerăbdătoare să'l vadă, să'ĭ spue 'n faţă, cât maĭ curênd.... Ce să'ĭ spue 'n faţă?.... Un moment i se păru că'l vede, tot aşa grav şi fioros.... A, degeaba poate să se'ncrunte cât o pofti, n'o maĭ intimidează de-acu. Să'ĭ spue curat, că'ĭ-un mizerabil, că'l despreţueşte şi că n'are să se despartă de el. Uite-aşa.

Sună; Roza rĕmase cu gura căscată.

— Domnu 'ĭ în biuroŭ?

— Da, dar....

— Singur?

— Ba'ĭ.... coconiţa care-a fost la D-tră...

— Bine, du-te.

Zoe deschise, ca o furtună, uşa de la biuroŭ. Peruianu şi Aspazia o priviră 'nlemniţĭ. Apariţia unuĭ mort, nu i-ar fi zăpăcit maĭ tare.

Ea vru să zică ceva, dar, un moment, simţi că'ĭ lipseşte glasul; se rezimă de-un scaun şi'ĭ acoperi pe-amêndoĭ într'o privire de ură.

— Zoe, ce 'nsemnează asta?

Aceeaşĭ privire groaznică, şi nicĭ un cuvênt; apoĭ un rîs hidos, oribil.

Aspazia, crezênd că sunt spazmurile morţiĭ, se ridică speriată.

— Gândeşte-te, draga mea, că ţĭ-e nepoată, să'ţĭ fie milă....

— Nu mĕ atinge, nu mĕ atinge, scorpie, strigă Zoe ferindu-se c'o mişcare de oroare; o să vorbim noĭ, Domnule Mişu, — acum vĕ las să complotaţĭ amêndoĭ..... Mĭ-e scârbă.

Şi eşi, trântind uşa după ea.

Rĕmaşĭ singurĭ, se uĭtară o clipă îngrijaţĭ, unul la altul; dar iute Aspazia îşĭ reluă veselia obicĭnuită.

— Las' că'ĭ bine; ascultă ce-ţĭ spun eŭ, din asta orĭ moare, orĭ înebuneşte.... De, Mişule, rozele aŭ spiniĭ lor, — ce vreĭ?....

Zoe, se duse la frate-sĕŭ. Ea credea pe Ana părtaşă, o vedea conspirând cu Aspazia şi cu Mişu, ca să'ĭ strice casa. Şi când află că biata Ana nu era de cât o victimă nenorocită, îşĭ descărcă şi ea inima într'un lung hohot de plâns, şi par-că se maĭ rĕcori.

A doua-zi bĕtrânul pleca cu fata luĭ la Paris, amêndoĭ torturaţĭ de ideea că nu pot lua şi duce cu eĭ orĭ-ce urmă, orĭ-ce amintire despre existenţa lor....

O, ce pradă voluptoasă lăsaŭ eĭ gurilor rele! De mult nu maĭ căzuse în clevetirea saloanelor din Bucureştĭ un subiect aşa de frumos şi de suculent.

— Aĭ auzit, soro... de scandalul luĭ Mişu Peruianu?

— Da, dragă, închipui'ţĭ c'aseară a venit Roşasca la mine — încă era bolnavă, şi s'a sculat din pat cum a auzit — eŭ nu ştiiam nimic, m'am crucit, când mi-a spus ea,... ci-că Mişu vrea să se despartă, ĭ-adevĕrat?

— Aşĭ, i-a făcut Zoe un scandal, nu ştiĭ c'a vrut s'o omoare....

— Ce spuĭ? Cum?

A bătut'o, de-a lăsat'o leşinată.

Aicĭ, fantazia Doamneĭ intră în descrierea amănunţită a întêmplăreĭ: ea ştie exact vorbele pe care şi-le-aŭ spus, gesturile, atitudinele, espresiile figurilor, pe care ea le reproduce inconştient, ştie cu ce era 'mbrăcată Zoe, şi anume asupra căruĭ cuvênt s'a început bătaia....

— Doamne, dragă, da eŭ am auzit că el trăia de mult cu nepoată-sa.

— De patru anĭ, soro, apoĭ să'ţĭ spun eŭ.... acum doĭ anĭ, când se zicea că'ĭ bolnavă de tifos, ea avortase....

Aicĭ din noŭ lucrează fantazia.

— Păcat, era frumuşică săraca !...

— Şi vezĭ cum făcea pe sfânta ! Da el... aĭ fi putut să jurĭ...

Fiinţĭ, carĭ nu se puteaŭ suferi, carĭ eraŭ certate de mult, cu ocazia aceasta se 'mpacă, ochiĭ le sticlesc de mulţumire, — lumĭ întregĭ aŭ ce bârfi — pe urmă or să se certe iar de sigur.

Cele douĕ balurĭ tradiţionale, carĭ deschideaŭ saloanele Doamneĭ Peruianu, de obiceiŭ pe la sfârşitul ierneĭ, adunară şi de astă-dată aceeaşĭ lume elegantă şi veselă, şi «cronica mondenă» a ziaruluĭ «Patria» dedea, cu acelaşĭ stil de buduar, cititorilor sĕĭ, interesanta ştire că «anfitrionii, amabilĭ, voioşĭ şi neobosiţĭ ca'n totdeauna, aŭ făcut onorurile somtuoaseĭ lor case, până când aurora cu degetele eĭ trandafiriĭ... etc., etc.»

Invitaţiile primuluĭ bal căzuseră tocmaĭ în timpul când se paria maĭ cu furie şi se conta maĭ mult pe divorţul anfitrionilor. «Quelle guigne !....»

Şi toate-aŭ reintrat în matca lor obicĭnuită.

XI

Oare, când o ființă, care sufere, se gândește la noĭ, nu ne-o fi trimeţênd, cu gândurile, și o parte din suferința eĭ? De câte-orĭ, mergênd pe stradă, saŭ stând în odaia noastră, nu ne pomenim de-odată, cuprinșĭ de-o grijă nedeslușită, de-o melancolie vagă, care nu știm de unde ne vine, ca un parfum de tristeţă ce trece prin aer și s'abate asupra noastră? Probabil că în momente de liniște, când propriile noastre patimĭ sunt potolite, și când se face puţină tăcere 'n noĭ, auzim maĭ mult din gălăgia vieţiĭ care ne'ncunjoară; conștiința noastră o fi tresărind, ca de niște strigăte depărtate, de rĕsunetul suspinelor, de ecoul durerĭĭ celor pe carĭ'ĭ iubim, și sufĕr, și se gândesc la noĭ.

E cu putință ca ceea ce numim noĭ sim-

patie, în veciniica ondulaţie a vieţii, să se întindă, mult mai larg şi mai puternic, să aibă vibraţii mult mai depărtate şi mai străbătătoare, de cât cum le percepem noi cu simţurile şi mintea noastră de azi. Oamenii înzestraţi cu un sistem nervos escepţional de desvoltat, naturile — aşa numite — senzitive, aŭ presimţiri şi vederi la distanţă, în adevĕr uimitoare : semne izolate cari ne daŭ o idee, de pe acum, de ce-or să fie oamenii viitorului.

Curios, Dan asculta pe Poteraş, şi i se părea că tot ce-aude îi deşteaptă reminiscenţi de fapte pe care le ştiia. De multe-ori gândul lui mergea înainte şi prevedea exact ce-are să'i spue. Nu simţise el deatâtea ori, în liniştea nopţilor lungi de iarnă, că se varsă'n sufletul lui valurile unei nemărginite suferinţi? A, ştiia el bine de unde'i vin acele gânduri de o sfăşietoare tristeţă; un glas misterios îi spunea adesea, că îndărĕtul aceleĭ ferestre întunecate e un suflet, rănit de moarte, care tremură şi se vaită, fără nici o mângăere şi fără nici o speranţă.

Acum i se părea că vĕzuse de mult, în ochii lui Peruianu, tot planul acesteĭ drame ca şi când i l'ar fi spus; gândurile luĭ

azistaseră de maĭ înainte la urzirea şi desfăşurarea acesteĭ nenorociriĭ.

— Dar cum aĭ aflat tu, Dinicule, toate astea ?

— Apoĭ că *taman* vroiam să vĕ spun... (Dinicu ţinea grozav la espresiile locale ; de alt-fel pentru dânsul nu fusese nicĭ o greutate să'şĭ asimileze imediat felul de a vorbi al românilor de dincoace de Milcov).

Când s'a dus el ântêĭ, cu chitanţa de abonament, a dat cu ochiĭ de Maria, şi numaĭ de cât şĭ-a zis : «diavoliţa asta trebue să ştie toate, să mĕ daŭ bine pe lângă ea.» In prima zi aŭ schimbat câte-va vorbe : din ce loc sunt... dacă le trăesc părinţiĭ...

De-atuncĭ în fie-care seară ducea el gazeta, ş'o dădea în mâna Marieĭ. Intr'o Duminică după prânz, nicĭ el nu ştie cum, căcĭ nu'şĭ dăduseră întêlnire, s'aŭ pomenit amêndoĭ pe-o bancă din grădina Icoaniĭ. Acolo şĭ-aŭ spus vieaţa şi primele cuvinte de dragoste.

Aşa s'aŭ întêlnit în fie-care Duminică pe aceeaşĭ vreme. Acum, în urmă, fără s'o întrebe, ea singură a luat vorba şi i-a spus tot ce se petrece în casă. E orfană, se iubesc şi s'aŭ hotărît să se cunune'n primăvară... El are ce-va economiĭ, vr'o mie de

leĭ, ea e fată bună, şi harnică, şi pricepută la toate. Dacă «Domnu Vasilică» ar vrea să le fie naş... n'are să cheltuească nimic.... ce fericire-ar fi pe eĭ...

— Bine, Dinicule, să ştiĭ că te cunun... Ia lasă... ce, eştĭ nebun?

Poteraş se repezise să'ĭ sărute mâna: a trebuit să i-o dea, ca să scape.

Dan rămase singur. Un ceas se primblă prin odae; simţia că'ĭ urlă capul, şi mereŭ îĭ veniaŭ în gând vorbele acestea: «un amor aprins în umbra uneĭ dureri».... «o floare pe-o ruină»; îl enervaŭ, şi se hotărî să le scrie; se aşeză la masă, deschise caetul în care'şĭ nota el unele impresiĭ — nu cel de versurĭ — şi scrise cu creionul: «Cum s'aŭ cunoscut şi s'aŭ iubit Dinu şi Maria luĭ», apoĭ, în paranteză, vorbele carĭ 'l obsedaŭ. Cercă să cugete la Ana, la soarta eĭ, dar îşĭ simţi gândurile ostenite şi risipite, ca nişte ostaşĭ învinşĭ după un măcel cumplit. Tot înţelesul şi noima vieţiĭ i se răsturnaŭ în minte; şi'n lume vedea atâta nedreptate, atâta dezordine, că'ĭ venia nebunie de disperare, scârşnia de inutilitatea deşerteĭ luĭ revolte. Un gol imens i se făcea'n vieaţă, şi nu maĭ putea gândi nimic. Era aproape miezul nopţiĭ. Se culcă.

şi când stinse lumînarea, băgă de seamă că era frig în odae. Se ghemui în plapomă, atuncĭ îşĭ aduse aminte iar de suferinţile şi iluziile copilărieĭ luĭ, — şi, ca să'şĭ împrăştie vedeniile, începu să fluere încet o arie din «Traviata»; adormi cu gândul silnic că din toată vieaţa luĭ n'are să s'aleagă nimic. Zilele treceaŭ, şi Dan se gândia tot maĭ rar la Ana. Une-orĭ se întreba dacă'n adevĕr a existat o fiinţă care-a trecut, aşa ca o lumină, prin existenţa luĭ, saŭ e numaĭ o amintire maĭ vie din ce-a citit orĭ a visat odinioară; alte-orĭ i se părea c'a murit. Intr'o dimineaţă, la redacţie, uitându-se distras peste hârtiele răvăşite pe masa luĭ papà Săndulescu, dete cu ochii de slova Aneĭ: era o cartă postală din Paris, prin care cerea să i se trimeată ziarul acolo.

— Îţĭ maĭ trebue asta, papà?

— Nu, i-am luat adresa, rupe-o.... rĕspunse «papà», fără să bage de seamă că Dan e puţin schimbat la faţă.

Apoĭ, tot în ziua aceea: Priboianu face cuvenitele amputaţiĭ în foile luĭ Bimbrică, pe când acesta suflă greŭ pe nas şi'şĭ freacă un vĕrf de mustaţă în degete; el aşteaptă cu nerăbdare să i se citească ultima foaie: acolo e o ştire de senzaţie, la care ţine

foarte mult, şi pe aceasta a redactat'o cu un stil.... frumos de tot, e sigur c'are să'ĭ placă şi Directoruluĭ.... în sfârşit, eată c'o citeşte : «Un scandal în lumea mare : aflăm din sorginte cât se poate de autorizată că Domnul avocat M. P. profitând cu abuz de poziţiunea D-sale de unchiŭ al Domnişoareĭ A. R....»

Priboianu rupe foaia bucăţele, le-aruncă — şi fără să se uĭte la capul luĭ Bimbirică, îşĭ scoate batista şi se şterge pe degete, cu disgust, ca de ceva murdar.

— Domnule Director, zice Bimbirică ofensat şi căutând să'şĭ ascundă emoţiunea, eŭ, zĕŭ, nu maĭ ştiŭ ce imformaţiĭ să v'aduc...

— Domnule Gamulea, turcul are-o vorbă.... passez à la caisse !.... Papà Săndulescu ! cum stă, te rog, D-l Alfred Gamulea ?

In toată redacţia trece ca un fior de solemnitate, se face tăcere, nimenĭ nu vĕzuse pe Priboianu aşa de grav, nimenĭ nu'l auzise zicênd «Domnule» la «băeţiĭ luĭ.» De bună seamă, era supĕrat rĕŭ în ziua aceea.

— Domnul Gamulea : opt-zecĭ şi cincĭ leĭ avansaţĭ din chenzena viitoare.

Aşa vorbia papà cu D-l Director, scurt şi lămurit în daraverĭ de administraţie.

— Domnule Gamulea, poftim încă cincĭ-spre-zece francĭ ca să fie suta, şi sper că m'aĭ înţeles.

Bimbirică lunecă o privire, cu intenţie de despreţ, peste cele treĭ patace, aruncate pe masă, şi maĭ mult lor le zice «adio» făcênd un salut stîngaciŭ şi eşind, cu jobenul pe ceafă; dar trist şi, probabil, intrigat de «vorba turculuĭ», pe care n'o înţelesese.

— Uf, nene, bine c'am isprăvit o-dată cu licheaua asta!

Şi Priboianu îşĭ desface braţele şi respiră mulţumit.

— Îmĭ sta pe suflet... Ce speţă de pungaş detestabil!

Din ziua aceea Dan începe iar să se gândească la Ana. Când îşĭ scrie foiletonul, par-că l'ar scri numaĭ pentru ea, îşĭ citeşte fie-care rând prin ochiĭ şi mintea eĭ; par-că ceva din iubirea luĭ bolnavă, din dorul luĭ adânc şi trist se strecoară în fie-care frază; ca un om care, vorbind, se ascultă în altul, aşa se observă el în cugetul eĭ, îşĭ urmăreşte cu luare aminte toate gândurile cum străbat, cum vibrează şi resună în ondulaţiile sufletuluĭ eĭ.

Intr'o dare de seamă despre noul volum

al luĭ Graur «Schiţe din trecut» găseşte prilej să scrie: «Aşa e. Cele maĭ sfinte visurĭ ale noastre se sfarmă une-orĭ de suflarea uneĭ clipe. De la un cuvênt, pe care nu l'am spus la vreme, de la un pas întârziat, de la un moment de nehotărire, atîrnă adesea fericirea noastră, direcţia şi planul întregeĭ noastre vieţĭ...»

Altă-dată, într'o poezie. «Dor de ducă» îşĭ aşterne pe cele cincĭ coloane de foileton, tot focul, toată neliniştea visurilor luĭ de o tristă, sfâşietoare nebunie: sunt strofe ce daŭ impresia uneĭ căderĭ de braţe ostenite, a uneĭ fatale renunţărĭ la orĭ-ce aşteptare, la orĭ-ce licărire de speranţă:

Nu vezĭ, c'aceleaşĭ căĭ s'aştern
Deşerteĭ tale alergărĭ?
Că vraja unuĭ vis etern
Te soarbe'n şterse depărtărĭ....

Din umbra ce la piept o strîngĭ,
In vecĭ n'aĭ s'o'ntrupezĭ pe *Ea!*....
Apleacă-ţĭ faţa'n mânĭ şi plângĭ,
Nebun, înamorat de-o stea!

A venit primă-vara. Acum staŭ la un loc, Stelian, Graur, Petroni şi Dan, în casa luĭ Priboianu, din strada Fântâniĭ.

Petroni a avut o tipografie, pe care-a vîn-

dut'o şi-a rĕmas dator vr'o douĕ miĭ de leĭ; acum e în căutarea unuĭ mic capital, pentru a întreprinde un noŭ negoţ — de astă-dată e sigur că s'ar îmbogăţi, acum s'a învĕţat minte; o lăptărie la şosea — ar fi o afacere minunată, şi, pe când ceĭ-l'alţĭ îşĭ daŭ cu piciorul pe sub masă, el face socotelĭ şi dovedeşte, negru pe alb, că un capital de zece miĭ de francĭ, ar aduce un venit anual net de cincĭ-spre-zece miĭ de francĭ. Până una alta a primit un post de secretar la teatru naţional — douĕ sute cincĭzecĭ de leĭ pe lună, din care s'a hotărît să pue de-o parte o sută pe fie-care lună, o să dea baniĭ luĭ Priboianu să'ĭ capitalizeze; face jurămênt, să nu ia o para din eĭ până când nu şĭ-o realiza suma cu care să'şĭ poată începe afacerea. Dar aceasta, bine înţeles, rĕmâne pe «luna viitoare.»

Eĭ mănâncă'n casă; le găteşte Maria luĭ Poteraş. La zece Maiŭ, eveniment mare: nunta luĭ Poteraş; toţĭ sunt solemnĭ, în fracurĭ de'mprumut; cununa Dan c'o mătuşă a luĭ Graur; câţĭ-va profesorĭ şi jurnalişti sunt invitaţĭ; de la biserică vin acasă, unde'ĭ aşteaptă un taraf de lăutarĭ ş'o masă întinsă, cu mâncărĭ rĕcĭ, şi bĕuturĭ şi maĭ rĕcĭ; mirele şi mireasa, foarte jenaţĭ, staŭ

în capul meseĭ, lângă eĭ nuniĭ, apoĭ ceĭ-l'alţĭ invitaţĭ: Stelian schimbă tacămurile, Graur toarnă prin pahare; Petroni a pregătit un mic discurs; şi când, cu un gest tragic, arată spre mirĭ, şi zice cu glasul emoţionat: «aceştĭ doĭ orfanĭ, carĭ s'aŭ întêlnit în drumul vieţiĭ şi şĭ-aŭ întins mâna cu iubire....» Maria isbucneşte într'un plâns cu hohot, Poteraş începe şi el să plângă, şi oratorul, îngrijat de efectele jalnice ale discursuluĭ sĕŭ, îşĭ lasă fraza neisprăvită şi strigă, ridicând paharul: «Haĭ noroc, noroc să vĕ dea Dumnezeŭ, că de alelalte...» şi glasul luĭ se pierde într'un «urà! urà!» cu acompaniament de cobză şi de vioare. Un lăutar începe să cânte:

«Tacĭ mireasă, nu maĭ plânge
Că la maică-ta te-oĭ duce,
Când a face plopul pere
Şi răchita vişinele...»

Dar Priboianu 'l întrerupe: «Altu maĭ vesel!» Şi imediat o dă pe:

Lele-o cu scurteĭca verde...

După masă se 'ncinge-o horă strămoşască, singurul joc la care se 'nfig şi ceĭ cari nu ştiŭ juca.

Priboianu e mosafir în gospodăria acestor patru prietinĭ. El şĭ-a oprit pe seama luĭ douĕ odăĭ, cu intrare separată: toată ziua e ocupat, la Tribunal, la Redacţie, şi noaptea vine târziŭ acasă; numaĭ Duminica mănâncă cu eĭ, ş'atuncĭ de regulă le face morală şi le dă poveţe să fie maĭ prevĕzătorĭ, să facă economie, eĭ rîd şi se pârăsc unul pe altul, unde'ĭ chip? toţĭ aŭ gusturĭ şi slăbiciunĭ costisitoare: Stelian—şampania, Graur — birjile, Dan — icrele negre, numaĭ Dom' Petroni capitalisează... în bilete de loterie; — de neesplicat boala acestuia de a cheltui şi de a'şĭ face încurcăturĭ, din carĭ nu maĭ ştiia cum să iasă; şi vecinic afif, şi vecinic furios pe ţară, pe timp şi pe multe alte lucrurĭ concrete şi abstracte. Banul unuia, e al tuturora; dar s'a nemerit ca toţĭ să fie mână spartă, şi de multe orĭ sunt zile, când n'aŭ ce da în piaţă; noroc de Poteraş,— Domnu Itidant — care 'n tot-d'a-una 'ĭ gata şi foarte fericit să'şĭ deschidă lădiţa, când e vorba de «împrumuturĭ naţionale».

Adesea, seara, după o zi de belşug şi de risipă, încep să facă planurĭ, Petroni adună câştigurile cele marĭ de la loterie. E o sumă fabuloasă. Şi, fumând ultimele

ţigărĭ, staŭ până 'n ziuă şi schimbă faţa lumiĭ.

Cel maĭ vesel între eĭ e Graur, adevĕrul e că el şi munceşte maĭ mult. La cancelarie, şeful luĭ e foarte mulţumit, doar în privinţa stiluluĭ e cam dificil: găseşte că Graur prea face conceptele scurte şi nu respectă cu stricteţă formulele consacrate; fără acest cusur, ar fi un şef de biuroŭ, model; la Minister e îmbrăcat în hainele cele maĭ răblărite, şi are un aer de prostănac; cum vine acasă 'şĭ schimbă şi hainele, şi figura, e altul; el e ceva maĭ glumeţ: se duce 'n câte-va familiĭ, unde din când în când e poftit la masă, şi unde e foarte apreţiat ca băiat de talent, şi ca bun cititor. Ceĭ-l'alţĭ, necioplţĭ şi sĕlbatecĭ, găsesc în această notă de sociabilitate a luĭ Graur un nesleit isvor de glume şi de rîs. E destul ca unul să 'nceapă: «degeaba, puteţĭ voĭ să ziceţĭ orĭ-ce, — copistul e băiat de salon» şi şedinţa e deschisă.

— Vezĭ mă, el introduce literatura noastră în înalta Societate...

— Trebue să băgăm de seamă la ce scrim de-acum, că ne citesc *boerii;* glumă e?...

Puţină glorie începe să se strecoare în

vieața lor plină de nemulțumirĭ și de revolte: eĭ vĕd că sunt nedreptățițĭ, escluși de la o soartă maĭ bună, pe care ar fi meritat'o; în jurul lor mediocritatea, nerușinarea, viclenia triumfă cu o statornicie exasperantă; alta era lumea pe care-o visaseră eĭ în școală; abătuțĭ moralmente și enervațĭ continuŭ de ceea ce vĕd, aŭ ajuns să se creadă dezarmațĭ în lupta pentru existență; tot ce 'ĭ maĭ împacă și le maĭ dă putere să lucreze, e gândul că eĭ pregătesc, cu munca lor cinstită și demnă, o vreme maĭ bună pentru tinerii cari vor veni după eĭ. Fie-care e în ajunul de a scri ceva «cum n'a maĭ scris e»... eternul vis al opereĭ definitive, care mereŭ s'anunță, și nu maĭ vine. Fac proecte să 'nceapă la toamnă o revistă literară, și 'șĭ iaŭ fiecare ferma hotărîre ca, până atuncĭ, să scrie cel puțin pentru treĭ numere de revistă. Dar zilele trec, și eĭ îșĭ pierd adesea, fără să bage de seamă, cel maĭ prețios timp în planurĭ și discuții interminabile.

A venit vara; Petroni pleacă să'șĭ vadă părinții, țărani în județul Buzĕuluĭ, Graur se duce la Piteștĭ, la un unchiŭ sărac, «pe care are să'l moștenească», Stelian la Mănăstirea Neamțuluĭ, unde-are să joace toată

vara tabinet cu Starițul Gherassi. Dan iar rămâne singur, și iar îl apucă gânduri urîte. Tot el maĭ nenorocit! Iĭ petrecuse pe câte unul la gară, ș'acum i se părea c'aŭ murit, că n'are să'ĭ maĭ vadă. Casa, uliţile, sufletul luĭ, toate eraŭ pustiĭ. Priboianu îl întreba mereŭ ce are; într'o zi îĭ zise cam în glumă.

— Mă, tu trebuĭ să fiĭ amorezat!

Dan se roși, pentru prima oară i se părù indiscret și brutal «Domnu Director». Dac'ar fi atins maĭ delicat această rană ascunsă a sufletuluĭ luĭ, i-ar fi spus imediat, 'și-ar fi deschis inima, pentru că de câtva timp simția în adevĕr nevoia de a se destăinui unuĭ prietin și a'ĭ cere sfaturĭ. Priboianu înțelese, și schimbă vorba, hotărît să revie, și să'l descoase, cu toată dragostea și pregătirea de suflet necesară unuĭ confesor.

De când Dan aflase că Ana e săracă, simția c'o iubește în adevĕr cu tot focul, cu toată setea de fericire, cu toată puterea de a spera a tinereţiĭ luĭ.

Visurile tremurătoare și nehotărîte de odinioară încep să se desfacă din neguri și să se lumineze, ca un peizaj frumos într'un rĕvĕrsat de ziuă; atâtea dorinţĭ vagĭ

şi sfiicioase ce de-abia 'ĭ licăriaŭ maĭ înainte, acum îĭ revin în conştiinţă cu tăria posibilităţiĭ, cu obsesiunea poruncitoare a voinţiĭ.

Seara ceasurĭ întregĭ se primblă prin odaie şi cugetă la Ana, şi plănuieşte: câte o-dată s'aşază la masă, îşĭ razimă capul pe mână, dar observă că, stând jos, nu maĭ poate gândi aşa de liber şi de clar, pare că o parte din energia covêrşitoare a gândurilor luĭ, tinde să se reverse, să se transforme imediat în mişcare fizică; şi, ca un călător, care are-un drum lung de făcut, se scoală grăbit, şi deapănă chilometri între uşă şi fereastră... din când în când scoate din buzunar carta postală de la Ana, îĭ vede mâna în forma literilor, citeşte 'n gând fie-care vorbă, şi i se pare c'o aude pe ea spuindu-le, îĭ urmăreşte mişcările gureĭ pe fie-care silabă... *Paris, Place de la République 15*... Intre cuvêntul Paris şi Place, el descoperise urmele unuĭ gând al Aneĭ: P mare de la cuvêntul Place, era făcut ca de tipar, întocmaĭ cum îl face el; şi'l observa cu un surîs de mângăere..., de sigur că s'a gândit la dênsul când l'a făcut. Apoĭ o vedea, palidă şi ostenită, la braţul luĭ tată-

sĕŭ, cutrierând străzile Parisuluĭ — douĕ suflete nenorocite, neştiute de nimenĭ în haosul aceluĭ oraş mare: închipuirea luĭ ĭ-o arăta deslușit; el o fixa cu privirea, îĭ cunoștea și'ĭ alegea mișcările, pașiĭ, ca și cum ar fi mers încet pe urma eĭ, o vedea oprindu-se pe la vitrine, întorcêndu-și capul după un echipaj... O, cât trebue să sufere ea acolo, în acel exil de rușine și de durere!.. Ce-o să se facă ea acum?.. Cum s'ar duce s'o vadă, să'ĭ cadă 'n genunchĭ și să'ĭ spună c'o adoră și se închină la ea ca la o sfântă, că nicĭ o-dată n'a iubit'o cum o iubește-acum, să'ĭ aștearnă la picioare vieața, toate visurile luĭ...

— Ce, nu te-aĭ culcat încă?

— M'aĭ speriat... E târziŭ?

— Aproape douĕ. Ascultă, Dane, vreaŭ să'ți vorbesc; șezĭ colea puțin, că vĕd că nu ți'ĭ somn...

Și Priboianu îl așeză pe scaun; părea un dantist ce se prepară să'ĭ scoată o măsea; cu mânile în buzunar făcu câți-va pașĭ prin odaie, apoĭ se opri în fața luĭ Dan, îl privi c'o nespusă dragoste și îĭ zise.

— Frate Dane, eŭ n'am avut vreme să iubesc... dar să nu'ți închipuĭ că vieața asta de berărie și de cafenea, n'a maĭ lăsat ni-

mic sfânt şi delicat în mine... dăunăzĭ ţi-am spus aşa o vorbă... în glumă, şi n'aĭ idee cât mĭ-a părut de rĕŭ, când am vĕzut că nu era pentru tine un subiect de glumă... eŭ — de felul meŭ — nu sunt curios ; dacă nu mĭ-aĭ fi drag, dacă n'aş crede că ţĭ-aş putea fi de vr'un ajutor în nevoile şi supărările carĭ te mistue, nicĭ prin gând nu mĭ-ar trece să te 'ntreb : ce aĭ ? ce te doare ? Dar îmĭ eştĭ drag, şi de-aceea te rog să'mĭ spuĭ... cum aĭ spune mamiĭ tale. Iubeştĭ ?

— Da.

— Pe cine ?

— Pe... Ana Racliş.

— Domnişoara care...

Dan se roşi până 'n albul ochilor şi, vĕzând uimirea, mila şi jena cu care 'l priveşte Priboianu, făcu un efort, ca şi cum şĭ-ar fi smuls din carne, vorbele pe care avea să le spue :

— Ştiŭ, dar ce 'ĭ ea de vină ? Dac'a avut un unchiŭ mizerabil... e o nenorocire.... dar ce vreĭ ? să judec cum judecă lumea, rea şi idioată, să arunc asupra eĭ ruşinea uneĭ fapte murdare, de care nu'ĭ întru nimic vinovată ? Poţĭ s'o plângĭ, dar s'o facĭ rĕspunzĕtoare de... violenţa uneĭ bestiĭ ?...

— Bine, Dane, eŭ n'o acuz pe ea, să ne înţelegem; a fost victima unuĭ om mizerabil, brutal... tot ce vreĭ, nu zic ba; dar dacă—cum spune lumea—ea are să aibă un copil... te-aĭ gândit la asta?

— M'am gândit, m'am gândit la tot.

Şi fruntea luĭ Dan se broboni de sudoare.

— Vezĭ trebuĭ să... mĕ rog, tu de când o iubeştĭ? Cum aţĭ ajuns... ţĭ-e somn?

— Nu, de loc.

— Atuncĭ, spune'mĭ tot de la început.

Şi Dan spuse toată istoria acestuĭ adânc şi dureros amor, care'ĭ umplea vieaţa: i se părea că se născuse cu el.

Privirile Aneĭ eraŭ atâtea momente de fericire şi de lumină, el îşĭ aducea aminte şi vorbia de ele ca de nişte întêmplărĭ însemnate, ca de singurile locurĭ de repaos în lunga, pasionata goană a doruluĭ ş'a iluziilor luĭ. Nu 'şĭ vorbiseră... dar câte nu'şĭ spuneaŭ eĭ când se uitaŭ aşa pierduţĭ unul la altul, înfioraţĭ de misterioasa atingere a sufletelor lor, simţind amêndoĭ din lumina ce rĕsăria de-o-dată pe faţa lor, din focul şi duioşia cu care se priviaŭ, că în momentele acelea se înţeleg, vieţile lor se sorb şi se topesc într'un singur gând, şi eĭ îşĭ daŭ bine seama că, dacă staŭ aşa

neclintiţĭ şi pătrunşĭ ca de-o evlavie sfântă, e că 'n existenţa lor se oficiază un act solemn, o taină mare, ceva care dă fiorul eternităţiĭ !

Dan se încălţeşte, îl îmbată farmecul expansiuneĭ, tăria gândurilor atâta timp închise : el îşĭ spune nopţile de visurĭ şi de nelinişte, credinţa luĭ că Ana e singurul suflet care l'ar înţelege, şi i-ar da putere şi entuziasm : o adoră, vieaţa luĭ nu maĭ respiră de cât prin ea, o simte în cele maĭ secrete gândurĭ, şi temerĭ, şi speranţe ale sufletuluĭ luĭ : de când o ştie nenorocită, de când a aflat cum se 'nchidea 'n odaia eĭ şi nu vroia să vadă pe nimenĭ, şi cum a plecat cu bietu tată-sĕŭ ca să 'şĭ ascundă durerea de ochiĭ rĕĭ şi veninoşĭ aĭ lumeĭ, de atuncĭ parcă o iubeşte şi maĭ mult, gândurile luĭ o caută, o urmăresc din ce în ce maĭ însetate, şi maĭ bolnave de dorul eĭ. Acum parc'o vede maĭ bună, maĭ cuminte, maĭ mare în tristeţa eĭ... poate că e o nebunie, dar simte că vieaţa luĭ ar fi deşartă şi n'ar maĭ însemna nimic, fără neliniştea şi aşteptarea asta tristă, dureroasă, şi totuşĭ nespus de dulce ; când se gândeşte la ea, la vieaţa pe care-ar duce-o eĭ împreună, o dată i se insenineazǎ

toate, parc'o altă lume i se deschide, aude glasul eĭ chemându'l la fapte marĭ, şi, în farmecul iubireĭ eĭ, i se pare c'ar deveni atot puternic...

Lumînarea se trecuse toată, mucul sfîrîi în sfeşnic şi se stinse : afară era ziuă.

Priboianu avea ochiĭ umezĭ, îşĭ întoarse faţa spre fereastră, geamurile eraŭ asudate, parc'ar fi căzut brumă.

— In câte-avem azĭ?

— Azĭ... e Miercurĭ... douĕ-zecĭ...

— Maĭ sunt unsprezece zile pân' la 'ntêĭ Septembre... Când se 'ncep lecţiile regulat?

— De ce mĕ 'ntrebĭ?

— Trebuĭ să plecĭ la Paris...

Dan simţi că se 'nvĕrteşte casa cu el ; în momentul acela vĕzu pe figura luĭ Priboianu o lumină estra-ordinară.

— Tu culcă-te să te odihneştĭ, — eŭ azĭ îţĭ pregătesc tot, ca să poţĭ pleca diseară... Să n'aĭ grijă de nimic... Dormĭ liniştit...

Şi Priboianu eşi : în urma luĭ parcă scăzu de-o-dată lumina 'n odae.

Greŭ de hotărît care din doĭ era maĭ fericit.

Ce om bun, gândi Dan ; şi tot sensul vieţiĭ parcă i se lămuri în acest gând...

XII

Dan era de douĕ sĕptămânĭ în Paris. Ce s'a ales din toate planurile pe cari şi le făcuse 'n tren? Bucuria cu care plecase, încrederea copilărească în iluziile luĭ, curajul cu care se vedea intrând la Ana, vorbele ce gândia să i le spue, unde eraŭ? Tot planul luĭ, atât de sigur şi de clar, rĕmăsese 'n vagon.

A cincĭ-spre-zecea zi de când bate acelaşĭ trotuar, în Place de la République. L'or fi luat oameniĭ la ochĭ; i se pare că uniĭ trecĕtorĭ întorc capul după el şi'l privesc bănuitor.

Din când în când îşĭ iuţeşte pasul şi trece cu aerul unuĭ om zorit de afaceri,— şi peste zece minute se întoarce, ca şi când ar fi uitat ceva. Inălţimea edificiilor, mulţimea ferestrelor, bogăţiile vitrinilor,

îĭ ostenesc ochiĭ, îĭ sperie gândurile; şi mereŭ se uĭtă, fără să vrea, la colosala statuă din mijlocul pieţiĭ. Il obsedează atitudinea neclintită, calmul figuriĭ, şi braţul rîdicat al femeeĭ-uriaş, cu sfânta creangă de măslin, pe care i-o întinde c'un gest solemn, de o eternă, exasperantă pacienţă. Sufletul luĭ agitat se simte contrariat de imobilitatea lucrurilor din afară. I se pare că statua Republiceĭ înadins stă acolo, ca să'l observe cu privirea eĭ fixă, cum se poartă de colo, colo, fără astêmpăr; se sfieşte de ea ca de-o fiinţă vie, indiscretă, care 'l spionează şi 'ĭ ia sama la toate mişcările luĭ. De câte orĭ se apropie de casa în care stă Ana, simte că o durere surdă îĭ strînge inima şi 'ĭ tae respirarea, parcă'l arde ceva pe piept, picioarele i se moaie, şi 'l umple o frică neînţeleasă, un sentiment penibil de laşitate, care 'ĭ discordează toţĭ nerviĭ şi 'l prosteşte. A încercat adesea să 'şĭ ia inima 'n dinţĭ şi să intre, dar gândul că ar face o impresie rea vizita luĭ neaşteptată, şi că ar fi o lipsă de respect pentru durerea acelor douĕ suflete sdrobite, să le turbure din liniştea şi izolarea în care s'aŭ refugiat, gândul acesta îĭ răsăria în minte şi 'l opria brusc, ca şi cum i-ar fi intrat un glonţ în

cap. Zadarnic, în toate serile până târziŭ îşĭ trudeşte ochiĭ căutând să 'ĭ vadă umbra la vre-una din sutele de ferestre ale caseĭ: inima luĭ bolnavă şi neliniştită tresare cu fie-care lumină ce se aprinde, năluciriĭ şi iluziĭ se desprind din fie-care tremurare de perdea—dar nimic din ce caută el cu atâta neastîmpĕr, nu i se arată. Intr'o zi pe la toacă a vĕzut pe Racliş eşind de-acasă, l'a urmărit, de departe, şi inima 'ĭ bătea de 'ĭ îneca rĕsuflarea, i se părea că face o crimă: ochiĭ, figura luĭ speriată avea ceva din expresia feroce a unuĭ ucigaş care se duce să dea lovitura. Bătrânul mergea încet sgrebulit ca de frig, cu capul plecat înainte, cu mânile 'n buzunările pardesiuluĭ, ca pe nişte beţe îĭ jucaŭ pantaloniĭ largĭ pe picioarele luĭ slăbănoage, subţiriĭ, apucă pe-o stradă la stânga şi intră într'o cafenea; atuncĭ Dan iuţi pasul şi, când ajunse în dreptul ferestreĭ, aruncă o privire piezişă, fricoasă şi trecu înainte, i s'a părut că l'a zărit în profil, stând singur la o masă; la întoarcere, s'a uitat şi la vĕzut bine: sorbia dintr'o ceaşcă, pe care o ţinea cu amêndouĕ mânile; pe la cele-l'alte mese eraŭ tot capete albe; probabil, o cafenea în care veneaŭ maĭ mult bĕtrâniĭ din

cartier... In colţul străziĭ s'a oprit, hotărît să'l aştepte pân'o eşi, ş'atuncĭ... să fac'aşa ca şi cum l'ar întêlni din întêmplare, să s'arate surprins: «a bonjour, Domnule Racliş, ce maĭ faceţĭ?» şi pe când urmăria în gând o conversaţie închipuită, îl vĕzu viind; curaj!... merse înaintea luĭ, simţia că'l zugrumă o emoţiune stupidă, revoltătore, îĭ părea rĕŭ şi 'ĭ venea să se 'ntoarcă şi s'o ia la fugă, dar nu se maĭ putea, acum eraŭ aproape, — încă doĭ paşĭ, timid, zăpăcit îşĭ duse mâna la pălărie... bĕtrânul, cu acea privire fixă, de somnambul, a omuluĭ aiurit de durere, trecu pe lângă Dan, fără să'l vadă. Acesta zăpăcit înfiorat, ca şi când o fantomă ar fi lunecat pe dinaintea luĭ, rĕmase un moment ţintuit pe loc; capul îĭ era deşert, un sentiment penibil de desperare şi de dureroasă osteneală îĭ îngreuia trupul şi mintea, i se părea că moare. Işĭ duse mâna la frunte, ca un om căruia îĭ vine rĕŭ, clipi tare din ochĭ şi într'un efort suprem de gândire cercă să 'şĭ dea seamă de locul şi starea sufletească în care se află, o putere hipnotică îl duse 'n neştire pe urmele nefericituluĭ bĕtrân, din hainele căruia părea că se împrăştie un parfum

de tristeță și de mister și'ĭ înconjoară ființa într'o atmosferă nestrăbătută. Racliș intră. Dan îl urmări cu gândul, i se părea că'ĭ aude pașiĭ, respirarea, îl vedea cu mâna pe rampă, încovoiat, suind încet treptele uneĭ scărĭ obositoare; sus, la al treilea, la al patrulea rând, într'o sală lungă, cu puțină lumină, închipuirea luĭ, o-dată cu bětrânul, deschidea o ușă: atuncĭ icoana Aneĭ i se lămuria deplin și'ĭ rămânea în minte, nemișcată ca într'o ramă: o figură de sfântă, palidă, frumoasă, o privire de o divină rezemnare și bunătate în ochiĭ eĭ adâncĭ, marĭ albaștri, ș'în zîmbetul eĭ o blândeță, o melancolie duioasă străbătătoare, pe care o simția parcă, cum vine de acolo și se scoboară, cu o lunecare de lăcrămĭ, în inima luĭ torturată, în vieața luĭ pierdută și sbuciumată ca un vas naufragiat... «La ce-am venit aicĭ? Cât am să maĭ rătăcesc așa, ca un nebun?» Și zilele treceaŭ de o monotonie și de o sterilitate exasperantă. Aceleașĭ hotărîrĭ în fie-care dimineață, ș'aceleașĭ mustrărĭ amarnice in fie-care seară, când se ducea să se culce, târziŭ, rupt de osteneală, demoralizat, enervat de lașitatea luĭ, de apăsătoarea conștiință a timpuluĭ pierdut.

Dar astă-zĭ — fie ce-o fi — are să se ducă s'o vadă. Trebue să ia un sfârşit acest turment, mult maĭ crud şi maĭ chinuitor de cât desperarea. «Douĕ sĕptămănĭ... *affreux cauchemar!*... Ce s'o fi uitând aşa la mine femea asta? Mi se pare c'am spus «*affreux cauchemar*» tare, o fi crezênd că sunt nebun... Un regiment de husarĭ... Frumoşĭ soldaţĭ!... Ce curios rĕsună trâmbiţele, parcă'ĭ la teatru... Douĕ şi jumĕtate; maĭ aştept până la treĭ, poate să iasă el.... de astă dată n'am să'l maĭ las fără să'ĭ vorbesc... dacă până la treĭ nu 'l vĕd, intru; dar maĭ bine-ar fi să'l vĕd şi să'ĭ vorbesc ântêiŭ, în stradă, la cafenea... Eată-l». Şi Dan, pândindu'ĭ direcţia, se strecură printre trăsurĭ şi, convins că bĕtrânul se ducea tot acolo, alergă să'ĭ apuce înainte; sângele 'ĭ vijia 'n urechĭ, şi inima 'ĭ bătea tare de spaima exagerată a hotărîriĭ luĭ. Când ajunse la uşa cafeneleĭ îşĭ aruncă ochiĭ în urmă, cu frică, şi zări pe Racliş ivindu-se în colţul uliţiĭ, intră, se aşeză la o masă din fund, şi ceru o cafea, privi în juru'ĭ şi vĕzu cu părere de bine că cele-l'alte mese eraŭ ocupate: bĕtrânĭ cu capete pleşuve, lustruite, cu ochelariĭ sprijiniţĭ pe vêrful nasuluĭ, citiaŭ

gazete; în imobilitatea şi tăcerea lor păreaŭ a fi de ipsos; uniĭ jucaŭ şah, şi 'ncremeniţĭ în atitudinĭ meditative, cu coatele pe masă, cu ochiĭ lungiţĭ într'o vagă nehotărîre, aveaŭ aerul că staŭ acolo de la începutul lumeĭ, fără să fi făcut vr'o mişcare. Eraŭ şi tinerĭ, carĭ vorbiaŭ, — dar aşa de încet, parcă se temeaŭ să nu scoale pe cine-va din somn. Curioasă întêlnire de oamenĭ! Cine-ar fi crezut să găsească în mijlocul celuĭ maĭ agitat şi maĭ sgomotos oraş din lume, cafeneaua aceasta, aşa tăcută, liniştită ca o biserică. Uşa se deschise încet — nimenĭ nu 'ntoarse capul să vadă cine intră. Dan simţia ca o arsură pe piept. Bĕtrânul înaintă în fund, ochiĭ luĭ sticloşĭ căutaŭ un loc, instictiv Dan se sculă, Racliş se uită la el, îl cunoscu şi 'ĭ întinse mâna, distras, ca şi când l'ar fi vĕzut acolo în toate zilele.

— Ce, nu maĭ scriĭ la «Alarma?»

— Ba da, dar luna asta... mĕ maĭ odihnesc şi eŭ...

— Aşa? de aceea nu maĭ vedeam nimic de D-ta. Noĭ credeam că te-aĭ retras.

Ceru o cafea. Dan luă chibritelniţa din mijlocul meseĭ ş'o dete ceva maĭ la o parte.

Adânca tristeţă de pe figura luĭ Racliş îl umplea de milă şi de respect.

— Domnişoara Ana 'ĭ bine?

— Mulţumesc, e bine, e foarte bine. Maĭ staĭ pe-aci?

— Poate vre-o săptămână...

Bătrânul apucă ceaşca cu amândouă mâinile şi sorbi de maĭ multe orĭ tremurând din cap. Rămase câte-va minute neclintit, cu privirea dusă; apoĭ plăti.

— Mergem?

— Da.

Şi eşiră împreună. Amândoĭ, cu ochiĭ în jos, păşiaŭ încet, fără să 'şĭ vorbească.

Aproape de casă, de o-dată, ca şi când gândurile pasionate ale luĭ Dan s'ar fi introdus pe nesimţite în conştiinţa luĭ Racliş, acesta 'l întrebă:

— Vreĭ să vezĭ pe Ninica?

— Eŭ nu 'ndrăzniam...

Dan se roşi, crezu c'o vede în clipa aceea.

— S'a făcut grozav de ursuză, fuge de lume, nu vrea să vadă pe nimenĭ... Nu ştiŭ... m'am luat de gândurĭ. Pentru D-ta însă... are o particulară stimă de când era în şcoală, dac'aĭ putea să'ĭ vorbeştĭ, cred că i-ar face bine asta, ar maĭ înveseli-o poate,

e aşa de tristă, că mi'ĭ în grijă de ea... Eată, aicea stăm noĭ; poftim...

Dan, urcând scările, simţia că'şĭ pierde conştiinţa, o emoţiune distrugĕtoare îĭ înclesta fălcile, bătăile inimeĭ îl sufocaŭ; se ţinu de rampă ca să nu cadă. Era de-o paloare de mort.

— Aşa'ĭ c'aĭ ostenit? Eŭ m'am obicĭnuit cu scările.., Şezĭ puţin... Saŭ nu, vino icĭ, în odae la mine, ş'aşteaptă... o să'ĭ spun că... să vedem... pardon... un moment.

Şi bĕtrênul, zăpăcit, îĭ arătă un scaun şi eşi.

Penibilă aşteptare! De ce'şĭ închipuia Dan că soarta luĭ are să se hotărască în momentul acela? De ce tremura ca un vinovat la gândul c'are să vadă pe Ana? Ea poate că'l uĭtase de mult, poate că nu l'a băgat în seamă nicĭ o-dată, şi tot ce credea el, era numaĭ o iluzie, o nebunie a minţiĭ luĭ bolnave... Dar ce zăbovesc atâta? De sigur că nicĭ nu vrea să'l vadă. Işĭ pipăi cravata, şi şi-o îndreptă, că era cam strîmbă. S'auziaŭ pe sală paşĭ, sgomot de uşĭ, câte-o cheie răsucindu-se 'n broască c'un scârţîit metalic. I se părea că stă acolo de multă vreme, nu'şĭ maĭ dedea seamă de când. Avea clipe de uĭtare, în-

tunecărĭ subite, ca 'ntr'o luptă cu somnul; inima 'ĭ era maĭ potolită: un sentiment, maĭ mult de osteneală, de cât de nelinişte, toropirea şi moliciunea pe care-o lasă în organizmele plăpânde o violentă sguduire de nervĭ. Se gândi la Priboianu. Işĭ fixă ochiĭ pe-o fotografie din părete, în care crezu că recunoaşte trăsăturile Aneĭ, un moment se văzu la pensionul Doamneĭ Raspal... figura repulzivă a luĭ Veronescu Prisăcanĭ îĭ lunecă prin minte. Jos, lângă scaun era un jurnal, se plecă să'l ia. Auzi un fîşîit de rochie şi tresări ca din somn... Ana era în faţa luĭ; i se păru mult maĭ înaltă.

— Ce plăcere neaşteptată! şi ea 'ĭ întinse mâna şi'l privi în faţă cu o prietenie, în care se vedea puţină jenă. Dan, în picioare, tulburat, căta la ea c'un surîs vag, şi parcă nu se 'ncredea c'o vede. Bătrânul nu'şĭ găsia astèmpăr de bucurie, rîdea ca un copil.

— Vezĭ... Ninico, tu credeaĭ că glumesc... Nu'ţĭ spuneam eŭ, Domnule Dan, că de D-ta n'are să fugă, s'a făcut o sperioasă...

— Eĭ, acum lasă, tată... Să mergem dincolo...

Şi trecură în odaia de-alăturĭ, un salo-

naş cu mobile vechĭ, joase ; într'un colţ o etajeră cu cărţĭ, la mijloc o masă ovală, neagră, cu incrustaţiĭ de alamă pe mărginĭ ; pe jos un covor ; lângă fereastră, care da în curte, o mesiţă de lucru, de care Ana apropiă înc'un fotoliŭ.

— Şezĭ colea, Domnule Dan ; de mult nu ne-am maĭ vĕzut...

— Un an aproape.

Bĕtrânul sta în picioare şi se uĭta la Ana cu nesaţ, ca şi când el era acela care n'o vĕzuse de-un an.

— Ştiĭ, Domnule Dan, că şi Ninica scrie.

— Da ?

— Cum eştĭ şi tu, tată ?... şi faţa eĭ albă, întinsă, se rumeni puţin, ea privi zîmbitor la Dan : Dumneata crezĭ ?

— De ce să nu cred ? Eŭ sunt convins c'aţĭ scri bine...

— Vreĭ să rîzĭ de mine ; nu m'am gândit nicĭ o-dată la asta, — şi ea căuta să se descarce ca de-o vină. A glumit într'o zi cu tată-sĕŭ : o tot întreba de ce stă vecĭnic închisă 'n casă, şi ea, ca să scape, i-a spus că scrie. I-ar plăcea în adevĕr să poată scri ; dar e aşa de proastă, nicĭ o-dată nu şĭ-a putut fixa mintea la ceva...

Dan o cotempla, o adora ; sufletul luĭ

găsia un farmec infinit în vorbele eĭ naive, în glasul eĭ curat, cu sonorităţĭ de cristal, în ochiĭ eĭ dulcĭ, moĭ, în mişcarea delicată a guriĭ, în îndoiturile rochieĭ; toată fiinţa eĭ i se părea un vis miraculos, fascinator; senitătatea privireĭ, nevinovăţia chipuluĭ eĭ îl făcu să cugete c'ar putea fi o calomnie tot ce clevetise lumea pe socoteala eĭ. Cătă la ea, pios, ca la o sfântă...

Un ţipĕt sdrident de copil mic se auzi, năbuşit, din altă odaie.

Ana tăcu. Dan îşĭ plecă ochiĭ în pământ, dar un hohot de rîs, sinistru, nespus de îngrozitor, îĭ tăie auzul: Ana, cu capul pe spate, cu buzele uscate şi vinete, tremura de-un rîs convulsiv, o vînă neagră îĭ diforma gâtul, degetele'ĭ trosniaŭ într'o crispaţie desperată, nebună.

— Ninico... pentru Dumnezeŭ... ce'ĭ asta? ...E a treia oară...

Şi bĕtrânul, zăpăcit, tremurând, o freca pe mânĭ, pe têmple. Dan înlemnise de spaimă şi de durere. Iĭ era ruşine, ca de-o crudă şi neertată indiscreţie, de faptul că se găseşte martur la această scenă sfăşietoare, şi'şĭ întoarse faţa, ca să nu vadă. Bĕtrânul eşise s'aducă un pahar cu apă. Dan simţi pe mâna luĭ o mână rece ca

ghiaţa; ş'un glas fantastic, ce părea că vine de departe îl întrebă blând:

— Te-aĭ speriat?... Maĭ staĭ, te rog... te rog...

Ana surîdea; un surîs straniŭ, ce da impresia fioroasă a uneĭ agoniĭ. Faţa eĭ avea un lustru de marmură, şi ochiĭ umezĭ, gata să plângă, străluciaŭ ca'n friguri. Clipi, îşĭ muşcă buza de sus, îşĭ pipăi părul la têmple, în creştet, şi la ceafă. Dan căuta o vorbă indiferentă, străină de impresiile momentuluĭ, dar nu găsia, şi tăcerea fiecăreĭ clipe îĭ apăsa conştiinţa cu greutatea uneĭ remuşcărĭ obsedante.

— Dumneata eştĭ de mult în Paris?

— Eŭ? de vr'o... douĕ sĕptĕmânĭ.

— Maĭ staĭ?

— Câte-va zile...

Bĕtrânul intră cu paharul de apă, pe care'l vĕrsăse pe jumătate.

— Ştiĭ ce zic eŭ, tată? Să oprim pe domnu Dan să mănânce cu noĭ.

— E o idee minunată... Şi mie'mĭ venise... Bravo Ninico, bravo... Dar unde-am pus eŭ pălăria?... am s'aduc ceva... bun de tot .. nu vĕ spun... a, am găsit'o.

Rĕmaseră singurĭ. Ana se uită la Dan, cu ochiĭ eĭ de altă dată.

— De ce eşti supărat? Iţi pare rĕŭ că te-am oprit?...

— Da nu sunt de loc supĕrat...

— Atuncĭ — spune'mĭ drept — la ce te gândeştĭ acum?

— Eŭ? La ce mĕ gândesc?

Ana dete din cap, surîzênd. Dan rĕmase visător; mulţime de gânduri îi fulgerară întro clipă. Se hotărî să'ĭ spue; şi căută o frază scurtă, presimţind c'are să'ĭ tremure glasul. O privi ţintă 'n ochĭ, avu senzaţia că se clatină casa cu el.

— N'aĭ să te superĭ?

— O, poţĭ să'mĭ spuĭ orĭ-ce...

Atuncĭ el simţi o rupere surdă în piept şi, ca un om care moare, şopti:

— Te iubesc.

— Pe mine? O roşaţă subită se aşternu pe obrazul Aneĭ.

— Aĭ spus că nu te superĭ; şi Dan avu un moment de cumplită căinţă.

— Dar D-ta, se vede că nu ştiĭ, nu ştiĭ nimic...

Ea se uită sĕlbatic, fioros în păretele din faţă, ca şi cum ar fi voit să'l dea la o parte cu privirea. Dan se temu de un noŭ acces.

— Domnişoară — şi glasul luĭ tremura de-o implorare sfiicioasă — de ce nu vreĭ

să vorbim în linişte, să ne spunem tot ce gândim? poate că nicĭ o-dată n'o să maĭ avem ocazia, şi pornirea asta de sinceritate.

— Te ascult, Domnule Dan, când aĭ şti cu ce plăcere te-ascult!... Un moment, te rog, s'aprind lampa.

Ea se sculă; calmă, cu mişcărĭ îndemănatice şi delicate, ridică globul, aburi sticla ş'o şterse, netezi fitilul cu chibritul aprins, potrivi lumina; şi când se aşeză, avu un moment iluzia că e la pension.

— Aşa, acum ne vedem maĭ bine... putem vorbi.

Pregătirea aceasta scăzu curajul luĭ Dan; liniştea Aneĭ îl intimida,—nu maĭ ştiia cum să 'nceapă. Ea înţelese, şi'l întrebă rîzênd.

— Vreĭ să luăm altă vorbă?

— Nu, dar mĕ gândiam la prea multe lucrurĭ de-o-dată... îmĭ trec prin minte dimineţile, când ne uitam de la fereastră unul la altul... adecă eŭ mĕ uitam, D-ta poate că nicĭ nu băgaĭ de seamă cum te priviam... Ţĭ-aducĭ aminte, într'o seară, era tot aşa pe vremea asta, D-ta citiaĭ la fereastră...

Şi vorbele picuraŭ încet; tablourĭ luminoase se desfăceaŭ din negurile trecutuluĭ, ca dintr'o viaţă depărtată. Sufletele lor se

deschideaŭ încălzite de farmecul aducerilor aminte, se îmbătaŭ de tăria gândurilor tăĭnuite atâta vreme. Ana îĭ spuse torturile prin care a trecut, nopţile lungĭ, pustiĭ, în care aştepta din ceas în ceas să moară, oroarea care-a urmărit'o ca un vis urît, ş'o urmăreşte încă, momentele de dezolare în carĭ cugeta la Dan, ca la un sfânt pe care nu l'a înţeles, fiorul eĭ de fericire, şi de suferinţă în acelaşĭ timp, când citia ceva scris de el, şi i se părea că'l vede, că'ĭ simte gândurile cum se apropie de ea şi trec, ca singurele raze de lumină, peste viaţa eĭ întunecată şi distrusă pentru tot-deauna.

Dan îĭ povestise copilăria luĭ tristă, decepţiile şi osteneala care 'ĭ tăiase orĭ-ce avênt, orĭ-ce entuziasm, apoĭ speranţele, temerile, planurile nesfârşite şi toate emoţiunile acestuĭ amor care'ĭ umplea vieaţa.

Eraŭ alăturĭ, plângeaŭ amêndoĭ, şi mânile lor se strîngeaŭ, ferbinţĭ, pasionate: toată iubirea, toate gândurile pe care nu şi le maĭ spuneaŭ se descărcaŭ în fiorul aceleĭ atingerĭ. Bătrânul intră. Dan cercă să'şĭ retragă mâna, dar Ana i-o ţinu strîns, şi zîmbi.

— Ce, nu ţĭ-e bine, Ninico?

— Ba mĭ-e foarte bine. Da... să te'ntreb ce-va, tată: tu iubeştĭ pe Domnu Dan?

— Vezĭ bine, că'l iubesc. Pentru ce mĕ întrebĭ?

— Pentru că... îl iubesc şi eŭ...

Şi amêndoĭ aiuriţĭ de-atâta fericire, ţiindu-se de mână, înaintară cu o legănare ritmică de mişcărĭ, ce părea că se leagă inconştient cu cadrilul lor de la pension.

Bĕtrânul adusese stridiĭ, unt proaspĕt şi o sticlă de *Sauterne*. Dar maĭ ştiŭ eĭ ce mănâncă, ce beaŭ, unde se găsesc? Toate se petrec ca'ntr'un vis, din care li'ĭ frică să nu'ĭ deştepte.

Se fac tăcerĭ dulcĭ, sfinte, de o misterioasă voluptate. Eĭ staŭ alăturĭ, din când în când mânile lor se ating discret, ca şi cum ar voi să se asigure, să pipăe realitatea acesteĭ fericirĭ. Ochiĭ li's încă uzĭ de lăcrimĭ, lăcrimĭ de bucurie, de extaz. Bĕtrânul îĭ priveşte lung, suspină, rîde, şi nu se 'ncrede; spune mereŭ aceleaşĭ vorbe:

— Vezĭ, Ninico, cum a venit Domnu Dan?... Douĕ sĕptĕmânĭ, frate, şi noĭ să nu ştim!... Cine-ar fi crezut, când ne suiam adineaorea pe scărĭ... Da osteniseşĭ, spune drept... Zĕŭ, bine a zis cine-a zis, că n'aduce anul ce-aduce ceasul...

După masă, compunerea telegrameĭ: Ana aşteaptă să'ĭ dicteze, a scris adresa; ridică ochiĭ albaştri şi rîzătorĭ la Dan, care stă'n picioare lângă ea:

— Eĭ, pe urmă?

Şi iar citeşte rar, apăsând pe fie care vorbă: «Cezar Priboianu, director Alarma, Bucureştĭ, România». Dan se uită la părul eĭ blond, împletit într'o coadă groasă şi prins în creştet c'un pieptene de baga, câte-va fire scăpate, maĭ scurte, tivesc cu o umbră delicată ceafa eĭ albă, rotundă. Ea'şĭ rîdică ochiĭ şi'ĭ spune să-şĭ lase mustaţa'n pace. Dan se apleacă, îĭ atinge mâna încetişor, şi dictează: «Fericit, recunoscător. Trimete imediat Poteraş Bârlad pentru actele necesare căsătorieĭ. Cununia aicĭ legaţie. Aşteptăm nerăbdătorĭ. Dan.»

— Lasă să scriŭ şi numele meŭ aicea.

— Eŭ... nu'mĭ venia să zic...

— Aşa! Uite ce frumos sună: «Dan şi Ana.»

Şi amândoĭ se uită cu drag la numele lor alăturate, eĭ găsesc şi aci o notă de simetrie, ceva predestinat, care stă în acord cu perfecta armonie a sufletelor lor.

La plecare Dan, cam jenat, dă a înţelege că el ar dori să vie cât de dimineaţă, şi

asupra părerii lui că «Domnişoara» n'ar prea avea aerul de a fi «matinală», ea 'l asigură că un logodnic mai puţin ceremonios, care i-ar zice *tu* şi *Ano* frumuşel, ar putea veni la şapte ceasuri să ia cafeaua împreună, dar dacă Dan al ei vrea să fie «Domnu Dan», ea se sfieşte să'i iasă 'nainte cu ochii cârpiţi de somn. In prag mai staŭ de vorbă un sfert de ceas, în care fac primele încercări asupra întrebuinţărei pronumeluĭ *tu*.

— Aşa dar, mâine la şapte... şi ochii lor se privesc adânc, adânc, îşi sorb cu lăcomie provizie de fericire, pentru lungile, nenumăratele ceasuri ale nopţii.

Afară e răcoare. Dan pluteşte; instinctiv îşi ţine mâna dreaptă 'nchisă, ca şi cum ar strînge în palma luĭ, caldă încă de impresia pe care i-o lăsaseră degetele subţiri ale Aneĭ, toată senzaţia aceleĭ dulcĭ întâlniri, ceva palpabil din iubirea eĭ, şi s'ar teme să nu'ĭ scape când ar deschide mâna. Stelele de sus, tăcerea nopţiĭ, casele, aerul, luminile de la felinare, toate i se par solemne în momentul acesta. Sufletul luĭ creşte, un sentiment de infinit îĭ înfioră gândurile: lumea palpită în ritmul vieţeĭ luĭ.

XIII

— Da, înţeleg, e dureros să vorbim de asta, dar un moment de bună francheţă ne uşurează şi ne scapă adesea de cele maĭ crude turmente. Eŭ vreaŭ, şi sunt sigur că pot, să te fac perfect liniştită asupra lucruluĭ acestuia: mie 'mĭ trebue sufletul tĕŭ; şi 'l vreaŭ senin, ca să poată fi bun, şi ca să 'l pot avea *tot*... Nino, lasă-mĕ să'ţĭ rîdic obsesiunea asta de pe suflet. De ce daĭ din cap?

— Pentrucă... tu eştĭ un sfânt, şi nu vreaŭ să te gândeştĭ la ororĭ...

Dan o privi ţintă 'n ochĭ, ca şĭ cum ar fi vrut s'o sugestioneze.

— Ascultă, Ano, tu suferĭ maĭ mult din cauza moduluĭ tĕŭ de a gândi: dacă, în minutul ăsta, aĭ avea toată încrederea pe care ar trebui s'o aĭ în iubirea mea, şi dac'aĭ

fi o păsărică cu minte, cu totul superioară, cum te-am visat eŭ în tot-deauna... ştiĭ ce-aĭ face ?

— Ce ?

— M'aĭ lua frumuşel de mână şi m'aĭ duce... la leagănul copiluluĭ... nostru ; nu e al tĕŭ ? tu nu eştĭ a mea?... Ano, cugeţĭ tu cât te ador, cât eştĭ de necesară vieţiĭ mele, aşa cu încercările prin care-aĭ trecut şi cu tot ce se leagă de fiinţa ta ?... Tu nu ştiĭ cât îmĭ parĭ de mare şi de sfântă, tocmaĭ prin suferinţile tale... Haĭde, dă'mĭ o dovadă că mĕ iubeştĭ în adevĕr, ca să fiŭ deplin fericit...

Tăcuţĭ, înfioraţi de-un sentiment misterios, privesc amèndoĭ mica figură rotundă şi grăsceană a copilaşuluĭ care doarme : guriţa, de jur împrejur asudată, pare o floare pe care-a căzut roua,—e aşa de calm repausul divin al acesteĭ gingaşe vieţĭ de-o lună şi jumătate, că şi aerul din odae are ceva taĭnic, evlavios, solemn, ca şi cum s'ar simţi acolo prezenţa unuĭ ânger, păzitor al somnuluĭ nevinovat ; Dan se uită la copil cu o nespusă milă ; gropiţa pronunţată, pe care i-o descopere în bărbie, îl face să'şĭ ridice ochiĭ la Ana ; ea e palidă şi cu privirea dusă. El îĭ zîmbeşte într'o căutătură

de infinită adorație, buza luĭ tremură de șoapta uneĭ întrebărĭ sfiicioase:

— E băiat?

Ana clatină din cap, și'șĭ întoarce fața.

Din momentul acesta nimic nu maĭ tulbură gândurile lor. De acum pot vorbi și plănui în liniște, căcĭ fetița a intrat în cadrul viețiĭ și visurilor senine, ce li se desfășură înainte cu strălucirea și farmecul uĭmitor al basmelor.

Racliș, întinerit, nu maĭ avea astêmpĕr. De dimineață până seara era în ropotele pregătiriĭ. Intr'o zi aŭ eșit tustreĭ; Ana la brațul luĭ Dan: discuție care din doĭ e maĭ înalt, — eraŭ de o potrivă — se opriaŭ în stradă, se mĕsuraŭ, oglindindu-se în vitrine, lipindu'șĭ umeriĭ... «Nu te 'nălța!» «Staĭ drept». «Tu aĭ tocurile maĭ înalte». Bĕtrânul rîdea. El susținea că Ninica e cu douĕ degete maĭ scurtă, «dar ea are să maĭ crească». Oameniĭ, casele, ulițele, tot ce vedeaŭ, iĭ impresionaŭ neobicĭnuit: iubirea lor rĕspândea, pe unde călcaŭ, un farmec de sĕrbătoare și de neînchipuită frumuseță. La întoarcere Dan iĭ arătă statua Republiceĭ: «Când aĭ ști de câte orĭ m'am uitat cu ciudă la Cocoana asta de bronz, care-avea aerul că rîde de mine,—uite-acu ce triumfător

ne priveşte, şi eĭ îĭ pare bine că ne-am regăsit şi că ne iubim.»

Unsprezece zile de când îşĭ pun viitorul la cale. Sunt singurĭ, la aceeaşĭ mesiţă de lucru, la care şĭ-aŭ făcut primele destăinuirĭ. Ana ascultă cu nesaţ: i se pare că intră într'o lume nouă, mare, plină de interes şi de minunĭ. Dan evoacă figurile prietenilor luĭ, pe cari'ĭ prezintă, ca pe nişte eroĭ extraordinarĭ, într'o proecţiune de lumină uĭmitoare: vieaţa lor mândră, munca lor desinteresată, fraternitatea lor de ideĭ, de talent şi de suferinţĭ, care i-aŭ apropiat, i-aŭ strîns ca într'o castă şi i-aŭ izolat de lume, visurile lor largĭ şi umanitare, apoĭ glumele, particularităţile şi figurile fie-căruia... Ana e sigură că i-ar recunoaşte, cum i ar vedea, şi parcă 'ĭ-e dor de eĭ, ca de ceva care face parte din vieaţa luĭ Dan.

El îĭ ia mâna şi i-o sărută; cu o mişcare delicată, ea-şĭ lasă capul visător pe umĕrul luĭ, gurile lor se chiamă cu sete, se atrag, îşĭ sorb respirarea în sărutărĭ lungĭ, fierbinţĭ, fioroase. O, dulciĭ, îmbătătoriĭ eĭ ochĭ ce se închid şi tremură, atât de drăgălaş, sub apăsarea guriĭ luĭ arse de iubire!

— Entrez!

«E cine-va jos care 'ntreabă de Domnu Dan». Cine poate să fie? Dan pleacă cu capul gol. Portarul strigă 'n urma luĭ: «prenez garde, Monsieur, vous allez vous casser la tête». Ana aşteaptă, neliniştită.

Peste cincĭ minute uşa se deschide largă. Un Domn străin, se înclină jenat. Dan, în extaz:

— Ghicĭ cine e?

Ana se gândeşte o clipă, apoĭ surîde.

— Domnu Priboianu!

— Vezĭ, că te-a cunoscut?

Işĭ aduc aminte de noaptea 'n care-aŭ stat până 'n ziuă. Găsesc o plăcere în rechemarea temerilor şi suferinţilor trecute. Priboianu schimbă vorba, când i se pomeneşte de ce-a făcut el pentru fericirea aceasta... Ana se uită curios la barba luĭ stufoasă, la mânile luĭ marĭ şi păroase: rîsul, gesturile, glasul, vorbele cele maĭ neînsemnate i se par extraordinare, de un înţeles adânc, mistic, — ea crede că vede un om dintr'un alt planet, venit pe pământ numaĭ de dragul luĭ Dan al eĭ. Sub căutătura duioasă, părintească a luĭ Priboianu, inimile lor se simt ocrotite, tresar de-o fericire nouă, eĭ se privesc ca 'ntr'o oglindă,

în sufletul luĭ bun, şi parcă se iubesc şi maĭ mult.

— Eacă şi tata !...

Nouă explozie de bucurie. Bĕtrânul adusese verigile de logodnă. Ana trece în odaia de alăturĭ să 'ncerce o rochie. Dan se scoborâ cu Priboianu să cumpere douĕ sticle de şampanie: maĭ mult un pretecst, ca să'ĭ vorbească, să'ĭ spue de copil, de cum a ştiut el să introducă în sufletul plăpând şi tulburat al Aneĭ un mod maĭ larg şi maĭ uman de a privi lucrurile şi de a înţelege vieaţa... Inima bună şi generoasă a luĭ Priboianu tresare, ca de triumful propriilor luĭ gândurĭ şi sentimente. Tot aşa ar fi făcut şi el.

— Primul redactor de la «Alarma» să se cunune fără frac? Asta n'o permit. E, la mijloc, onoarea jurnaluluĭ meŭ!

Dan sfârşeşte prin a se lăsa, ca un copil, să facă ce-o vrea cu el. Priboianu îĭ cumpĕră rufărie, haĭne, tot ce se cade la un mire, îĭ dă o mie de francĭ, ca să aibă de cheltuială.

— Dar când o să mĕ pot eŭ plăti ?...

— Nu vorbi fleacurĭ... Voĭ unde-o să staţĭ la Bucureştĭ ? Orĭ nu v'aţĭ gândit încă.

— Apoĭ, să vedem, Ana ḑice că să stăm deocamdată tot acolo, în strada Armaşu...

— Aşa? va să zică eĭ tot maĭ ţineaŭ apartamentul... de care'mĭ spuneaĭ...

După dejun, logodna. La început, discuţie asupra punctelor cardinale. O mică busolă — «breloque» îĭ pune de acord. Dan şi Ana staŭ drepţĭ alăturĭ, cu faţa la rĕsărit, şi sunt aşa de emoţionaţĭ, că de astă dată aŭ uitat să vadă care-ĭ maĭ înalt. Priboianu e vesel, vorbăreţ.

— Să nu vĕ temeţĭ, că nu ţine mult... A, pardon... logodnica trebue să stea în stânga. Vezĭ aşa... Orĭ în dreapta... ce zicĭ boerule?

Racliş e de părere că — în dreapta; dar nicĭ el nu ştie sigur, un moment se opresce gânditor, într'o atitudine ceremonioasă, ca şi când ar căuta să'şĭ aducă aminte, în care parte-a stat el, când s'a logodit; conchide că aceasta n'are nicĭ o importanţă, tuşeşte o dată uscat, din gât, şi apropiindu-se de «copiiĭ luĭ», mişcat, tremurând, le pune verigele 'n degete. «Să trăiţĭ»... Vrea să maĭ spue ce-va, dar ochiĭ i se umplu de lacrimĭ: sărută pe Dan, apoĭ pe Ana; i se pare că se desparte de ea şi n'are s'o maĭ vadă. Priboianu, cu o mişcare de scamator, trece luĭ Dan un buchet

frumos, pe care'l ţinuse ascuns, şi'ĭ face semn să'l dea Aneĭ.

— Acum puteţĭ eşi din front. Noroc...

Şampania sfârîe în pahare. Planurile reîncep...

— Ba eŭ, frate Dane, ştiĭ ce-aş zice? Să laşĭ pensionul şi să te-apucĭ de avocatură. Aĭ licenţa... o să'ţĭ vie poate greŭ, un an cel mult, pân't'eĭ da la brazdă, pân't'eĭ deprinde cu chichiţele meserieĭ şi cu lumea. Tu vorbeştĭ admirabil — nu că eştĭ de faţă... şi logodit — da ce'ĭ al omuluĭ i-al omuluĭ, n'aĭ ce'ĭ face. Pentru ceĭ dintëĭ treĭ anĭ te iaŭ eŭ în antrepriză, cu douë-spre-zece miĭ de francĭ pe an, vreĭ?

— Eşĭ la covrigĭ...

— Më rog, primeştĭ?

— Eŭ primesc, da să nu te păcăleştĭ.

— Ce'ţĭ pasă? Adă mâna... Tae, Domnişoară!

Ana nu ştiia cum şi ce să tae, şi trebui să'ĭ explice datina poporuluĭ.

Douë sëptëmânĭ trecură cu repeziciunea miraculoasă a întëmplărilor ce se alungă prin vis.

Intr'un compartiment din Sleeping-Car: Ana doarme ostenită de fericire: calmul somnuluĭ dă figureĭ eĭ frumoase espresia

aceleĭ mulțumirĭ indefinite, aceluĭ surîs divin, pe care-l aŭ copiiĭ micĭ când dorm. Dan, în picioare rezemat de brîul ferestreĭ, uĭmit ca de ceva magic, de prin basme, îșĭ stăpânește respirarea, ca să n'o deștepte. E a luĭ toată comoara asta de farmec și de frumuseță? El o contemplă cu un sentiment de nespusă adorație; mintea i se pierde, și gândurile îl dor, se înfioară de frica vagă pe carĭ o daŭ fericirile marĭ și neașteptate. Iĭ huesc urechile de-un șuer depărtat, neîntrerupt, obsedant. Sufletul luĭ arde: timpul, evenimentele, imaginile, toate se topesc în conștiința luĭ. Simte, ca prin somn, că e în tren: o impresie surdă de mișcare fără zgomot, fără zguduire. Jos, pe geamantan, se clatină, veșted, buchetul de nuntă. Dan îl vede și se pleacă încet, îl așază maĭ bine, să nu cadă,... poate c'ar fi un semn rĕŭ; și'n clipa aceea, ca la lumina unuĭ fulger, îĭ licăresc imaginĭ, un amestec de amintirĭ; Ana, în rochie albă de matasă, pare-o zînă din poveștĭ, pe el îl strânge fracul la subsuorĭ, Racliș are douĕ decorațiĭ la piept, Priboianu emoționat, și de-o solemnitate comică, îĭ șoptește: «Dane, ia seama, tu te-aĭ zăpăcit.» Il ia de mână și'ĭ dă poveațe pe carĭ el nu

le înţelege. I se pare că toţĭ îl privesc îngrijaţĭ; îl duc prin case necunoscute, îl pun mereŭ de iscăleşte hârtiĭ; oamenĭ străinĭ pe carĭ nu i-a maĭ vĕdut nicĭ-odată, îĭ string mâna şi 'ĭ vorbesc cu dragoste; în picioare lângă Ana; cât aŭ să'ĭ maĭ ţie?... un domn scurt, chel, cu favorite albe, ş'o doamnă grasă cu sprincenile 'mbinate şi cu ochiĭ încrucişaţĭ, staŭ şi eĭ smirna de-o parte şi de alta, cu câte-o fâclie aprinsă în mână; citaniĭ lungĭ, nesfârşite, descântece superstiţioase, schime cabalistice, care'ĭ duc mintea într'o lume de fermece şi de farmazonii. «Hi, hi, hi... Aţĭ vĕzut? Fărcăşanu... am copilărit cu el... *ambasador*... cum s'a întêmplat... el a botezat pe Ninica, şi tot el a cununat'o...»

Şi, moleşită de extraz, mintea luĭ Dan apucă, de icĭ, de colo, câte-o figură, câte-o vorbă, din vălmăşagul de impresiĭ, ce prin mulţimea şi tăriea lor pare a fi lărgit timpul în care-aŭ încăput; de aceea întêmplările din urmă îĭ scăpară acum tulburĭ, deşirate, ca dintr'o imensă depărtare. Ana doarme. Vieaţa, toate gândurile luĭ, imobilisate, o savurează, îĭ păzesc somnul, îĭ ascultă respirarea.... unde, să se ducă din parfumul acesteĭ fericirĭ? Lumina in-

tensă a momentuluĭ îĭ îngrădeşte vederea, împrăştie în întuneric pulberea de amintirĭ şi de speranţe, conştiinţa luĭ se izolează, se pierde în farmecul covîrşitor al clipelor carĭ curg.

O staţie... Ce zgomot infernal. Aude roţile vagoanelor din urmă rĕsunând sub loviturile unuĭ ciocan de fier, bătăile se apropie, tot maĭ tarĭ, îl săgetează prin creerĭ şi'ĭ daŭ tresăririĭ nervoase, cari'l dor.

Ana deschide ochiĭ speriată, vede pe Dan şi'ĭ zîmbeşte somnoros.

— Unde suntem?

Amêndoĭ la fereastră caută să citească pe frontispiciul găriĭ, dar e noapte şi nu se vede, capetele lor se alătură, îşĭ lipesc têmplele; s'aude şuetul uneĭ ape marĭ, lumina felinarelor tremură pe stîlpiĭ albĭ aĭ peronuluĭ, toată lumea se dă jos, e vama de la Vêrciorova.

Pe la amiază sosesc la Bucureştĭ. Ce curioase li se par străzile! şi casele parcă s'aŭ maĭ micşorat în lipsa lor. Pe calea Victorieĭ, câţĭ-va cunoscuţĭ îi salută. Dan are sentimentul că sboară, Ana e ostenită; pe chipul eĭ trec umbre de melancolie.

Acasă, în strada Armaşu; lucrurile parcă

se deşteaptă dintr'un somn lung, se deschid ferestrele, şi odăile respiră. Dan se crede străin, parcă se jenează de mobile. Din odaia Aneĭ se uĭtă lung la fereastra căsuţeĭ din faţă, unde'şĭ închipue că se vede pe el, visător, timid, maĭ tînĕr c'un an, şi toate, câte s'aŭ petrecut de atuncĭ, îĭ sclipesc în fulgerarea unuĭ gând. Zilele dintăĭ trec ca nişte sĕrbătorĭ pline de surprize: primul lor dejun «acasă la eĭ», primiĭ lor paşĭ pe stradă îĭ emoţionează şi li se întipăresc în minte cu forţa unor evenimente extraordinare, tot ce vĕd li se pare noŭ: simţurile lor aŭ fiorul virgin şi freschеţa de senzaţiĭ a copilărieĭ. Racliş pleacă la o vară a luĭ în Basarabia. Dan pledează douĕ procese şi le pierde: aceasta îl disgustă pentru tot-deauna de avocatură, căcĭ era adânc convins că în amêndouĕ pricinele dreptatea fusese de partea luĭ... Îşĭ reia lecţiile de la pension, şi începe să se ocupe maĭ cu dinadinsul de literatură. Uneorĭ, noaptea, după ce adoarme Ana, se scoală binişor, şi scrie ceasurĭ întregĭ, îşĭ ascunde paginele chinuite, ca să nu afle ea câtă osteneală îl costă fie-care rând, apoĭ într'o seară se aşază la masă şi deschizêndu'şĭ caetul începe să'şĭ limpezească

de-al binelea tot ce-a migălit în secret. Ana se apropie încet, se uită cu sfieală peste umărul luĭ, el o simte ş'acopere cu mâna ce-a scris, ca să nu citească ea; dar nu'l rabdă inima, şi'ĭ citeşte cât a făcut, şi'ĭ spune dinainte ce are să maĭ urmeze. Ea îl ascultă cu un sentiment de recunoştinţă şi de admiraţie care deşteaptă în Dan puterĭ necunoscute; privirea eĭ îl înalţă, îĭ dă pasiunea muncii, şi setea de glorie, pe care nicĭ o-dată n'a simţit'o ca acum.

Peste douĕ lunĭ apare volumul «Incercărĭ literare» de V. Dan. Eraŭ poezii, nuvele şi câte-va portrete, tot ce putuse s'aleagă din munca luĭ de zece anĭ. Cu ce emoţiune trece pe la vitrinile librăriilor, şi ce curios i se pare intr'o zi când îşĭ vede cartea în mâna unuĭ necunoscut! Simte cum sufletul luĭ se rĕspândeşte, şi circulă în sufletele altora. Cartea se vinde, e un succes neobicĭnuit; Ana e mândră; când nu'ĭ Dan acasă, traduce doĭciĭ câte-o nuvelă; îĭ pare rĕŭ că fetiţa, neavènd de cât patru lunĭ, nu poate să guste şi ea operele luĭ Dan.

O masă prietenilor, din primiĭ banĭ de pe literatură. Stelian găseşte şampania «magistrală»: la a doua sticlă zice că destupă «nuvelele», la a treia «portretele». Petroni

întreabă mereŭ pe Graur: «Ce aĭ tu, de ce eştĭ aşa trist?» Era o glumă veche a lor, «*une scie*»: într'o zi Graur vorbind de puterea sugestieĭ le spusese că, pe el, când îl întreabă cine-va: de ce e supărat? îl face imediat să se simtă supărat, aşa fără nicĭ un motiv, ca şi când privirea şi vorba celuĭ care'l întreabă, ar arunca de o-dată în sufletul luĭ bine dispus, o nelinişte, o presimţire de ceva rĕŭ. De-atuncĭ eĭ îl necăjiaŭ, ziceaŭ că încearcă să'ĭ sugereze melancolia. Priboianu, care se amesteca rar în copilăriile lor, de astă dată se simte şi el sedus.

— Ba nu, zĕŭ, ce aĭ tu Graure, de staĭ aşa... ca un ţap logodit?

Acesta zîmbi, apoĭ îşĭ luă, în adevĕr, şi poate involuntar, un aer gânditor.... Un hohot general de rîs.

— E gata.

— Vezĭ, Domnule, ce'ţĭ-e şi cu sugestia?

— Mititelul, mi-l-aţĭ necăjit, lăsaţi'mĭ băiatu'n pace... Şi Stelian dă să'l sărute, Graur se fereşte; altă toană de rîs. După masă Stelian citeşte un articol al luĭ despre cartea luĭ Dan; acesta se uită în ochiĭ Aneĭ, ea străluceşte de frumuseţă şi de veselie. Fericirea lor capătă un aspect noŭ,

se reîmprospătează sub privirile prietenilor; inimele lor parcă se înțeleg maĭ bine și se simt maĭ strîns legate în atmosfera asta de simpatie și de solidaritate.

.... Dar nicĭ vorbă că trebue să'șĭ pună cartea la Academie! Cine-o să ia premiul anual de cincĭ miĭ de leĭ? Anul acesta n'a apărut nimic vrednic de luare aminte; opera luĭ Dan se impune, originalitatea gândireĭ ș'a daruluĭ de a exprima sare'n ochĭ... E adevĕrat că «nemuritoriĭ» sunt cam tarĭ de ochĭ, și aŭ frumosul obiceiŭ de a se premia numaĭ pe eĭ: așa, eĭ aŭ respins «Poeziile» luĭ Stelian, pentru a premia o broșurică cu «impresiĭ de călătorie» a unuĭ *confrate;* aŭ respins «nuvelele» luĭ Graur, pentru niște dărĭ de seamă și rapoarte ministeriale intitulate «Opere literare» ale unuĭ alt venerabil nemuritor, care după o lungă și eroică luptă cu bugetul țării, își înfigea acum dințiĭ osteniți în cozonacul Academieĭ, atât de bun și de priincios pentru bĕtrânețile *confraților;* dar anul ăsta nu s'a vĕdut nimic scris de vr'un academician, așa în cât vor fi siliți să dea premiul cuĭ-va de-afară; de sigur o să ia doliŭ academia, o să fie un scandal această sfărîmare a celor maĭ sfinte tradițiĭ, dar, în

lipsă de gloanţe, trebue să lase vînatul pe seama altora.

— Şi, apoĭ, zi că te refuză, ce perzĭ? Un bilet la lotărie, nu'ĭ aşa Petroni?...

— Aşa'ĭ, numaĭ că prea câştigă mereŭ comitetul de tragere.... pe sfoară.

A doua zi Dan şĭ-a depus cele douĕ-spre-zece exemplare; dar cum nicĭ o-dată n'avusese noroc la lotărie, era la adăpost de orĭ ce iluzie.

Ana se înstrăinase cu totul de rude; gândul că soră-sa ar privi-o de sus, ş'ar ofensa-o cu compătimirea eĭ, îĭ înăspria inima, o umplea de revoltă şi de rĕutate, încă de când era la Paris; oroarea de a vedea pe unchiu-sĕŭ punea pentru tot-deauna o prăpastie între ea şi familia eĭ. Nu eşia din casă de cât cu Dan, n'avea nicĭ o prietenă. Adesea zilele i se păreaŭ lungĭ, apăsătoare; singurătatea îĭ dădea gândurĭ urîte, o umplea de temerĭ neînţelese, superstiţioase; ş'atuncĭ s'aşeza la fereastră, ş'aştepta pe Dan cu nerăbdare.

Se simţia incapabilă de a face şi ea ceva; seara, când trebuia să spue bucătăreseĭ ce să gătească, o apuca groaza; une-orĭ sta o jumătate de ceas să'şĭ aduc'aminte de vr'un fel de bucate, îĭ venia să plângă de necaz.

Dan se însărcina să se ocupe el de menaj, făcea haz de supărările eĭ copilărestĭ, ș'o ruga să'ĭ cânte ceva la piano, sfârșiaŭ în tot-deauna prin a găsi un farmec particular, artistic, în casa și gospodăria lor dezordonată.

Intr'o seară se 'ntorceaŭ de la șosea pe jos, bătea vêntul și eĭ închideaŭ ochiĭ și se feriaŭ de praf.

— Când o s'avem și noĭ un cupeŭ?...

Dan vĕzu în această întrebare un lung șir de părerĭ de rĕŭ, ascunse în inima eĭ bolnavă.

— Aĭ vrea în adevĕr?...

— O, am glumit. Ce idee! Am spus așa o prostie, fără să mĕ gândesc.

— Tu te aperĭ, ca și când... n'ar fi o glumă...

Ea începu să ridă. Dan rĕmase pe gândurĭ. Iș'ĭ închipui o clipă c'o vede într'un cupeŭ trecênd, vertiginos, pe dinaintea luĭ, și depărtându-se pentru tot-deauna, în lumea eĭ de altă dată. Putea dar s'o piardă!... Și el o strîngea în iubirea luĭ din ce în ce maĭ adâncă, maĭ pasionată, ca și cum ar fi căutat s'o vindece de-această nostalgie nenorocită.

XIV

E dimineață. Afară ninge liniștit. Eĭ staŭ la fereastră și privesc cum se cern de sus fulgiĭ marĭ, ușorĭ, într'o cădere leneșă, ostenită. Strada, coperișurile caselor sunt albe, de un aspect moale, vaporos, ce predispune la visurĭ. Un farmec noŭ, de care nu-șĭ daŭ seamă, străbate sufletele lor, și eĭ se miră, li se pare că n'aŭ maĭ vĕzut nicĭo-dată o zi de iarnă.

Ana surîde visător; brațul luĭ Dan îĭ strînge încetinel mijlocul, și ea, alintată, îșĭ razimă capul pe umĕrul luĭ. In sobă trosnesc lemnele prididite de para unuĭ foc lacom.

— Când mĕ gândesc că s'ar fi putut întêmpla să nu ne cunoaștem, par'că m'a-

pucă groaza... Ți-aducĭ aminte, când aĭ venit întĕĭ în clasă la mine, cum voiaĭ să... mĕ necăjeștĭ...

— Ce nebună eram. Da pe urmă, cum te-ascultam, cu ce nerăbdare așteptam lecțiile tale! Parcă te vĕd... eraĭ așa cu minte, și blând, și vorbiaĭ încet, frumos; o dată, știĭ, ne-aĭ povestit ceva trist din vieața luĭ Paganini; da nu știŭ cum, parcă și glasul și figura ta aveaŭ ceva misterios în ziua aceea, c'o dată am început toate să plângem... ți-aducĭ aminte?

— Te gândeaĭ tu pe-atuncĭ, c'aĭ putea fi a mea?

Și Dan, surîzênd ca de farmecul unuĭ vis, o strînge la sîn ș'o sărută dulce pe colțul guriĭ.

— Acum mi se pare că m'am gândit în tot-deauna, și cred că n'aș fi putut trăi fără tine, dar atuncĭ... Știŭ eŭ? Eram așa de proastă... Tu aĭ spus doiciĭ să mute patul de-acolo?

— Eŭ, ca s'astupe ușa care dă 'n coridor...

Fusese o ceartă între slugĭ, din cauza asta. Ea începe să'ĭ înșire, ce-a zis doica, ce-a zis bucătăreasa, fie-care 'n limba eĭ, cum gesticulaŭ și țipaŭ una la alta, furi-

oase că nu se pricep, şi crezênd că, dacă strigă vorbele maĭ tare, or să se priceapă...

— Era nostim de tot, eŭ ascultam de aicĭ şi muriam de rîs.

Pe Dan îl dor aceste ruperĭ subite de ideĭ: nu înţelege cum poate Ana să se smulgă cu atâta uşurinţă dintr'un curent de gândurĭ aşa de atrăgĕtoare, şi de-odată, fără nicĭ o noĭmă, să treacă la câte o banalitate neaşteptată. De maĭ multe orĭ observase la ea lucrul acesta, şi i se părea straniŭ, îl tulbura ca o răsturnare violentă şi brutală a legilor minţiĭ omeneştĭ; dar nicĭ acum nu'ĭ vine să'ĭ spue, se teme să n'o supere... Ar fi păcat; e aşa de veselă! E un cap delicat, copilăros încă, îşĭ zice în gând, ş'o priveşte iubitor, zîmbind inconştient de rîsul eĭ drăgălaş, captivant, pe când sufletul luĭ vibrează şi rĕsună încă de chiămările duioase ale trecutuluĭ.

Eĭ sunt tot în luna de miere. Personalitatea lor doarme în legănarea iluziilor. Toate gândurile, toate grijile, toate asperităţile fireĭ lor se pierd, topite la o laltă, în focul unuĭ amor nesfârşit, şi sfânt, şi dulce, cum n'a maĭ fost pe lume, cum n'are să maĭ fie.

Eĭ se doresc, când nu se vĕd câte-va

ceasurĭ. Dan vine 'n tot-deauna grăbit acasă; pe drum îşĭ face fel de fel de ideĭ: o fi bolnavă, s'o fi aprins casa... închipuirea luĭ îĭ înfăţoşază primejdiĭ, tablourĭ fioroase al căror aspect îĭ alarmează conştiinţa, ş'atuncĭ ca un copil gonit de spaĭma indefinită a întunericuluĭ, îşĭ iuţeşte pasul, inima 'ĭ bate speriată, ochiĭ i se tulbură de soare; ca să'şĭ maĭ distragă mintea ascultă cum scârţie zăpada sub tălpĭ. Ana 'l aşteaptă, îĭ sare 'n gât şi 'l sărută, face nebuniĭ, zice că e cuţu luĭ cel mic şi se gudură, îşĭ îndeasă faţa în hainele luĭ recĭ, carĭ aduc în odae mirosul plăcut al erneĭ, al aeruluĭ sănătos de-afară.

— Ştiĭ că e posibil să luăm premiul de la Academie!

Se 'ntêlnise cu Damaschin, un scriitor de mare valoare, de şi academician, şi acesta 'l asigurase, că toată atenţia nemuritorilor, şi toţĭ sorţiĭ de izbândă sunt pentru cartea luĭ Dan.

Un noŭ tezaur de iluziĭ, la gura sobeĭ: cincĭ miĭ de leĭ! Douĕ prietenilor; le rĕmân treĭ: o călătorie în Orient... Cine-a spus că nopţile de iarnă sunt lungi? Eĭ se vedeaŭ deja departe, pe mare, în larma străinilor din ţĕrĭ deosebite, în sgomotul

vaporuluĭ, auziaŭ roţile sfădindu-se cu apa, şi, sub trompa de fum, vedeaŭ coada alburie de clăbucĭ de-a curmezişul talazurilor.

— Mĕ iubeştĭ, Nino ? Nu'ĭ aşa, că suntem fericiţĭ ?...

Şi aceleaşĭ gândurĭ, aceleaşĭ vorbe revin cu alt parfum, eĭ cred că şi le spun pentru prima oară.

O scrisoare de la Racliş : e bine, n'a primit cartea luĭ Dan, pentru că marea împărăţie nu lasă să intre în Basarabia nicĭ carte, nicĭ jurnal românesc ; după paştĭ are să vie pentru vr'o douĕ sĕptĕmânĭ ; îĭ doreşte şi'ĭ sărută cu drag.

Se desprimăvărează, uliţele sunt murdare şi străşinile picură, toate casele parcă aŭ guturaiŭ.

E Duminică. Dan scrie ; Ana îĭ face ţigărĭ ; bate cine-va la uşă. E Stelian.

— Cum să te prepar, ca să nu'ţĭ vie leşin ?

— M'a premiat !

— Nu, te-a ras.

— Ştiiam, şi cuĭ l'a dat ?

— Luĭ Domnu Razi...

— Fostul inspector... ?

— Da, şi când aĭ şti istoria... Ascultă,

mĭ-a spus'o Damaschin aseară. Cunoştĭ pe Curţius Borceanu?

— N'am auzit de numele ăsta nicĭ-odată. Cine-ĭ?

— Ce dracu, Dane, e nepermis, să nu ştiĭ pe Domnu Curţius Borceanu, mare academician, de la descălecătoare! Poate l'eĭ fi văzut vr'o dată pe stradă, e un prichindel, scurt, cu nişte picioare subţirĭ şi strîmbe, şi are un barbişon roş, foarte nostim, mi se pare că pentru asta l'a şi făcut academician; e el niţel cam hodorogit, şi cam aduce din picior,... da craiŭ, lucru mare! Trăeşte cu una Măcăreasca, o văduvă cochetă, care de multă vreme are-o fată de măritat... Nu'ĭ aşa că pân'aicĭ am aerul de a bate câmpiĭ? Stăĭ să vezĭ: Domnul Razi, de când a rămas fără slujbă, e vînător, vînător de leĭ... noĭ. Ştiĭ că tată-săŭ a murit, şi n'a lăsat de cât datoriĭ. De unde şi până unde tînărul Razi — curtezan cum e de felul luĭ—se întroduce 'n casa Doamneĭ Măcărescu, în calitate de viitor ginere. Măcăreasca încântată. Se face logodna. Domnu Curţius Borceanu încântat şi el, că i se limpezeşte terenul. Razi are nevoe de câte-va miĭ de leĭ ca să poată intra în moştenire, zicea el. Măcăreasca

nu dispune deocamdată, femee cu minte. Ce'ĭ de făcut? Atuncĭ el îĭ spune c'a pus o carte la Academie: un ghiveciŭ naţional întitulat: «Auguştiĭ miri» n'aĭ citit'o? Am să ţĭ-o aduc, e grozavă, monumentală, — are şi versurĭ, — să vezĭ, mă, linguşire greţoasă; sunt ca vr'o sută de paginĭ, pe hârtie groasă; de la început pân la sfârşit e o milogeală ţigănească, o înjosire de lichea flămândă şi laşă, care tremură şi se târăşte pe brâncĭ după un codru de pâine...

— Eĭ, ş'a premiat'o?

— A premiat'o. Borceanu încălzise inimele colegilor: le spusese că'ĭ chestie matrimonială la mijloc: «faceţĭ această casă, pentru mine!... Sunt tinerĭ şi se iubesc ca doĭ hulubaşĭ. Copiiĭ lor or să vĕ binecuvinteze...» Academia a fost şi de astă dată la înălţimea eĭ.

— Maĭ bine. Preferinţile academieĭ aŭ ajuns să fie compromiţătoare... Şi totuşĭ în fundul inimeĭ luĭ se ascundea un sentiment vag de decepţie, umbra uneĭ păreri de rĕŭ, pe care'ĭ era ruşine s'o spue.

Sosise primă-vara. Copaciĭ înfloriseră, păreaŭ ninşĭ. Era în vacanţia paşteluĭ; Dan scriia o dramă. Intr'o dimineaţă, Ana dor-

mia încă, el se pregătia să iasă, ca să'ĭ cumpere florĭ, servitoarea 'ĭ aduse o telegramă: o deschise, nervos, cu presimțirea uneĭ nenorociriĭ, și rămase 'nlemnit: murise Racliș. Tiptil se strecură afară, ca să poată gândi; i se părea că vorbele, pe care le citise, se vor speria de sine în tăcerea caseĭ și vor îngrozi somnul liniștit al Aneĭ. Se așeză jos, pe scară, și sprijinindu-șĭ coatele pe genunchĭ, îșĭ lăsă capul în mâinĭ și închise ochiĭ. Văzu chipul uscat al bunuluĭ bătrân, în repausul spăimântător al morțiĭ, — îĭ văzu degetele de ceară înțepenite pe piept... Mâine 'l îngroapă... Și Ninica 'l așteaptă, ierĭ îĭ pregătea odaia, i-a așternut covor la pat... Oare cum să'ĭ spue?... Mintea luĭ se pierdea, căutând vorbe carĭ nu sunt. O țigancă striga pe stradă: «ghiociĭ frumoșĭ!» Un moment se gândi să cumpere; și îndată 'șĭ luă de seamă: «ar fi un dar perfid»... Intră ostenit, abătut. Ana se pieptăna. Era veselă. Il privi fix, țiindu-șĭ rîsul, apoĭ îl sărută.

— Șiretule, crezĭ că nu știŭ?

— Ce?

— Vine tata, aĭ primit telelegrama...

— Cine ți-a spus?

— Ioviță... da ce aĭ?... Mĕ sperii...

Dan era palid, simţi că vorbele 'ĭ scapă prin ochĭ; un moment i se păru c'a spus tare: «a murit;» şi privi rătăcit, în lăturĭ, plecându-şĭ capul, ca sub groaza uneĭ loviturĭ fatale. Ana 'l zgâlţti, şi 'ĭ răcni 'n urechĭ.

— Spune omule ce e?

Dan se uită cu tristeţă la ea. Sufletul luĭ delicat şi mândru, tresări ca de-o ofensă. Se hotărî să'ĭ spue, glasul îĭ tremură pe primele vorbe, cari nu eraŭ acelea pe cari le gândise...

— Nu'ĭ nimic, Nino dragă, linişteşte-te.

— Spune drept, e tata bolnav?...

El înclină încet din cap.

Ea se răsti, impacientată, mânioasă.

— Dă-mĭ telegrama... oh, cum mĕ torturĭ!

Şi ridicându'şĭ pumniĭ în dreptul obrazuluĭ, vru să 'şĭ blesteme vieaţa.

Dan o apucă în braţe, îngânând cuvinte de iubire, de mângâere. Atuncĭ, prin una din acele fulgerărĭ de conştiinţă, ce par a lumina în noĭ gândurile altora, Ana înţelese, şi căscă ochiĭ marĭ, cu o expresie de teroare.

— A murit?

El o învăli într'o căutătură de-o nespusă înduioşare.

— Nino... dar glasul i se înecă în lăcrămĭ, vru să'ĭ sărute mâna; c'un ţipĕt de groază ea se smulse din braţele luĭ, ferindu-se ca de o atingere vinovată, ce profana doliul eĭ sfânt; şi ca să nu maĭ vadă nimic, îşĭ îngropă capul în pernă, şi plânse, nebună de durere. Dan suspinând îĭ săruta părul despletit, gura luĭ arsă îĭ şoptia cuvinte de adoraţie, o implora să 'şĭ întoarcă faţa spre el, să'ĭ fie milă de vieaţa, de inima luĭ bolnavă... Ea nu vroia să'l asculte, şi scutura din umerĭ ca s'o lase 'n pace. El simţi un gol în suflet, ca o retragere bruscă a iubireĭ luĭ vexate.

N'aveaŭ eĭ aceeaşĭ vieaţă, aceleaşĭ durerĭ, aceleaşĭ gândurĭ? De ce 'l gonia ca pe un străin, în loc să 'şĭ plece capul pe sînul luĭ, şi să plângă cu el, căcĭ şi el era orfan, şi toată iubirea, toată vieaţa luĭ era a eĭ! In momentul acela i se păru c'o vede la şcoală, rĕsfăţată, cochetă, fudulă de mânile eĭ albe şi de zgomotul pe care 'l făcea rochia eĭ de mătase.

Telegrama îĭ chema la înmormântare. Aŭ plecat în ziua aceea, Ana a plâns tot drumul, din când în când suspina, legănându'şĭ capul: «N'am să'l maĭ vĕd, n'am să'l maĭ vĕd.» Aŭ sosit tocmaĭ când îl a-

şezaŭ în sicriŭ. Ana se aruncă desperată şi boci pe trupul încremenit al mortuluĭ, îl sărută pe obraz, pe mâinĭ, pe haină; abia aŭ putut'o ridica de acolo: cum îşĭ încleştase mâinile, unghiile eĭ hîrşîiră c'un sgomot fioros pe chembrica roşie ce îmbrăca sicriul. La cimitir vroia să s'arunce 'n groapă. «Lăsaţi-mĕ, ce-aveţĭ cu mine!...» Glasul eĭ era răguşit, spart; ciocliĭ traseră frînghiile, a căror frecare pe fundul cosciuguluĭ dete un sunet uscat, sinistru; şi toţĭ simţiră trecênd prin eĭ suflarea glacială a necunoscutuluĭ, misteriosul fior al veciniciei. Ana leşinase.

Vara luĭ Racliş era una din acele fiinţĭ în carĭ nenorocirile parcă trag la ţintă: bărbatu-sĕŭ internat într'o casă de nebunĭ, băiatul eĭ exilat în Siberia, din causa unuĭ discurs entuziast la o întrunire de studenţĭ; o fată cocoşată, cu picioarele moĭ, pe care-o purta toată ziua într'un căruţ; aceştia îĭ maĭ rămăseseră; bătrâna numĕra pe degete morţiĭ familieĭ pe cari'ĭ dusese, pe rênd, la cimitir, în aniĭ din urmă...

Ce de durerĭ sunt în lumea asta, cugetă Dan. A doua zi plecaŭ. Ana era palidă, din când în când îşĭ ducea batista la ochĭ şi

plângea. Tăcerea eĭ, nepăsarea de tot ce-o încunjoară, rochiea eĭ cernită, crepul negru ce'ĭ flutura din creştet până'n poale, puneaŭ în jurul fiinţiĭ eĭ o atmosferă rece, impenetrabilă. Dan o privia cu sfieală, nu îndrăznea, nu ştia ce i-ar putea spune. Un sentiment de dureroasă izolare îĭ întuneca mintea, îĭ discorda voinţa; se simţia slab, laş, gonit din sfera proprieĭ luĭ vieţĭ. Uneorĭ avea clipirĭ de revoltă, de rĕutate. Până'n gât 'ĭ venea să'ĭ spue: «Ce va să zică asta?... Parcă l'aş fi omorît eŭ...» I se părea că şi-a auzit glasul tremurând pe cuvintele acestea. Ş'atuncĭ tresăria ca dintr'un vis prăpăstios; firea luĭ bună şi miloasă 'l dojenea pentru momentele acelea de rătăcire şi de egoism, în carĭ el se alarma numaĭ de suferinţile luĭ; se uita pocăit, rugător la Ana şi, în gând, îĭ cerea ertare de ce era să'ĭ spue, se ruşina de ce gândise, ca de un acces de nebunie prin care trecuse şi care 'ĭ umplea conştiinţa de-o spaimă retrospectivă.

Dar vremea vindecă toate durerile. Adu'ţĭ aminte, cititorule, de morţiĭ pe carĭ i-aĭ plâns, de prima încercare crudă ce te-a încremenit pe loc, de cele d'ântêiŭ momente de supremă sfâşiere şi despe-

rare, pe carĭ ţi se părea că n'aĭ să le maĭ poţĭ uita nicĭ o-dată, şi că va trebui să morĭ de durere... Câţĭ anĭ sunt de atuncĭ? Prin câte încercărĭ cumplite n'aĭ maĭ trecut, şi toate aŭ încăput în inima ta largă, şi vremea le-a acoperit, ş'a potrivit locul unde le-a îngropat, ca să nu se maĭ cunoască, ş'a semĕnat pe deasupra florĭ, ca să nu maĭ ştie lumea, ca să nu maĭ ştiĭ nicĭ tu, câte-aĭ îndurat, câte doliurĭ marĭ porţĭ în sufletul tĕŭ!

— Azĭ a fost Matilda pe-aicĭ... de când nu maĭ e ministreasă, şĭ-a maĭ venit în fire, vorbeşte ca lumea, nu se maĭ strîmbă... Ştiĭ că ne-a poftit pe mâine seară la masă...

— Aĭ spus că mergem?

— Eŭ am zis că nu ştiŭ; să te'ntreb pe tine, — nu 'mĭ a venit să'ĭ spun că nu vreaŭ, dar după ce-a plecat i-am scris, că mâine avem şi noĭ lume la masă... Cum aĭ crede tu c'aş merge? Mie'mĭ face rĕŭ, şi când întâlnesc pe stradă, pe câte cine-va din familia mea... De ce te uiţĭ aşa?.,.

— Pentru că... am eŭ un gând, care mĕ tot urmăreşte de mult, şi nu ţi l'am spus, dar acum vĕd că şi ţie...

— Ce gând?

— Să plecăm din Bucureşti. Să ne retragem...

— Unde?

— Orĭ unde, la un târguşor, la vr'un sat unde-va, în linişte.

Ana fu apucată de-o bucurie copilărească; nu maĭ avea astêmpăr, nu'ĭ venia să creadă; se aşeză pe genuchiĭ luĭ şi'l luă de gât; ochiĭ eĭ frumoşĭ scânteiaŭ de fericire.

— Spune drept, s'ar putea?

— Numaĭ să vreĭ *tu*.

— O, de câte orĭ nu m'am gândit şi eŭ la asta, ca la un vis irealizabil!...

Inchipuirea lor se pierdea în perspective de fericirĭ, cu atât maĭ atrgĕtoare cu cât eraŭ maĭ nehotărîte. Bucureştiĭ li se înfăţişaŭ ca o Comoră; o lume stricată, capiştea tuturor viţiilor, un aer greŭ, bolnav, impestat, în care nu se poate visa, nicĭ iubi, în care inimele lor suferiaŭ, tânjiaŭ, fără să ştie de ce; eraŭ nerăbdătorĭ să plece maĭ iute; departe, o căsuţă albă, simplă, ascunsă de copacĭ, un adevĕrat cuĭb de fericire, şi cum or să se iubească, şi ce liniştiţĭ or să fie, retraşĭ, neştiuţĭ de nimenĭ, acolo o să'şĭ isprăvească el drama, la care lucrează de atâta vreme fără nicĭ un spor, acolo are să cugete în toată li-

bertatea, ş'are să scrie pe fie care an câte un volum, vieaţa celor asupriţĭ, ticăloşiile oraşelor marĭ, triumful parvenţilor, toată dezordinea, toate nedreptăţile, cari se petrec zilnic, şi nimenĭ nu le vede, şi nimenĭ nu le spune.

Era prin August. Mica Lori începea să facă primiĭ paşĭ, împlinise anul. Doĭca plecase 'n patrie ducênd cu ea convingerea nestrămutată, că toate bucătăresele noastre sunt nişte «asasine», şi că fetiţa seamănă cu Dan, bucăţică tăiată.

Fuseseră douĕ septĕmânĭ la Rădăeştĭ. Smărăndiţa se măritase c'un arendaş gras, apoplectic, un fel de goril, pe care Dan nu putea să'l sufere. Aglaia şedea 'n pat şi toată ziua 'şĭ căuta 'n cărţĭ, nişte cărţĭ soioase, pe care le-amesteca numaĭ c'o mână, ceealaltă fiind paralizată. Unchiul lor îmbĕtrânise, de-abia maĭ umbla, vecĭnic cârtitor şi rĕutăcios, ochiĭ îĭ eraŭ acoperiţĭ de-o ceaţă, nasul vînăt; avea o figură idioată, şi duhoria a rachiŭ, ca o velniţă. Pe Ana o interesaŭ tipurile curioase şi vieaţa asta, nouă pentru ea; surorile luĭ Dan îĭ eraŭ dragĭ, îĭ plăcea să le-asculte, să le întrebe; ele o admiraŭ, îĭ desmierdaŭ mâinile, îĭ spuneaŭ mereŭ cât îĭ de frumoasă,

îĭ vorbiaŭ de Vasile, când era copil; ea ar fi maĭ stat bucuros, îl ruga s'o maĭ ducă pe la locurile pe unde se jucase el cu băeţiĭ din sat, să'ĭ arate urmele vieţiĭ luĭ de-o-dinioară, s'o umple de amintirile luĭ, carĭ'ĭ eraŭ aşa de scumpe: Dan însă suferia; pe el îl prigonia gândul că în casa asta trebue să se fi petrecut o crimă; în ochiĭ stînşĭ aĭ luĭ unchiu-seŭ căuta umbra uneĭ remuşcărĭ, seara se uita cu frică în colţurile maĭ întunecate, ca şi cum s'ar fi aşteptat să vadă deodată, eşind dintr'un părete, spectrul luĭ Leonida. Să fi maĭ stat, s'ar fi îmbolnăvit de sigur.

Ana e singură, la fereastră; aşteaptă pe Dan. Nimic nu i se lămureşte 'n minte. Gândurile eĭ ostenesc când se întorc spre trecut. Unele întêmplărĭ trăite de curênd i se par rĕmase departe, străine, ca şi când n'ar maĭ ţinea de vieaţa eĭ; şi totuşĭ, când îşĭ aduce-aminte de Peruianu, i se urcă sângele 'n obraz. L'a vĕzut într'o zi la şosea, şi un fior, o durere surdă a simţit în tot trupul; Dan n'a băgat de seamă. O, ar vrea să plece, să plece maĭ curênd, ĭ-e dor de locurĭ depărtate, necunoscute; aicĭ e într'o continuă nelinişte, o apasă privirile, gândurile oamenilor, amin-

tirile eĭ urîte, aerul, toate'ĭ fac rĕŭ. Ce bun e Dan cu ea; sufletul luĭ delicat o atinge, o înduioşează; ea 'şĭ aduce-aminte cu mustrare de momentele 'n care l'a supărat; n'are să'l maĭ supere nicĭodată.... Işĭ priveşte mâinile cu atenţie, ca şi când nu le-ar fi vĕzut de mult: toate gândurile eĭ adorm pe lustrul trandafirŭ al unghiilor.

Dan intră vesel... «Poĭmânĭ plecăm..... Ghicĭ unde...» şi'ĭ arată decretul: era numit judecător de pace la Pungeştĭ.

A doua zi Poteraş ajuta la «împachetare». Un tapiţer ambala pianul, ale căruĭ coarde tresăriaŭ într'un suspin jalnic la fiecare lovitură de ciocan; rĕsunetul acesta, zgomotul pe care'l făcea bătutul ţintelor în lăzile de brad, huruitul mobilelor, dezordinea tuturor lucrurilor din casă, dădeaŭ Aniĭ un sentiment de devastare; i se părea că toată vieaţa eĭ se distruge; dar se silia să s'arate veselă, ca să nu 'nţeleagă Dan. Priboianu venise cu gândul să maĭ încerce, doar le-o scoate din cap ideea asta nesocotită de a pleca pentru tot-deauna din Bucureştĭ. La început crezuse că e o glumă, a rîs; în urmă când a vĕzut că e serios, a căutat să'ĭ convingă de prostia pe care vor s'o facă, de greutăţile nepre-

vĕzute la cari se expun aruncându-se în necunoscut, aşa orbeşte, ameţiţĭ de iluziĭ copilăreştĭ; i-a arătat luĭ Dan rĕspunderea pe care şĭ-o ia, ducênd pe Ana într'o lume, de care şi el se va sătura peste câte-va lunĭ. Insă'şĭ iubirea lor va suferi de monotonia aceloraşĭ vorbe, aceloraşĭ impresiĭ, pentru că toate se 'nvechesc cu vremea; şi 'ntr'o bună dimineaţă or să se simtă străinĭ, singurĭ, — o să li se urască, ş'atuncĭ, or să vadă ce mare greşală aŭ făcut... Dar eĭ rîdeaŭ: «Vezĭ, Nino, omul care n'a iubit? El nu ştie ce'ĭ asta».

Acum, ce să le maĭ spue? Işĭ luă un aer indiferent.

— Când plecaţĭ?

— Mâine... Cum se vede că eştĭ supĕrat pe noĭ!

— Eŭ? De ce?

Dan îl luă de braţ şi'l rugă să'l ierte că nu ţine seamă de sfaturile luĭ, îĭ rupea inima această despărţire, dar nu maĭ putea sta, se simţia ostenit, strivit de ce vedea, de ce auzia în jurul luĭ, îl sufoca aerul stricat al acesteĭ societăţĭ, în care oamenĭ ca Veronescu-Prisăcanĭ triumfaŭ, eşiaŭ din ce în ce maĭ în lumină cu o statornicie exasperantă, pe când ceĭ bunĭ şi cinstiţĭ rĕmâ-

neaŭ vecĭnic în umbră; spectacolul acesta îĭ sdruncina mintea, îl învenina peste mĕsură; nu maĭ putea gândi, când trecea pe stradă vedea atâţea trântorĭ fericiţĭ, atâtea lichele enervante, c'adesea îl coprindea o scârbă imensă; vieaţa, mizeriile de afară îl năvăliaŭ ca nişte valurĭ de mocirlă; nu, nu maĭ putea respira în duhoarea asta; se duce să se rĕcorească, să scrie în linişte... are să'şĭ isprăvească maĭ ântêiŭ drama, şi pe urmă are să scrie un roman, îl poartă de mult în cap...

Priboianu se uită lung la Ana.

—Mĕ rog, Dumneata ce zicĭ de toate astea?

—Eŭ, zic c'o să fim foarte fericiţĭ. Şi vara aĭ să viĭ să ne vezĭ, nu'ĭ aşa? Dan are să scrie... nu'ţĭ facĭ idee, ce bine 'mĭ pare că plecăm.

Şi ea împrumuta inconştient frazele luĭ Dan; vorbia de liniştea necesară unuĭ artist, de potrivirea minunată a gândurilor ş'a dorinţilor lor. Se iubiaŭ aşa de mult, ce li se putea întêmpla?

Eĭ tăcură. Tapiţerul bătea zorit în stinghiile de brad; un sgomot lugubru se isbia de păreţiĭ goĭ, tremura în ferestrele fără perdele; toată casa dĕdea o impresie de moarte şi de pustiŭ.

XV

Pe valea Racoveĭ, la douĕ ceasurĭ departe de Vasluiŭ, e tèrguşorul Pungeştiĭ. Nicĭ o privelişte deosebită; sunt locurĭ şterse prin carĭ trecĭ, fără să le vezĭ, ca pe lângă aceĭ oamenĭ, după carĭ nimenĭ nu întoarce capul, nimenĭ nu întreabă cine sunt. Pe şesul din faţă o coamă lungă de loziĭ şi de papură însamnă cotiturile unuĭ pâràŭ, a căruĭ matcă e uscată pe vreme de arşiţă. Numaĭ pe tăpşanul din spre apus se vede un petic de dumbravă rară; în colo staŭ măgurile desvălite, mirişte şi imaşurĭ cât bate ochiul. In vatra înclinată a tèrguluĭ căsuţe albe, cu prispe înguste de jur împrejur; la uliţă, de o parte şi de alta, sunt înşirate dughene, multe din ele lipite sub acelaşĭ coperiş de şindrilă înegrită de vechime; unele strîmbe, pleoştite

şi vîrîte 'n pămênt păn' în fereşti, parcă rînjesc la trecĕtorĭ. Unde şi unde rĕsare câte-o clădire maĭ de seamă: casa proprietaruluĭ, conacul suprefectureĭ, cazarma...

— *Aicea* 's Pungeştiĭ! Tragem la han?

— Nu, la primărie!

Era pe la toacă, tot drumul, ploaia bătuse darabana pe burduful întins al trăsureĭ. Fetiţa dormea 'n braţele luĭ Dan. Ana plânsese; o durea capul. Primăria era maĭ la deal: caiĭ, rupţĭ de osteneală, de-abia se maĭ urniaŭ. Plesnetele din biciŭ, strigătele desperate ale birjaruluĭ, talanga legată la oĭşte, umpleaŭ aerul liniştit al orăşeluluĭ de-un sgomot alarmant: capete curioase se grămădeaŭ pe la fereştĭ, copiiĭ alergaŭ pe lângă roţĭ, se atîrnaŭ de arcurile de dinapoĭ, lăsate sub greutatea cufăruluĭ. Trăsura se opri în faţa primărieĭ.

Notarul, crezênd că e Domnul Prefect, eşi în poartă emoţionat, cu condeiul după ureche. Dan se dete jos, îĭ spuse cine e, şi 'l întrebă unde-ar putea trage deocamdată.

— Sunteţĭ familistru, vĕd; aveţĭ încăpere destulă; eaca aicĭ maĭ la vale'ĭ casa D-voastră, poftim...

Şi cum Dan nu pricepea ce înseamnă «casa D-voastră», notarul îĭ explică: Moisi Singhel ţinea embaticurile têrguluĭ. El plătia luĭ Spano, proprietarul moşieĭ Pungeştĭ, douĕ miĭ de galbenĭ pe an, şi încasa venitul tuturor acareturilor.

— El e stăpân pe tot ce'ĭ aicea... (Notarul ridică braţul şi 'l mişcă în aer, ca şi cum ar fi adunat sub mâna luĭ toate bogăţiile têrguluĭ). Şi fiindcă...

— A, înţeleg, îl întrerupse Dan impacientat, Domnul Singhel... are daraverĭ cu embaticariĭ şi... dă o casă pentru locuinţa judecătoruluĭ... Eŭ nu pot primi; voiŭ să plătesc. Aiurea nu găsim?

Notarul se gândi un moment, i se păru cam iute noul judecător.

— Are popa Vasile; da 'ĭ mică, numaĭ douĕ încăperĭ...

— E departe de-aicĭ?

— Eaca 'ĭ colea; a treia casă. Poftim s'o vedeţĭ.

Popa 'ĭ vĕzu şi le eşi înainte. Dintr'un cuvênt se 'nvoiră: treĭ zecĭ de leĭ pe lună.

Preuteasa alergă la trăsură. Se minună de frumuseţa Aneĭ, luă fetiţa 'n braţe. Ioviţa se dete jos de pe capră, era udă bleaşcă. Câţĭ-va curioşĭ se strînseseră 'mprejurul

trăsureĭ. Ana 'şĭ simţia picioarele amorţite; ea privia aiurită, ca un copil deşteptat din somn; i se părea că visează; îşĭ frecă ochiĭ, vĕzu figura simpatică a preuteseĭ, şi, ceva maĭ încolo, păreţiĭ albĭ aĭ căsuţeĭ, în care 'şĭ aducea tinereţa, iubirea şi visurile eĭ.

Intâia seară în Pungeştĭ: o lumînare de ceară, înfiptă într'un sfeşnic de alamă, bine frecat, împrăştie o lumină săracă; douĕ paturĭ primitive, cu aşternuturĭ curate, — pe mesiţa de la fereastră o faţă de masă lucrată cu croşetul, în păretele din spre rĕsărit icoana Maiceĭ Domnuluĭ, c'un smoc de busuioc pe policioara candeleĭ, ş'o pană frumos împletită din spice de grîŭ; pe brîul sobeĭ, de jur împrejur, sunt înşirate gutuĭ, mere domneştĭ şi tărtăcuţe; e curat, e linişte, şi miroase frumos a ţară ş'a fructe de toamnă. Pe jos e lipit; uşa e deschisă 'n tindă şi sprijinită c'un petroiŭ; dincolo, doarme copila cu Ioviţa.

— Aşa 'ĭ că 'ĭ drăguţ aicĭ?

— Ce fericită mĕ simt! parcă nu mĕ 'ncred...

Eĭ privesc miraţĭ în toate părţile, se extaziază de toate nimicurile.

Aerul, lucrurile din odae par sfinte; a-

mintiri vagĭ din basme, din cărțĭ citite de mult, daŭ impresiilor și gândurilor lor un fior indefinit de evlavie și de mister; eĭ se simt izolațĭ de lume, tot ce'ĭ înconjoară li se arată ca o rĕsfrângere a închipuireĭ lor... Așa, întocmaĭ așa aŭ visat eĭ să fie. Sfeșnicul, horbota de la așternut, icoana, soba, toate li 's dragĭ, fac parte din fericirea lor; iubirea 'ĭ covêrșește, și se rĕvarsă peste tot ce vĕd. Acuma începe adevĕrata lor vieață! Pierduțĭ, ne maĭ gândind nimic, se strîng în îmbrățișărĭ lungĭ, pasionate; buzele lor se ating, cu setea și înfiorarea primelor sărutărĭ.

E dimineață. Dan răsfoește dosarele, pe carĭ i le-adusese de cu seară ajutorul, și deschide mereŭ codul pe la locurile însemnate cu câte-un peticel de hârtie pus între filele soioase, așa de soioase că se încleiaŭ pe degete... era codul judecătorieĭ. Ana scoate cărțĭ, haine și albiturĭ dintr'un cufĕr, și le așază pe laviță.

— Cam pe când crezĭ tu să ne vie lucrurile?

Dan citia o hotărîre a predecesoruluĭ sĕŭ; i se părea trasă de păr. Tocmaĭ peste vr'o câte-va minute conștiința luĭ tresărĭ, ca și cum în tăcerea odăiĭ ar fi maĭ rĕ-

mas un rĕsunet confuz din vorbele Aneĭ.

— Aĭ zis ceva ?

— Eŭ ? A, de mobile 'ntrebam ; pe când crezĭ să le-avem ?

— Peste vr'o zece zile.

— Uite ce m'am gândit eŭ... pianul, să 'l punem dincolo... Aicĭ am să'ţĭ aşez masa ta de lucu ; în colţul ăsta are să fie etajera...

Şi ea măsura şi tăia din ochĭ spaţiul pe care 'l va ocupa fie-care lucru.

Preuteasa veni să'ĭ întrebe cum s'aŭ odihnit. Era bĕtrână, dar voinică, şi deşteaptă, şi vorbareţă. Un băiat aŭ avut şi eĭ, era călăraş cu schimbul; ce maĭ mândreţă de flăcăŭ ! Pentru el ridicase casa asta, să'l gospodărească ; şi astă iarnă, prin postul Crăciunuluĭ, s'aŭ pomenit într'o seară cu Dumitrică al lor, că intră pe uşă cu capul umflat, vinăt la faţă şi tremurând ca varga. Când l'a desbrăcat, tot trupul luĭ era negru ; îl bătuse un afurisit de serjent de 'l stâlcise, nu l'ar maĭ răbda Dumnezeŭ cu zile, că maĭ bine nu i-ar zice. Patru zile şi patru nopţĭ a stat lungit pe spate, şi 'ntr'una 'şĭ legăna capul pe pernă şi se văita, de 'ţĭ rupea inima : «Valeŭ, mămucuţă dragă, dă 'mĭ ceva să mor maĭ

de grabă.» Zicea mereŭ că are un sfredel în cap; şi pân'a închis ochiĭ a tot arătat cu degetul: «uite-aicea, aicea 'mĭ învârteşte sfredelul»... De geaba, când nu'ĭ parte de sus, nu'ĭ, şi pace bună!

Dar nicĭ o lacrimă. Ea spunea această istorie, cum ar fi povestit ceva din biblie.

Bătea soarele. Eşiră afară. Ea le arătă bucătăria, pivniţa, fântâna la doĭ paşĭ, şi pomiĭ, puşĭ de mâna eĭ. Ana se uita la o găină nadoleancă.

— E a noastră, eaca, acolea suntem şi noĭ, doar gardul ne desparte; şi tot ceaveţĭ trebuinţă.... e ca şi la D-voastră.... spuneţĭ.

Acum cerul părea spălat.

Era o căldură dulce, ş'o lumină albă, intensă, care lărgia orizonul şi lămuria vederea departe. Casa era pe deal; copaciĭ, neclintiţĭ în aerul calm al dimineţiĭ, păreaŭ zugrăviţĭ. Un cocoş se sui pe gard, bătu din aripĭ şi cântă. De, departe, ca un ecoŭ, îĭ respunse un confrate, apoĭ altul. In liniştea şi simplicitatea acestuĭ tabloŭ de ţară, Ana strălucea ca o zînă fericită din poveştĭ. Preuteasa, într'o pornire de dragoste şi de admiraţie, îĭ luă mânile şi i le sărută.

Dejunară de vreme. Dan se duse la judecătorie. Intră emoţionat; priviri curioase, impaciente, îl fixaŭ, îi studiaŭ figura, hainile, mişcările. Când sună clopoţelul, i se păru un semnal solemn, care vestia maĭ mult de cât deschiderea uneĭ şedinţi obicinuite; — era ceva care nu se petrece în toate zilele; în momentul acela avu sentimentul că 'ncepe-o vieaţă nouă, şi ochiĭ luĭ de necredincios se opriră cu o adâncă reculegere şi pietate pe figura blândă şi rezemnată a divinuluĭ martir, ce'ĭ sta în faţă, cu braţele întinse pe cruce, încununat cu spinĭ.

Dan avea toate calităţile unuĭ bun judecător; asculta cu răbdare păsul fie-căruia, spiritul luĭ de scriitor urmăria cu o pasionată atenţie, vieaţa plină de interes, care trecea subt atâtea forme pe dinaintea luĭ; unele espresiĭ de figură, unele vorbe de-ale împricinaţilor parcă tăiaŭ de-o dată o dungă de lumină în adâncimile întunecate şi atrăgĕtoare ale vieţiĭ, ş'atuncĭ el se uĭta cu lăcomia de-a vedea prin deschizătura aceea de perdea, se uĭta departe ca într'o lume vastă şi necunoscută. Veniaŭ oamenĭ învrăjbiţĭ între eĭ pentru lucrurĭ de nimic, fraţĭ carĭ se trăgeaŭ în judecată

pentr'o baniță de mălaiŭ, carĭ se uraŭ, înveninațĭ, înrăițĭ inconștient de alte nevoĭ, de birurĭ, de asupririĭ, de muncă degeaba. Dan îĭ înțelegea; el vedea bine că oameniĭ aceștia se înșală; eĭ *cred* că se urĕsc, și nu bagă de seamă că sunt necăjițĭ de altele; și cu-atâta milă le vorbia, atât de bine știa ce vorbe să le spue, ce coarde să atingă în inimile lor tulburate, că'ndată parcă le rîdica o perdea de pe ochĭ, eĭ simțiaŭ ca o năvălire de lumină în conștiință și, îmbunațĭ, căițĭ parcă de vrăjmășia lor nedreaptă, plecaŭ capetele 'n jos.

— Așa 'ĭ, Domnule Judecător, noĭ n'avem nicĭ o dușmănie...

O, mica Lori, ce drăgălașă se făcea, și cum umplea casa cu rîsul și primele eĭ vorbe, ce dădeaŭ senzația unor sclipirĭ de lumină prin aer! Dan se așĕza jos ș'o ținea frumușel, de subțiorĭ; la câțĭ-va pașĭ, Ana 'ĭ bătea din palme ș'o chiăma; fetița se sălta pe loc, ezita, calcula dificultățile și primejdiile uneĭ călătoriĭ așa de lungĭ, voia să plece, și'șĭ lua de seamă. Apoĭ o dată îșĭ încorda piciorușele, și speriată, cu ochiĭ marĭ, dedea fuga în brațele măseĭ. Une-orĭ cădea; atuncĭ zicea și ea «*hopa!*» și se scula cu o trudă și cu o

complicaţie de mişcărĭ stângace, şi se făcea un rîs ş'o veselie, la care ea nu lua parte până când nu-şĭ vedea echilibrul bine asigurat.

Venise Poteraş să le-aşeze mobila; a stat treĭ zile; a plâns când a plecat. Prezenţa luĭ lăsase în aer ceva din zgomotul şi agitaţia lumeĭ, pe care eĭ o uĭtaseră aproape, ş'acum, involuntar, se pomeniaŭ mereŭ vorbind de prietinĭ, de cunoscuţĭ, de cum li se făcea dor să plece, când eraŭ în Bucureştĭ, să plece unde-va, departe; şi cum îĭ apucaŭ une-orĭ momente de nelinişte, de grijĭ, de alarmărĭ surde, inesplicabile, ca şi când o suflare de melancolie ar fi trecut de-o dată peste inimile lor. Cât de mult li se părea deatuncĭ!

«Ce fericiţĭ suntem acum!... Nu'ĭ aşa?» Şi eĭ se întrebaŭ mereŭ, c'un fel de frică de a nu'şĭ descoperi cum-va umbra vreuneĭ ascunse părerĭ de rĕŭ, încolţirea vreuneĭ nenorocirĭ, pe care n'o numiaŭ, nu vroiaŭ nicĭ să cugete la ea... S'ar fi putut s'o evoace numaĭ cu gândul!

Une-orĭ Dan venia acasă ostenit; în inima luĭ resunaŭ încă gâlcevile şi suferinţile celor pe carĭ 'ĭ judecase, el se sim-

ţia contaminat de rănile pe carĭ le atinsese. «O, ce de nefericirĭ sunt în vieaţa asta!...» Şi mintea i se pierdea într'un adânc nesfârşit de durerĭ omeneştĭ, ce i se păreaŭ fatale, iremediabile. Ana îl înţelegea, îĭ săruta ochiĭ posomorîţĭ, şi 'ĭ certa pe câte unul, le spunea să fie cuminţĭ, să nu maĭ vie la ea aşa urîţĭ şi supĕraţĭ, că ea nu le-a făcut nimica. Eşiaŭ la primblare; lumea se uĭta la eĭ, cât de bine le şade; eĭ simţiaŭ bine cum îĭ străbate, ca o emanaţiune de simpatie, acea influenţă secretă pe care o exercită asupra noastră privirile celor carĭ ne iubesc. Şi 'n această atmosferă priincioasă de admiraţie, Dan se simţia maĭ bun, Ana maĭ frumoasă.

Ş'amêndoĭ, ţiindu-se de mână, eşiaŭ din têrg, şi se duceaŭ încet pe «şosea»... Eraŭ ultimele zile ale toamneĭ, câmpiile goale, aerul trist, pustiŭ; crengile arborilor păreaŭ nişte braţe întinse, încremenite în atitudinĭ de o sfântă, atingĕtoare rezemnare; lumina scădea în apusurĭ din ce în ce maĭ recĭ, soarele părea că ia şi duce cu dênsul o parte de vieaţă, pe care n'are s'o maĭ aducă nicĭ o dată. Şi eĭ păşiaŭ, singurĭ, în această melancolie penetrantă a natureĭ; o greutate, o penibilă osteneală

li se lăsa pe gânduri, cuvintele le 'nghețaŭ pe buze... tăcerea îi inunda.

— Ne 'ntoarcem ?

— Cum vreĭ tu...

Intr'o seară, pe la sfârșitul luĭ Noembre, se 'ntorceaŭ maĭ de vreme ; li-era frig și veniaŭ iute ; începuse-a fulgui ca din senin, alte dăți auziaŭ din poartă gura Loriĭ ; acum o găsiră tăcută, de o neobicĭnuită cuminţenie. Iovița o înfășurase într'un șal ș'o rezémase de pernă în patul Aneĭ ; și mititica sta acolo, ca un huhurez, cu ochiĭ marĭ, deschișĭ, și adânciți în cine știe ce gânduri. Capul și mânile 'ĭ ardeaŭ. Veni doctorul.

— Să n'aveţĭ nicĭ o grijă,.. puţine gâlcĭ. Să nu mănânce nimic și s'o păziți de răceală. Acum îĭ dăm o linguriță de revent, și mâine... o să vedem.

Privirea blândă, puţin distrasă a doctoruluĭ, și maĭ ales vorba luĭ potolită, onestă, avea ceva deosebit de atrăgĕtor. Fu o dorinţă reciprocă de a se cunoaște maĭ de aproape, de a'și spune impresiile. Ana rămase cu fetița. Dan trecu cu Doctorul în cea-l'altă odae; ceaiul îĭ făcu și maĭ comunicativĭ. După un ceas, li se părea c'aŭ fost prietenĭ de mult, într'o altă vieață,

ş'acum se regăsiaŭ cu aceleaşĭ sentimente, cu acelaşĭ fel de a gândi.

Anton Pravăţ scrisese şi el o carte: «Boalele şi mizeria de la sate». Dan n'o citise, dar din câte-va fragmente reproduse prin ziare, ştia că e o lucrare de seamă, care zugrăvia în tablourĭ de o înfiorătoare realitate, vieaţa nefericiţilor ţărani. De paĭspre-zece anĭ era doctor de plasă. Cunoştea aproape toată ţara; nu trecuse nicĭ o dată graniţa. De-un an era în Pungeştĭ, ca 'n toate părţile, pe unde fusese, se izbia şi aicĭ de nepăsarea aceleiaşĭ administraţiĭ păcătoase, care n'are altă grijă de cât căpătuiala şi gheşefturile. Inşira greutăţile cu carĭ se luptă ca medic, ignoranţa şi superstiţiile poporuluĭ, mizeriile pe care el le vede zilnic. Dan îl asculta cu interes; dar, de la o vreme începu a se îngriji de Ana: era singură, poate că'ĭ era frică, poate că îşĭ făcea gândurĭ urîte; ş'apoĭ era târziŭ; îl cuprinse un sentiment de nelinişte, de impacienţă. Doctorul, însĕ, se antrenase:

— Ierĭ bunăoară, am avut tărăboiŭ mare cu Domnu Giurgea, suprefectul nostru. Jupânu Singhel, care ţine căsăpiile, vroia să ne tae o vită, bolnavă şi slabă de nu se ţinea pe picioare; zor că să'ĭ daŭ bi-

let; zic: «fugĭ cu mortăciunea asta, ce, vreĭ să îmbolnăveştĭ oameniĭ?» Eaca şi suprefectul: «da ce are doctore, vaca asta? Eŭ o vĕd foarte sănătoasă.» M'am uitat lung la el... Eŭ nu sunt om violent, dar sunt mişeĭ de ăştia, care'ţĭ ridică sângele la cap...

Pravăţ era voinic, cu o musculatură de atlet; figura luĭ avea frumuseţea oamenilor puternicĭ. Involuntar îşĭ încruntă ochiĭ, ş'o încreţitură adâncă îĭ crestă fruntea între sprîncene. Dan îl vedea acum departe, ca printr'un binoclu întors.

— Incepuse suprefectul să facă gălăgie. M'am apropiat de el şi i am spus încet: «Ştiŭ că aĭ leafă de la Singhel, ştiŭ şi cât aĭ: cincĭ sute de leĭ pe lună; a venit să 'mĭ propue şi mie, şi eŭ l'am dat afară... prin urmare vezĭ ce deosebire e între noĭ; n'aş vrea să'ţĭ dovedesc ş'o altă deosebire, maĭ palpabilă.» Ce credĭ c'a făcut? Iţĭ închipuĭ că s'a schimbat câtu'şĭ de puţin la faţă? De loc. A întors'o la glumă: «Uite Doctorul cum s'a supărat». Ş'a spus ovreiuluĭ... Da mi se pare că eŭ abuzez...

In adevĕr pe figura luĭ Dan era o suferinţă vădită. El îngână un fel de *nu*, care însemna alt ceva. Doctorul îĭ strînse mâna

şi plecă încântat; în uşă, îĭ spuse că, până'n seară, vaca ovreiuluĭ a murit.

A doua zi Dan nu se duse la judecătorie. Afară viscolea a iarnă. De dimineaţă se făcuse foc, la început soba nu trăgea şi tot fumul eşise în odaie.

A trebuit să deschidă uşa. Ana era dezolată.

— Cum o să ernăm noĭ în casa asta?

— Da nu'ĭ nimica, dragă; aşa'ĭ la început, până se încălzeşte bine soba... uite, deja a maĭ contenit...

— Pe tine, se vede că nu te ustură ochiĭ, eŭ nicĭ nu maĭ văd...

— Să'ĭ sărutăm ş'o să le treacă.

Şi deje s'o ia în braţe; ea se feri c'un gest de silă.

— Ia lasă, că tu...

— Nino dragă, de ce vreĭ să ne amărîm aşa pentru lucruri de nimic?

— Apoĭ, la tine toate's lucruri de nimic...

— Toate, afară de iubirea ta şi de chiăitul tĕŭ de păsĕrică moţată...

Şi el fu aşa de blând, şi găsi atâtea vorbe de alintare, c'o îmbună. Işĭ sărutară unul altuia ochiĭ, şi le trecu. De bună seamă că nu maĭ eşia fum; Dan se uită vesel în aerul odăeĭ. «Vezĭ?... s'a trecut!»

Şi închise uşa: focul duduia în sobă, părea că se ceartă cu viscolul de-afară. Lori sta frumuşel învelită în tartan, ochii eĭ aveaŭ o căutătură dulce, visătoare: lângă ea o păpuşe mică de porţelan, ciungă de o mână, avea un aer de suferinţă, de rezemnare, aerul trist pe care'l aŭ păpuşile copiilor bolnavĭ.

— Dar ce-aţĭ înfăşurat'o aşa, mititica, zise Doctorul după ce-o examină, copila e bine, trebue să se joace; azĭ nu'ĭ daţĭ de cât puţin lapte, şi de mâine regimul obişnuit.

Şi pe când Ana o despacheta, Doctorul trasĕ pe Dan de-oparte.

— Bine, da aseară... ceaiul dumitale m'a îmbătat se vede: tocmaĭ acasă mi-am venit în fire, şi m'am gândit ce idee urîtă trebue să'ţĭ fi făcut de mine...

— De ce? nu 'nţeleg...

— Să te ţin eŭ până la miezul nopţiĭ!... Nicĭ nu maĭ ştiŭ ce ţi-oiŭ fi spus, da aşa'ĭ câte o-dată, te uiţĭ vorbind, şi nu 'ţĭ maĭ daĭ seamă de ce se petrece în cel care te ascultă...

Peste câte-va zile veni să 'şĭ ia adio; îl permutase: se aştepta la asta.

Ningea într'una, s'acopereaŭ cărările; zăă-

pada creştea mereŭ, copaciĭ, casele, toate se înecaŭ într'o imensitate albă, neclintită, tristă. Timpul părea că nu maĭ curge; sulurĭ moĭ de fum se ridicaŭ încet de pe case, şi se risipeaŭ. In aer era o tăcere fatală, apăsătoare ca o prevestire de moarte.

— Nino, pentru Dumnezeŭ, isprăveşte... nu pricepĭ că 'mĭ facĭ rĕŭ?

Lori suspina. Ana bătea din picior la ea şi ţipa furioasă: «tacĭ afurisito că iar te bat.» Ochiĭ fetiţiĭ, în sforţarea de a'şĭ ţinea plânsul, căpătaseră o învăpăere întunecată, stranie; frica, suferinţa, iĭ micşorase şi'ĭ vîrîse maĭ adânc în orbite. Ana şi Dan rĕmaseră înlemniţĭ, săgetaţĭ de acelaşĭ fior; eraŭ ochiĭ luĭ Peruianu, era privirea luĭ posomorîtă, rece, cu reflexe de oţel, care rĕsărise de o-dată pe chipul Loriĭ; sângele, speriat, iĭ arunca în faţă expresia severă şi încruntată a tatăluĭ, marca profundă a paternităţiĭ, la care secretele fiziologice adăogeaŭ poate şi ceva din oroarea concepţieĭ.

Ca un val de umbră trecu pe chipul luĭ Dan.

— Las'o acu... nu vezĭ, că s'a potolit?

Ana era palidă; ea se întoarse, fără să se uite la el şi privi pe fereastră lung, distras: pentru prima oară blândeţea şi bu-

nătatea asta, fără margini, a luĭ Dan, o enerva; i se părea o nesimţire, o laşitate.

El se apropie încet, iubitor. Ea se feri, să n'o atingă.

— Te rog, lasă-mĕ.

— De ce? Nu mĕ iubeştĭ?...

— In momentul ăsta, *nu!*

Dan se retrase. Toată fiinţa luĭ părea că se stinge, se nimiceşte într'un sentiment de supremă osteneală şi descurajare. Se aşeză la masă, ochiĭ luĭ căzură distraşĭ pe o scrisoare deschisă, la care nu rĕspunsese... o luă ş'o citi din noŭ, într'un fel de ameţeală, care făcea să'ĭ joace conştiinţa pe înţelesul rândurilor, cu o pâlpâire de flacără care se trece. «...Dar ce interesanţĭ sunt prieteniĭ Dumitale, de carĭ 'mĭ vorbeaĭ la Sinaia! Am fost şi i-am vĕzut în cenaclul lor din strada Fântâniĭ... Când aĭ şti cum te dorim aicĭ cu toţiĭ... Peste-o lună Miba 'şĭ înţărcă odorul... Ce aţĭ zice să vĕ pomeniţĭ într'o zi că vĕ călcăm, în sihăstria în care v'ascundeţĭ fericirea... Imĭ închipuiŭ ce frumoase lucrurĭ trebue să scriĭ acolo; când o să vedem drama?...

Lori adormise. Ana se uita pe fereastră, cum ninge: inconştient i se urzia în cap

o comparaţie între natura de-afară şi sufletul eĭ; ea 'şĭ punea ochiĭ pe câte-un fulg maĭ mare de zăpadă; îl urmăria cum se lasă de 'ncet... tot aşa de recĭ, tot aşa de ostenite cădeaŭ şi gândurile eĭ, ca dintr'o înălţime misterioasă, pierdută, dincolo de existenţa eĭ; şi tot aşa simţia că se scufundă, se îneacă într'o vastă, nemărginită monotonie, toate iluziile, toată vieaţa eĭ. Aspectul, aerul ierneĭ intra în ea şi'ĭ răscolea dorinţile şi vanităţile eĭ adormite, lucrurĭ uitate de mult, se desgropaŭ şi'ĭ apăreaŭ de o-dată în conştiinţă; sufletul eĭ se umplea de farmecul uneĭ vieţĭ depărtate, ca de armonia unuĭ cântec frumos... Iarna, — iarna 'ĭ aducea aminte de policandrele saloanelor cu parchetul lustruit, de splendoarea şi agitaţia balurilor, de eleganţa rochiilor, de nespusa, ameţitoarea voluptate a valsuluĭ!... O, cum tresăriaŭ şi se deschideaŭ acum flămânde, toate simţurile eĭ: vedea figurile, cu zîmbetele, cu pieptănătura, cu ticurile lor nervoase; auzia muzica, foşnetul fustelor de mătase, şoptirile discrete; simţia braţul, care'ĭ înfăşoară talia ş'o strânge... aşa de'ncet, aşa de bine; şi aerul parfumat, şi sorbetul răcoritor pe care i 'l oferia cu

atâta graţie mânuşa albă a unuĭ cavaler surîzĕtor, şi bine crescut... Apoĭ nu maĭ gândia nimic; un clinchet lung de clopoţeĭ îĭ zuruia în urechĭ ca de la un şir de sănii carĭ se depărtaŭ. Vru să se uite 'n oglindă, şi când se întoarse vĕzu pe Dan la masă, scriind: veni încetişor lângă el, îĭ netezi pĕrul, şi 'l sărută.

— Cuĭ scrii?

— Luĭ Albert.

Dan lăsă condeiul, o privi iubitor, şi luând'o de mijloc o aşeză pe genunchĭ, ş'o desmierdă ca pe-un copil.

— Rĕutăcioaso, de ce-aĭ vrut să mĕ necăjeştĭ?

Ana uĭtase; atâtea lucrurĭ se petrecuse de-atuncĭ în sufletul eĭ! El îĭ spuse cât l'a făcut să sufere, şi ce urîte gândurĭ îĭ daŭ unele vorbe şi privirĭ ale eĭ... dac'ar şti, i-ar fi milă de el şi nu l'ar maĭ supĕra nicĭ-o-dată. Ana îl asculta, puţin distrasă, scăldându'şĭ degetele subţirĭ şi albe în pĕrul luĭ lung; el îĭ căuta privirea; aştepta un cuvĕnt de părere de rĕŭ, de înduioşare....

— Dane dragă, trebuĭ să te tunzĭ, uĭte ce plete-aĭ făcut, parcă eştĭ un cioban!

— Vezĭ Nino, ce puţin te preocupă...

— Ştiŭ ce vreĭ să zicĭ — îl întrerupse ea impacientată, — nu pricep cum poţĭ tu să te gândeştĭ mereŭ la o vorbă, la o prostie pe care-am spus'o aşa fără să cuget.

— Da eŭ nu te 'nţeleg pe tine, cum trecĭ de la una la alta cu cea maĭ mare uşurinţă.... pe tine gândurile se vede că nu te-ating, nu te mişcă... o coardă lovită, într'un clavir, şi tot vibrează maĭ mult.

— Maĭ ales dacă puĭ şi pedala.... Ce vreĭ? Eŭ aşa sînt... n'aĭ zis tu că am cap de păsĕrică?

Ea rîdea; el o privia trist.

— Ce te uĭţĭ aşa? Nu'ĭ păcat să'şĭ piardă cine-va vremea şi mintea gândindu-se mereŭ la un lucru de nimic?

— Nu'ĭ păcat, Nino; eŭ un an de zile m'am gândit la o vorbă a ta; ş'aceea mĭ-a dat curaj, vorba aceea...

Care vorbă?

— Ţĭ-aducĭ aminte, la Sinaia, când ne suiam călărĭ spre «Vêrful cu dor», tu poate că mĭ-aĭ spus aşa fără să'ţĭ daĭ socoteală, c'aĭ vrea să fiĭ o-dată de-o-parte şi să mĕ vezĭ când scriŭ... Câte visurĭ frumoase n'am visat eŭ pe vorba aceea! De câte orĭ, când scriiam, nu mi se părea că te simt cum te apropiĭ tiptil şi'ţĭ întinzĭ capul peste u-

mĕrul meŭ ca să vezĭ ce scriŭ, ș'atuncĭ puneam o grijă deosebită în alegerea cuvintelor, în forma literilor... îmĭ închipuiam că toate trec pe subt ochiĭ tĕĭ și le judecĭ.

El tăcu. Ana îĭ înfășurase brațele pe după gât, și'l stringea, îĭ apăsa capul pe inima eĭ, ca și cum ar fi vrut să nu'l maĭ audă, să nu se maĭ gândească la trecut, nicĭ el, nicĭ ea. Valurĭ de regrete surde o năvăliaŭ din toate părțile. Sufletul i se umplea de întuneric, ochiĭ de lăcrimĭ.

XVI

Cocoanele maĭ ales — eraŭ furioase. Slava Domnuluĭ, aveaŭ şi ele casă, relaţiĭ cu lumea, făceaŭ «suarele»... şi mese marĭ la zile onomastice. Adecă ce? nu catadixia Domnu judecător şi «madama Dumisale» să vie!... măcar o-dată, la un sfântu Dumitru, patronul luĭ *Mitu* (sub-prefectul), la un sfântu Mihail, patronul căpitanuluĭ.... Ce? Se ţineaŭ mândri?... Atâta pagubă! Şi regulat, până să 'nceapă ghiordumul, îşĭ vĕrsaŭ paraponul pe aceste... «persoane fără nicĭ o creştere... de cari nicĭ nu face să se maĭ ocupe cine-va...» La început eraŭ foarte intrigate: cine-or fi, din ce familie, cum trăesc?...

— Ia vezĭ, Nataliţo, zĕŭ, pune-te peatâta şi află-ne ce hram ţin şi de unde i-a adus vêntu pe'icĭ?

— Asta află, că'ĭ calu dracilor... una'ĭ Ioneasca sireaca! Acu să te vedem...

Şi s'a pus Ioneasca pe-atâta, ş'a aflat: El era un fecior de popă; ea era fata unuĭ crîşmar. Şi de-aci 'ncolo, las' pe Nataliţa, să ţi le ticluească ea...

Bărbaţiĭ, oamenĭ serioşĭ, aveaŭ alte grijĭ: în fie-care seară se strîngeaŭ la Mihăiţă Dimcea, comandantul companieĭ, şi'şi făceaŭ stosişorul obicĭnuit, care ţinea până în ziuă: Mitu Giurgea, sub-prefectul, Costachi Stoĭca, vechilul luĭ Spano, Adlef spiţerul; ăştia eraŭ stîlpiĭ «sinodului», — eĭ de multe orĭ lucraŭ ca tovarîşĭ, când le căde aŭ 'n palmă câte-o gâscă de jumulit, toată noaptea era masă 'ntinsă şi băutură, la discreţie... aicĭ îşĭ aduceaŭ recolta boerănaşiĭ de pe Racova, şi de multe orĭ îşĭ lăsaŭ caiĭ şi trăsura, ceasornicul de la brîŭ, puşca de vînătoare; aicĭ îşĭ depunea primarul «economiile», directorul şcoliĭ leafa, şi ceĭ opt *avocaţĭ*—ciupelile lor de peste zi. Ce băeţĭ de ispravă eraŭ toţĭ!... gura nu le-o auziaĭ. Un singur scandal a fost într'o seară cu Doctorul Pravăţ; tăia el o bancă de stos, şi Dimcea, care'ĭ ştiut că n'are nicĭ-o-dată noroc la pontat, se 'ncăpăţinează cu «dama de caro» şi pierde

treĭ sute de leuşorĭ; ajunsese la tibişir, datora vr'o douĕ sute.... şi tocmaĭ când vroia să facă un «quinze-leva» de zece, doctorul pune cărţile frumuşel pe masă şi spune că nu maĭ joacă.

— De ce?

— Pentru că nu maĭ am gust...

— Dacă'ĭ aşa, zice Dimcea furios, nicĭ eŭ nu'ţĭ plătesc datoria...

— Chiar să vreĭ să 'mĭ-o daĭ, că nu ţĭ-aş lua-o.... Cât aĭ maĭ pierdut la mine? Treĭ sute de leĭ? Na-ţi'ĭ!.... Asta'ĭ pâinea bieţilor soldaţĭ....

— Mizerabile!...

Intr'o secundă masa fu răsturnată..., şi, zĕŭ cât era de iute Dimcea şi de inimos, dacă n'ar fi sărit ceĭ-l'alţĭ imediat, să'l scoată din mâinile doctoruluĭ, nu se ştie ce i s'ar fi întêmplat. «Te puĭ cu nebunul?...» Dar fie că ĭ-a venit Mitu de hac! Iute-iute l'a mătrăşit.

Negustorimea compusă numaĭ din ovreĭ alcătuia o clasă a parte: întreprinzĕtor, econom, insinuant, şiret, ovreiul era singurul, care nu'şĭ pierdea vremea; el specula nevoile ţĕranuluĭ, venalitatea funcţionarilor, slăbiciunile şi viţiile tuturor; vieaţa şi bogăţia acestuĭ orăşel trecea prin mâi-

nile luĭ; nicăirĭ nu se vede maĭ bine, ca în aceste tîrgurĭ micĭ din Moldova, cu câtă răbdare şi iscusinţă ştie ovreiul să'şĭ întindă mrejele puterii luĭ de acaparare, şi cât e de profund şi de invincibil spiritul de solidaritate ale acesteĭ rase fără pămênt!

De-asupra acesteĭ lumĭ, Temistocle Spano trăia ca un prinţ. Tată-sĕŭ fusese chelar la un boer mare, Iordachi Balş, şi... făcuse economiĭ: la moartea luĭ lăsa celor doĭ băeţĭ câte-un milion; cel maĭ mare s'a dus la Atena, Temistocle a cumpĕrat Pungeştii, s'a însurat c'o armeancă frumoasă şi bogată, şi până când nu s'a vĕzut stăpân încă pe treĭ moşii ale luĭ Iordachi Balş, nu s'a lăsat. Acum era omul cel maĭ cu greutate din tot judeţul, şi 'n opt oraşe se vorbia de caiĭ, de trăsurile şi de bucătarul luĭ Spano. Băiatul luĭ, student la Paris, avea coroană pe batiste şi pe cărţile de vizită; fata se 'ntorsese numaĭ de câte-va lunĭ de la Dresda.

Era prin Fevruar. Dan venise de la judecătorie bolnav: îl durea capul; Ana fierbia la sobă apa pentru ceaiŭ; Lori făcea conversaţie cu păpuşa.

— Ce-o fi durerea asta de cap la tine, nu pricep... înainte n'o aveaĭ.

— E aerul închis acolo, şi miroase uneorĭ aşa greŭ...

— Cine te-a pus să te facĭ judecător? Şi ce, toată vieaţa aĭ de gând să te chinueştĭ aicĭ?...

— Nino, cum găseştĭ tu tot-deauna ocazie să mĕ amărăştĭ? Mĕ vezĭ că sunt bolnav, şi 'n loc s'aud şi eŭ o vorbă bună de la tine...

— Ia lasă-mĕ, că m'am săturat... nu'mĭ maĭ face morală, te rog!

— Oh, cum mĕ torturĭ!

— D'apoĭ tu!... când aĭ şti...

In momentul acela Dan simţi că i se distruge toată vieaţa. Eĭ se privirĕ cu ură, cu o selbatică poftă de a'şĭ spune cuvinte grele, veninoase, ireparabile. O sanie se opri la poartă. Ana se uită pe fereastră....

— Cine dracu or fi astea?

Era Doamna Spano cu Domnişoara. Veniaŭ *ele* 'ntêĭ! cu acea familiaritate pe care o dă bogăţia, Doamna Spano începu de la uşă:

— Da bine, se poate, de-atâta vreme-aicea, şi să nu ne cunoaştem măcar?...

Apoĭ dete cu ochiĭ de fetiţă, o luă în braţe şi 'ncepu s'o sărute şi să 'ĭ spue şi eĭ că «tata» şi «mama» eraŭ nişte uricĭoşĭ,

carĭ trebuiaŭ bătuţĭ.... Domnişoara citise cartea luĭ Dan, numaĭ de douĕ zile aflase de la o amică a eĭ din Vasluĭ că autorul acelor «frumuseţĭ admirabile» era aci, aproape; ş'atuncĭ... şĭ-a luat curajul să vie. Peste douĕ sĕptĕmânĭ aveaŭ să dea un bal, şi ea îĭ ruga frumos, lua mâna Aneĭ ş'o strîngea cu iubire: «nu'ĭ aşa c'o să veniţi?...» Ana se uĭta la Dan, eĭ nu ştiaŭ ce să rĕspundă. Doamna Spano îĭ luă cu rĕpedea:

— Da, cine vĕ maĭ întreabă? Nicĭ nu maĭ vorbim de asta. Diseară să ştiţĭ că vĕ trimetem sania să veniţi la masă; suntem numaĭ noĭ,—aduceţĭ şi pe *«duduia»*...

Nu vroia să creadă pe Dan că 'l doare capul.

— Bine, atuncĭ mâine... negreşit!

La eşire, îĭ recomandă din noŭ să 'şĭ pue numaĭ de cât un muştar la ceafă, la moment are să'ĭ treacă.

Ana era veselă. Se uĭtă în oglindă şi 'şĭ potrivi puţin pĕrul...

— Tu, cum zicĭ? să mergem la bal?

— Dacă vreĭ tu.

El sta nemişcat, cu coatele pe masă şi 'şĭ strîngea 'n palme fruntea ferbinte: din când în când îşĭ apăsa degetul cel mare la o

parte de-asupra ochiuluĭ stâng; acolo simția o durere surdă, adâncă, neîntreruptă. Nu se putea gândi la nimic. Lori alerga prin casă după un pisoiŭ care zburda ș'o făcea să rîdă. Ana 'șĭ aduse-aminte... dar eĭ îĭ trecuse-acum mâniea; îĭ părea rĕŭ de ce spusese.

— Lorico, aĭ să cazĭ...

Veni încetișor lângă Dan.

— Eștĭ supărat pe mine?

Și'l rugă s'o ierte, îĭ spuse că'l adoră.

Dan îĭ deschise brațele; ea 'șĭ lăsă capul pe pieptul luĭ, și pe-amêndoĭ îĭ înnecă plânsul.

A doua zi pe la toacă sania îĭ aștepta la poartă. Domnișoara Elvira scria Aneĭ. «Vĕzând vremea așa frumoasă, m'am gândit că nu v'ar displăcea să faceți o mică primblare pân la ora meseĭ; dacă vreți să vĕ 'ntovărășesc, treceți să mĕ luați și pe mine.» Era soare, liniște, strălucirea zăpeziĭ făcea lumina zileĭ maĭ intensă, maĭ transparentă. Elvira îĭ vĕzu de departe și le făcu semn cu batista. Spano, vesel, amabil, îĭ întêmpină cu dragoste.

— Bine că v'am prins... acu am să mĕ răzbun...

Ișĭ puse mănușile, și se sui pe capră să

mâe el. Elvira se așeză lângă Ana, Dan la spatele sănieĭ în picioare. Spano plesni din biciŭ, caiĭ plecară sforăind; când eși la drum, le dete un chiot și caiĭ îșĭ luară vînt; sburaŭ. Spano se întoarse rîzênd: «Să știțĭ că am să vĕ răstorn.» Ana zicea că nu 'ĭ-e frică, iuțeala îĭ tăia respirarea și'ĭ dădea fiorurĭ dulcĭ; i se părea că plutește, ochiĭ eĭ clipeaŭ de voluptate, aerul avea o coloare de foc. La o răspântie Spano întoarse 'n loc din fugă; sania se hartui... douĕ țipete, apoĭ un hohot general de rîs: Elvira și Ana eraŭ culcate 'n zăpadă.

— V'a plăcut?... Ce zicĭ, Domnule Dan, nu'ĭ așa că asta a fost o figură... artistică?

Și toată seara Spano a făcut haz de «figura aceea.»

Ana se 'mprietenise cu Elvira, eraŭ cam de aceeașĭ vêrstă și se potriveaŭ și la statură, și la mișcărĭ, și le ședea bine, amêndouĕ frumoase, sprintene, fericite. Ișĭ vorbiaŭ în secret, din când în când chicoteaŭ de rîs. Dan le privia cu un sentiment de nedeslușită mulțumire, inima luĭ părea că ia ceva din parfumul și frescheța prieteniei lor. Ana i se părea o ființă nouă: dragostea Elvireĭ pentru ea, ĭ-o făcea maĭ scumpă, ĭ-o transfigura, nicĭ el nu 'șĭ putea

esplica de ce apropierea, intimitatea acestor douĕ suflete îl fermeca atâta: în atingerea şi simpatia lor el simţia ca o extensiune a proprieĭ luĭ iubirĭ.

După masă, Doamna Spano ĭ-a adus cartea şi l'a rugat să le citească ceva. Nicĭ o-dată n'a citit Dan aşa frumos, ca'n seara aceea. Toţĭ eraŭ mişcaţĭ şi ascultaŭ cu o vădită admiraţie, numaĭ Ana păstra un aer indiferent, aproape plictisit...

Acum le trimetea sania în toate zilele. Elvira adusese o croitoreasă de la Iaşĭ.

Ana era într'o fierbere continuă, pregătirile acestuĭ bal o umpleaŭ de grijĭ, de bucurii, şi de impacienţĭ neobicinuite. Une orĭ pleca de dimineaţă şi rĕmânea cu prietina eĭ toată ziua. Dan nu zicea nimica;... dar ce rĕŭ făcea ea că'l lăsa singur atâta vreme! Pentru că, în ceasurile acelea, se abăteaŭ asupra luĭ tot felul de gândurĭ urîte. Atuncĭ, se făceaŭ în sufletul luĭ ca nişte spărturĭ largĭ prin carĭ 'ĭ năvăliaŭ în conştiinţă toate grijile, toate suferinţile latente, carĭ se făuriseră cu 'ncetul în umbra vieţiĭ luĭ, şi pe carĭ fără să ştie le purta de mult în el, ca pe germeniĭ uneĭ boale ascunse.

Oare în ce profunzimĭ întunecate se re-

trăgea atuncĭ blândeţa, şi mila, şi nemărginita bunătate a naturiĭ luĭ? De ce nu vroia să se joace cu biata Lori, care se uita la el aşa de drăgălaş cu ochiĭ eĭ marĭ, cuminţĭ, rugătorĭ? Ce gândurĭ negre îl rodiaŭ, de umbla cu-atâta neastêmpĕr, de colo colo, torturându'şĭ mustaţa, şi ne maĭ vĕzênd nimic înaintea luĭ?... O, cât de sinistru era glasul care se deştepta în el, şi cum îl mustra, şi cum îl umplea de spaĭmă! De unde'ĭ veniaŭ vorbele-acestea, întunecate, fatale, pe carĭ i se părea că i le spune cine-va de-afară? «Nu vezĭ, că eştĭ un om pierdut, că toată vieaţa ta aĭ alergat după o himeră, şi că nimic n'are să s'aleagă din tot ce-aĭ crezut, din tot ce-aĭ visat!... De ce ţĭ-aĭ legat existenţa de-o fiinţă pe care n'aĭ înţeles'o, şi care nu te poate 'nţelege? Nu vezĭ câtă depărtare e între sufletul tĕŭ şi al eĭ? Priveşte cum s'aŭ deşteptat în ea toate gusturile, toate vanităţile şi poftele frivole, carĭ dospiaŭ în sângele eĭ, carĭ lucraŭ înlăuntru ca o otravă lentă, pe când tu o înălţaĭ cu mintea aşa de sus! N'aĭ observat cu ce ochĭ aprinşĭ se uită uneorĭ în oglindă, cum îşĭ admiră chipul, umerii, braţele, talia? ea se iubeşte, se vede frumoasă, în zîmbetul eĭ,

în gropița din bărbie, în genele eĭ lungĭ, în șuvița de pĕr, care'ĭ tremură pe frunte!... Nu'nțelegĭ tu că acestea sunt darurile eĭ, *talentele eĭ*, și că e foarte natural să ardă de dorința de a și-le arăta? Atâta are. Ce? tu aĭ visat o iubire, care să renască în fie-care dimineață, să dea vieții voastre acelașĭ parfum, aceeașĭ tinerețe de impresiĭ, aceeași intensitate de fericire pe care ați simțit'o la început? Dar uită te bine în fundul inimeĭ tale și vezĭ cum a început să s'așeze, fără să bagĭ de seamă, ca o pătură de cenușă, peste emoțiunile și entuziasmul tĕŭ de altă dată. Unde maĭ sunt momentele acelea de extaz, îmbătătoarele fiorurĭ ale primelor sărutărĭ? Ațĭ fugit de lume, și v'ațĭ ascuns aicĭ ca să vĕ iubiți? Dar nu vedeți că îmbrățișerile voastre sunt din ce în ce maĭ recĭ, că vorbele voastre de dezmĭerdare nu maĭ aŭ farmecul și înțelesul lor de-o dineoară? Nu simțiți, din felul cum vĕ priviți, din lenea și indiferența atingerilor voastre, că între voĭ se redeschide vechia prăpastie, pe care nu maĭ aveți cu ce s'o acoperiți! Ce-a rĕmas din planurile voastre? Urîtul, urîtul și sila...»

— Bine c'aĭ venit, dragă!

— Da ce e? Ce s'a întêmplat?

— Nimic; dar îmĭ face aşa de rĕŭ când sunt singur...

— Eĭ, asta e, parc'aĭ fi copil mic. Mâncăm acolo. Haĭ îmbracă-te, că ne-aşteaptă sania.

— Cum să mĕ 'mbrac?

— Ce, aşa aĭ să mergĭ?... Aĭ uitat? In astă seară 'ĭ balul...

Dan în frac, pentru a doua oară: se simte prost, umilit, ridicul, par'că nu maĭ e în pĭelea luĭ.

— Ţine te maĭ drept... ce te cocoşezĭ aşa, par'că eştĭ un puiŭ de boda-prostiĭ?...

— Nino dragă, aĭ putea să'mĭ vorbeştĭ maĭ cuviincios.

— Te-aĭ şi supărat? Da iute'ţĭ maĭ sare ţandăra!

Dan o privi lung, indecis: tot drumul nu maĭ vorbiră nimic.

După masă Ana se duse cu Elvira să se îmbrace. Mulţĭ din invitaţĭ veniseră maĭ de vreme. Prefectul, un tênĕr de vr'o douĕ-zecĭ şi cincĭ de anĭ, frumuşel, jenat puţin de lumea care se uita numaĭ la el, îşĭ pipăia mereŭ cărarea, vîrful nasuluĭ şi panglicuţa de la butonieră: şi la fie care douĕ minute întreba pe nevastă-sa dacă se simte bine; figura luĭ lua atuncĭ un aer îngrijat.

— Ţĭ-e bine, dragă? Spune drept...

Ea clipia din ochĭ, şi c'un semn graţios din cap, îl asigura din noŭ că n'are nimic.

O cocoană voinică, al căreĭ sîn deborda, în toată puterea cuvîntuluĭ, din corsajul uneĭ rochiĭ de mătasă stacojie, îşĭ duse batista la gură şi, aplecându-se la urechia D-neĭ Giurgea, îĭ şopti cam tărişor.

— E în poziţie.

— Cine?

— Madam Costin.

— A prefectuluĭ?... Vaĭ sărăcuţa, ĭ-o copilă...

Din când în când se auziaŭ plesnete de biciŭ; zăpada scârţîia sub tălpile săniilor, caiĭ îşĭ scuturaŭ zurgulaiĭ. Lumea se aduna mereŭ: fanţĭ de provincie, cu figura năclăiată în pomadă de dafin, moşierĭ, strînşĭ să plesnească în redingota lor încheiată la şase nasturĭ, cu colţul batisteĭ puţin scos din buzunarul de la piept, cu pantaloniĭ scurţĭ, salutând în toate părţile, sastisiţĭ, neştiind ce să facă cu mâinele; cocoane înţepate, c'un zimbet pregătit de-a casă, în rochiĭ de atlaz cu fel de fel de zorzoane, mirosind a paciulie cale de-o poştă, făcând mişcărĭ şi gesturĭ anume pentru a'şĭ arăta maĭ bine bijuteriile. Era

şi puţină lume maĭ deosebită, maĭ supţire, dar se pierdea în gloata de megieşĭ, cărora Spano le-ar fi făcut traiŭ rĕŭ în casă, şi-iar fi avut vrăjmaşĭ pe vieaţă, dacă nu i-ar fi poftit.

De o-dată un fior străbate 'n mulţime, toţĭ se daŭ la o parte: trece Ana, mlădioasă, elegantă, strălucitoare de frumuseţă; ea pare o mireasă de prin basme, un vis ce pluteşte în aer, atât e de uşoară, atât e de vaporoasă în rochiea eĭ albă de mătasă. Ochiĭ, gâtul, braţele eĭ goale.... toată fiinţa eĭ împrăştie lumină, şi nu ştiŭ ce fluid captivant, tulburător. Elvira, la câţĭ-va paşĭ în urmă o admiră, a uĭtat că şi ea e frumoasă; ochiĭ eĭ, sclipitorĭ de triumf, parcă spune lumeĭ: priviţĭ-o cât îĭ de superbă! Muzica porneşte c'o izbucnire de ţimbale şi de clarinete care zgudue ferestrele. Valsul, începe, legănător, molatic, în esitarea graţioasă a primilor paşĭ. Un moment Ana a căutat cu ochiĭ pe Dan, l'a zărit într'un colţ, i-a zimbit, şi'n urmă nu s'a maĭ ocupat de el.

... Doamne, dar cine-o fi bĕtrânul, care împuiază urechile luĭ bietul Dan, cu atâtea istoriĭ ce nu maĭ aŭ sfârşit? O, ce luptă penibilă s'asculţĭ douĕ glasurĭ carĭ 'ţĭ vor-

besc, în acelaşĭ timp, lucrurĭ deosebite!... «o vezĭ cât îĭ de cochetă, o vezĭ cum se îmbată de privirile carĭ-o admiră, de braţele carĭ'ĭ cuprind taliea ş'o poartă în vîrtejul valsuluĭ, de şoaptele măgulitoare pe care le aude în jurul eĭ!... Tu nu ştiĭ să jocĭ, şi chiar dac'aĭ şti, atingerile tale n'o maĭ impresionează, sunt vechĭ, cunoscute; cu nimic tu nu maĭ poţĭ face să tresară nerviĭ eĭ osteniţĭ, săturaţĭ de fiinţa ta....»

— De mirare să nu cunoştĭ Dumneata pe băiatul meŭ! Mĕ rog, aĭ stat, chiar în Bucureştĭ?

— Da.

— Curios; foarte curios! El... eacă acu la paĭ-spre-zece April se 'mplinesc şase anĭ de când e în Bucureştĭ. Păcat că nu'l cunoştĭ... a, nu că'ĭ băiatul meŭ, da să'ţĭ spun drept, e o comoară; las că'ĭ frumos..... da hazul luĭ, mĕ 'nţelegĭ, e ceva rar, nu te maĭ saturĭ. Apoĭ, maĭ acum vr'o treĭ anĭ, la Sinaia, nu 'şĭ pusese ochiĭ pe el fata ministruluĭ?... cum dracu'ĭ zice?.. care-a fost la Culte el... un nume.., Lambrino!... Ci-că şi fata era de toată frumuseţa, şi 'nvăţată; îĭ plăcea şi luĭ, şi toată familiea umbla după el... Eĭ! da ce folos? lipsia principalul.... nu'ĭ dedea zestre, de

cât vr'o cincĭ-zecĭ de miĭ de francĭ... o bagatelă; Nunuţu meŭ e deprins să trăească bine... Mâine-poimâne 'l face maior... Ce'ĭ pasă luĭ? Toate cucoanele din Bucureştĭ, mor, se prăpădesc după el.

Dan se uită la bĕtrân, cu aerul unuĭ om care se deşteaptă din somn.

— Apoĭ, boerule, Lambrino n'are fată de măritat...

— N'are? Atuncĭ... o sor'a luĭ... orĭ soră cu nevasta luĭ, nu mĭ-aduc bine aminte.

Ana joacă cu prefectul... cum îşĭ lasă capul pe umĕrul luĭ şi cum închide din ochĭ!... Oare ce se petrece în mintea eĭ, când se simte în braţele unuĭ om străin, când respirarea luĭ...? O, ce gust depravat, să'ţĭ despoĭ gâtul, şi braţele şi pieptul! Pentru-ce? Pentru-ce? Ca să le-arăţĭ cât sunt de corecte, de pline, de apetisante?... Dar atuncĭ... Va să zică asta lucra Ana pe ascuns!... îşĭ tăia rochiea eĭ de mireasă...

— Douĕ-zecĭ de milioane-a luat! Zestre nu glumă!

— Cine?

— Costin.... a, e o istorie de scris! Ăsta 'ĭ băiatul luĭ Şerban Costin, care zice că'ĭ nepot de domn, da scăpătase rĕŭ toată

familia; nu maĭ avea nimic; de cât ştiĭ, cum sunt nobiliĭ, făceaŭ lux pe datorie; ş'aŭ pus ochiĭ pe un bulgar Fotachi, putred de bogat, ş'aŭ legat prieteşug cu el, la cataramă... bulgarul, cam prostănac, nu i-a dat în gând; îĭ murise nevasta, ş'avea o fetiţă de vr'o opt anĭ, — se prăpădia după ea coana Săftica, mama băiatuluĭ.... vezĭ Dumneata ce de departe-a luat lucrurile! Fotachi, nu'şĭ vedea capul de trebĭ, alerga pe la moşiĭ, bucuria luĭ că are cine să'ĭ îngrijască de fată. Coana Săftica o lua la ea acasă, o cocolia toată ziua, nu se maĭ putea despărţi de ea, şi i-a băgat bulgaruluĭ în cap că se prăpădeşte fata dac'o da-o la şcoală, să i-o lase eĭ, c'o creşte ea, o învaţă franţuzeşte, *pian*, de toate, şi când s'a făcut fată de măritat, de-abia ştiia să citească; dar mirele era gata, lucrurile eraŭ puse de mult la cale, şi Fotachi n'a avut ce zice; anu trecut i a cununat! băiatul însă, un strîcat, cartofor, craiŭ, făcea datoriĭ în toate părţile, şi socru-sĕu plătia mereŭ, şi vedea că nu se maĭ isprăveşte; când a deschis ochiĭ era prea târziŭ; astă vară, era bolnav, se dusese la băĭ, la Mehadia, când se pomeneşte cu ginere sĕŭ că iar vine să'ĭ ceară parale;

atunci Fotachi îi arată socoteala: în cinci luni îi dăduse peste-o sută de mii de franci, şi muţunachi ăsta ci-că i-a spus curat: «da ce-ai crezut, că ţi-am luat fata pentru ochii ei ş'ai Dumitale? Ai vrut ginere nobil? Plăteşte...» Peste câte-va zile am şi auzit c'a murit bietul Fotachi. Ş'a intrat viţa domnească în *două-zeci de milioane!...* Uită te la el... ni l'a trimes prefect acu de curênd... chip să'i facă şcoală, pe socoteala noastră. Vezi D-ta banul, Domnule, ce face! Mâine-poimâne 'i ministru! şi D-ta care...

Dan se sculă ameţit, năuc.

— Aş bea un pahar cu apă...

Şi se strecură prin mulţime: aerul salonului se încărcase de-un miros greu, acru, pe care nu'l mai simţiau de cât cei cari veniau de afară.

Bufetul era tixit de consumatori, cari se instalaseră la mese pentru toată noaptea; în odaia de-alături se juca stos. Dan cunoscuse şi el frigurile jocului de cărţi, pe vremea când era student. Acum, îi plăcea să privească; bancherul avea noroc, grămada de bani creştea dinaintea lui, pontatorii eraŭ fierţi: nimic nu dă o expresie mai proastă figurii omeneşti, ca

o *goană* continuă la cărţĭ; din când în când se ridica, palid, câte un mofluzit şi începea să se caute cu gesturĭ tremurătoare, pripite, prin toate buzunările: ochiĭ luĭ arătaŭ o nelinişte, o spaimă, o zăpăceală de om prădat. «Ce? te-a ras?» «înc'un boer *supărat!*» «treci la bufet» şi altul îĭ lua locul; era îmbulzială; se auzia câte un *ah!* de revoltă, uniĭ scrîşniaŭ din dinţĭ şi rupeaŭ cu necaz cărţile cu carĭ pontaŭ. Bancherul câştiga mereŭ, el era senin, îĭ domina pe toţĭ, îĭ ţinea smirna sub ochiĭ luĭ micĭ şi foarte mobilĭ, cărţile păreaŭ că se mistifică în degetele luĭ de scamator; când isprăvia *taliea*, îşĭ făcea mâna greblă ş'aduna mizele 'n banc c'o mişcare graţioasă, rotundă. Un pontator la spatele căruia şedea Dan în picioare, rupse asul care fusese reŭ de unspre-zece orĭ: «Parcă's balamute.... eŭ n'am maĭ vĕzut aşa goană, (apoĭ întorcêndu-se spre Dan, cu un aer dezolat.) Maĭ du-te, te rog, Domnule, din spinarea mea... pentru Dumnezeŭ!...»

Afară era ziuă; lumea începea să plece; muzica tăcuse; figurĭ palide, ostenite, buĭmace se mişcaŭ de colo colo, cu un aer de nehotărîre, glasurile rĕsunaŭ spart,

toate rochiile păreaŭ vechĭ, spălăcite. Ana căuta pe Dan; îl găsi în bufet, stând la o masă 'ntr'un colţ, şi ascultând la socotelile şi teoriile pe carĭ şi-le făceaŭ, cu un aer foarte serios, doĭ decavaţĭ; ochiĭ luĭ micşoraţĭ de somn, aţintiţĭ în gol, căţaŭ a drum. Ea 'ĭ puse încetişor mâna pe umĕr.

— Mergem, dragă?

— Dacă vreĭ...

Elvira îĭ aduse o haină blănită, ca să nu răcească, ş'un pled să pue pe picioare; îĭ părea rĕŭ că pleac'aşa «de vreme»... Pe drum Ana, sgrebulită de frig, clănţănia din dinţĭ şi se 'nghesuia, se lipia de Dan.

— Ştiŭ că te-aĭ anostit, toată seara...

— Eŭ? De ce?

Şi nu maĭ vorbiră nimic. Dan se mira cum nu pricepe ea ce se petrece în sufletul luĭ, aştepta să 'l întrebe, să s'arate neliniştită, îngrijată de ce simte, de ce gândeşte el în momentele acelea şi, ca să-ĭ forţeze atenţia, crezênd că-ĭ va sugera, prin tăcere, o parte din reflecţiile luĭ, îşĭ impunea un aer indiferent, distras: era sigur că tăcerea asta, pe care înadins o lăsa să se prelungiască, va apăsa ca o greutate pe conştiinţa eĭ, şi va trebui, în

cele din urmă, s'o impacienteze ; ș'o observa cu gândul ; une-orĭ i se părea, fără să se uite la ea, c'o simte cum se întoarce spre el ca să'ĭ vorbească, ș'atuncĭ inima luĭ tresăria, ca de spaimă... Ana se gândia pe rând la tinerii pe carĭ 'ĭ cunoscuse ea la Bucureștĭ, și căuta s'aleagă dintre eĭ un soț potrivit pentru Elvira : închipuirea eĭ o mărita pentru a zecea oară, când saniea se opri.

— U, ce rĕcoare e în *apartamentele* noastre !

Și ea se desbrăcă pe fugă, tremurând, se ghemui în pat și imediat adormi. Dan trecu în cea-l'altă odaie. Lori se sculase și se juca cu pisoiul. Ioviță 'ĭ pregătia laptele la gura sobeĭ. El se uită la ceas, eraŭ nouĕ. Își schimbă hainele, luă o cafea cu lapte, și plecă la judecătorie. Servitoarea se uită lung după el : nicĭ o-dată nu 'l vĕzuse așa tras la față și cu privirea rătăcită. In capul luĭ se făceaŭ întunecimĭ și fulgerărĭ subite, izbucnirĭ de gândurĭ rupte, amestecate ; în aceeași clipă îl năpădia ca un torent de imaginĭ : rudele Aneĭ, prieteniĭ luĭ, Doamna Raspal, și Drăghicĭ, și Razi, și camarazĭ de școală pe carĭ nu 'ĭ maĭ vĕzuse și la carĭ nu se maĭ gândise

de anĭ întregĭ... Toate aceste chipurĭ îĭ apăreaŭ simultan, în scăpărărĭ ciudate de lumină, carĭ dedeaŭ conştiinţiĭ luĭ fiorurĭ de o spaimă neesplicabilă, îl umpleaŭ de-o nelinişte şi de-o durere surdă. Figura aspră a luĭ Peruianu predomina ; îl vedea brutal, nebun, aruncându-se asupra Aneĭ, ca o fiară hemesită ; şi toată scena, despre care el avuse delicateţa să nu 'ntrebe nicĭ o-dată, i se închega în închipuire, cu o cruzime de detaliĭ carĭ dădeaŭ cărniĭ luĭ o cutremurare de scârbă, de supremă oroare. Apoĭ de-odată i se deschidea iar ca o prăpastie în suflet ; şi nu maĭ gândia nimic.. Conştiinţa luĭ tresăria, din aceste aţipirĭ, speriată ca de-o bruscă ciocnire de tipsiĭ, ş'o gălăgie confuză, asurzitoare i se făcea în cap : ochiĭ i se tulburaŭ.

Pe la treĭ se întoarse acasă abătut, zdrobit ; simţurile luĭ eraŭ amorţite, bolnave de neodihnă. Ana se sculase, îşĭ încreţia un volan, era cald în casă, Lori suspina, pusă la colţ, cu faţa la părete. Ce mult i se părea luĭ Dan de azĭ-dimineaţă !...

Ea îl privi liniştită.

— Tu n'aĭ dormit de loc ?

— Nu.

— Da ce, eştĭ supărat ? Ce aĭ ?

— ...Nimic, sunt ostenit.

Dar ochiĭ lor se întêlniră în una din acele căutăturĭ indecise, profund agitate, carĭ cer numaĭ de cât o explicare.

— Mĕ sperĭĭ... cum te uĭţĭ!

— Ano dragă, vreĭ tu să m'asculţĭ un moment? Vezĭ, eŭ nu ştiŭ cum să răsbat la conştiinţa ta... de câte orĭ îţĭ spuiŭ câte ce-va, tu 'ncepĭ să te superĭ, zicĭ că'ţĭ fac morală; cum vreĭ atuncĭ să ne maĭ înţelegem, să ne maĭ deschidem inimele unul altuia?... M'asculţĭ?

Pe Ana o apucase un sentiment de frică.

— Te ascult, da lasă-mĕ să iaŭ pe Lori în braţe...

Fetiţa trebui să'şĭ ceară 'ntêĭ *pardon* — de ce?... nu prea avea multă memorie săracuţa; se cuibări în poala mă-seĭ şi'şĭ lipi frumuşel obrazul de sînul eĭ.

Dan îşĭ aprinse o ţigară. Mândria luĭ făcea o censură despotică, dezastroasă, în ce vroia să spue iubirea luĭ rănită: nicĭ o aluzie la impresiile baluluĭ, la grija ce pusese Ana de a se arăta în toată strălucirea frumuseţiĭ eĭ, la privirile lubrice, ce se abăteaŭ pe umeriĭ rotunzĭ, pe braţele eĭ goale... nimic, din ce-ar putea trăda umbra unuĭ început de gelozie, nu trebuia

să spue. Ş'apoĭ, gelos... de ce? de cine? Şi tocmaĭ pentru că nu-şĭ putea da un rĕspuns, era torturat şi de veninul, şi de ruşinea acestuĭ sentiment; inima luĭ gemea în secret de-o gelozie surdă, pasivă, umilitoare. E oare cu putinţă să pătrundă cine-va complexul de cauze carĭ hotărĕsc desprinderea şi formularea unuĭ gând, într'un moment dat? Deschizĭ gura să spuĭ ceva şi... un obiect pe care ţi-aŭ căzut ochiĭ în clipa aceea, un zgomot depărtat, o vibrare imperceptibilă în aer, imediat ţi-a furat gândul şi ţi-a pus altu 'n loc.

— Acum, spune'mĭ.

Dan o privi duios: dinaintea luĭ era o mamă care 'şĭ ţinea copilul în braţe; nu maĭ avea de-a face cu femeea decoltată şi cochetă de la bal. Ce bună, şi adorabilă şi sfântă i se păru Ana în momentul acela! Şi cât de blând şi de emoţionat s'a aşezat el lângă dânsa, şi cum i-a luat mâna, şi cum i-a sărutat'o de maĭ multe orĭ!...

— Nino, nu-ĭ aşa că noĭ ne iubim încă? ne iubim mult...

Şi ochiĭ luĭ înnotaŭ în lăcrîmĭ, o căldură dulce, odihnitoare, divină, simţia că i se împrăştie, de la inimă, în tot trupul.

— Dar tu ştiĭ bine că te ador...

Şi Ana plângênd îşĭ lăsă capul pe umĕrul luĭ. Lori îĭ privia nedumerită cu ochiĭ eĭ marĭ, serioşĭ, contemplativĭ...

XVII

E o noapte de primă-vară. Ana doarme cu Lori în patul din fund; pe canapeaua de la fereastră doarme Dan. El a scris la drama luĭ până târziŭ, și când a stîns lumînarea i s'a părut c'a auzit un țipet în curte... a stat puțin ș'a ascultat... nimic; a dat perdeaua la o parte: afară era lună, ș'o tăcere de pustietate; se culcă și 'ncepu să se gândească dacă n'ar fi maĭ bine să s'apuce de roman... dar acum, doarme dus. Ana aude prin somn un sgomot în sală și se deșteaptă... un fîșiit de hârtiĭ, apoĭ pașĭ nesigurĭ... o mână bâjbâia la ușă. Ana, înlemnită de frică, începe să tremure, și, c'un glas zugrumat, înăbușit, strigă pe Dan:

— Dragă? dragă!

— Ce e?

— Scoală, că e cine-va 'n casă.

El sare buimăcit, aprinde lumînarea, şi cată speriat în juru'ĭ.

— Unde?

In momentul acela s'aude un bocănit la dulapul din sală. Dan se repede la uşă, cu lumînarea în mână, ţiind de clanţă din toate puterile, întreabă, c'un glas alterat de spaimă: «Cine e?... Cine'ĭ acolo?...» Nu se maĭ aude nimic. Eĭ ascultă, stăpânindu'şĭ respirarea, îngheţaţĭ de groaza, de aşteptarea necunoscutuluĭ. Ce livizĭ sunt la faţă! Ochiĭ lor se privesc cu o disperare laşă.

De-o-dat'aud... un miorlăit. «E pisica!» Dan, cu o mişcare eroică, deschide uşa, mare; pisica intră miorlăind încet, încovrigându'şĭ coada, în semn de: bine v'am găsit. Eĭ rîd.

— Ce prostie! să nu ne dea în gând!...

Frica le-a lăsat ca o amorţeală în nervĭ, dar se simt uşuraţĭ, veselĭ, le-a perit somnul.

S'aud cocoşiĭ cântând. Ana cască.

— Câte ceasurĭ or fi?

Eraŭ aproape patru. Ea se scoală şi pune de ceaiŭ, la spirt. Dan îĭ citeşte ultimele paginĭ din drama luĭ: e foarte emoţionat, pentru că nu maĭ scrisese nimic de-atâta

vreme, şi vede că pe faţa Aneĭ nu se maĭ arată bucuria şi admiraţia de-o-dineoară; dar recunoaşte şi el, cu o ascunsă părere de rĕŭ, că «toată scena asta» e slabă, lipsită de orĭ-ce interes; şi, luând condeiul, începe să şteargă tot ce-a făcut în urmă: el sufere, în fundul inimiĭ luĭ, că Ana nu zice nimic; ar fi vrut ca ea să aibă maĭ multă milă, şi maĭ mult respect de munca luĭ, să preţuiască tot ce vine de la el; i-ar fi plăcut ca ea să'l găsească superior până şi în cele maĭ neînsemnate lucrurĭ; dar ea n'a zis de cât atât, şi'n treacăt: «de ce ştergĭ?...» şi Dan se gândeşte mult, şi trist, la indiferenţa acesteĭ întrebărĭ...

In rĕcoarea umedă a zorilor eĭ urcă 'n-cet dealul din spatele têrguluĭ. In urma lor, departe, s'aude câte-un lătrat de câĭne: stelele albesc pe cer, şi luna pare încremenită, într'o depărtare extraordinară. La rĕsărit se lărgeşte, se întinde în roată, abureala zileĭ ca o respirare de lumină ce spală cerul şi limpezeşte aerul; pale de ceaţă se târĕsc molatec peste dumbravă.

— Ştiĭ ce 'mĭ aduce-aminte lumina asta?

— Ce?

— Când ne'ntorceam de la Paris... tu dormeaĭ, şi eŭ m'am sculat, ş'am stat în

picioare la fereastră... tot aşa se revărsa de ziuă, şi... nu ştiŭ cum mi se părea *c'atunci*, se urzeşte lumea, sub ochiĭ meĭ... Şi când mĕ uitam la tine, cum dormeaĭ de liniştit şi de frumos, parcă nu mĕ 'n-credeam că te vĕd...

Ana 'l asculta visătoare.

— Ce mult îmĭ pare c'a trecut de-atunci!... Dane, oare de ce nu ne maĭ simţim aşa de fericiţĭ acum? Nu găseştĭ şi tu o schimbare?... Poate-am făcut rĕŭ c'am venit aicea... Ce zicĭ?

— Ce să zic? Ştiŭ eŭ dac'aiurea ar fi fost maĭ bine?

— Cât o să maĭ stăm noĭ aicĭ?

— Da unde să ne ducem?

— Cum, toată vieaţa aĭ să rĕmâĭ judecător de pace?

Ce înţeles trist, sfâşietor, capătă unele vorbe câte o-dată! «*Toată vieaţa?*» In sufletul luĭ Dan aceste cuvinte cad cu un resunet lugubru şi 'l umplu de-o neînchipuită jale şi disperare. Şi el e aşa de nervos şi de iritabil de cât-va timp, şi luptă să se stăpânească: asta 'l face şi maĭ nervos. «Cum găseşte fiinţa asta în tot-deauna prilej să'mĭ strice inima?... dar să m'arăt bun şi liniştit, să vĕd înnadins,

până unde-are să meargă». Dan îşĭ ia un aer smerit, şi'şĭ face glasul dulce.

— De, dragă, poate că, cu vremea, are să mĕ 'nainteze şi pe mine...

Ea întreabă, cu un aer distras, ascultând cum scârţiia în vale cumpăna uneĭ fântânĭ:

— Când, cu vremea?

— Peste vr'o doĭ, treĭ anĭ, s'ar putea să mĕ facă substitut la Vasluĭ... Acolo e teatru, iarna se daŭ baluri... şi se petrece admirabil!

Dar Ana nu maĭ e de loc supărată; îĭ spune 'n treacăt, c'ar fi bine să scrie luĭ Priboianu; ea crede că, cu puţină stăruinţă, ar căpăta înaintarea maĭ curând. Dan simte o plăcere rĕutăcioasă de a se umili; în el se svîrcoleşte ca un demon, care caută ceartă: în momentul acela ar vrea ca Ana să fie rea.

— Priboianu, nu; dar am cunoscut eŭ un samsar de slujbe, unu... Alfred Gamulea, amicul tuturor miniştrilor, — am să'ĭ scriŭ, am să'l rog foarte mult să mĕ ia sub protecţia luĭ, să stărue el să mĕ înainteze...

Ea nu se maĭ gândeşte la asta, şi nicĭ n'a luat seama la ce i-a spus acum, în

urmă. Ochiĭ eĭ marĭ se umplu de pace şi de lumină; ca o debordare de frumuseţă internă i se aşterne pe figură.

— Ah, ce frumos e!

Dan, instinctiv, se întoarce: în adevĕr era frumos! Un punct se aprinsese pe muchia dealuluĭ opus; o mijire de foc... dar cum creşte, şi cum radiază de puternic; e departe, şi se vĕd aşa de bine bulgăriĭ din arătura proaspĕtă, parcă se roşesc şi tremură în zarea dogorită, incendiată, şi discul de foc iese încet, rotund, maĭ mare, acum e drept la jumătate, şi se ridică... se desface... încă niţel, o geană a maĭ rĕmas, lipită de pămênt... s'a desprins!

— Ce splendoare!

Şi Ana se lipeşte de Dan, apucându'l de braţ, şi 'şĭ razimă capul de umĕrul luĭ. Amêndoĭ privesc duşĭ pe gândurĭ, li se pare ceva solemn şi misterios revĕrsarea asta de lumină şi de vieaţă; dealurile arate, copaciĭ desvăliţĭ, pajiştea crudă din şes, toate palpită de-o mulţumire şi de-o putere nouă, pe care-o sorb cu lăcomie din razele soareluĭ, ce se înalţă maestos, triumfător, fericit parcă, de veseliea şi spornica vieaţă pe care-o aruncă 'n lume

cu-atâta dărnicie. Pământul bea căldura; din toate se exală un parfum sănătos, indefinit... în aer se simte ca o respirare de amor, cerul e de-un albastru clar, străveziŭ.

— Ziceaĭ tu adineaorea că nu maĭ suntem aşa fericiţĭ, ca la 'nceput... eŭ cred că dacă ne-am iubi, cum ne iubiam atuncea...

— Dar eŭ te iubesc, dragă... Ce om curios eştĭ tu!

— De ce curios?

— Că 'ţĭ puĭ aşa câte ceva 'n cap, şi te gândeştĭ mereŭ, zile 'ntregĭ, săptămânĭ întregĭ, tot aia şi tot aia! Uite, de când suntem aicĭ, tu n'aĭ maĭ scris nimic... când aĭ să te-apucĭ de roman? Maĭ linişte, ce avem...

Şi eĭ se scoboraŭ încet, ţiindu-se de mână. Dan simţia maĭ de mult mustrarea aceasta a timpuluĭ pierdut, şi 'n tot-deauna îşĭ zicea: «mâine, de mâine 'ncolo m'apuc de lucru». Acum când Ana îl dojenea ca pe-un copil, conştiinţa luĭ vinovată căuta să se apere, se pierdea în subtilităţĭ, carĭ trăgeaŭ afară o mulţime de nemulţumirĭ surde, neformulate încă, de carĭ inima luĭ suferea în tăcere.

....Să scriĭ. Lesne 'ĭ a zice. Dar câte nu îĭ trebue unuĭ suflet, pentru a se putea aşterne cu tot dinadinsul la o «lucrare vastă» ca aceea pe care vroia el s'o înceapă. Pentrucă nu 'ĭ vorba aicĭ să aĭ numaĭ liniştea de *azĭ*; trebue să vezĭ neted înaintea ta, departe; să simţĭ odihna şi echilibrul perfect, pe care ţi 'l dă siguranţa că eştĭ la adăpost de orĭ-ce grijĭ, că nimic nu te ameninţă;.... să aĭ sentimentul de armonie şi de lumină neîntreruptă, în care mintea ta să poată lucra isolată, retrasă pentru multă vreme, din zbuciumul şi gălăgia vieţiĭ de toate zilele.

— Uĭte, vreĭ să'ţĭ daŭ un exemplu? Câte odată mĕ hotărăsc... să 'ncep. Şi mĕ 'ntreb: e oare statornicită pe deplin pacea şi iubirea noastră? Nimic nu se clatină, în jurul nostru, sub noĭ?... Ş'atuncĭ, mĕ uit la tine, şi te vĕd gânditoare, şi 'mĭ zic că tu poate suferĭ, poate că altă vieaţă aĭ visat să trăeştĭ cu mine; şi 'mĭ aduc aminte de unele vorbe-ale tale, de unele căutăturĭ de reproş... o, eŭ înţeleg foarte bine că nu'ĭ acesta un ideal de vieaţă, şi că maĭ ales pentru tine trebue să fie un supliciŭ strîmtorarea şi pustietatea asta în care te-am adus; de multe orĭ mi s'a pă-

rut că vĕd pe faţa ta un regret... cine ştie ce dorinţĭ te rod în ascuns, şi nu mi le maĭ spuĭ, pentrucă vezĭ şi tu că n'avem nicĭ un chip!... Ce crezĭ, că eŭ nu'mĭ închipuiŭ ce se petrece 'n inima ta?... şi nu sufĕr şi eŭ destul? dar ce să fac?

— Dane, ce fericit aĭ fi fost tu, dacă nu m'aĭ fi cunoscut pe mine!

— De ce?... Eŭ cred că dacă ne-am iubi, toate ni s'ar părea frumoase;... să fiŭ eŭ sigur că tu eştĭ mulţumită în căsuţa asta, cu ce-avem, şi că mĕ iubeştĭ?.. da nu mi-ar maĭ trebui nimic, m'aşĭ simţi cel maĭ fericit om din lume! Ţĭ-aducĭ aminte, cum ne făceam noĭ planurĭ, când eram la Bucureştĭ, să trăim retraşĭ, retraşĭ să nu ne ştie nime!

— Poĭ, maĭ retraşĭ ce suntem!

— Da, însă tu suferĭ...

— Eŭ? vezĭ cum te 'nşelĭ!

— Şi intimitatea asta cu Spano, ne strică liniştea... eĭ sunt bogaţĭ şi...

— Dar eĭ se duc de-aicea... nu ţi-am spus, pleacă cu totul la Galaţĭ, sĕptămâna asta chiar; n'are să ne maĭ tulbure nimenĭ... şi eŭ am să fiŭ cu minte, ş'am să te iubesc mult, mult, şi tu aĭ să scriĭ, ş'o să fim fericiţĭ, nu'ĭ aşa?

Eraŭ aproape de casă; o barză trecu pe de-asupra capetelor lor fâlfâind liniştit din aripele'ĭ marĭ: picioarele eĭ lungĭ, roşiĭ, culcate 'ndărăt, arătaŭ, în întinderea lor, senzaţia de voluptate pe care-o dă plutirea. Preuteasa svîrlea grăunţe la păsărĭ. Ea păru foarte mirată, când îĭ văzu.

— Da harnicĭ aţĭ maĭ fost azĭ, v'aţĭ sculat cu noaptea 'n cap!

Ana făcea haz de lăcomiea şi iuţeala cu care se repeziaŭ cocoşiĭ, maĭ voĭnicĭ, şi furaŭ grăunţele de dinaintea găinilor, carĭ se zăpăciaŭ, şi n'apucaŭ maĭ nimic....

— Vezĭ, zise ea rîzênd, tot găinile maĭ proaste!

Şi eĭ intrară, veselĭ, renăscuţĭ parcă, de vieaţa asta puternică şi vastă, care se trezia de pretutindenĭ, şi'ĭ inunda. Sub straşina lor, de-asupra uşiĭ, douĕ rândunele îşĭ regăsiseră cuĭbul de anul trecut: era o bucurie pe ele ş'un neastîmpĕr, ş'un chirăit, de credeaĭ că'ĭ un stol.... şi eraŭ numaĭ douĕ. Ana scoase pe Lori afară, ca să vadă şi ea cum se joacă de frumos rândunelele. Ioviţa punea masa subt un zarzăr înflorit. Dan meşteria cu briceagul un cărucior pentru fetiţă; soarele bătea căldicel pe prispă.

— Ce proastă eram... dar unde-am putea fi maĭ bine ca aicĭ?

Dan o privi cu o infinită duioşie şi recunoştinţă; ea zimbi răsfăţat, şi închizênd ochiĭ îĭ trimese o sărutare, cu una din acele mişcărĭ graţioase ale guriĭ, cari daŭ senzaţia delicată a uneĭ sărutărĭ immateriale; amêndoĭ simţiaŭ cum trec prin aer valurĭ de lumină, de tinereţă şi de iubire.

Şi, după prânz, când se întoarse Dan de la judecătorie, găsi bătut în părete un program în care eraŭ hotărîte ceasurile de somn, de lucru, şi de recreaţie, ca la pension: ea îĭ făcuse ordine pe biuroŭ, călimara de cristal era spălată frumos; pe coperta unuĭ caet noŭ scrisese cu litere ca de tipar: O VIEAŢĂ PIERDUTĂ de V. DAN.

— Iţĭ place ţie titlul ăsta?

— Tu mi l'aĭ spus...

— Da, înse-acum, când îl vĕd scris.... «*o vieaţă pierdută de V. Dan*»?... nu merge; am să caut altul...

Apoĭ citi ânc'o-dată programul, îl găsia perfect. Aceasta era 'ntr'o Vinerĭ; se hotărî să 'nceapă de Lunĭ. A doua zi primi o scrisoare de la Priboianu.

«Frate Dane, veĭ fi aflat din gazete ce tărăboiŭ am avut noĭ pe-aicĭ cu alegerile; de şi ştiŭ, că pe tine politica nu te interesează, totuşĭ întru cât se leagă cu uniĭ din prietenii şi cunoscuţiĭ tĕĭ, şi fiind-că mi'ĭ plin capul numaĭ de asta, veĭ fi silit s'o înghiţĭ de astă dată. Eŭ m'am ales ca *independent*, ş'am luptat din toată inima ca să'l scoatem pe Stelian în locul luĭ Veronescu Prisăcanĭ, dar a fost imposibil cu tot ajutorul pe care ni l'aŭ dat prieteniĭ din localitate; a ştiut onorabilul să se facă util şi actualuluĭ guvern... se zice că prefectul a luat din afacerea asta opt miĭ de francĭ; dar şi'ĭ scoate el Veronescu! Şi când te gândeştĭ că bietul Stelian a luptat şase anĭ, ş'a scris, ş'a ţinut discursurĭ, ş'a fost topor de oase, ba s'a bătut şi 'n duel pentru Domnul «*Glaston*» al sĕŭ! Cum îl maĭ iubiaŭ când eraŭ în opoziţie D niĭ X. şi Y., îl găsiaŭ genial, câte nu'ĭ făgăduiaŭ! şi azĭ, când sunt miniştri, nicĭ nu vor să'l maĭ ştie. Aşa că vorba noastră s'a împlinit din nenorocire: Stelian a rĕmas păcălit. Pân'acum nu ştie nicĭ el de ce să s'apuce, eŭ i-am spus că «Alarma» îl aşteaptă cu entuziazm. Petroni îĭ tot bate capul să facă cu el o revistă literară.

Graur s'a mutat la mătuşă-sa, nu l'am maĭ vĕzut de mult; mi se pare, după cât am auzit, că e în dîrdora însurătoriĭ... c'o profesoară de la Şcoala centrală, (D-şoara Mironescu), o fată foarte instruită şi frumuşică, mi s'a spus. Am cunoscut pe tînĕrul Lambrino, e un băiat de ispravă; luna viitoare concurează pentr'o catedră la Universitatea de-aicĭ; dar se zice că dascălĭĭ noştri aŭ de gând să'l radă, fiind-c'aŭ aflat că'ĭ socialist. Lambrino tatăl, care nu seamănă de loc cu fiul, de-aceea poate nicĭ nu se iubesc amêndoĭ, e în căutarea unuĭ portofoliŭ ministerial... probabil c'are să'l găsiască, dar nu aşa curînd, fiind încă noŭ şi puţin deochiat în partid. Ce-aĭ zis când aĭ vĕzut şi pe Razi ales deputat? Ştiĭ că după ce-a luat premiul de la Academie, nicĭ n'a maĭ dat pe la Măcăreasca. Bietul Borceanu! că pe logodnică n'o plâng. Nu'ĭ aşa că sunt în bună companie? Dar să maĭ vezĭ ce tipurĭ împodobesc camera asta! Avem şi unul despre care se zice că'ĭ femee; te mirĭ de unde i-a maĭ scos. Ghicĭ cine maĭ lipseşte?.. Nepreţuitul Bimbirică! Păcat, Gamulea e menit să fie deputat, şi va fi.... s'a mulţumit de o cam dată c'un post de

sub-prefect; frumoasă *administraţie* trebue să facă el pe-acolo, ce zicĭ?...

«Dar tu cum o maĭ ducĭ, ce maĭ scrĭĭ? Mult o să maĭ staţĭ acolo! Primiţĭ gazeta regulat? că de citit, nu vĕ maĭ întreb. Sper să ne vedem la vară. Mi-e dor de tine, şi'ţĭ strîng mâna în gând.

C. Priboianu.

După o lună Dan emoţionat, citia Aneĭ primul capitol din roman: se 'ncepea c'un tabloŭ de la sat; o horă în ziua de paştĭ, scrînciobul din bătătura cârciumeĭ, lăutarĭĭ, chiotele şi veselia celor tinerĭ, oala cu vin pe care ceĭ maĭ în vîrstă şi-o treceaŭ unul altuia, şi sfatul femeilor, şi jocurile copiilor; ce-va maĭ la o parte un flăcăŭ slab, cu faţa şi mânile ca de ceară, şedea trist lângă mă-sa, şi privia la horă; asupra acestuia se îndrepta simpatia şi interesul autoruluĭ, el era destinat să fie eroul romanuluĭ.

— Ce zicĭ?

Şi Dan se uita în ochiĭ Aneĭ cu atâta frică, în cât ea, numaĭ de milă, îĭ spuse că'ĭ place. Dar a doua zi, luând iar vorba despre roman, şi vĕzînd că nicĭ el nu era tocmaĭ mulţumit de ce scrisese, îĭ spuse

drept: părerea eĭ era că din vieața unor *oamenĭ de rând*, nu se poate trage un subiect frumos de roman; țăranul trăește aproape ca un animal; ce sentimente, ce gândirĭ?...

Dan îĭ arătă, cu o tristă blândeță, cât de mult se înșeală ea, și cât de rĕŭ îĭ face s'o audă vorbind ast-fel; el îĭ dovedia că acești oamenĭ de jos sunt cu mult superiorĭ și, din toate punctele de vedere, maĭ interesanțĭ de cât aceĭ nobilĭ paraziți din pătura zisă aristocratică... Ea 'l întrerupse cu un aer plictisit...

— Le știŭ astea, ni le spuneaĭ și la școală... te 'nșelĭ grozav!

El tăcu. Suficiența și disprețul cu care'ĭ vorbia Ana îĭ deștepta o mulțime de reflecțiĭ penibile... Va să zică nimic nu se prinsese în mintea eĭ din ce semănase el!.... toată dragostea luĭ, toate silințile luĭ de a-ĭ sugera ideĭ maĭ generoase, de a o face să gândească și să simtă ca el, fuseseră zadarnice! In momentul acela Ana i se înfățișa ca o ființă perversă, care îĭ amăgise, îĭ furase iubirea și cele maĭ sfinte credințĭ ale luĭ, ca să'și rîdă de ele. Ea aducea în viața luĭ deșărtăciunea oarbă și lipsa de orĭ-ce entuziazm a atâtor ge-

neraţiĭ de trîntorĭ, deprinşĭ să aibă toate de-a gata, şi să urască munca...

Şi toată ziua nu 'şĭ maĭ vorbiră. Dar după masă, Dan reluă discuţia. Atuncĭ se încinse o ceartă crudă, înveninată. Sufletele lor tremuraŭ de ură ; o poftă bestială de a se sfâşia îĭ apucase pe amêndoĭ ; în ochiĭ, în cuvintele lor deborda ca o duşmănie veche, întunecată ; şi ne maĭ ştiind ce să 'şĭ spue, cum să se lovească maĭ dureros şi maĭ adânc, îşĭ aruncaŭ unul altuia păcatele neamurilor, noroiul şi umilinţele familieĭ ; atâtea intimităţĭ pe carĭ şi le spuseseră în ceasurile lor de iubire, alimentaŭ acum rĕutatea, setea lor de a se răni, de a se înjosi cât maĭ mult unul pe altul. Şi fiind-că Dan avea totuşĭ aerul unuĭ luptător mărinimos care-ar putea să dea o lovitură supremă, mortală, dar nu vrea s'o dea, — Ana, furioasă, nebună, prin una din acele neaşteptate pervertirĭ de simţurĭ şi vijeliĭ morale care tulbură şi rĕstoarnă toată economia unuĭ suflet, se pomeni spuind cu voluptate lucrurĭ oribile... Ea pronunţă numele luĭ Peruianu; şi 'şĭ făcea un biciŭ din propria eĭ ruşine, un biciŭ cu care pedepsia amarnic pe nefericitul Dan. In beţia eĭ de a tor-

tura, de a da lovituri ireparabile, îi spuse că unchiu-sĕŭ e un om superior şi că ea l'a iubit, şi că 'l iubeşte încă... Dan se ridică şi făcu un pas spre ea. Ana dete un ţipĕt de groază. Lori începu să plângă. El simţi o rupere bruscă, o discordare dureroasă în tot trupul, şi, în conştiinţa luĭ, ca într'o vălvătae de incendiŭ, îi tremurară de o-dată toate gândurile...

— Nu te speria, că nu'ţĭ fac nimic...

Işĭ luă pălăria şi eşi.

Cu mâinele la spate, fluerând în neştire una şi aceeaşĭ frază dintr'un cântec uitat, el mergea încet în liniştea şi rĕcoarea nopţeĭ. Şi ce limpezĭ şi uşoare i se păreaŭ gândurile ; atâta doar că 'ĭ lunecaŭ prea repede ; din când în când el se opria în loc, atuncĭ nu maĭ fluera, şi nicĭ gândurile nu maĭ năvăliaŭ aşa iute ; privia la pâlcurile de stele de pe cer şi parcă se mira că nu le-aude cum fişîe prin aer, atât era de adâncă tăcerea din jurul luĭ, ş'atât îi eraŭ de rafinate şi de atente toate simţurile, dar maĭ ales auzul ; şi mereŭ se observa, vroia să 'şĭ dea seamă perfect de tot ce simte: maĭ întâĭ o mulţumire generală, care provenia din faptul că s'a stăpânit, şi că n'a loviţ'o, — s'ar fi mustrat toată vieaţa

de o asemenea brutalite ; apoĭ îşĭ amintea vorbele luĭ, vorbele eĭ... şi căuta să se lepede de orĭ-ce ură, ca să poată judeca senin : dar tot calmul acesta pe care şi-l impunea era factice : aşa bună-oară, el nu era în stare să deosebească bine cât adevĕr putea rĕmânea din vorbele Aneĭ, dând mâniea la o parte, — el nu pricepea că 'n beţia eĭ de a face rĕŭ, spusese minciunĭ, îşĭ defăimase propria eĭ vieaţă, cu pofta cu care uniĭ furioşĭ îşĭ smulg părul şi se bat cu pumniĭ în cap. El credea că e foarte liniştit şi judecă rĕce, când îşĭ propunea să 'ĭ spue : «Doamnă, fiind-că iubeştĭ aşa de mult pe scumpul Dumitale unchiŭ, fă bunătate şi du-te de trăeşte cu el !» Şi parc'o şi vedea plecând, cu sluga, cu Lori şi cu tot ce era al eĭ. Luĭ nu-ĭ păsa. Se gândi un moment la ce are să zică lumea... prieteniĭ luĭ. Ridicul ?... de ce să fie ridicul ? Câţĭ nu se despart ! Din moment ce nu se maĭ înţeleg... In clipa aceea îĭ fulgeră un gând straniŭ, înfiorător : «Ana s'a sinucis». El tresări, şi'şĭ întoarse capul... i s'a părut c'a auzit un glas strigându'l din urmă. Luna se ascunsese după un nor. Dan fugia spre casă, îngrozit de tabloul pe care nu şi-l maĭ putea şterge din

închipuire. In odaie era întuneric, intră binişor, picioarele îi tremuraŭ de spaimă, trase-un chibrit... Ana dormia, lângă Lori, cu faţa spre perete.

XVIII

— De-acu numaĭ e nicĭ un pericol, dar putea s'o păţească rĕŭ...

— Bine din ce?... nu pricep.

— A luat ce-va, probabil; o persoană, aşa de bine constituită, nu avortează dintr'un lucru de nimic... acu'ĭ vară... ca să presupuĭ c'a rĕcit, e greŭ, nu'ĭ aşa? Să stea liniştită 'n pat; maĭ trec eŭ mâine pe aicĭ... noapte bună!

Ana, culcată pe spate, cu mâinile 'ntinse pe plapomă, priveşte fix în podele. Ca perna e de albă faţa eĭ visătoare, cu pĕrul dat la o parte de pe frunte, cu ochiĭ tăiaţĭ, măriţĭ de slăbiciune. Dan se apropie cu sfiială de pat. Ea clatină încetişor din cap.

— Nu dorm, staŭ aşa.

Şi 'ĭ întinde mâna să i-o rĕcorească.

— Ce ţi-a spus Doctorul!

— A zis că... să staĭ liniştită. Te maĭ doare!

— Nu, puţin... Mĕ iubeştĭ?

— De ce mĕ 'ntrebĭ?... Tu ştiĭ bine că te iubesc.

Dan îşĭ pleacă gura pe mâna eĭ ferbinte. Ana închide ochiĭ, ş'adoarme. In odaĭe e un miros cald de sânge; luna plină bate 'n fereastră, un grier chirăe după sobă. In picĭoare, la căpătăiul Aneĭ, Dan, cu braţele încrucişate pe piept, stă ş'o priveşte mult, atentiv, ca şi când ar căuta, în repausul figuriĭ eĭ, secretele, alcătuirea aceleĭ naturĭ ciudate, pe care de douĭ anĭ o studia şi n'o putea pricepe. Ce nu i-a spus? In câte chipurĭ n'a încercat să'ĭ sugereze gândurile, şi dorinţile, şi entuziazmul luĭ?... De câte orĭ, cu ochiĭ înecaţĭ de lăcrimĭ, nu şĭ-a rĕzĕmat capul pe genunchiĭ eĭ, şi n'a implorat'o să 'ĭ fie milă de vieaţa luĭ, să 'l iubească, să fie bună cu el, să 'l înţeleagă. Ş'atuncĭ ea deschidea ochiĭ marĭ, o ce frumoşĭ, ce dulcĭ ochĭ avea atuncea, şi cu ce glas încântător îĭ spunea: «dar te 'nţeleg, te 'nţeleg, şi te ador!» Şi el îĭ săruta mânile cu recunoştinţă... câte-va zile inimile lor se simţiaŭ aproape, gândurile lor eraŭ

aceleaşĭ; ş'apoĭ de-odată lĭ se strica iar toată fericirea; Ana nu maĭ era a luĭ, o simţia cum îĭ lunecă din braţe, ca ceva fluid, impalpabil, iar o pĭerdea. Ce de iluziĭ, ce de vieaţă stricată! O, cât de puternic l'ar fi făcut, câtă lumină şi intensitate ar fi dat minţiĭ luĭ, şi cât de sus l'ar fi ridicat, dacă l'ar fi înţeles şi l'ar fi iubit, aşa cum visa el odinioară!... «Ano, Ano, unde'ĭ sufletul tĕŭ, pe care 'l caut de atâta timp şi nu 'l găsesc?» Oare nu s'ar putea, deaci 'nainte... Rĕmase pe 'ntuneric, se trecuse toată lumînarea. El dete perdeaua la o parte, luna arunca 'n odaie o lumină fantastică, de vis. Luĭ nu 'ĭ era somn. «Să fie Ana bine, gândi el, ce frumoasă primblare-am face!»

In momentul acela îşĭ aduse-aminte de noaptea 'n care i-a spus luĭ Priboianu amorul luĭ, era tot aşa, prin August... Se culcă, şi 'nchise ochiĭ de voluptatea odihneĭ ce i se răspândia încet în tot trupul; numaĭ atuncĭ îşĭ dete el seamă cât era de ostenit. Câte-va minute nu gândi nimic. Ana respira liniştit. Şi el, ca s'adoarmă, asculta în tăcere suflarea eĭ cadenţată; apoĭ îşĭ închipuia că e într'o barcă, pe-o apă liniştită, nemărginită... un sentiment vag de lunecare 'n in-

tuneric... era la pragul somnuluĭ, când o tresărire violentă îĭ zgudui tot trupul, una din acele tresăriri ce par o smucire bruscă a vieţiĭ speriate de atingerea morţiĭ; gândurile începură a da năvală în conştiinţa luĭ alarmată, aducênd cu ele suferinţĭ ascunse, scoţênd în lumină de-odată amărăciunĭ necunoscute, carĭ i se strecuraseră în suflet, pe nesimţite, ca o otravă lentă. Nicĭ odată nu i se lămurise aşa de bine vieaţa luĭ nenorocită. Iĭ reveniaŭ unele fraze, unele atitudinĭ şi privirĭ de-ale Aneĭ, pe carĭ numaĭ acum le 'nţelegea, şi parcă simţia o plăcere de a le analiza, de a stoarce şi de a destila în el tot veninul, toată durerea ce se ascundea în sensul lor... «Un copil? dar aş prefera să mor... Ce oroare!» A, ştiia el acum cu ce se legaŭ vorbele acestea în sufletul Aneĭ! Nu era strigătul uneĭ amintirĭ de groază şi de ruşine, care se deştepta în ea... alt-ceva o făcea să aĭbă oroarea uneĭ sarcinĭ: era femeea cochetă, amorezată de frumuseţa trupuluĭ eĭ; gândul de a 'şĭ vedea taliea groasă, şoldurile diformate, şi rumeneala retrasă din obrajiĭ eĭ pentru câtva timp, numaĭ gândul acesta omora în ea instinctul sfânt al maternităţiĭ. Şi Dan îşĭ aducea aminte de toate certurile

lor, de toate greutăţile şi nevoile prin carĭ trecuseră amêndoĭ, şi 'n faţa cărora ea se arătase pururea enervată, lașă, incapabilă de a găsi pentru el un cuvênt, o căutătură, care să'l consoleze, să'ĭ dea curaj, să'ĭ dea puterea de a spera şi de a lupta. O, ce glacială, şi mută, şi exasperantă tristeţă vedea pe faţa eĭ, în momentele acelea de strîmtorare şi de lipsă !... Se gândi la Albert, care venise cu Miba şi cu fetiţa luĭ; ce fericiţĭ eraŭ, ce aer blând şi discret, de femee cuminte şi superioară, avea ea, şi cum se 'nţelegeaŭ de bine unul pe altul ! Ce frumoase zile-aŭ petrecut împreună ! Câtă bucurie simţia el când vedea pe Ana vorbind cu Miba ; seara eşiaŭ cu toţiĭ la primblare; soarele se scobora încet după deal, umbra curgea pe şes, se înpânzia ca o apă, un parfum de iarbă cosită îmbălsăma aerul, şi ele mergeaŭ la braţ înainte, eĭ rĕmăneaŭ înadins maĭ în urmă, une-orĭ se ascundeaŭ în dosul uneĭ căpiţĭ, ca să le sperie. Ca un vis aŭ trecut cele patru zile, cât aŭ stat împreună. Albert era profesor la Universitate ; el era iubit, fericit, sigur de vieaţa luĭ... Miba îl adora ! C'o sĕptĕmână înaintea lor fusese Priboianu ; acelaşĭ suflet bun, vesel, entuziast,

aceeaşĭ tinereţă şi seninătate de gândurĭ... Toţĭ prietiniĭ luĭ munciaŭ, aveaŭ un ideal! Toţĭ mergeaŭ înainte, numaĭ el îşĭ perdea vremea, îşĭ sleia toate puterile minţiĭ pe certurĭ, şi neînţelegerĭ, şi grijĭ, carĭ nu se maĭ isprăviaŭ. Şi eĭ îl cred fericit, sunt siguri că el scrie şi că într'o zi are să dea la lumină opere marĭ, uĭmitoare...

— Nino! dragă!

El sări speriat. Ana gemea; o durere surdă îĭ curma respirarea, fruntea'ĭ era brobonită de sudoare. Afară se lumina de ziuă. Dan se'mbrăcă iute, şi alergă după doctor.

Peste-o săptămână Ana era bine. Cu ce dragoste o purta de mână, ca pe-un copil, în primele zile de întremare! Şi ce sfântă i se părea figura eĭ palidă, şi mişcările eĭ încete, delicate, şi glasul eĭ dulce, de o blândeţă fermecătoare. Toată fiinţa eĭ i se părea schimbată, regenerată.

— Dane, tu n'aĭ maĭ scris de mult...

Şi făceaŭ proecte. In ţară se pornise de câtva timp un curent sănătos, ideĭ generoase însufleţiaŭ tinerimea care se rîdica, lumea începea să citească şi să distingă lucrările de adevĕrat talent, din toate părţile sufla ca o vieaţă nouă, ca un vînt de pri-

măvară, care-aducea speranţe marĭ, şi dor de muncă, şi entuziasm.

Da, are să scrie; la iarnă are să'şĭ publice romanul. Şi eĭ făceaŭ socoteală: cincĭ miĭ de exemplare, a patru leĭ... se vînd de sigur într'un an!... produceaŭ net zece miĭ de leĭ; dar să nu ia baniĭ cu ţîrîita, că nu'nţeleg nimic aşa; să roage pe Priboianu să'ĭ strîngă, grămadă... şi'n vremea aceea el are să scrie al doilea roman, ş'atuncĭ aŭ să se mute la Bucureştĭ, o să fie liber... de când visa el lucrul acesta!... să'şĭ poată asigura vieaţa aşa, să scrie câte un volum pe fie-care an... cu ce drag ar lucra! are-atâtea'n cap... le vede, doar să le-aştearnă pe hârtie. Ana va traduce romanele în franţuzeşte. Ce fericiţĭ or să fie! In toţĭ aniĭ or să plece pentru câteva luni în străinătate... Şi amèndoĭ, în momentele acelea, credeaŭ, vedeaŭ aevea desfăşurându-se înaintea lor fericirile de carĭ vorbiaŭ.

Era o noapte urîtă, pe la sfârşitul luĭ Octombre. Afară ploua mărunt, şi urla un vînt amarnic, câte un vêrtej se repezia cu mânie în ferestre, de parcă se clătina casa. Ana dormia. Dan scriia, adecă se chinuia să scrie, căcĭ pagina pe care-o începuse de cu seară era de-abia la jumĕtate... şi ce de

ştersăturĭ! ce rândurĭ încâlcite, îndescifrabile, şi cum arătaŭ de bine dezordinea din sufletul luĭ! De douĕ sĕptĕmânĭ avea o durere de cap, distrugĕtoare, şi se forţa să scrie, şi nu putea, şi asta'l făcea nervos, iritabil, îl îmbolnăvia şi maĭ rĕŭ; din când în când îl apuca un sentiment de covârşitoare revoltă, scârşnia din dinţĭ, şi rupea condeiul, descărcându'şĭ mânia într'un «ah!» de o profundă disperare; ş'atuncĭ holba ochiĭ şi se uita speriat în juru'ĭ... In faţa Aneĭ se arăta liniştit, vesel; dar uneorĭ îĭ trecea câte un junghiŭ maĭ ascuţit prin creerĭ, şi figura luĭ lua o espresie de suferinţă, pe care nu 'şĭ-o maĭ putea ascunde. «Ţĭ-e rĕŭ?» îl întreba Ana. «Nu; 'mĭ-e foarte bine...» şi lua altă vorbă. Ana se îngrija dacă'n adevĕr s'ar putea vinde cincĭ miĭ de exemplare! aceasta o preocupa pe ea maĭ cu deosebire; Dan o asigura mereŭ; dar numaĭ el ştiia ce era în sufletul luĭ..... O, ce rĕŭ îĭ făcea în noaptea asta vijelia de-afară: el auzia în vuetul vîntuluĭ glasurĭ omeneştĭ, gemete confuze, depărtate, şi'n închipuirea luĭ bolnavă lunecaŭ tablourĭ spăimêntătoare, nemărginite pustietăţĭ de mare, corăbiĭ cari se scufundaŭ în valurĭ.., şi vêntul, vêntul acesta si-

nistru, i se părea c'a adunat de pe oceane țipetele desperate ale naufragiaților și le poartă prin lume. Era târziŭ, aproape douĕ... se culcă. Cercă să'șĭ alunge vedeniile urîte cari'l năpădiaŭ; deschise ochiĭ în întuneric; un sentiment de apăsare, de lipsă de aer, îl făcea să caște gura și să respire lacom.Ișĭ aduse aminte de ultima ceartă cu Ana: venise vorba de Drăghicĭ, ; Dan, cu oare-care sfiială, o întrebă dacă a fost ceva adevĕrat în svonul care se făcuse o dată la Sinaia... Ana nu știia nimic. Și din cea maĭ liniștită discuție, se pomeniră, pe nesimțite, încăerațĭ la sfadă. Ana zicea că Drăghicĭ ar fi făcut'o fericită. Dan, într'un moment de revoltă, și ca s'o umilească, îĭ spuse că Drăghicĭ n'ar fi luat-o, pentru că era *săracă*. In urmă el s'a căit amar, ș'a rugat-o să'l ierte, și s'aŭ împăcat.... dar câte cuvinte înveninate nu'șĭ aruncaseră unul altuia, de câte rănĭ profunde, iremediabile nu tremuraŭ sufletele lor, pe când eĭ se îmbrățișaŭ în frenezia împăcăriĭ!

Din ziua aceea Dan rĕmase pe deplin convins, că între el și Ana e o prăpastie, un gol imens pe care cu nimic nu'l maĭ poate astupa. Gândul că el n'a fost în stare s'o facă fericită, că inima eĭ tânjește

de dorinţĭ pe carĭ el nu i le poate 'mplini, că toate aspiraţiile luĭ de a se face folositor lumeĭ, printr'o muncă pacientă şi dezinteresată, pe ea n'o mişcă şi n'o încălzesc de loc, gândul acesta îl umplea de-o desperare întunecată, laşă, zdrobitoare. Va să zică, ea nu preţuia talentul luĭ de cât ca pe un mijloc de a «câştiga parale!» Mândria, înălţarea morală, divina seninătate pe care ţĭ-o dă conştiinţa c'aĭ făcut bine, şi că n'aĭ trăit degeaba, mulţumirea intensă, farmecul nespus pe care 'l simţĭ în expansiunea generoasă a proprieĭ tale vieţĭ, amorul sfânt pentr'nn ideal, jertfa, gloria..,. toate acestea pentru ea eraŭ vorbe goale, aiurărĭ de om bolnav! Şi se hotărî să nu maĭ vorbească cu Ana de cât de lucrurile carĭ o interesaŭ pe ea.

Dan închise ochiĭ, nu'ĭ venia somn; fruntea 'ĭ ardea; simţia între têmple o durere apăsătoare, înfundată, cu svêcniturĭ cari'ĭ rĕspundeaŭ în ceafă, gura'ĭ era uscată, amară, stomacul leşuit, şi parcă'ĭ alergaŭ furnicĭ în tot trupul. Imaginĭ rupte, învălmăşite îĭ treceaŭ cu o iuţeală vertiginoasă prin conştiinţă. Vêntul şuera în străşinĭ, şi iar îĭ aducea privelişti îngrozitoare, corăbiĭ înecate, oamenĭ disperaţĭ carĭ se a-

gățaŭ de valurĭ.... de-o-dată simţi o mână rece pe călcăiŭ, şi 'şĭ trase iute piciorul; un moment rămase îngheţat de spaimă.... «ce prostie! mi s'a părut» şi instinctiv îşĭ duse mâna la călcâiul stîng şi se pipăi, ca şi cum ar fi căutat să'şĭ reproducă impresia. Cercă să'şĭ închipue un om aplecat pe brâncĭ la picioarele patuluĭ: atuncĭ văzu bine în întuneric un cap necunoscut, hidos, care s'apropia încet, se înclina cu ochiĭ boldiţĭ la el... u, ce figură de sălbatic! şi deschise ochiĭ ca să n'o maĭ vadă; apoĭ îşĭ întinse piciorul, şi'nadins şi 'l aşează exact în poziţia, pe care-o avea la început... «să vedem dac'am să maĭ simt o-dată mâna aceea rece...» şi el aştepta, cu o concentrare de atenţie, ca şi cum toată simţirea i s'ar fi îngrămădit în călcâiŭ... nimic; conştiinţa luĭ, în luptă cu somnul, slăbia, se întuneca... de odată dete un strigăt de groază; mâna rece, evocată de propria luĭ închipuire, venise...

— Ce e? întrebă Ana speriată.

— Aprinde te rog lumînarea...

— Ea se sculă, bâjbăĭ pe masă; în odae era cam frig, şi mânile eĭ tremuraŭ; trase un chibrit, şi clipi tare ca să'şĭ scuture ochiĭ de zăpăceala somnuluĭ; cu lumina-

rea 'n mână se îndreptă spre Dan, dar o dată se opri îmărmurită ca 'n fața unuĭ spectru. Atuncĭ el crezu că Ana a vĕzut în adevĕr pe cine-va 'n odaie.

— Dane, ce aĭ? Mĕ speriĭ... Unde te uiți așa?

Sgrebulit în colțul patuluĭ, Dan tremura ca varga și căta cu spaimă în toate părțile. Ea puse lumînarea pe masă și se așeză lângă el; îĭ luă mâna rece și i-o strînse cu dragoste, și 'ĭ vorbi blând, milos.

— Liniștește-te, pentru Dumnezeŭ! și spune'mĭ, ce e? Ce-aĭ visat?

Dan 'șĭ veni în fire, și durerea de cap, întreruptă de emoțiune, iar îl apucă.

El îĭ spuse că n'a putut dormi de loc, că sgomotul vîntuluĭ de-afară, îl enervează, și 'ĭ dă alucinațiĭ... Ana nu se maĭ duse în patul eĭ; eĭ adormiră îmbrățișați ca 'n vremile cele bune.

XIX

Dan e din ce în ce maĭ nervos. Impricinaţiĭ nu maĭ găsesc în el pe judecătorul calm şi bun de-o-dinioară. Prezidentul tribunaluluĭ din Vasluĭ, i-a atras atenţia, printr'o scrisoare foarte amicală, asupra câtor-va hotărîrĭ «date cam în pripă.» Subprefectul îl săpa. Vieaţa cu Ana ajunsese un supliciŭ. Ea nu putea pricepe cum atâţia oamenĭ, cu maĭ puţin talent şi cu maĭ puţină învĕţătură de cât Dan, aŭ ştiut să'şĭ croiască o cale cu mult maĭ bună, ş'aŭ mers înainte... pe când el tot «neprocopsit» a rĕmas. Şi pe subiectul acesta se hărţuiaŭ vecĭnic.

— Aş maĭ înţelege să fie cine-va mândru, când are cu ce; dar aşa...

— Şi ce-aĭ pofti Dumneata? Să fac ode miniştrilor? Să linguşesc pe Vodă, ca să'şĭ facă pomană cu mine? Asta aĭ vrea?...

— Fireşte; dacă nu poţĭ să trăeştĭ altfel... de ce nu? Alţiĭ cum fac? şi lĭ'ĭ bine. Nu te vezĭ, în ce hal eştĭ, şi 'n ce hal m'aĭ adus şi pe mine?... Dac'aş fi ştiut că toată vieaţa aĭ să mĕ chinueştĭ aşa...

— Nenorocito, în ce noroiŭ mĕ împingĭ?.. Fugĭ, că mĭ-e scârbă, când te-aud... Uf, ce femee ordinară!...

Dan trânteşte uşa furios şi se duce în cea-l'altă odaie. Ana rĕmâne plângĕnd şi blestemându'şĭ ceasul în care s'a născut.

— Tăticule, ce eştĭ tu aşa supĕrat?... că nu te-a iubit mama? da?... că n'a fost mama cuminte şi gigea cu tine? da?... Spune, că 'ţĭ daŭ bomboană... spune... că tu eştĭ fetiţa mea care te iubesc şi 'ţĭ daŭ prăjitură... ia staĭ... să te pup...

Şi Lori întinde mânuţele după el să 'l prindă, iĭ aţine calea, s'atêrnă de haĭna luĭ. Dan se poartă, aiurit din colţ în colţ, el n'aude, nu vede, nu simte. «Doamne, cum m'am înşălat... cât sunt de nenorocit!» Vorbele astea iĭ revin mereŭ în minte, ca un refren al gândurilor luĭ triste, neînchipuit de triste. Unde maĭ sunt visurile frumoase ale tinereţeĭ? Ce s'a făcut cu iubirea şi cu entuziazmul inimeĭ luĭ? Nimic din ce-a sperat!... toate i-aŭ eşit pe

dos... «Ce neam de oamenĭ fără noroc!» Şi nu e nimenĭ să'l înţeleagă! Cât era el de bun... şi ce dar are femeea asta de-a'l scoate din fire şi de a'l face rĕŭ!... Oh, cum ar vrea s'adoarmă, s'adoarmă şi să nu se maĭ deştepte.

— Tăticule dragă, nu maĭ fugi aşa, staĭ să te pup!

Ce dulce 'l ruga biata Lori, şi cât de graţios îşĭ ridica faţa şi 'ĭ căuta privirea, şi cum tropăiaŭ prin casă drăgălaşele eĭ picioruşe!...

— Astêmpără-te-odată şi lasă-mĕ 'n pace... pleacă de-aicĭ!

Şi fetiţa se retrăgea de-o parte, cuminte, şi 'l privea lung cu ochiĭ eĭ marĭ şi supăraţĭ.

Scene de astea se repetaŭ maĭ la fiecare douĕ ḑile.

Când pleca la judecătorie, pe drum se pipăia speriat, crezênd că poate şĭ-a uĭtat pălăria, saŭ cravata... Intr'o dimineaţă, era pe la sfârşitul luĭ Marte, Ana 'ĭ spuse hotărît că s'a săturat «de mizeria asta», şi că se duce la soră-sa.

— Fă ce ştiĭ, îĭ rĕspunse Dan, cu o supremă disperare, şi eşi. La primărie cisluiaŭ, pe prispă, câţĭ-va consilierĭ şi no-

tarul, care îşĭ avea, despre toate cele, ideile şi reflecţiile luĭ personale. Dan îĭ salută distras şi trecu 'nainte.

— Ia aista om fericit, zise notarul, diştept, învĕţat, şi ce cocoană frumoasă are, şi cum se iubesc amêndoĭ... halal de eĭ! Ce le pasă?...

Era în şedinţă, şi pronunţa o hotărîre... la mijlocul uneĭ fraze i se făcu deodată întuneric în minte şi 'şĭ perdu şirul, faţa i se crispă într'o penibilă sforţare de reculegere; el gângăvi de câte-va orĭ aceeaşĭ vorbă, ochiĭ i se umpleaŭ de grijă, de spaimă, obrajiĭ şi urechile îĭ ardeaŭ; puse coatele pe masă şi 'şĭ lăsă capul în mâĭnĭ. Când 'şĭ ridică faţa, era alb ca hârtia. Rugă pe ajutor să continue, şi plecă.

Din ziua aceea conştiinţa luĭ Dan se puse la pândă cu tot dinadinsul. Vorbia rar, încet, şi evita orĭ ce discuţie cu Ana. Ochiĭ luĭ păreaŭ a privi maĭ mult înlăuntru. Işĭ cumpănia mersul, glasul, cele maĭ micĭ gesturĭ. La fie-care moment căuta să 'şĭ dea bine seamă de tot ce face, şi de tot ce se petrece 'n el. Adesea lucrurĭ de nimic îl împresionaŭ puternic, cuvinte neînsemnate, întêmplărĭ obicĭnuite, se exageraŭ în atenţia luĭ de maniac, luaŭ proporţiĭ şi în-

ţelesurĭ de evenimente estraordinare, ş'atuncĭ inima 'ncepea să 'ĭ bată tare, aşa de tare că el îşĭ auzia sângele cum îĭ svêcneşte 'n cap, şi tot sufletul luĭ vibra năucit, ca de-o nenorocire fatală, ireparabilă. Câte o-dată 'şĭ deschidea ochiĭ marĭ şi privea curios la lucrurile de prin prejur, ca un om ameţit, care vrea să 'şĭ dea seamă de locul în care se află. Glasul i se schimbase, căpătase un rĕsunet profund, misterios; o melancolie dulce, de copil bolnav, i se fixase de figură.

— Ce aĭ tu Dane, de eştĭ aşa... fără chef?

— Eŭ? N'am nimic; ce să am?

De cât-va timp nu maĭ scriia, nu 'ĭ venia să s'apuce de nimic, ceasurĭ întregĭ sta uitit, şi nu scotea o vorbă; la scrisorile prietenilor nu maĭ rĕspundea. Intr'o zi Ana cercă să 'ĭ aduc'aminte de roman, de planurile lor... dar el îĭ spuse că ştie, are el grijă... ş'o rugă aşa de blând să 'l lase 'n pace, să nu 'l maĭ întrebe de asta, ea oftă şi nu maĭ zise nimic.

Nopţile eraŭ îngrozitoare. De cum îşĭ punea capul pe pernă, gândurile îl năvăliaŭ în dezordine, şi conştiinţa luĭ lupta ca să se desfacă din vălmăşag, din valurile care-o acoperiaŭ, şi să iasă la lumină. Sim-

ţia în tot trupul o căldură ş'o tulburare penibilă, deschidea gura şi trăgea aer mult, ca să 'şĭ umple golul pe care 'l avea 'nlăuntru; cerca să prindă câte-o imagină desluşită, să 'şĭ fixeze gândul pe ce-va, şi nu putea. Toate i se rupeaŭ şi i se amestecaŭ confuz în minte. Figurile cunoscute, pe care vroia să şi le reprezinte, apăreaŭ diforme, în închipuirea luĭ, ca 'ntr'o oglindă stricată. Căuta să dea membrelor luĭ atitudinĭ comode, odihnitoare, şi peste câte-va minute, trebuinţa de a se întoarce i se impunea cu o putere imperioasă, obsedantă, în potriva căreia voinţa luĭ slabă cerca să lupte, se întindea în sforţărĭ dureroase, ş'o dată se discorda, atuncĭ 'l cuprindea un sentiment de silă, de discurajare, i se părea c'a plesnit un resort în el, — ca o putere ocultă, străină de voinţa luĭ, îĭ împingea trupul greŭ şi moleşit, şi da braţelor şi picioarelor luĭ alte atitudini. Aşa se canonia până despre ziuă. Uneorĭ, îl fura somnul, şi o-dată simţia că se mişcă patul cu el.... tresăria speriat! ca un fier ars îĭ trecea prin inimă, îl umplea de-o nelinişte năbuşitoare; şi iar începea să se observe, să se spioneze, cu un sentiment de spaĭmă superstiţioasă, în fie-

care impresie, în fie-care licărire de gând. Dimineața avea amețelĭ; de obiceiŭ, când se pleca să se spele simția o întunecare subită a conștiinții, o clipă îșĭ pierdea echilibrul, trupul luĭ pornia să cadă 'nainte, ș'o dată se opria, și se retrăgea ca de pe marginea uneĭ prăpăstiĭ. El băgase de seamă că direcția în care i se lăsa capul, în acele clipe de amețeală, venia cam spre stânga: și 'șĭ aducea aminte că tot în partea aceea, sub têmplă, i se localiza maĭ adesea durerea de cap. Intrase la grijĭ. Și controlul, examenul acesta, pe care și-l făcea la fie-care moment, îĭ ostenea și 'ĭ intimida mintea, neutraliza o parte din spontaneitatea emoțiunilor, din libera funcționare a puterilor luĭ sufletești. Ca un om care 'șĭ pierde întru cât-va cumpĕtul, mersul și mișcările luĭ naturale, când știe că 'l observăm, tot așa gândurile, caracterul și toate apucăturile luĭ Dan se alteraŭ, încetul cu încetul, sub privigherea continuă, obsedantă, a ochiuluĭ aceluia neadormit, tulburător, care se căsca, din ce în ce maĭ mare și maĭ speriat, în conștiința luĭ. O clipă de distracție, uitarea unuĭ nume, îĭ dădeaŭ fiorurĭ de spaimă, și toată figura luĭ lua o expresie

de nelinişte şi de alarmare, ca'n faţa uneĭ marĭ primejdiĭ.

Ana îl vedea în toate zilele, nu'şĭ putea da seamă de schimbarea care se făcea în el. Neîntrerupt preocupată de fiinţa eĭ, de dorinţile, de regretele şi de soarta eĭ, ea se uita la Dan cu ochĭ din ce în ce maĭ osteniţĭ, aproape indiferenţĭ, ca la un om cu care s'a obicĭnuit, şi'n care nu maĭ descopere nimic noŭ. Se mira ea singură de admiraţia şi de entusiazmul pe care i-l inspira o-dată omul acesta, de influenţa pe care-o exercitaŭ asupra eĭ vorbele, gesturile, privirea luĭ, tot ce emana de la el. Cum a putut fi oare atât de naivă... şi de proastă, căcĭ e o curată prostie să te extaziezĭ aşa, de-un om..... *ca toţĭ oameniĭ!* Gândurile eĭ treceaŭ cu o nespusă jale, de la iluziile pe carĭ şi-le făcea în pension, la vieaţa eĭ deacum, atât de sarbădă şi de nenorocită.... E curios, cum Ana nicĭ odată nu se încercase, să'şĭ dea socoteală de împrejurările în carĭ Dan a venit s'acopere, cu immaculata luĭ iubire, durerea şi ruşinea de care sângera încă inima eĭ. Ş'adesea, seara, când se desbrăca şi'şĭ vedea în oglindă umeriĭ goĭ, braţele albe, rotunde, perfecta alcătuire a figuriĭ ş'a tru-

puluĭ eĭ, o cuprindea mila de-atâta frumuseţe, condamnată să se stingă în închisoarea asta mizerabilă, în pusnicia şi sĕlbătăcia asta, unde nimenĭ n'o admira, nimenĭ nu'ĭ maĭ ştiia de ştire. Işĭ aducea aminte de rochiile elegante pe care le purtase, de balurile 'n care strălucise, în toată splendoarea frumuseţiĭ eĭ, şi de cuvintele dulcĭ, şoptite, neînţelese încă pe vremea aceea, şi de privirile calde, pasionate, pe cari ea parcă le simţia, ca pe-o suflare gâdilitoare, cum îĭ lunecaŭ pe la ceafă, pe subt bărbie, şi 'ĭ înfioraŭ umerii şi sinul eĭ de fecioară, o umpleaŭ de-o senzaţie necunoscută, de-o moliciune tulburătoare, dar voluptoasă, de care sufletul eĭ tremura, nedumerit şi visător, ceasurĭ întregĭ, după fie-care bal. In ce umilitoare mizerie o asvêrlise soarta! Cum şĭ-a pierdut ea minţile, de şĭ-a legat existenţa c'un om aşa de ursuz şi de maniac, care găseşte-o cinste în a rĕmânea sărac şi smerit toată vieaţa? Şi mereŭ se gândia la *Titi*, o prietenă a eĭ din pension, care se măritase c'un stropşit, cu unu... Amilcar Ciuhureanu, *poet simbolist*, un grandoman ridicul, pe care ea îl credea un geniŭ neînţeles şi prigonit de invidioşĭ, şi care,

tot aşa, o tîra în cea maĭ neagră mizerie, şi ea îl adora, zicea că'ĭ fericită, şi era convinsă că Amilcar al eĭ are să triumfe într'o zi. Ce s'o maĭ fi făcênd sĕrmana Titi, cu «geniul» eĭ de care nu se maĭ auzia nimic? Ana îşĭ aducea aminte, cu milă, de încrederea oarbă şi devotarea naivă a aceleĭ fiinţĭ robite de-o himeră; şi 'şi făcea un merit, o superioritate de judecată, din faptul că ea nu maĭ admira pe Dan. Conştiinţa eĭ era vecĭnic îngrădită în impresia momentuluĭ: sentimentul *deacum* i se părea definitiv, pentru toată vieaţa. Intr'o zi de mânie scrisese soră-seĭ că e nenorocită şi'ĭ vine să ia câmpiĭ; şi, c'o poftă înveninată de a se umili, o ruga să se îndure de ea şi s'o primească... se oferia să'ĭ fie slugă, să'ĭ frece parchetele, să stea la bucătărie şi să'ĭ muncească toată vieaţa, numaĭ să'şĭ facă milă şi s'o ia.... Peste patru zile primi rĕspuns: Ema o aştepta, îĭ scriia cu lăcrimile 'n ochĭ, ş'o «conjura», cu toată iubirea şi durerea eĭ de soră, să vie numaĭ de cât. Şi Ana plânse ca o nebună şi se căi amar de ce făcuse... Trecură câte-va zile liniştite. Era vară, pe la 'nceputul luĭ Maiŭ. Intr'o dimineaţă Dan se primbla prin casă şi ofta.

Ana se uita la el cu sfieală, simția că i se rupe inima, fără să știe de ce....

— Dane, tu nu mĕ maĭ iubeștĭ! De ce nu maĭ vorbeștĭ cu mine?

El o privi lung, nedumerit.... apoĭ își lăsă ochiĭ în jos și iar începu să se primble, rĕsucindu'șĭ mustața, dus pe gânduri. Ea crezu c'o disprețuește, și, palidă de mânie, c'un gest solemn, îĭ întinse scrisoarea. Dan o citi, i-o dete 'napoĭ și, c'un aer distras, indiferent, îĭ zise: «du-te». Pe Ana o podidi plânsul. El își luă pălăria și eși liniștit. De vr'o zece zile nu maĭ dase pe la judecătorie. Când era să iasă pe poartă simți rĕcoare la picioare, și băgă de sĕamă că era în papucĭ; se 'ntoarse să'șĭ ia ghetele; un vătăjel îl strigă din urmă: «Domnule judecător!...» și 'ĭ dete-un plic galben; Dan îl deschise: pe ziua de 1 Maiŭ era înlocuit. Curios, toate i se răsfrîngeaŭ ca 'ntr'un vis urît, obsedant, din care parcă vroia să se deștepte, și nu putea. El strigă tare: «Ioviță! Ioviță! ți-am spus să'mĭ încălzeștĭ apa pentru bae, vezĭ să fie ferbinte ca atuncĭ!» Ioviția îl privi speriată: «Nu mĭ-ațĭ spus nimic.... da ce e asta?...» Dan, cu pașĭ largĭ, ges-

ticulând solemn, se primbla prin livadă şi declama «versurĭ» :

Gunicunda şade strîmbă pe spetezile ruşineĭ,
Cine stoarce douĕ lacrimĭ din priporul goliciuneĭ?
Adormiră 'n întuneric desfătările durerĭĭ,
Numaĭ florile din arborĭ umplu noaptea de mizerĭĭ!...

— Dane, pentru numele luĭ Dumnezeŭ, tacĭ că te-aude lumea... te rog...

El, fără a se întrerupe, o privi cu ochĭ marĭ şi blânzĭ, carĭ nu maĭ vedeaŭ realitatea. Ana nu se dumeria; îl ruga să 'nceteze şi să n'o maĭ privească aşa, că'ĭ face frică; îl luă de braţ şi'l duse 'n casă; ea era palidă şi tremura toată, el gesticula cu cea-l'altă mână, şi improviza mereŭ, une-orĭ nu maĭ găsia vorbe, ş'atuncĭ continua ritmul într'un «*tam-ta-ra-ra, tam-ta, ra-ra*», pe care 'l repeta de sute de orĭ-cu o linişte imperturbabilă... Ana se uĭtă la el fix, de o-dată ochiĭ i se umplură de spaimă, tot adevĕrul i se deslegă în fulgerarea unuĭ gând; c'un răcnet sfâşietor, ea fugi din odaie, ca de groaza unuĭ ucigaş.

— Doamne, coconiţă, da de ce te temĭ aşa? Ia lasă, c'are să'ĭ treacă, nu'ţĭ strica inima...

La dejun Dan înfulica bucăturĭ marĭ, şi

clefăia repede c'o lăcomie de bestie. Ioviţa îl întreba mereŭ dacă's bune bucatele, el în neştire, cu gura plină, zicea *da*. Ana nu se maĭ putu stăpâni şi 'ncepu să plângă cu hohot. Ioviţa îĭ făcea semne să tacă. Dan îşĭ vedea de mâncare, străin de tot ce se petrecea 'n jurul luĭ. După masă îşĭ aprinse-o ţigară şi, c'un aer timid, se aşeză pe-un scaun, de-o parte. Afară ploa. Ana veni lângă el, duioasă, rugătoare, îĭ luă mâna rece şi i-o netezi. «Dragă de ce nu te uiţĭ la mine? Ce 'ţĭ-am făcut eŭ de nu mĕ maĭ iubeştĭ?... Fie'ţĭ milă de mine, Dane...» Iĭ jura că'l adoră, îl îmbrăţişa, nu ştia ce să'ĭ maĭ spue. Glasul îĭ tremura, ochiĭ i se umplură de lacrimĭ. Dan fuma tacticos, privind fix înaintea luĭ. Ea aştepta, pierdută, un cuvênt, o căutătură... El se sculă, foarte preocupat, şi primblându-se cu paşĭ agitaţĭ de colo colo, începu :

Duceţĭ cântecele mele în pădurĭ de palisandri...
Smulgeţĭ astrĭĭ din dezerturĭ... tam-ta-ra-ra tam-ta-ra-ra...

Şi gesticula teatral, cu amêndouĕ mâinile.

Ana îşĭ îngropase capul în pernă ca să nu maĭ vadă, şi se bocia desperată. Fetiţa

alerga prin casă, săria 'naintea luĭ, rîdea, şi zicea şi ea: tam-ta-ra-ra, tam-ta-ra-ra... Ea nu maĭ putea de bucurie că «tăticu face prostiĭ» şi se joacă cu dînsa. Asupra acesteĭ scene sosi Priboianu, cu Poteraş: el aflase în ajun despre destituirea luĭ Dan, şi venia vesel, să 'l ia la Bucureştĭ. Servitoarea 'ĭ eşi 'nainte şi 'l preveni; el nu înţelegea bine; când intră, rămase înlemnit. Dan îl cunoscu, cum îl vĕzu îĭ ceru o ţigară, îĭ spuse cu bucurie c'a făcut un *poem* şi 'ncepu să i'l declame... tam-ta-ra-ra tam-ta-ra-ra...

Aŭ plecat în aceiaşĭ zi. Tot drumul, Dan n'a eşit din poemul luĭ. Ana plângea, se ruga de Priboianu să nu i-l ia, zicea că vrea să'l îngrijască ea singură, că numaĭ iubirea eĭ are să 'l facă bine. O ploaie torenţială inunda uliţele capitaleĭ.

. . . . . .

.....Douĕ trăsurĭ plecaŭ de la casa de sănătate a Doctoruluĭ Şuţu: în una, Albert şi Miba ţineaŭ între eĭ pe Ana, leşinată; în alta era Priboianu, zdrobit de osteneală, şi năuc de ce vĕzuse: în calea Victorieĭ, vizitiul, ne maĭ ştiind în cotro să 'ntoarcă, opri, şi 'l întrebă unde să 'l ducă: atuncĭ băgă de seamă că e în birjă, se uită la

ceas: eraŭ treĭ... «La Cameră!» De-o săptămână se discuta darea în judecată a guvernuluĭ trecut.

In vestibul îl aştepta un alegĕtor... «Nu mĕ maĭ cunoaşteţĭ...» Se recomandă şi 'n-cepu să 'ĭ spue păsul... Priboianu se uita la el şi da din cap, dar nu'l asculta. Din când în când, uşa de la sala de şedinţĭ se deschidea, şi se auziaŭ atuncĭ aplauze, crâmpee de fraze... «Moralitatea, Domnilor, nu se poate dispărţi...» ...«omuluĭ politic maĭ ales, eŭ îĭ cer să fie moral nu numaĭ în societate, în vaza lumiĭ, ci şi între aĭ luĭ, în sînul familieĭ luĭ, cu...» ...«Acel care nu ştie maĭ întêĭ să respecte cinstea şi sfinţenia caseĭ luĭ...»

Un uşier trecea zorit. Priboianu îl opri.

— Mĕ rog, cine vorbeşte?

— Domnu Peruianu!

— A... Eram sigur.

VERIFICAT 2007

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

VERIFICAT 1987